

การศึกษาวิเคราะห์ความมีอยู่ของบาปในพุทธปรัชญาเถรวาท
AN ANALYTICAL STUDY OF ONTOLOGICAL CONCEPT
OF EVIL (PĀPA) IN THERAVADA BUDDHIST
PHILOSOPHY

พระมหาสาม อัครมโม (แสงวงศ์)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาปรัชญา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พุทธศักราช ๒๕๖๑

การศึกษาวิเคราะห์ความมีอยู่ของบาปในพุทธปรัชญาเถรวาท

พระมหาสาม อัครมโม (แสงวงศ์)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาปรัชญา

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พุทธศักราช ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**An Analytical Study of Ontological Concept of Evil
(Pāpa) in Theravada Buddhist Philosophy**

Phramaha Sam Aggadhammo (Sang Wong)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of
Master of Arts
(Philosophy)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

C.E. 2018

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ความมีอยู่ของบาปในพุทธปรัชญาเถรวาท” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา

(พระมหาสมปурณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(รศ. ดร.ประเวศ อินทองปาน)

กรรมการ

(ผศ. ดร.ณัฏธีร์ ศรีดี)

กรรมการ

(พระครูโกศลศาสนบัณฑิต, ผศ. ดร.)

กรรมการ

(พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี, ดร.)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระครูโกศลศาสนบัณฑิต, ผศ. ดร.

ประธานกรรมการ

พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี, ดร.

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

พระมหาสาม อคฺคธมฺโม

(พระมหาสาม อคฺคธมฺโม)

ชื่อวิทยานิพนธ์ : การศึกษาวิเคราะห์ความมีอยู่ของบาปในพุทธปรัชญาเถรวาท

ผู้วิจัย : พระมหาสาม อคฺคธมฺโม

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (ปรัชญา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระครูโกศลศาสนบัณฑิต, ผศ. ดร., ป.ธ. ๓,

พธ.บ. (การบริหารการศึกษา), พธ.ม. (ปรัชญา), พธ.ด. (ปรัชญา)

: พระมหาขวัญชัย กิตฺติเมธี, ดร., ป.ธ. ๘,

พธ.บ. (ปรัชญา), พธ.ม. (ปรัชญา), พธ.ด. (ปรัชญา)

วันสำเร็จการศึกษา : ๒๑ มีนาคม ๒๕๖๒

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ อย่าง คือ (๑) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องความมีอยู่ (๒) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องบาปในพุทธปรัชญาเถรวาท (๓) เพื่อวิเคราะห์ความมีอยู่ของบาปในพุทธปรัชญาเถรวาท ด้วยวิธีการศึกษาเชิงเอกสาร จากการศึกษาวิจัยพบว่า

แนวคิดความมีอยู่ มี ๒ ประเด็นในกาศึกษา คือ (๑) ความมีอยู่ในปรัชญาตะวันตก ได้กล่าวถึงใน ๒ ลักษณะคือ ๑. ความมีอยู่เชิงอัตตวิสัย ๒. ความมีอยู่เชิงภววิสัย (๒) ความมีอยู่ในพุทธปรัชญาเถรวาทที่ได้กล่าวถึงความมีอยู่ใน ๒ ลักษณะคือ ๑. เชิงสมมติสัจจะ ๒. ปรมัตถสัจจะ

แนวคิดเรื่องบาปในพุทธปรัชญาเถรวาท พิจารณาใน ๓ ประเด็น คือ ๑. บาปในฐานะกิเลส ๒. บาปในฐานะกรรม ๓. บาปในฐานะวิบาก

ความมีอยู่ของบาปในพุทธปรัชญาเถรวาท พิจารณาใน ๔ ประเด็น คือ ๑.บาปเชิงภววิสัย มีอยู่ ๒ ลักษณะคือ ก.ลักษณะบุคคลที่สัมบูรณ์และไม่สัมบูรณ์ ข.การกระทำบาปที่สัมบูรณ์และไม่สัมบูรณ์ ไม่มีเจตนาไม่มีบาป ๒.บาปเชิงอัตตวิสัย มีอยู่ ๒ ลักษณะ คือ ก.ลักษณะบุคคลที่สัมบูรณ์และไม่สัมบูรณ์ ข.การกระทำบาปที่สัมบูรณ์และไม่สัมบูรณ์ ๓.บาปเชิงสมมติสัจจะ ๔.บาปเชิงปรมัตถสัจจะ พุทธปรัชญาเถรวาท เน้นทั้งที่ตัวบุคคลที่มีเจตนาหรือไม่มีเจตนา หรือจิตใจ การกระทำ ทั้ง ๓ ทางคือ กาย วาจา และจิตใจ ในขณะที่เดียวกันยังมีจุดมุ่งหมายสูงสุดที่การละตัวตนหรืออัตตา ให้เข้าใจชีวิตและโลกทั้งในเชิงสมมติสัจจะและปรมัตถสัจจะ หรือเรียกว่า วิถีโลกและวิถีอริยะ

Thesis Title : An Analytical Study of Ontological Concept of Evil (Pāpa) in Theravada Buddhist Philosophy

Researcher : Phramaha Sam Aggadhammo (Sang Wong)

Degree : Master of Arts (Philosophy)

Thesis Supervisory Committee

: Phrakru Kosolsassanapundit, Asst. Prof. Dr.,

Pali III, B.A. (Education Administration),

M.A., (Philosophy), Ph.D. (Philosophy)

: Phramaha Kwanchai Kittimetee, Dr.,

Pali IX, B.A. (Philosophy), M.A. (Philosophy),

Ph.D. (Philosophy)

Date of Graduation : 21 March 2019

Abstract

This thesis entitled ‘An Analytical Study of Ontological Concept of Evil (pāpa) in Theravada Buddhist Philosophy’ has three objectives: 1) to study the concept of ontology, 2) to study the concept of evil (pāpa) in Theravada Buddhist philosophy, and 3) to analyze the ontological concept of evil (pāpa) in Theravada Buddhist philosophy. This is a documentary research.

In the research, it was found that two concepts of ontology are found in this study: (1) Ontology in western philosophy refers to two aspects: 1) Subjective ontology and 2) Objective ontology, 2) Ontology in Theravada Buddhist philosophy embraces two aspects: 1) Conventional truth, and 2) Ultimate truth. Here, the concept of evil in Theravada Buddhist philosophy is considered in three types: 1) defilements (evil as a kilesa), 2) action (evil as a kamma), and 3) result of action (evil as a vipāka).

As far as the research is concerned, the Ontology of evil in Theravada Buddhist philosophy is considered in four aspects: 1) objective evil has two aspects which involve characteristics of absolute and non-absolute individual and committing

absolute and non-absolute evil unintentionally, 2) subjective evil has two aspects which involve characteristics of absolute and non-absolute individual and committing absolute and non-absolute sin evil, 3) conventional truth evil, and 4) ultimate truth evil. Theravada Buddhist philosophy chiefly focuses on both the intentional individual and unintentional individual, or mind. The three actions are of bodily, verbal and mental aspects. Meanwhile, the ultimate goal of life is to get rid of ego, understanding life and the world both conventionally and ultimately or called as way of the world and way of the noble life.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี ด้วยความเมตตาอนุเคราะห์จากบุคคลหลายฝ่าย ดังมีรายนามดังต่อไปนี้

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณพระครูโกศลศาสนบัณฑิต, ผศ. ดร. ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ และพระมหาวิญชัย กิตติเมธี, ดร. กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้ ตลอดจนแนะนำการเขียนวิทยานิพนธ์ ติดตาม สอบถาม และตรวจสอบแก้ไขปรับปรุงวิทยานิพนธ์จนเสร็จสมบูรณ์ ขอขอบคุณคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย คณาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ เจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัยผู้อำนวยการศูนย์ และคณะกรรมการผู้ตรวจสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่าน

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ เจ้าหน้าที่ทุกท่านของบัณฑิตวิทยาลัย ที่ได้มีเมตตาเป็นที่ปรึกษา ให้คำแนะนำ คอยให้กำลังใจ ตลอดจนคอยอบรมสั่งสอนแก่ผู้วิจัยตลอดมา ณ โอกาสนี้

ขอขอบคุณเพื่อนร่วมชั้นปริญญาโท พุทธศาสนมหาบัณฑิต (พร.ม. ปรัชญา) รุ่นที่ ๒๘ มีพระแมน ชูตเมธ และทุกรูป/คน รวมถึง พระจาทรงศ์ อาจารย์สุโก ที่เป็นกัลยาณมิตร คอยให้กำลังใจ และห่วงใยผู้วิจัยด้วยดีเสมอมา

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ห้องสมุดทุกท่าน คือ ห้องสมุดบัณฑิตวิทยาลัย หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ห้องสมุดคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ได้อำนวยความสะดวกในการค้นคว้าหนังสือและเอกสารเพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการวิจัย นอกจากนี้ขอขอบคุณเจ้าของผลงานหนังสือและวิทยานิพนธ์ทุกเล่มที่ผู้วิจัยได้ใช้ค้นคว้าอ้างอิง

บุญกุศลคุณงามความดีอันใดที่เกิดจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอน้อมบูชาคุณพระศรีรัตนตรัย คุณของบิดามารดาที่ให้การเลี้ยงดูและคอยให้กำลังใจตลอดมา และครูอุปัชฌาย์อาจารย์ที่เป็นผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ทั้งวิชาโลกและวิชาธรรม รวมถึงผู้มีพระคุณที่คอยให้คำปรึกษาที่ผู้วิจัยไม่อาจกล่าวนามได้ครบทุกท่าน ขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

พระมหาสาม อัครธมโม

๑๔ มีนาคม ๒๕๖๒

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ง
สารบัญ	จ
คำอธิบายสัญลักษณ์และตัวย่อ	ช
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๒
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๒
๑.๔ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๒
๑.๕ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๓
๑.๖ ขอบเขตของการวิจัย	๖
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๗
๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๗
บทที่ ๒ แนวคิดเรื่องความมีอยู่	๘
๒.๑ แนวคิดเรื่องความมีอยู่ในปรัชญาตะวันตก	๘
๒.๑.๑ ความมีอยู่เชิงอัตตวิสัย	๘
๒.๑.๒ ความมีอยู่เชิงภววิสัย	๑๐
๒.๒ แนวคิดเรื่องความมีอยู่พุทธปรัชญาเถรวาท	๑๕
๒.๒.๑ ความมีอยู่เชิงสมมติสัจจะ	๑๖
๒.๒.๒ ความมีอยู่เชิงปรมาตสัจจะ	๑๗
๒.๓ บทสรุป	๓๐

บทที่ ๓ แนวคิดเรื่องบาปในพุทธปรัชญาเถรวาท	๓๓
๓.๑ ความหมายของบาป	๓๓
๓.๒ บาปในฐานะกิเลส	๓๖
๓.๓ บาปในฐานะกรรม	๓๘
๓.๔ บาปในฐานะวิบาก	๓๙
๓.๕ บทสรุป	๕๙
บทที่ ๔ วิเคราะห์ความมีอยู่ของบาปในพุทธปรัชญาเถรวาท	๖๑
๔.๑ วิเคราะห์ความมีอยู่ของบาปในปรัชญาตะวันตก	๖๑
๔.๑.๑ วิเคราะห์ความมีอยู่ของบาปเชิงอัตตวิสัย	๖๑
๔.๑.๒ วิเคราะห์ความมีอยู่ของบาปเชิงภววิสัย	๖๗
๔.๒ วิเคราะห์ความมีอยู่ของบาปในพุทธปรัชญาเถรวาท	๗๑
๔.๒.๑ วิเคราะห์ความมีอยู่ของบาปเชิงสมมติสัจจะ	๗๑
๔.๒.๒ วิเคราะห์ความมีอยู่ของบาปเชิงปรมตสัจจะ	๗๖
๔.๓ สรุปบทวิเคราะห์	๗๙
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	๘๒
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๘๒
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๙๑
บรรณานุกรม	๙๒
ประวัติผู้วิจัย	๙๘

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

ก. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

		พระวินัยปิฎก		
คำย่อ		ชื่อคัมภีร์		ภาษา
วิ.มทา. (ไทย)	= วินัยปิฎก	มหาวิภังค์		(ภาษาไทย)
วิ.จ. (ไทย)	= วินัยปิฎก	จูฬวรรค		(ภาษาไทย)
วิ.ป. (ไทย)	= วินัยปิฎก	ปริวารวรรค		(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

คำย่อ		ชื่อคัมภีร์		ภาษา
ที.ม. (บาลี)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวคคปาติ	(ภาษาบาลี)
ที.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎีกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปิณณาสก์	(ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปิณณาสก์	(ภาษาไทย)
ม.อ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปริปิณณาสก์	(ภาษาไทย)
สํ.ส. (บาลี)	= สุตตันตปิฎก	สํยุตตนิคาย	สคาถวคคปาติ	(ภาษาบาลี)
สํ.ส. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิคาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
สํ.นิ. (บาลี)	= สุตตันตปิฎก	สํยุตตนิคาย	นิทานวคคปาติ	(ภาษาบาลี)
สํ.นิ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิคาย	นิทานวรรค	(ภาษาไทย)
สํ.ข. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิคาย	ชั้นธวารวรรค	(ภาษาไทย)
อง.เอกก.(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิคาย	เอกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ติก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิคาย	ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิคาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ปญจก.(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิคาย	ปัญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทสก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิคาย	ทสกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ขุ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิคาย	ขุททกปาฐะ	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิคาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.สุ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิคาย	สุตตนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.ฉก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิคาย	ฉกนิบาตชาดก	(ภาษาไทย)

ช.ชา.ทสก. (ไทย) = สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ทสกนินบาตชาดก (ภาษาไทย)

ช.จ. (ไทย) = สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย จุฬนินทเทส (ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

คำย่อ		ชื่อคัมภีร์	ภาษา
อภิ.วิ. (ไทย)	= อภิธรรมปิฎก	วิภังค์	(ภาษาไทย)

ข. คำย่อชื่อคัมภีร์อรรถกถา

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

คำย่อ		ชื่อคัมภีร์	ภาษา
อง.ติก.อ. (ไทย)	= อังคุตตรนิกาย	มโนรปุรณี	ติกนินบาตอรรถกถา (ภาษาไทย)
อง.จตุกก.อ. (ไทย)	= อังคุตตรนิกาย	มโนรปุรณี	จตุกกนินบาตอรรถ (ภาษาไทย)
ช.ป.อ. (ไทย)	= ขุททกนิกาย	สังฆธรรมปกาสินี	ปฏิสัมภิทามรรคอรรถกถา (ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

بابกล่าวได้ว่าเป็นหลักคำสอนที่สำคัญอย่างหนึ่งในพุทธปรัชญาเถรวาท ที่มีปรากฏในโอวาทปาฏิโมกข์หรือโอวาท แปลโดยใจความว่า “การไม่ทำบาปทั้งปวง การทำกุศลให้ถึงพร้อม การทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว นี่คือการสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย”^๑ เพื่อดำเนินไปสู่ทางแห่งความดีและความบริสุทธิ์แห่งจิตเพราะเมื่อบาปเกิดขึ้นแล้วย่อมจะนำไปสู่ปัญหาต่างๆ หลายประการอันเป็นทุกข์และโทษทั้งต่อตน ทั้งต่อสังคมคนรอบข้างอีกด้วย อนึ่งพุทธปรัชญาเถรวาทสอนเรื่องการทำดีทำชั่วไว้ชัดเจนอยู่แล้วว่า “บุคคลหว่านพืชเช่นใด ย่อมได้ผลเช่นนั้น คนทำดีย่อมได้ดี ทำชั่วย่อมได้ชั่ว”^๒ เพื่อให้เกิดความสงบสุขทั้งต่อตนเอง และสังคมนั่นเอง แต่ทว่าสังคมปัจจุบันนี้มีคนจำนวนไม่น้อยที่ไม่สนใจศึกษาหลักธรรมเหล่านี้ จนบางครั้งเกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อนจากหลักธรรมไป หรือเกิดความไม่เชื่อในเรื่อง บุญ – บาปไปเลย เนื่องจากได้ประสบพบเห็นเหตุการณ์หลายอย่างที่ปรากฏให้เห็นว่า กระทำบางอย่างที่ที่ให้ผลไม่ค่อยยุติธรรม เช่น ทำไมบางคนทำชั่วเลวทรามแล้วกลับมีหน้ามีตามีคนนับถือ และมีทรัพย์สมบัติเสวยสุขได้อย่างมากมาย ผลของความชั่วที่เขาทำจึงไม่ให้เกิดโทษที่ที่เขาทำชั่วนั้น หรือว่าบาปไม่มีจริง จึงไม่มีการแสดงผลอะไรออกมา ทำไมคนดีบางคนจึงมีความเป็นอยู่อย่างต่ำต้อยลำบากเป็นต้น จึงยังคงเห็นการรบราฆ่าฟัน หรือการกระทำที่เรียกว่าบาปกันอยู่เสมอ ดังที่พบเห็นกันอยู่ทุกวันตามหน้าหนังสือพิมพ์ ซึ่งอาจมาจากสาเหตุหลายประการด้วยกัน และสาเหตุประการหนึ่งในหลายประการนั้น คงหนีไม่พ้นเรื่องความเชื่อที่ว่า บุญ-บาป เป็นเรื่องที่มีอยู่จริงหรือไม่

อย่างไรก็ตาม เมื่อกล่าวถึงเรื่องความมีอยู่ในทางปรัชญาทางตะวันตกมีแนวคิดหรือมุมมองที่พิสูจน์ความมีอยู่ คือ การพิสูจน์เชิงจริยธรรม ค้านท์ (Immanuel Kant) เห็นว่าความดีสมบูรณ์ (complete good) ประกอบด้วยคุณธรรมสมบูรณ์ (perfect virtue) พร้อมด้วยความสุขสมบูรณ์ (perfect happiness) โดยค้านท์เห็นว่าคุณธรรมควรนำมาซึ่งความสุข มิฉะนั้นจริยธรรมก็จะเป็นความหมาย อย่างไรก็ตาม ในธรรมชาติเราไม่อาจแน่ใจได้ว่าคนดีมีคุณธรรมจะประสบกับความสุข

---

^๑ ข.ข. (ไทย) ๑๐/๙๐ /๕๐-๕๑.

^๒ ส.ส.อ. (ไทย) ๑๕/ ๒๕๖/๓๗๔.

เสมอไป ในทางตรงข้าม เราพบได้เสมอว่าผู้มีคุณธรรมประสบความสำเร็จ ดั่งนั้น เพื่อให้จริยธรรมมีความหมาย เหตุผลปฏิบัติจึงคิดสมมติฐานหนึ่งขึ้นมา นั่นคือ มีสิ่งเหนือธรรมชาติที่มีความรู้ อำนาจ และความดีงาม ซึ่งเป็นผู้ทรงคอยช่วยรับประกันว่า ผู้ที่เป็นคนดีมีคุณธรรมจะได้รับความสุขเป็นรางวัล สังเกตได้ว่าการอ้างเหตุผลนี้มีได้มุ่งเสนอว่าพระเจ้าทรงดำรงอยู่จริง หากแต่มุ่งเสนอว่าเป็นเรื่องสมเหตุสมผลที่จะคิดว่าพระเจ้าทรงดำรงอยู่

ในทางพุทธปรัชญาอาจจะมองความมีอยู่ ๒ ลักษณะ คือ ความมีอยู่ในเชิงสมมติสัจจะและปรมาตม์สัจจะ แต่อย่างไรก็ตาม สรรพสิ่งทั้งหลายเมื่อเกิดขึ้นตั้งอยู่แล้วดับไปเป็นต้น จากข้อพิสูจน์เหล่านี้จะสามารถให้คำตอบแก่ผู้ที่เกิดความสงสัยเหล่านั้นได้ หรือไม่ อย่างไร ปัญหานี้ยังไม่มีการศึกษาวิเคราะห์เรื่องบาปอย่างเป็นระบบ

จากปัญหาและเหตุผลที่กล่าวมาเห็นได้ว่า เมื่อพิจารณาเรื่องความมีอยู่ของบาป ในเชิงปรัชญาทางตะวันตกและเชิงพุทธปรัชญาแล้ว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาค้นคว้าเรื่องของความมีอยู่ของบาปในพุทธปรัชญาเถรวาท ว่ามีอยู่อย่างไร

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องความมีอยู่
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องบาปในพุทธปรัชญาเถรวาท
- ๑.๒.๓ เพื่อวิเคราะห์การมีอยู่ของบาปในพุทธปรัชญาเถรวาท

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ เพื่อต้องการทราบแนวคิดเรื่องความมีอยู่
- ๑.๓.๒ เพื่อต้องการทราบแนวคิดเรื่องบาปในพุทธปรัชญาเถรวาท
- ๑.๓.๓ เพื่อต้องการทราบเรื่องการมีอยู่ของบาปในพุทธปรัชญาเถรวาท

๑.๔ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในงานวิจัย

๑.๔.๑ ความมีอยู่ (Ontology) หมายถึง การศึกษาสาระสำคัญของความจริงของความเป็นอยู่หรือความเป็น (essence) ของสิ่งนั้นๆ เป็นการศึกษาธรรมชาติของสิ่งที่เป็นจริงในฐานะที่เป็นสากลที่สุด หรือในฐานะที่เป็นสิ่ง ไม่ใช่ในฐานะสิ่งนั้นหรือสิ่งนี้โดยเฉพาะ

๑.๔.๒ บาป (Sin) หมายถึง ความชั่วอันเกิดจากการกระทำที่ไม่ดี และส่งผลต่อจิตใจทั้งโดยตรงและโดยอ้อม

๑.๔.๓ ความมีอยู่ของบาป (Sin existence) หมายถึง สภาวะของสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งเป็นความชั่วอันเกิดจากการกระทำที่ไม่ดี มีอยู่หรือดำรงอยู่ โดยขึ้นอยู่กับหรือไม่ขึ้นอยู่กับกาลเทศะก็ได้

๑.๔.๔ พุทธปรัชญาเถรวาท หมายถึง แนวคิดทางพระพุทธศาสนาอันประกอบด้วยเหตุผลทางตรรกวิทยา ซึ่งจัดอยู่ในแนวคิดทางปรัชญา ในที่นี้หมายถึงแนวคิดที่เกี่ยวกับเรื่องของบาป

๑.๕ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษามีหนังสือและเอกสารงานวิจัยที่มีความเกี่ยวข้องกับงานวิจัยเรื่องนี้ ซึ่งมีประเด็นสำคัญที่ผู้วิจัยอ้างอิง และใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยดังต่อไปนี้

๑.๕.๑ หนังสือ

๑.๕.๑.๑ พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ **“กรรมและการเวียนว่ายตายเกิด”** ว่า กรรมคือการกระทำ การกระทำที่แสดงออกทางกายเรียกว่ากายกรรม การกระทำที่แสดงออกทางวาจาเรียกว่าวจีกรรม ลำพังความคิดเรียกว่ามโนกรรม มโนกรรมกรรมที่จะมีผลหรือวิบาก ต้องเป็นการกระทำที่มีเจตนาเป็นตัวนำเสมอ เพราะว่าการกระทำโดยเจตนาหรือตั้งใจลงมือกระทำนั้นผลของกรรมก็จะตอบสนองเช่นเดียวกันแต่ก็ต้องรอระยะเวลาของกรรมนั้นด้วย เพราะว่าการให้ผลของกรรมนั้นขึ้นอยู่กับ การกระทำ ที่เราลงมือกระทำ^๓

๑.๕.๑.๒ บรรจบ บรรณรุจิ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ **“ปฏิจจสมุปบาท”**ว่า กรรมคือการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาของคนที่ยังมีกิเลส ซึ่งยังมีการให้ผลแบ่งออกได้เป็น ๓ ทาง คือกายกรรม การกระทำทางกาย วจีกรรม การกระทำทั้งวาจา และมโนกรรม การกระทำทางใจ หรือความคิด กรรมทั้ง ๓ มีทั้งฝ่ายดี และฝ่ายชั่ว^๔

๑.๕.๑.๓ พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ **“กฎแห่งกรรม”** ว่า กรรมแปลว่าการกระทำกรรมนี้เป็นคำกลางๆ ถ้าหากว่าเป็นการกระทำดีท่านเรียกว่า กุศลกรรม ถ้าหากว่าเป็นการกระทำชั่ว เรียกว่าอกุศลกรรม หรืออีกในหนึ่งท่านเรียกรกรรมขาวและกรรมดำหากเราทำความดีงามก็เรียกว่ากรรมขาวหากเราลงมือกระทำกรรมไม่ดีหรือคนทั่วไปไม่ยอมรับในสังคมก็

^๓ พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **กรรมและการเวียนว่ายตายเกิด**, (กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์กรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๓), หน้า ๔๑.

^๔ บรรจบ บรรณรุจิ, **ปฏิจจสมุปบาท**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: พรบุญการพิมพ์, ๒๕๓๘), หน้า ๗๖.

เรียกว่ากรรมดำ สิ่งสำคัญจะต้องรู้ว่าสิ่งใดที่เราควรกระทำหรือไม่ควรกระทำจะต้องอยู่บนพื้นฐานของคุณงามความดีที่คนในสังคมยอมรับทุกคน^๕

๑.๕.๒ วิทยานิพนธ์

๑.๕.๒.๑ พระมหาปิยะ ปิยธมโม (แดนวงคร) ได้วิจัยเรื่อง “**ความมีอยู่ของอบายภูมิ ๔ ในพุทธปรัชญาเถรวาท**” ผลจากการวิจัยพบว่า ความมีอยู่ของอบายภูมิ ๔ ในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้น มีอยู่โดยเงื่อนไขของการพิสูจน์ผ่านทัศนะทั้ง ๔ ข้อดังต่อไปนี้ คือ (๑) การพิสูจน์เชิงภาวะวิทยาได้ทราบเหตุผล ๒ ประการ คือ (๑) เรื่องกฎแห่งกรรมมีการดำรงอยู่อย่างจำเป็น เพราะมนุษย์กระทำความชั่วย่อมได้รับผลแห่งความชั่วจึงทำให้เกิดในอบายภูมิ และ (๒) เรื่องตถาคตโพธิศรัทธา ซึ่งเป็นการตระหนักรู้ในคุณสมบัติของพระพุทธเจ้าที่รู้ความจริงของสิ่งทั้งปวง และมีประสบการณ์จึงเป็นเหตุให้รู้ถึงความมีอยู่อบายภูมิ (๒) การพิสูจน์เชิงจักรวาลวิทยาได้ทราบเหตุผล ๒ ประการคือ (๑) เรื่องจิตและ (๒) เจตสิก เพราะจิตและเจตสิกมีอกุศลเกิดขึ้นและดับพร้อมกันจึงเป็นตัวขับเคลื่อนให้มนุษย์ไปเกิดในอบายภูมิ (๓) การพิสูจน์เชิงอันตวิทยาได้ทราบเรื่องกฎแห่งความเป็นสาเหตุและผล เพราะกฎนี้เป็นกฎธรรมชาติที่มีอยู่อย่างแน่นอนตายตัว โดยไม่ขึ้นกับการรับรู้ของผู้ใด ความเป็นสาเหตุและผลนี้ทำให้ทราบว่าอบายภูมิมีอยู่ในกฎดังกล่าวด้วย (๔) การพิสูจน์เชิงจริยธรรมได้ทราบเหตุผล ๒ ประการคือ (๑) เรื่องนิพพาน เพราะเป็นที่มาของจริยธรรมอันสัมบูรณ์ (๒) เรื่องอบายภูมิ เพราะมนุษย์มีความประพฤติชั่วซึ่งผิดหลักจริยธรรมจึงทำให้จริยธรรมไม่สมบูรณ์หรือบกพร่อง^๖

๑.๕.๒.๒ สยาม ราชวัตร ได้วิจัยเรื่อง “**วิธีอ้างเหตุผลเพื่อยืนยันความมีอยู่ของโลกหน้าในพระพุทธศาสนาเถรวาท**” ผลจากการวิจัยพบว่า วิธีการอ้างเหตุผลในพระพุทธศาสนาเถรวาท ออกเป็น ๙ วิธีการ คือ (๑) วิธีการอ้างเหตุผลด้วยตถาคตโพธิศรัทธา (๒) วิธีการอ้างเหตุผลด้วยทฤษฎีกระบวนการ (๓) วิธีการอ้างเหตุผลการเปรียบเทียบ (๔) วิธีการอ้างเหตุผลด้วยประสบการณ์ (๕) วิธีการอ้างเหตุผลด้วยทฤษฎีสังสารวัฏ (๖) วิธีการอ้างเหตุผลด้วยทฤษฎีโลก (๗) ทฤษฎีกำเนิด ๔ (๘) วิธีการอ้างเหตุผลด้วยทฤษฎีอภิญญา ๖ และ (๙) วิธีการอ้างเหตุผลด้วยประโยชน์การปฏิบัติ วิธีการอ้างเหตุผลเหล่านี้อยู่ในกรอบตรรกศาสตร์ทั้งตะวันตกและตะวันออกและสามารถสร้างเป็นรูปแบบวิธีการเหตุผลเพื่อยืนยันความมีอยู่ของโลกหน้าในพระพุทธศาสนาเถรวาท ๒ รูปแบบ คือ (๑) รูปแบบ

^๕ พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณโณ), **กฎแห่งกรรม**, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๒.

^๖ พระมหาปิยะ ปิยธมโม (แดนวงคร) , “**ความมีอยู่ของอบายภูมิ ๔ ในพุทธปรัชญาเถรวาท**”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘).

วิธีการอ้างเหตุผลเน้นย้ำศรัทธาแก่กลุ่มที่เชื่อโลกหน้า (๒) รูปแบบวิธีการอ้างเหตุผลแก่กลุ่มที่ไม่เชื่อโลกหน้า ทั้ง ๒ รูปแบบสามารถประยุกต์ใช้ทั้งในด้านการเรียน การสอนเรื่องโลกหน้าเชิงเหตุและเป็นหลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาในสังคมปัจจุบันต่อไป^๗

๑.๕.๒.๓ สิวลิ คิริโล ได้งานวิจัยเรื่อง “ปัญหาเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้า” ผลจากการวิจัยพบว่า นักปรัชญาคริสเตียนคนสำคัญได้ให้คำอธิบายเกี่ยวกับพระเจ้าและวิธีการพิสูจน์ถึงการมีอยู่ของพระเจ้าในแบบก่อนประสบการณ์ (a priori) และหลังประสบการณ์ (a posteriori) เพื่อยืนยันถึงการมีอยู่ดังกล่าว โดยต้องมีความเชื่อและศรัทธาเป็นจุดเริ่มต้นในการแสวงหาความรู้ ความเข้าใจในการมีอยู่ของพระเจ้า ส่วนนักปรัชญาภาษากลุ่มวิเคราะห์ได้แบ่งข้อความออกเป็น ๒ ประเภทได้แก่ ข้อความวิเคราะห์ (analytic statement) และข้อความสังเคราะห์ (synthetic statement) ข้อความทั้งสองนี้ชี้ให้เห็นว่าไม่อาจทดสอบได้ เพราะข้อความแบบทวิภาคกล่าวถึงพระเจ้าแบบไร้ความหมาย และเป็นความผิดพลาดในการใช้ภาษา ผู้เขียนยังได้เสนอว่า เรื่องปัญหาดังกล่าวนี้เป็นปัญหาที่ไม่อาจให้คำตอบได้ เนื่องจากขาดหลักการที่มีเหตุผลและความแน่นอนพอเพียงที่จะนำมาตัดสิน เพราะจะทำให้การโต้แย้งของฝ่ายที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยไม่มีข้อยุติสิ้นสุด^๘

๑.๕.๒.๔ พระมหาเรืองสันต์ สนมโน (สีสังฆรณ์) ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างบาปและทุกข์ในพุทธปรัชญาเถรวาท” ผลการวิจัยพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างบาปและทุกข์เป็นความสัมพันธ์ที่มีอยู่จริง โดยเป็นความสัมพันธ์ที่เป็นไปตามหลักปัจจุสมุปบาท อริยสัจ ๔ กรรมนิยาม และไตรลักษณ์ กล่าวคือหลักปัจจุสมุปบาท อริยสัจ ๔ กรรมนิยาม ถือว่ากิเลสเป็นสาเหตุของการทำบาป การทำบาปเป็นสาเหตุของความทุกข์ การที่จะได้รับทุกข์มากหรือทุกข์น้อยนั้นขึ้นอยู่กับว่าทำบาปหนักหรือเบา ถ้าทำบาปหนัก ก็ได้รับทุกข์มาก ถ้าทำน้อย ก็ได้รับทุกข์น้อย ส่วนไตรลักษณ์ถือว่า บาปและทุกข์เป็นสิ่งไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา ความสัมพันธ์ระหว่างบาปและทุกข์ไม่ใช่ความสัมพันธ์อย่างเคร่งครัดตายตัว แต่เป็นความสัมพันธ์ที่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขหรือเหตุปัจจัยดังนั้นแนวคิดเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างบาปในทุกในพุทธปรัชญาเถรวาทจึงจัดเป็น

^๗ สยาม ราชวัตร, “วิธีอ้างเหตุผลเพื่อยืนยันความมีอยู่ของโลกหน้าในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎี*, (บัณฑิตบัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^๘ สิวลิ คิริโล, “ปัญหาเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้า”, *วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๗).

นียัตินิยมแบบอ่อน (mild determinism) เพราะถือว่าความสัมพันธ์ระหว่างบาปและทุกข์ไม่ได้เป็นไปในลักษณะเคร่งครัดตายตัว แต่เป็นไปตามเงื่อนไขหรือเหตุปัจจัย^๙

๑.๕.๒.๕ พระมหาไพฑูริย์ สุทฺธวิฑูโร (น้อยวัน) ได้การวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์เชิงปรัชญาเรื่องบาปในพระพุทธศาสนาเถรวาท” ผลการวิจัยพบว่า บาป คือ อกุศล และทำบาปนั้น ทำได้ ๓ ทาง คือกาย วาจา ใจ และอาจเป็นสิ่งที่ให้โทษแก่มนุษย์ บาปส่งผลต่อชีวิตของผู้กระทำได้ ๒ ลักษณะคือประการแรกส่งผลในขณะที่ผู้นั้นยังมีชีวิตอยู่ ผลในที่นี้มุ่งหมายเอาผลทางจิตเป็นสำคัญ บางครั้งผู้ทำบาปแม้จะยังไม่ได้รับผลทางกายอันเนื่องมาจากบาป แต่จิตใจของเขาก็เดือดร้อนวุ่นวาย และประการต่อมา บาปส่งผลหลังจากการตายแล้ว ผลในที่นี้มุ่งเอาผลทางกายเป็นสำคัญ ผู้ทำบาปเมื่อตายแล้วก็ต้องไปชด ใช้ผลของบาปนั้นในลักษณะต่าง ๆ ในชาติต่อไป^{๑๐}

จากการทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยเห็นว่ายังไม่มีการศึกษาวิเคราะห์เรื่องความมีอยู่ของบาปในพุทธปรัชญาเถรวาท ซึ่งยังคงเป็นประเด็นที่น่าสนใจและสามารถที่จะศึกษาเพื่อให้เห็นว่าเป็นอย่างไรอีกประเด็นหนึ่งในงานวิจัยชิ้นนี้ เพราะผู้วิจัยเห็นว่า หากได้วิจัยแล้วจะทำให้พบคำตอบที่ชัดเจนถึงความมีอยู่ของบาป ว่ามีอยู่ในลักษณะใด ทำไมจึงมีอยู่เช่นนั้น

๑.๖ ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยทางปรัชญา เน้นการศึกษาค้นคว้าข้อมูลทางเอกสาร (Documentary Investigation) เป็นหลัก กล่าวคือค้นคว้าจากพระไตรปิฎก เอกสาร ตำราวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมุ่งเน้นถึงประเด็นเรื่อง “ความมีอยู่ของบาปในพุทธปรัชญาเถรวาท” โดยกล่าวถึงแนวคิดเรื่องความมีอยู่โดยใช้กรอบแนวคิดทางปรัชญาตะวันตกและพุทธปรัชญาเป็นหลักในการหาข้อพิสูจน์ความมีอยู่ พร้อมกับการวิเคราะห์เชื่อมโยงบาปพุทธปรัชญาเถรวาทผ่านข้อพิสูจน์หรือการอ้างเหตุผลของความมีอยู่ เพื่อตอบปัญหาการวิจัยว่า ความมีอยู่ของบาปในพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นอย่างไร

---

^๙ พระมหาเรื่องสันต์ สนฺตมโน (สีสิงขรณ์) “การศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างบาปและทุกข์ในพุทธปรัชญาเถรวาท”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙).

^{๑๐} พระมหาไพฑูริย์ สุทฺธวิฑูโร (น้อยวัน), “การวิเคราะห์เชิงปรัชญาเรื่องบาปพระพุทธศาสนาเถรวาท”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๓๖).

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร (Document Research) โดยดำเนินการดังนี้

๑.๗.๑ รวบรวมเอกสารชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก เอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ เอกสารงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับความรู้ พร้อมทั้งเรื่องบาปในพุทธปรัชญาเถรวาท

๑.๗.๒ ศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก เอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ เอกสารงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความรู้ พร้อมทั้งเรื่องบาปในทางพุทธปรัชญาเถรวาท

๑.๗.๓ นำข้อมูลเหล่านั้นมาวิเคราะห์

๑.๗.๔ เรียบเรียง สรุป แล้วนำมาเสนอเป็นวิทยานิพนธ์ต่อไป

๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๘.๑ ทำให้ทราบแนวคิดเรื่องความรู้

๑.๘.๒ ทำให้ทราบแนวคิดเรื่องบาปในพุทธปรัชญาเถรวาท

๑.๘.๓ ทำให้ทราบเรื่องการมีอยู่ของบาปในพุทธปรัชญาเถรวาท

บทที่ ๒

แนวคิดเรื่องความมีอยู่

ในบทนี้ได้กล่าวถึง ข้อพิสูจนหรือการอ้างเหตุผลของความมีอยู่ (ontology) โดยให้ความหมายของความมีอยู่ (ontology) ข้อพิสูจนความมีอยู่เชิงจริยธรรม คือความมีอยู่เชิงอัตวิสัยและความมีอยู่เชิงภววิสัย และข้อพิสูจนความมีอยู่ในทางพุทธปรัชญา คือความมีอยู่เชิงสมมติสัจจะ และความมีอยู่เชิงปรมัตถสัจจะ อันนำไปสู่การพิสูจนเรื่องความมีอยู่ของบาป ในพุทธปรัชญาเถรวาท ในบทที่ ๔ เป็นลำดับไป

๒.๑ แนวคิดเรื่องความมีอยู่ในปรัชญาตะวันตก

ภววิทยา (Ontology) เป็นสาขาหนึ่งของอภิปรัชญา (Metaphysics) ที่ศึกษาว่าอะไรคือสิ่งเป็นจริงในฐานะที่เป็นสากลที่สุด^๑ มุ่งศึกษาความจริงสากลของ ภาวะ (being) และพลวัตหรืออนิจจภาวะ (becoming) ในฐานะความจริงสูงสุดของสรรพสิ่ง ดังนั้น ภววิทยาหรืออภิปรัชญาเป็นทฤษฎีที่ศึกษาเกี่ยวกับความมีอยู่ สืบค้นถึงธรรมชาติของความแท้จริงแห่งธรรมชาติของโลกวิญญาน นั่นคือ พระผู้เป็นเจ้าของหรือสิ่งสมบูรณ์ภววิทยาจึงจัดเป็นสาขาต่างๆ คือ ภววิทยาที่ว่าด้วยธรรมชาติ ภววิทยาที่ว่าด้วยจิตวิญญาน^๒ โดยในงานวิจัยนี้จะได้นำเสนอความมีอยู่ในเชิงจริยธรรม ๒ ประเด็นดังนี้

๒.๑.๑ ความมีอยู่เชิงอัตวิสัย

ความมีอยู่เชิงอัตวิสัยนั้นยอมรับในความเชื่อพื้นฐานที่ว่า สิ่งต่าง ๆ ล้วนขึ้นอยู่กับมุมมองของแต่ละบุคคลหรือปัจเจกบุคคล ซึ่งเป็นพื้นฐานความคิดของจริยศาสตร์ที่รับร่วมกัน ดังตัวอย่างความคิดนี้ เช่น เวสเตอร์มาร์ค (Edward Westermarck) ที่เชื่อว่า จริยธรรมไม่มีกฎเกณฑ์ โดยเวสเตอร์มาร์คพยายามแย่งความคิดของกลุ่มภววิสัย (objectivity) ที่เชื่อว่าความดีเป็นสิ่งสมบูรณ์ภายนอก เพราะภววิสัยนั้นเกิดขึ้นจากการค้นพบจึงถูกกำหนดเป็นหลักการทางศีลธรรมหรือกฎระเบียบที่สมเหตุสมผล แต่กลุ่มภววิสัยกลับมองว่าภววิสัยในที่นี้หมายถึงสิ่งที่มีอยู่จริงนอกเหนือจากการอ้างอิงใดจากจิตใฝ่มนุษย์ โดยสิ่งดังกล่าวถูกเรียกว่าดีหรือเลว ถูกหรือผิด ไม่เกี่ยวกับสิ่งที่มนุษย์คิดว่าดีหรือเลว ถูกหรือผิด ทำให้เรามองเรื่องคุณธรรมเป็นเรื่องถูกและผิดแตกต่างไปจากความคิดที่เป็นจริงและสมเหตุสมผล หากเชื่ออย่างกลุ่มภววิสัยนี้ก็จะทำให้การตัดสินทางศีลธรรมไม่มีทางจะถูกต้องได้เลย เพราะความเห็นของผู้พิพากษาหรือคนทั่วไปอาจเห็นต่างกันได้ไม่สิ้นสุด เมื่อวิธีทางแห่งความยุติธรรมถูกอ้างผ่านภววิสัยก็ทำให้เหตุผลของมนุษย์ไม่สามารถตัดสินอะไรว่าถูกผิดได้เลย

^๑ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๐), หน้า ๗๔-๗๕.

^๒ พระทักษิณคณาธิการ, ปรัชญา, (กรุงเทพมหานคร: ดวงแก้ว, ๒๕๔๔), หน้า ๑๐.

อัตวิสัย หรือ จิตวิสัย (อังกฤษ: subjectivity) หมายถึงมุมมองหรือความคิดเห็นของบุคคล โดยเฉพาะสิ่งที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึก ความเชื่อ หรือความต้องการ อาจหมายถึงแนวความคิดส่วนบุคคลที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ ซึ่งตรงข้ามกับความรู้และความเชื่อที่มีพื้นฐานอยู่บนข้อเท็จจริง ในทางปรัชญา คำนี้มักมีความหมายตรงข้ามกับปวิสัย อย่างไรก็ตามแต่ในแนวคิดของอัตวิสัย (subjective) ซึ่งไปที่ "ความเชื่อส่วนบุคคล" ที่ทุกคนมีซึ่งเป็นสิทธิทางธรรมชาติที่จะปฏิบัติตามใจของตนเอง และหากมีการขัดขวางการกระทำของเขานั้นก็คือการละเมิดสิทธิของเขา ฉะนั้น การตัดสินทางคุณธรรมของใครก็ตามย่อมที่จะต้องปฏิบัติตามความเชื่อส่วนบุคคลอีกด้วย โดยใครจะตัดสินการกระทำของคนอื่นได้ต้องมองจากมุมมองของพวกเขาเท่านั้น เพราะการกระทำของใครก็ตามล้วนต่างกันไปในเวลาหรือสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งสร้างความพอใจหรือไม่พอใจพอใจมากหรือน้อยต่างกันไป ถ้าพอใจก็ถือว่าดี ไม่พอใจก็ถือว่าเลว การตัดสินคุณค่าว่าดีหรือชั่วจึงเป็นเพียงคำบรรยายความรู้สึกหรือแสดงความรู้สึกส่วนตนเท่านั้น ดังนั้นแล้วความเข้าใจว่าคุณค่าเชิงภววิสัยมีอยู่จริงและเป็นสิ่งตายตัวเป็นความหลงผิด คุณค่าทางจริยะเป็นอัตวิสัย (subjective) ขึ้นกับอารมณ์ของแต่ละคนเป็นสำคัญ^๓

แต่อาจมีข้อขัดแย้งถึงการตัดสินคุณค่าทางจริยะที่อาจไม่มีข้อยุติได้ นักคิดอัตวิสัยโต้แย้งว่า ที่จริงจิตสำนึกทางคุณธรรมของเราเป็นรัฐธรรมนูญทางจิตใจที่อยู่ในแต่ละคน หรือพูดง่าย ๆ ก็คือ คนเราทุกคนมีจิตสำนึกทางคุณธรรมอยู่แล้ว ความพึงพอใจจึงก่อเกิดจากคุณธรรมเหล่านั้น เช่น เมื่อเกิดไปใหม่หรืออุทกภัย เรารู้สึกเจ็บปวดและเห็นอกเห็นใจคนเหล่านั้น เป็นต้น ทำให้เราสามารถเชื่อมั่นได้ถึงกฎเกณฑ์ทางศีลธรรมที่ตามมาของนักอัตวิสัยว่าสามารถทำได้สอดคล้องกับข้อเท็จจริงทางสังคมหรือประสบการณ์ได้ โดยเฉพาะกฎหมายที่ใช้ควบคุมคนที่ยังไม่มั่นคงในศีลธรรม หรืออารมณ์อยู่เหนือเหตุผลให้อยู่ในความสงบได้ ฉะนั้น แนวคิดอัตวิสัยจึงมีอยู่ในทุกสังคมและแนวคิดทางวัฒนธรรมที่ยอมรับร่วมกันว่าอะไรดีหรือไม่ดีด้วย

อย่างไรก็ตามมีนักปรัชญาที่เป็นแนวอัตถิภาวนิยม ที่มีชื่อเสียงคือ ฌ็อง-ปอล ซาทร์ ได้ให้ความเห็นถึงธรรมชาติของมนุษย์ที่เป็นผู้นิยามหรือให้ความหมายสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง ด้วยว่า “มนุษย์ถูกสาปให้มีเสรีภาพ” (Man is condemned to be free) โดยซาทร์ แบ่งความเป็นมนุษย์ออกเป็น ๒ ประเภท

๑. ภาวะในตัวเอง (Being-in-itself) หมายถึง วัตถุทั้งหลายทั้งปวงที่ไม่มีความสำนึกใด ๆ คือเป็น สิ่งมีอยู่แต่ไม่รู้ว่ามีคุณค่าอะไรหรือมีประโยชน์อย่างไร วัตถุทั้งหลายทั้งปวงเป็นอยู่อย่างที่มีมันเป็นเช่นนั้น ไม่มีความสามารถที่จะกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างตัวเองกับสิ่งอื่นได้ ภาวะในตัวเองเป็นสิ่งสมบูรณ์ในตัวมันเอง คือเป็นอยู่อย่างนั้น ลักษณะสำคัญของภาวะในตัวเองคือความไร้สำนึก

๒. ภาวะสำหรับตัวเอง (Being-for-itself) หมายถึง สิ่งที่มีอยู่ ที่มีความสำนึก จึงไม่ใช่มีอยู่แบบธรรมดา แต่สามารถกำหนดคุณค่าให้แก่ทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อประโยชน์ของตัวเองและสิ่งนี้คือมนุษย์นั่นเอง เฉพาะมนุษย์เท่านั้นและมนุษย์ในที่นี้ก็จำกัดอีกว่าเป็นความสำนึกเท่านั้น หรือภาวะสำหรับตัวเองนั้น คือ

^๓ พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี (เหมประไพ), “การศึกษาเชิงวิพากย์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจุสมบุบาทกับคุณค่าทางจริยธรรม”, สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๒๘.

“จิต” ของมนุษย์นั่นเอง” จึงเรียกการมีอยู่ของมนุษย์ว่าอัตถิภาวะ (Existence) เพื่อแสดงให้เห็นว่าเป็นสิ่งที่มีอยู่ที่แตกต่างจากสิ่งอื่น ๆ ^๔

จากแนวอัตถิภาวนิยมของฌ็อง-ปอล ซาทร์ สะท้อนให้เห็นถึงความมีอยู่จริงของสิ่งต่าง ๆ ว่าไม่ เป็นสิ่งที่ตัดออกไปได้จากธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ และมนุษย์นั้นเป็นผู้ให้ความหมายหรือให้นิยามถึง ความมีอยู่ของสิ่งต่าง ๆ ทั้งภายนอกตัวของมนุษย์ และแม้แต่ตัวของมนุษย์เองด้วย ซึ่งประเด็นนี้สะท้อนให้ เห็นถึงการสร้างค่าหรือความหมายของการดำรงอยู่ของมนุษย์ที่มีเสรีภาพ หรือ เจตจำนงเสรี ทั้งนี้ยังเป็นผู้ที่ จะต้องรับผิดชอบต่อผลพวงที่จะตามมาอีกด้วย

ดังนั้น จากที่ได้กล่าวมา ความมีอยู่เชิงอัตวิสัย (subjective) เป็นแนวคิดที่สะท้อนให้เห็น ธรรมชาติภายในของมนุษย์ว่ามีความหลากหลายขึ้นอยู่กับมนุษย์แต่ละคน มาตรฐานอะไรก็เป็นสิ่งที่สามารถ ปรับเปลี่ยนไปได้ตามบริบท และสถานการณ์ ความจริงแท้หรือความเป็นหนึ่งเดียวจึงเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ เพราะความมีอยู่เชิงอัตวิสัยชี้ไปที่ สิทธิ ที่ทุกคนมีซึ่งเป็นสิทธิทางธรรมชาติที่จะปฏิบัติตามใจของตนเอง และหากมีการขัดขวางการกระทำของเขานั้นก็คือการละเมิดสิทธิของเขา ฉะนั้น การตัดสินใจทางคุณธรรมของ ใครก็ตามย่อมที่จะต้องปฏิบัติตามความเชื่อส่วนบุคคลอีกด้วย โดยใครจะตัดสินใจการกระทำของคนอื่นได้ต้อง มองจากมุมมองของพวกเขาเท่านั้น เพราะการกระทำของใครก็ตามล้วนต่างกันไปในเวลาหรือสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งสร้างความพอใจหรือไม่พอใจ พอใจมากหรือน้อยต่างกันไป ถ้าพอใจก็ถือว่าดี ไม่พอใจก็ถือว่าเลว การ ตัดสินคุณค่าว่าดีหรือชั่วจึงเป็นเพียงคำบรรยายความรู้สึกหรือแสดงความรู้สึกส่วนตัวเท่านั้น ดังนั้นแล้ว ความเข้าใจว่าคุณค่าเชิงภววิสัยมีอยู่จริงและเป็นสิ่งตายตัวเป็นความหลงผิด คุณค่าทางจริยะเป็นอัตวิสัย (subjective) ขึ้นกับอารมณ์ของแต่ละคนเป็นสำคัญ

๒.๑.๒ ความมีอยู่เชิงภววิสัย

ปรวิสัย, ปรนัย, วัตถุวิสัย หรือ ภววิสัย (อังกฤษ: objectivity) คือสิ่งที่มีพื้นฐานอยู่บน ข้อเท็จจริง เงื่อนไขที่เป็นความจริง โดยไม่ขึ้นอยู่กับจิตใจ นั่นคือผลของการตัดสินใจใด ๆ จะไม่ขึ้นอยู่กับความคิดเห็นและความรู้สึก ความเป็นจริงที่เกิดขึ้นตามปรวิสัยมักจะถูกค้นพบมากกว่าที่จะถูกสร้างขึ้นมา ในทาง ปรวิสัย สิ่งที่เป็นปรวิสัยจะเป็นจริงเสมอไม่ว่าจะอยู่ที่ไหน ในเวลาใด หรือกับบุคคลใด มีความหมายตรงข้าม กับอัตวิสัย ข้อเท็จจริงที่เป็นอัตวิสัยจะเป็นปรวิสัยก็ต่อเมื่อ สิ่งนั้นเป็นข้อเท็จจริงบนเงื่อนไขเฉพาะอย่าง ใน เวลาเฉพาะ ในสถานที่เฉพาะ หรือกับบุคคลเฉพาะ

ราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมายไว้ว่า ลักษณะที่มีอยู่โดยไม่ขึ้นกับการรับรู้หรือการ พิจารณาของผู้ใด ตรงกันข้ามกับ จิตวิสัย อัตวิสัย หรืออัตนัย(Subjective)

อย่างไรก็ตาม ความมีอยู่เชิงภววิสัย มีประเด็นปัญหาที่การกล่าวถึงอยู่ ๒ ประการ คือ ประเด็นที่ ๑ คือ การอ้างเหตุที่มาของจริยธรรมอันสัมบูรณ์ (absolute) และประเด็นที่ ๒ คือ ในประเด็น ของจริยธรรมที่ไม่สัมบูรณ์ ดังต่อไปนี้

^๔ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน ปานทิพย์ ศุภนคร, **ปรัชญาเอกซิสเตนเชียลลิสต์**, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๖), หน้า ๒๐-๒๑.

ประเด็นที่ ๑ คือ การอ้างเหตุที่มาของจริยธรรมอันสัมบูรณ์ (absolute) การอ้างเหตุผลเชิงจริยธรรมเป็นข้อถกเถียงแบบหลังประสบการณ์อีกรูปแบบหนึ่ง เป็นข้อถกเถียงที่อาศัยประสบการณ์ทางจริยธรรมของมนุษย์ หลายคนเชื่อว่าการตัดสินทางจริยธรรมของมนุษย์ไม่สามารถที่จะยืนยันได้ หากมีได้ยึดถือไว้ก่อนว่ามีความเป็นจริงสูงสุดอย่างเช่นพระเจ้า^๕

ประเด็นที่ ๒ ในกรณีของจริยธรรมที่ไม่สมบูรณ์ คำนึงเห็นว่าความดีสมบูรณ์ (complete good) ประกอบด้วยคุณธรรมสมบูรณ์ (perfect virtue) พร้อมด้วยความสุขสมบูรณ์ (perfect happiness) อันเป็นรางวัลแก่คุณธรรมนั้น คำนึงเห็นว่าคุณธรรมควรนำมาซึ่งความสุข มิฉะนั้นจริยธรรมก็จะไม่มี ความหมาย^๖

อย่างไรก็ตาม แนวคิดจริยธรรมของค่านึงนั้นถือว่า “การตัดสินการกระทำทางศีลธรรมดี หรือชั่ว ให้ถือเอาเจตนาที่จะทำตามหน้าที่ทางสังคมเป็นเกณฑ์ตัดสิน ไม่นำเอาผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำมาตัดสิน ไม่ว่าผลนั้นจะให้คุณหรือโทษต่อตนเองหรือต่อผู้อื่น ”^๗ จริยธรรมของค่านึงจึงเป็นจริยธรรมตรงกันข้ามกับจริยธรรมเชิงอัตวิสัย มี ๕ ประเด็นนี้^๘

๑) จริยธรรมมุ่งกฎสัมบูรณ์ คำว่า “สัมบูรณ์” หมายถึง ความเป็นจริงหรือความเป็นอยู่ไม่ขึ้นอยู่กับสิ่งอื่น และสิ่งนั้นเป็นอยู่โดยตัวเอง ไม่แปรเปลี่ยนไปตามกาลเวลาและสถานที่ การที่จริยธรรมมุ่งความเป็นกฎสัมบูรณ์นี้วิเคราะห์ได้จากทัศนะของคานท์ที่กล่าวไว้ว่า “การกระทำที่มีคุณค่าทางจริยธรรม คือ การกระทำตามกฎสัมบูรณ์ (absolute-law) ซึ่งจะไม่มีข้อยกเว้น...” หมายความว่า กฎสัมบูรณ์ เป็นกฎของการกระทำที่แสดงถึงคุณค่าทางจริยธรรมของการกระทำ กฎสัมบูรณ์คือ การกระทำที่ไม่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไข การกระทำใดที่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไข การกระทำนั้นไม่ถือเป็นการกระทำตามกฎสัมบูรณ์ และการกระทำตามกฎสัมบูรณ์เป็นการกระทำที่มีคุณค่าทางจริยธรรม กล่าวคือ การกระทำหนึ่งๆ นั้น จะไม่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขหรือผลของการกระทำ จึงจะถือว่าการกระทำนั้นเป็นไปตามกฎสัมบูรณ์ และเป็นการกระทำที่มีคุณค่าทางจริยธรรม หากว่าการกระทำหนึ่งๆ นั้นขึ้นอยู่กับเงื่อนไขหรือผลของการกระทำ การกระทำนั้นจะไม่มีคุณค่าทางจริยธรรม เพราะไม่เป็นไปตามกฎสัมบูรณ์

^๕ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน James, George Alfred. **Atheism**, In Mircea Eliade (ed.). **The Encyclopedia of Religion**. New York: Macmillan, Vol. 1 (1987) : 479-490.

^๖ Kant, I. **Critique of Pure Reason**, Translated by N. Kemp Smith. (Second edition, 1933). (London: Macmillan, 1787), pp. 66-74.

^๗ ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมปรัชญาอังกฤษ - ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**, หน้า ๒๘.

^๘ อ้างใน พระมหาพรชัย สิริวิโร, **พุทธจริยศาสตร์ เป็นจริยศาสตร์ประเภทอันตวิทยาหรือกรณียธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (พระนครศรีอยุธยา: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๒), หน้า ๑๔.

เหตุผลที่ค่านำเสนอการกระทำตามกฎสัมบูรณ์ไว้ในจริยธรรมนั้น เป็นเพราะค่านำเสนอเห็นว่า การกระทำตามกฎสัมบูรณ์ จะไม่สามารถแก้ไขปัญหาการกระทำที่ไม่ถูกต้องให้มีความถูกต้องได้ การกระทำที่ไม่ถูกต้องในทัศนะของค่านำเสนอคือการกระทำที่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขและขึ้นอยู่กับผลของการกระทำ การกระทำที่ถูกต้องคือการกระทำที่ไม่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขและไม่ขึ้นอยู่กับผลของการกระทำ ส่วนการกระทำที่ไม่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขก็คือการกระทำที่กระทำด้วยความสำนึกในหน้าที่และการกระทำด้วยเจตนาดี

๒) จริยธรรมเน้นความเป็นกฎสากล ค่านำเสนอให้ความสำคัญกับการใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์ความรู้สึก เพราะถือว่าอารมณ์ความรู้สึกเป็นเงื่อนไขที่ทำให้การตัดสินใจมีความแน่นอน และถือว่า การกระทำที่ขึ้นอยู่กับอารมณ์ความรู้สึกเป็นการกระทำที่ไม่มีคุณค่าทางจริยธรรม ค่านำเสนอให้ใช้เหตุผลแทนอารมณ์ความรู้สึก เพราะมองว่า เหตุผลจะทำให้มนุษย์ซึ่งค่านำเสนอเรียกว่า “ชีวิตแห่งเหตุผล” สามารถเข้าถึงกฎจริยธรรมหรือการกระทำที่ดีได้ ขณะเดียวกันกฎจริยธรรมเหล่านี้จะผูกพันชีวิตแห่งเหตุผลทั้งหมดเข้าด้วยกันตลอดเวลา ในลักษณะนี้กฎจริยธรรมจึงมีลักษณะสากล (universal)^{๙๔} ค่านำเสนอจึงเน้นความเป็นสากลในการกระทำที่ดีเพื่อความดีหรือการกระทำตามหน้าที่เพื่อหน้าที่เพื่อ บ่งบอกว่าการกระทำที่ดีหรือการกระทำตามหน้าที่เป็นการกระทำตามกฎสากล

นอกจากนี้ จริยธรรมของค่านำเสนอยังเน้นการตัดสินใจคุณค่าทางจริยธรรมในลักษณะความเป็นสากล โดยไม่คำนึงถึงลักษณะเฉพาะตัวของบุคคลหรือสถานการณ์นั้นๆ แต่อย่างไร เช่น หากการกล่าวเท็จเป็นสิ่งผิดกฎจริยธรรม การกล่าวเท็จก็จะเป็นการกระทำที่ผิดเสมอ ไม่ว่าผู้ใดกระทำหรือกระทำในสถานการณ์ใด^{๙๕} ก็ตาม

๓) จริยธรรมไม่เน้นผลการกระทำ ถึงแม้ว่าจริยธรรมของค่านำเสนอจะว่าด้วยการกระทำของมนุษย์แต่การกระทำเหล่านั้นจะมีความถูกต้องทางศีลธรรมหรือไม่ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับผลของการกระทำ แม้ว่าผลของการกระทำนั้นจะมีประโยชน์มากน้อยเพียงใดก็ตาม เมื่อการกระทำธรรมไม่ขึ้นอยู่กับผลของการกระทำ ความถูกต้องของการกระทำจึงพิจารณาจากตัวการกระทำนั้น ได้แก่ เจตนาของการกระทำ และสำนึกในหน้าที่ของการกระทำนั้น

๔) จริยธรรมต้องกระทำโดยเจตนาดี คำว่า “เจตนาดี” (willing) ใช้ในความหมายของความสามารถในการใช้เหตุผลของบุคคลที่จะตัดสินใจว่า เขาควรจะทำอะไร เพราะเจตนาดีเป็นสิ่งเดียวที่ไม่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไข ค่านำเสนอกล่าวไว้ว่า “...ไม่มีอะไรในโลกนี้หรือแม้แต่แต่ในโลกนี้ ที่เราจะคิดได้ว่าเป็น

^{๙๔} ชัชชัย คุ้มทวีพร, จริยศาสตร์ : ทฤษฎีและการวิเคราะห์ปัญหาจริยธรรม, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรังสิต, ม.ป.ป.), หน้า ๑๒๓.

^{๙๕} ศ.ดร. วิทย์ วิศทเวทย์, ปรัชญาทั่วไป : มนุษย์ โลก และความหมายของชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ ๑๗, (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๔๗), หน้า ๒๐๘.

สิ่งดีโดยปราศจากเงื่อนไขนอกจากเจตนาดี...” “เจตนาดี” ^{๑๑} ในความหมายของค่านั้จึงเป็นสิ่งเดียวที่ดีในตัวเอง การกระทำที่ดีในจริยธรรมจึงต้องเป็นการกระทำที่ประกอบด้วย “เจตนาดี” ดังคำกล่าวของค่านั้ว่า

การที่เจตนาดีเป็นสิ่งดีนั้น ไม่ใช่เพราะผลที่มันก่อให้เกิดขึ้น หรือเพราะมันทำให้เราบรรลุเป้าหมายใดเป้าหมายหนึ่ง แต่มันดีเพราะมันมีเจตนาอย่างนั้น กล่าวคือ มันดีในตัวมันเอง โดยตัวมันเอง เราจะต้องถือว่ามันมีค่าสูงกว่าสิ่งใดๆ ที่มันก่อให้เกิดขึ้นและดีกว่าแรงโน้มใดๆ หรือแม้แต่แรงโน้มทั้งสิ้นรวมกัน แม้เรื่องจะกลายเป็นว่าโชคร้าย หรือข้อจำกัดโดยธรรมชาติอื่นทำให้เจตนาที่ดีอันนี้ไม่สามารถบรรลุจุดประสงค์และแม้จะใช้ความพยายามที่สุดแล้วก็ไม่บรรลุเป้าหมาย (ไม่ใช่อยากได้เฉย ๆ โดยไม่ใช่ความสามารถทั้งหมดที่มีอยู่) แต่มันก็ยังจะส่องแสงเรืองรองในตัวมันเองประหนึ่งเพชรฉะนั้น ความเป็นประโยชน์หรือผลที่ได้ไม่สามารถจะบั่นทอนหรือเพิ่มค่าให้แก่มันได้ ความมีประโยชน์ของมันเป็นเพียงสิ่งล่อใจที่ทำให้คนยึดมันอยู่กับมันหรือเพียงเพื่อดึงดูดให้ผู้ที่ยังไม่รู้จักมันได้มาลิ้มรสของมันเท่านั้น แต่สำหรับผู้รู้จักค่าของมันแล้วก็ไม่มีความหมายอะไร ^{๑๒}

จากคำกล่าวข้างต้นจะเห็นว่า “เจตนาดี” (Will) แนวคิดของค่านั้ต้องเป็น “เจตนาดี” (Good will) เหตุที่ต้องเป็นเจตนาดี ก็เพราะเจตนาดีจึงเป็นสิ่งดีในตัวเอง โดยตัวมันเอง เจตนาดีมีค่าสูงกว่าสิ่งใด ๆ ก็เพราะเป็นเจตนาดีที่จะกระทำเช่นนั้น แม้ว่าผลของการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาดีนั้นจะออกมาดีหรือไม่ก็ตาม หรือมีข้อจำกัดบางประการที่ทำให้เจตนาดีนั้นไม่สามารถก่อให้เกิดผลหรือบรรลุจุดประสงค์ได้ แม้จะใช้ความพยายามมากที่สุดแล้วก็ตาม เจตนาดีก็ยังเป็นเจตนาดี และเป็นเจตนาดีที่มีค่าในตัวเองเสมอ ทั้งนี้เจตนาดีของบุคคลจะเป็นเจตนาดีทางศีลธรรมได้ก็ต่อเมื่อเจตนาดีนั้นเป็นเจตนาดีในทุกสถานการณ์ คือ เป็นเจตนาดีดีโดยไม่มีเงื่อนไข

อย่างไรก็ตาม “เจตนาดี” ยังเป็นคุณลักษณะที่สำคัญที่บ่งบอกถึงการกระทำที่เป็นพันธะหน้าที่และการกระทำที่ถูกต้องด้วย กล่าวคือ การกระทำด้วยเจตนาดีซึ่งเป็นการกระทำตามพันธะหน้าที่นั้น จะต้องเป็นการกระทำที่ปราศจากอารมณ์หรือความรู้สึกที่จะมีต่อการกระทำนั้น ๆ และการกระทำนั้นจะต้องปราศจากความสนใจต่อผลประโยชน์ส่วนตนหรือผลประโยชน์ของผู้อื่นด้วย

๕) การกระทำด้วยความสำนึกในหน้าที่ การกระทำในจริยธรรมที่มีค่าทางศีลธรรม คือ การกระทำด้วยความสำนึกในหน้าที่ ค่านั้กล่าวไว้ว่า “...จากสามัญสำนึกของเราเกี่ยวกับคุณค่าของบุคคลที่มีเจตนาดีนั้นทำให้เราได้หลักการเกี่ยวกับแรงจูงใจที่ถูกต้องทางศีลธรรม นั่นก็คือความเคารพ

^{๑๑} วิทย์ วิศทเวทย์, จริยศาสตร์เบื้องต้น : มนุษย์กับปัญหาจริยธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๒), หน้า ๑๑๙.

^{๑๒} เนืองน้อย บุญเนตร, จริยศาสตร์ตะวันตก : ค่านั้ มิลล์ ฮอบส์ รัสเซลล์ ชาร์ต, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๑๘-๑๙.

ในศีลธรรมหรือความถูกต้องด้วย”^{๑๓} หมายความว่า แรงจูงใจทางศีลธรรมเป็นคุณลักษณะที่แสดงถึงความเคารพในศีลธรรมหรือความถูกต้องของการกระทำอันเป็นคุณลักษณะที่สะท้อนไปถึงการกระทำที่มีคุณค่าทางศีลธรรมด้วย

อย่างไรก็ดี จริยธรรมของค่านิยมไม่ใช่แรงกระตุ้น เพราะแรงจูงใจในทางศีลธรรมเป็นความเคารพในศีลธรรมหรือความถูกต้องของการกระทำ แต่แรงกระตุ้นเป็นเพียงสิ่งที่ไม่มีความหมายทางศีลธรรม แรงกระตุ้นในที่นี้หมายถึงสัญชาตญาณ ความอยาก ความปรารถนา อารมณ์ และความรู้สึก^{๑๔} การกระทำที่เกิดจากแรงกระตุ้นของสัญชาตญาณ ความอยาก ความปรารถนา อารมณ์ และความรู้สึก เป็นสิ่งที่ไม่มีความหมายทางศีลธรรม จึงไม่ถือเป็นการกระทำที่เกิดจากความสำนึกในหน้าที่

อย่างไรก็ตาม การกระทำที่กระทำด้วยความสำนึกในหน้าที่นั้นต้องมีใช้การกระทำที่มุ่งผลหรือเป้าหมาย หมายความว่า การกระทำนั้นต้องมีใช้การกระทำด้วยความคาดหวังต่อผลหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่จะเกิดขึ้น ไม่ว่าจะผลที่จะเกิดขึ้นจะมีผลกระทบหรือเป็นโทษ และไม่คาดหวังว่าผลนั้นจะเป็นประโยชน์แก่ตัวเองเมื่อผู้อื่น กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การกระทำที่คาดหวังผลที่จะเกิดขึ้นนั้นไม่ถือเป็นการกระทำที่กระทำด้วยความสำนึกในหน้าที่ ไม่ว่าจะผลที่คาดหวังว่าจะเกิดขึ้นนั้นจะเป็นสิ่งที่จะมีประโยชน์หรือเป็นโทษแก่ตัวเองหรือแก่ผู้อื่นก็ตาม ตัวอย่างเช่น

สมมติว่า พ่อค้าคนหนึ่งเขาเป็นคนซื่อสัตย์ต่อลูกค้า ปัญหาก็คืออะไรเป็นแรงจูงใจให้เขาซื่อสัตย์ เขาอาจซื่อสัตย์เพราะความรอบคอบ กล่าวคือ ความซื่อสัตย์นั้นจะทำให้คนเชื่อถือ ความเชื่อถือจะทำให้กิจการของเขาเจริญ เขาก็จะได้กำไรมาก ๆ ดังในกรณีนี้ การซื่อสัตย์ของพ่อค้าคนนี้มีเป้าหมาย (คือผลกำไร) เป็นแรงจูงใจ ความซื่อสัตย์เป็นเพียงนโยบายในการดำเนินกิจการ ถ้ามูลเหตุจูงใจให้เขาซื่อสัตย์มีเพียงผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับตัวเขาแล้ว เขาอาจจะยึดนโยบายอื่น ๆ เช่น การโกงก็ได้ ถ้าเขาแน่ใจว่านโยบายนี้จะให้ผลกำไรแก่เขา^{๑๕}

จากตัวอย่างข้างต้น ความซื่อสัตย์ของพ่อค้าเป็นความซื่อสัตย์ที่ตั้งอยู่บนฐานความที่หวังผลประโยชน์คือผลกำไร การกระทำเช่นนี้ไม่ถือเป็นการกระทำที่มีคุณค่าทางศีลธรรม เพราะการที่พ่อค้าซื่อสัตย์ มิใช่เพราะพ่อค้ามีความสำนึกในหน้าที่ที่มนุษย์พึงมีต่อเพื่อนมนุษย์ว่า มนุษย์จะต้องซื่อสัตย์ต่อกัน แต่เป็นเพราะพ่อค้าหวังผลบางอย่างซึ่งในที่นี้ไ้แก่ผลกำไร อย่างไรก็ตาม หากมีพ่อค้าอีกคนหนึ่งอยู่ในชุมชนซึ่งสภาพในชุมชนที่เขาดำเนินกิจการอยู่นั้นมีความเชื่อว่า การโกงกินเป็นหนทางที่ดีที่สุดที่จะทำให้เขาได้กำไร แต่พ่อค้าคนนี้ไม่ทำการค้าด้วยการโกงกิน เพราะเขาสำนึกว่า หากเขาทำการค้าด้วยการโกงกินจะขัดแย้งกับสำนึกความดีชั่วของตัวเขาที่เชื่อว่า มนุษย์ต้องซื่อสัตย์ต่อกัน ดังนั้นความซื่อสัตย์ของพ่อค้าคนนี้จึงมีคุณค่าทางศีลธรรมอย่างแท้จริงเพราะแรงจูงใจที่ผลักดันให้เขากระทำ

^{๑๓} เนื่องน้อย บุญยเนตร, จริยศาสตร์ตะวันตก : ค่านิยม มิลล์ ฮอบส์ รอลส์ ชาร์ป, หน้า ๒๐.

^{๑๔} วิทย์ วิศทเวทย์, จริยศาสตร์เบื้องต้น : มนุษย์กับปัญหาจริยธรรม, หน้า ๑๒๑.

^{๑๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๓.

ไม่ใช่ผลประโยชน์หรือผลกำไรจากการค้าหรือการโกงกิน แต่เป็นการกระทำที่เกิดจากความสำนึกในหน้าที่ของเขาเอง

ดังนั้น จริยธรรมจึงหมายถึงการกระทำตามหน้าที่เพื่อหน้าที่ เช่น เพชฌฆาตมีหน้าที่ทำให้นักโทษถึงแก่ความตายโดยวิธีประหารด้วยดาบ การกระทำของเพชฌฆาตที่ตัดคอนักโทษด้วยดาบได้ทำให้นักโทษคนนั้นถึงแก่ความตาย การกระทำเช่นนี้ของเพชฌฆาตถือเป็นการกระทำด้วยสำนึกในหน้าที่ เป็นการกระทำที่มีคุณค่าทางศีลธรรมและความถูกต้อง

สรุปได้ว่า แนวคิดความมีอยู่เชิงภววิสัยนั้นว่าด้วย ศีลธรรมจะต้องเป็นเรื่องแน่นอนตายตัวปราศจากข้อแม้หรือเงื่อนไขใดๆ ทั้งสิ้น ถ้าสิ่งๆ หนึ่งดี ความดีย่อมเป็นลักษณะที่ติดตัวสิ่งนั้นเสมอ เช่น การพูดความจริง ซึ่งแนวคิดภววิสัยถือว่าเป็นการกระทำที่ถูก การพูดความจริงย่อมถูก กล่าวคือ ย่อมเป็นคุณงามความดีเสมอไม่ว่าพูดสิ่งใด เมื่อไหร่ กับใคร ในสถานการณ์อย่างไร การพูดความจริงอาจทำให้ตนเองเดือดร้อน อาจทำให้ประโยชน์สุขของคนทั่วไปลดน้อยลง อาจก่อให้เกิดเหตุร้าย แต่สำหรับแนวคิดภววิสัยผลที่เกิดขึ้นจากการพูดความจริงมิได้ทำให้กลับกลายเป็นสิ่งที่ผิดศีลธรรมหรือเป็นสิ่งเลว เพราะความจริงมีอยู่โดยไม่เกี่ยวกับเงื่อนไขใดๆ ทั้งสิ้น ไฟมันร้อน ความร้อนของไฟอาจทำลายบ้านเรือน อาจทำให้มือพอง หรืออาจช่วยให้หายหนาว แต่ไม่ว่าไฟจะให้ความสุขหรือความทุกข์แก่มนุษย์ สิ่งที่มีอยู่ประจำตัวมันคือความร้อน ในทำนองเดียวกันผลที่เกิดจากการพูดความจริงย่อมไม่กระทบต่อคุณงามความดีของการพูดความจริง ถ้าสิ่งๆ หนึ่งดีมันย่อมดีในตัวมันเอง ไม่เกี่ยวกับสิ่งอื่น

๒.๒ แนวคิดเรื่องความมีอยู่ในพุทธปรัชญาเถรวาท

ในพุทธปรัชญาเถรวาทมีมุมมองของความมีอยู่หรือภววิทยา จากประเด็นเรื่อง ธรรมเนียม เป็นหลักที่สำคัญ ที่ว่าด้วยความมีอยู่ในการอธิบายความเป็นจริง (reality) และปรากฏการณ์ (appearances) ของสรรพสิ่งภายใต้การมีอยู่ อย่างไรก็ตาม ในหลักพุทธปรัชญาเถรวาทได้กล่าวถึงความมีอยู่ ๒ ประการ คือ^{๑๖}

๑. ความมีอยู่สมมติสัจจะ หมายถึง ความจริงที่มีอยู่เพียงในขั้นสมมติขึ้นมาในสังคัมโลกของมนุษย์ซึ่งเป็นความจริงที่มีข้อตกลงยอมรับร่วมกันระหว่างมนุษย์ด้วยกันในสังคัมโดยมีมนุษย์เป็นผู้สร้างกฎเกณฑ์ขึ้นมา

๒. ความมีอยู่เชิงปรมาตตสัจจะ คือ ความจริงขั้นปรมาตตหรือขั้นสูงสุดซึ่งมีความจริงแท้แน่นอนตามสภาวะที่มีปรากฏอยู่ในธรรมชาติ โดยไม่มีใครสร้างหรือกำหนดขึ้นมา โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

^{๑๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๓๕, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ผลิธัมม์, ๒๕๔๘), หน้า ๔๔.

๒.๒.๑ ความมีอยู่เชิงสมมติสัจจะ

ในพุทธปรัชญาเถรวาท ได้กล่าวถึงธรรมชาติของสิ่งทั้งหลายไว้ว่า “สิ่งทั้งหลายเกิดจาก ส่วนต่าง ๆ มาประชุมกันเข้าหรือมีอยู่ในรูปของการรวมตัวกัน เข้าด้วยกันของส่วนประกอบต่าง ๆ” เพื่อให้ง่ายแก่การทำความเข้าใจจึงได้ยกตัวอย่างที่มีคนนำมาอ้างอิงถึงบ่อย ๆ คือ “รถ” เมื่อนำส่วนต่าง ๆ มาประกอบเข้าด้วยกันตามแบบที่กำหนดก็เรียกว่า “รถ” แต่ถ้าแยกส่วนประกอบทั้งหมดออกจากกัน ก็จะหาตัวตนของรถไม่ได้ แต่มีส่วนประกอบทั้งหลายซึ่งมีชื่อเรียกต่าง ๆ กันเฉพาะแต่ละอย่างอยู่ แล้วคือ ตัวตนของรถมิได้อยู่ต่างหากจากส่วนประกอบเหล่านั้น แม้แต่ส่วนประกอบแต่ละอย่าง ๆ นั้นเองก็ปรากฏขึ้นโดยการรวมตัวกันของส่วนประกอบย่อย ๆ ต่อไปอีก และหาตัวตนที่แท้ไม่พบ เช่นเดียวกัน ดังนั้น เมื่อจะพูดว่า “สิ่งทั้งหลายมีอยู่” ก็ต้องเข้าใจในความหมายว่า “มีอยู่ในฐานะ มี ส่วนประกอบต่าง ๆ มาประชุมเข้าด้วยกัน”^{๑๗}

พุทธปรัชญาถือว่าโลกและและปรากฏการณ์ธรรมชาติต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น รวมถึงร่างกายของ มนุษย์มีอยู่จริงโดยมิได้ขึ้นอยู่กับอำนาจสร้างสรรค์ทางจิตของมนุษย์เอง แม้จะไม่มีสิ่งใดมารับรู้ สิ่งทั้งหลายก็ยังคงเกิดขึ้น แปรสภาพและเสื่อมสลายไปเช่นนั้น หากแต่มนุษย์มิได้เข้าไปเกี่ยวข้องรับรู้ โลกหรือความจริงอย่างบริสุทธิ์ มนุษย์รับรู้โลกหรือความจริงเกี่ยวกับโลกผ่านทางประสาทสัมผัส จน เกิดเป็นประสบการณ์และเกิดความคิดปรุงแต่งจนเป็น โลก ที่ตนรู้จัก โลกที่เกิดจากการรับรู้และ ความคิดปรุงแต่งของตนนี้เอง ที่มนุษย์เชื่อว่าเป็นความจริงแท้ โลกที่มนุษย์รู้จักและคิดว่าเป็นความ จริง เรียกว่าความจริงที่เป็นสมมติสัจจะ ความจริงที่เป็นสมมติสัจจะนี้ แม้จะดำรงอยู่ ก็เป็นความจริง โดยสมมติ ไม่ใช่ความจริงแท้ กล่าวคือมันมิได้เกิดขึ้นได้เองโดยตัวเอง แต่เกิดขึ้นโดยอิงอาศัยความเป็น เหตุปัจจัยซึ่งกันและกันของปรากฏการณ์ต่าง ๆ การประชุมกันของเหตุปัจจัยอันหลากหลายทั้ง รูปธรรมนามธรรมขึ้นเป็นรูปใดรูปหนึ่งหรือสถานะใดสถานะหนึ่ง ซึ่งมนุษย์ไปยึดไปจับเอาเป็นตัวเป็น ตน และมนุษย์นั่นเองที่เป็นผู้ให้ค่าให้ความหมายแก่สิ่งต่าง ๆ และไปยึดถือเอาสิ่งที่เป็นจริงโดยสมมติ ว่าเป็นความจริงแท้ และบัญญัติสิ่งต่าง ๆ ไปตามที่ตนให้ความหมาย ไม่ว่าจะเป็นคน สัตว์ สิ่งของ ความสวยงาม ความน่าเกลียดอัปลักษณ์ ความดี ความเลว เป็นต้น มนุษย์กำหนดหมายสิ่งต่าง ๆ และ จัดกลุ่มแบ่งประเภทสิ่งทั้งหลาย อันเป็นการตกลงร่วมกันเพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิต การให้ค่า ความหมายของมนุษย์นี้ ทำให้มนุษย์มีวิถีการดำเนินชีวิต เกิดความรู้รู้สึกสุขทุกข์ไปตามความสำคัญมั่น หมายดังกล่าว

จากที่กล่าวมานี้เห็นได้ว่าโดยใจความแล้วเป็นการกล่าวถึงความสัมพันธ์กันเป็นไปตามเหตุ ปัจจัยตามหลักของนิยาม ๕^{๑๘} อย่างแน่นอนเพราะเป็นจริงชัดเจนตามกฎธรรมชาติ โดยปราศจากการ แทรกแซงจากปัจจัยใด ๆ ทั้งสิ้นประกอบด้วยหลักอุนิยาม คือ กฎธรรมชาติที่ครอบคลุมความเป็นไป ของปรากฏการณ์ในธรรมชาติเกี่ยวกับวัตถุที่ไม่มีชีวิตทุกชนิด หลักพีชนิยาม คือ กฎธรรมชาติที่

^{๑๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓.

^{๑๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕-๑๕๓.

ครอบคลุมความเป็นไปของสิ่งมีชีวิตทั้งพืชและสัตว์ที่จัดอยู่ในพีชนิยาม หลักจิตนิยาม คือกฎธรรมชาติ ที่เกี่ยวกับกลไกการทำงานของจิตตาม หลักกรรมนิยาม คือกฎแห่งกรรม และหลักธรรมนิยาม คือ กฎ ธรรมชาติเกี่ยวกับความเป็นเหตุเป็นผลของสิ่งทั้งหลายเป็นสากลที่ครอบคลุมความเป็นไปทั้งฝ่ายจิต และฝ่ายวัตถุโดยอาศัยการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าในการค้นพบสัจธรรมที่ดำรงอยู่ตามธรรมชาติ

ดังนั้นแล้ว ถ้าแยกพุทธธรรมออกเป็น ๒ ส่วน คือสัจธรรมส่วนหนึ่งกับจริยธรรมส่วนหนึ่ง แล้วกำหนดขึ้นใช้ในที่นี่ โดยเฉพาะโดยกำหนดให้สัจธรรมเป็นส่วนแสดงสถานะหรือรูปลักษณะตัวจริง และให้จริยธรรมเป็นฝ่ายข้อประพฤติปฏิบัติทั้งหมด ก็จะเห็นว่าสัจธรรมในพุทธศาสนา ย่อมหมายถึง คำสอนเกี่ยวกับสถานะของสิ่งทั้งหลายหรือธรรมชาติและความเป็นไปโดยธรรมชาติของสิ่งทั้งหลาย หรือกฎธรรมชาตินั่นเอง ส่วนจริยธรรมก็หมายถึง การถือเอาประโยชน์จากความรู้และความเข้าใจใน สภาพและความเป็นไปของสิ่งทั้งหลายหรือการรู้จักกฎธรรมชาติและนำมาใช้ในทางที่เป็นประโยชน์^{๑๙}

ดังนั้นจากที่กล่าวมาถึงความมีอยู่ในเชิงสมมติสัจจะในพุทธปรัชญาเถรวาท เป็นการ กล่าวถึงความมีอยู่ในลักษณะของการประกอบเข้าด้วยสิ่งต่าง ๆ เมื่อสิ่งต่าง ๆ เป็นเพียงสิ่งที่ประกอบ ขึ้นจึงมีการเรียกชื่อหรือให้ชื่อตามมา จึงเรียกได้ว่า เป็นการการบัญญัติหรือสมมติเรียกเท่านั้น

๒.๒.๒ ความมีอยู่เชิงปรมาตสัจจะ

ในพุทธปรัชญาเถรวาท มีการกล่าวถึงความมีอยู่เชิงปรมาตสัจจะในพุทธปรัชญาเถรวาทไว้ ว่า“ตถาคตเกิดขึ้นก็ตามไม่เกิดขึ้นก็ตามธาตุอันนั้นคือความตั้งอยู่ตามธรรมดาความเป็นไปตาม ธรรมดาความที่มีสิ่งนี้ เป็นปัจจัยของสิ่งนี้ก็คงตั้งอยู่อย่างนั้นตถาคตรู้บรรลุธาตุนี้ครั้นรู้บรรลุลแล้วจึง บอกแสดงบัญญัติกำหนดเปิดเผยจำแนกทำให้ง่าย”^{๒๐}

ดังนั้นในประเด็นนี้ พุทธปรัชญาเถรวาทจึงเห็นว่า สรรพสิ่งรวมทั้งชีวิตมนุษย์ที่เห็นและ เป็นอยู่โดยสถานะดังกล่าว คือสัจภาวะของสรรพสิ่ง ทั้งรูปธรรมและนามธรรม ทั้งที่สังเกตได้และ สังเกตไม่ได้ด้วยตาเปล่า ทั้งหยابและละเอียด ทั้งเล็กที่สุดคือ ปรมาณู และใหญ่ที่สุดคือสากลจักรวาล (universe) ทั้งที่เป็นสังขตธรรมและอสังขตธรรม ล้วนแต่มีอยู่ และเป็นอยู่ ในฐานะที่มีส่วนประกอบ ต่าง ๆ มาประชุมเข้าด้วยกัน เป็นอยู่และเป็นไปตามเหตุปัจจัย ตามหลักอิทัปปัจจยตา บุคคลรับรู้รูปได้ ทางประสาทสัมผัสบ้าง ทางใจหรือเหตุผลบ้าง บางกรณีสัจภาวะเช่นนี้เรียกว่า สมมติสัจจะ (conventional truth) บางกรณีเรียกว่า ปรมาตสัจจะบ้าง สัจภาวะที่คนโดยทั่วไปสมมติเรียกและ เข้าใจกันได้เป็นข้อเท็จจริงในระดับวัฒนธรรม เช่น “รถ” เป็นเพียงสัจภาวะที่สมมติเรียกกัน แต่ตาม สภาวะแห่งความเป็นจริงก็เป็นเพียงส่วนประกอบต่าง ๆ เท่านั้น ส่วนสัจภาวะโดยนัยหลังจัดเป็นสัจ ธรรมที่เป็นโลกุตระภาวะ อยู่เหนือประสบการณ์ เหนือประสาทสัมผัสก้าวพ้นเหตุปัจจัยปรุงแต่ง

^{๑๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๑๐.

^{๒๐} ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๒๐/๓๔.

(unconditioned) เนื้อพรหมแดนแห่งวัฒนธรรม เช่น “รถ” ตามสภาวะก็เป็นเพียงส่วนประกอบของเหตุปัจจัยเป็นไปภายใต้กฎไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา) และหลักปฏิจจสมุปบาท ดังนี้

๒.๒.๒.๑ ข้อพิสูจน์ความมีอยู่แบบปฏิจจสมุปบาท

ปฏิจจสมุปบาท เป็นหลักธรรมที่แสดงให้เห็นถึงกระบวนการเกิด การดำเนินไป และการดับไปของชีวิต รวมถึงการเกิด การดับแห่งทุกข์ด้วย ในกระบวนการนี้สิ่งทั้งหลายจะเกิดขึ้น เป็นอยู่ และดับลงไป ในลักษณะแห่งความสัมพันธ์กันเป็นห่วงโซ่ เป็นเหตุเป็นปัจจัยแก่กันและกันในรูปของวงจร ในกระบวนการแห่งปฏิจจสมุปบาทนั้น ไม่มีส่วนไหนเป็นปฐมกรหรือปฐมเหตุ เพราะกระบวนการของชีวิตเป็นวัฏฏะแห่งกิเลส กรรม วิบาก ซึ่งกลายเป็นวัฏฏสงสาร^{๒๑} เป็นสภาวะที่อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น การที่สิ่งทั้งหลายอาศัยกันและกันจึงเกิดมีทุกข์เป็นต้นขึ้น การที่ทุกข์เกิดขึ้นเพราะอาศัยปัจจัยต่อเนื่องกันมา ดังนี้คือ เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น^{๒๒} คือ

เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย	สังขารจึงมี
เพราะสังขารเป็นปัจจัย	วิญญาณจึงมี
เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย	นามรูปจึงมี
เพราะนามรูปเป็นปัจจัย	สฬายตนะจึงมี
เพราะสฬายตนะเป็นปัจจัย	ผัสสะจึงมี
เพราะผัสสะเป็นปัจจัย	เวทนาจึงมี
เพราะเวทนาเป็นปัจจัย	ตัณหาจึงมี
เพราะตัณหาเป็นปัจจัย	อุปาทานจึงมี
เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย	ภพจึงมี
เพราะภพเป็นปัจจัย	ชาติจึงมี

เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และ อุปายาส จึงมี

ปฏิจจสมุปบาท : กระบวนการดับ

เพราะอวิชชาดับ	สังขารจึงดับ
----------------	--------------

^{๒๑} มหามกุฏราชวิทยาลัย, วิสุทธิมรรคแปลภาค ๓ ตอนจบ, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๑), หน้า ๓.

^{๒๒} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๐๔-๔๐๖/๔๓๘-๔๔๑.

เพราะสังขารดับ	วิญญาณจึงดับ
เพราะวิญญาณดับ	นามรูปจึงดับ
เพราะนามรูปดับ	สฬายตนะจึงดับ
เพราะสฬายตนะดับ	ผัสสะจึงดับ
เพราะผัสสะดับ	เวทนาจึงดับ
เพราะเวทนาดับ	ตัณหาจึงดับ
เพราะตัณหาดับ	อุปาทานจึงดับ
เพราะอุปาทานดับ	ภพจึงดับ
เพราะภพดับ	ชาติจึงดับ
เพราะชาติดับ	ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส จึงดับ

ดังนั้น ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งปวงนี้จึงมี และเมื่อทุกข์เกิดขึ้นแล้วความเกิด ของสรรพสิ่งซึ่งสิ่งรวมทั้งสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิตด้วย โดยเฉพาะชีวิตของมนุษย์ เหล่านี้เป็นสิ่งที่อิงอาศัยกัน และกันเกิดมีขึ้น ประกอบไปด้วยอวิชชาเป็นต้นย่อมมีอยู่ด้วยเช่นกัน ในทำนองเดียวกันพุทธทาสภิกขุ^{๒๓}กล่าวไว้โดยสรุปใจความว่า ปฏิจจสมุปบาทนั้นเป็นหลักธรรมที่ว่าด้วยระบบการดำเนินชีวิตภายใต้กฎที่ระบุว่า สรรพสิ่งรวมทั้งวิถีชีวิตของมนุษย์เป็นสิ่งที่อิงอาศัยกันและกันเกิดมีขึ้น ประกอบไปด้วยอวิชชา สังขาร วิญญาณ นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา ตัณหาอุปาทาน ภพ ชาติและทุกข์ทั้งหมด ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกขะอุปายาสซึ่งแสดงถึงความเป็นเหตุปัจจัยและความเป็นจริงตามธรรมชาติที่ชี้ให้เห็นทุกข์และหนทางของการดับทุกข์

ดังนั้นจึงสามารถสรุปได้ว่า ปฏิจจสมุปบาท เป็นหลักธรรมที่สามารถอธิบายพุทธทาสภิกขุหรือความมีอยู่ในแง่ธรรมชาติของมนุษย์และความเป็นไปของสรรพสิ่งถือเป็นกฎแห่งเหตุและผล ซึ่งแสดงให้เห็น การเกิดขึ้นของความทุกข์โดยสามารถแยกแยะให้เห็นได้ว่าองค์ประกอบทั้ง ๑๒ ประการนี้เป็น ปัจจัยอาศัยสืบต่อกันเป็นวัฏจักรของชีวิต ซึ่งสามารถนำมาอธิบายความหมายของปฏิจจสมุปบาท หรืออิทัปปัจจยตาออกเป็นหัวข้อย่อย ๑๒ หัวข้อดังต่อไปนี้

อวิชชา (Ignorance, Lack of Knowledge) คือความไม่รู้ไม่เห็นตามความเป็นจริง ในที่นี้หมายถึงความไม่เข้าใจในโลกและชีวิตตามความเป็นจริง เป็นภาวะที่ขาดปัญญา ไม่รู้ใน เหตุปัจจัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งความไม่รู้ไม่เข้าใจในอริยสัจ ๔ คือ ทุกข์สมุทัย นิโรธ มรรค ซึ่งสามารถอธิบายลงไป

^{๒๓} พุทธทาสภิกขุ, **อิทัปปัจจยตา**, (กรุงเทพมหานคร: การพิมพ์พระนคร, ๒๕๑๖), หน้า ๓๖.

ได้อีกว่า ไม่รู้ว่าชีวิตคือความทุกข์ไม่รู้ว่าอะไรคือต้นเหตุของทุกข์ไม่รู้ว่า อะไรคือความดับทุกข์ไม่รู้ว่า ทางดับทุกข์ที่ถูกต้องคืออะไรนั่นเองซึ่งอวิชชาจะเป็นตัวหนุนให้เกิด สังขาร

สังขาร (Volitional Activities) คือความคิดปรุงแต่งความจงใจ มุ่งหมาย ตัดสินใจ และการแสดงออกมาในรูปของการกระทำกระบวนการความคิดที่เป็นไปตามความโน้มเอียง ความเคยชิน และคุณสมบัติต่างๆของจิตที่มันสะสมไว้ในทางดี (กุศล) ทางชั่ว (อกุศล) และกลางๆ ไม่ดี ไม่ชั่ว (อัพยาทุกต) ซึ่งการแสดงออกต่างๆ ดังกล่าวนี้นี้ไม่ว่าจะเป็นการแสดงออกทางกาย ทางวาจา ใจย่อมจะก่อให้เกิดคุณภาพจิตใหม่ หรือพลังกรรมเกิดขึ้นในกระแสชีวิตของผู้คน พลังกรรมฝ่ายดีเรียกว่าบุญ พลังกรรมฝ่ายชั่วเรียกว่าบาป ซึ่งพลังกรรมนี้จะทำหน้าที่รักษากระแสชีวิตไม่ให้ดับลง เป็นแรงสำคัญอีกแรงหนึ่งที่ทำให้มีการเวียนว่ายตายเกิด นอกเหนือไปจากอวิชชาและตัณหา ตัวอย่างง่ายๆ เมื่อนาย ก. ทำกิจกรรมใดๆ ลงไปครั้งหนึ่งก็เหมือนการออกแรงไขลานนาฬิกาครั้งหนึ่ง แรงนั้นจะไปบรรจุไว้ในลานนาฬิกาเพื่อขับเคลื่อนนาฬิกาให้เดิน พระอรหันต์เปรียบ เสมือนนาฬิกาที่ลานขาดแล้วแม้ว่าจะไขลานเท่าไรก็ไม่มีความเข้าไปประจุในลาน สังขาร เป็นตัวหนุนให้เกิดวิญญูญาณ

วิญญูญาณ (Consciousness) คือการรับรู้ในอารมณ์ต่างๆที่เกิดจากประสาทสัมผัส (Sensory organs) ทั้ง ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย สัมผัส และธรรมารมณ์ วิญญูญาณทั้ง ๖ ที่เกิดจากอายตนะเหล่านี้เรียกว่าวิถีวิญญูญาณ

นามรูป (Animate Organism) ได้แก่ความมีอยู่ของรูปธรรม และนามธรรมในการรับรู้ของบุคคล ภาวะที่ร่างกายและจิตใจทุกส่วนอยู่ในสภาพที่สอดคล้องและปฏิบัติหน้าที่ เพื่อตอบสนองในแนวทางของวิญญูญาณที่เกิดขึ้น ส่วนต่างๆ ของร่างกายและจิตใจที่เจริญหรือเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพจิต เช่น ทารกอยู่ในครรภ์มารดา ที่มีทั้งกาย (รูป) และใจ (นาม) ถึงแม้ว่า จะมีขนาดเล็กแต่ก็ถือว่าเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แล้ว

สฬายตนะ (The Base) คืออวัยวะที่รับประสาทสัมผัส ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย (ผิวหนัง) และใจรวมเรียกว่าอายตนะภายนอกหรือทวารทั้ง ๖ ได้แก่รูป เสียงกลิ่น รส และ โผฏฐัพพะ และธรรมารมณ์ต่อจากนั้นมนุษย์จึงจะแสดงออกหรือกระทำต่อทางกายทวาร วจิทวาร มโนทวาร โดยการพูด การคิดที่เรียกว่ากายกรรม วจกรรม และมโนกรรม

ผัสสะ (Contact) คือปฏิกิริยาเชื่อมต่อของระบบประสาทที่เกิดขึ้นจากอายตนะภายนอกกระทบกับอายตนะภายใน เช่นทารกในครรภ์มารดา เมื่ออายตนะบางอย่างเจริญขึ้น ถึงขั้นที่จะมีผัสสะได้ก็มีผัสสะกับอารมณ์บางอย่างได้เช่นตาอาจจะพอเห็นแสงเรือง ๆ หูอาจรับรู้เสียงได้ กายสัมผัสการกระทบและรับรู้อุณหภูมิในครรภ์มารดาได้ เป็นต้น

เวทนา (Feeling) คือความรู้สึกทุกชนิดที่เกิดขึ้นจากปฏิกิริยาของผัสสะต่อร่างกาย หรือทางจิตใจที่เป็นไปในทางบวก ทางลบ หรือที่เป็นกลางๆ เช่นความรู้สึก สุข ทุกข์ หรือรู้สึกเฉยๆ

ตัณหา (Craving) คือความทะยานอยาก ความดิ้นรน แบ่งออกเป็นกามตัณหา ความทะยานอยากในกาม อยากได้อารมณ์อันน่ารักใคร่ ภาวตัณหา ความอยากในภพ อยากเป็นโน้น อยากเป็นนี้ และวิภวตัณหา ความทะยานอยากในวิภพ กล่าวคือไม่อยากเป็น อยากพราว พ้น ดับสูญ ฯลฯ

อุปาทาน (Attachment) คือการที่จิตเข้าไปยึดมั่น ไปผูกพันกับความรู้สึก (เวทนา) ที่เป็น กิเลส แบ่งออกเป็น ๔ อย่างคือกามอุปาทาน การยึดมั่นในกาม ทิณรูปอุปาทาน การยึดมั่นในความเชื่อใน ทฤษฎี สิลัพพตูปาทาน การยึดมั่นในศีลในพรต ในการปฏิบัติที่เคยยึดเคยทำมา อตตวาตูปาทาน การ ยึดมั่นในอัตตาว่า นี่เป็นตัวของกู (อหังการ มมังการ)

ภพ (Process of Becoming) ได้แก่สภาวะที่จิตยึดในความมีความเป็น ภาวะที่จิตมี เจตจำนง ที่จะกระทำการให้เป็นไปตามอุปาทานคือกามภพ รูปภพ และอรุภพ

ชาติ (Birth) คือการเกิดความตระหนักในตัวตนว่าอยู่หรือไม่ได้อยู่ในภavnั้นๆ มีหรือ ไม่ได้มีเป็นหรือไม่ได้เป็นในสภavnั้นๆ เป็นภาวะที่จิตก่อตัว มีรูปแบบหรือแนวโน้มแน่นอนอย่าง สมบูรณ์ในขณะจิตนั้นๆ

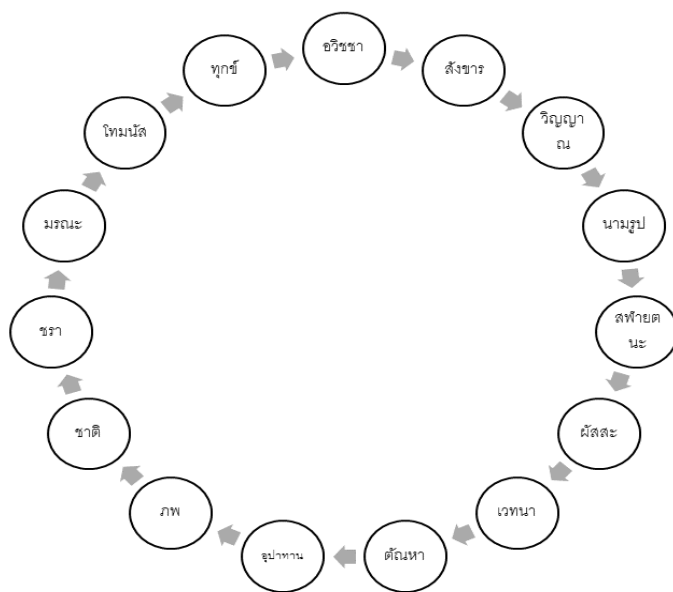
ชรามรณะ (Decay, Death) ความแก่และความตาย ชรามรณะ มี ๒ ประเภท เกี่ยวกับ ชาติคือชรามรณะภายในเกิดพร้อมกับชาติภายใน ชรามรณะภายนอกเช่นเมื่อบุคคลๆ หนึ่ง ตายลงถ้า จิตใจของเขายังมีอวิชชา ตัณหา และพลังกรรมปฏิสนธิวิญญานก็จะถูกสร้างขึ้น เพื่อเดินทางไปเกิดใน นามรูปใหม่อีกการเวียนว่ายตายเกิดก็จะดำเนินต่อไป

ดังนั้นจึงสามารถยกตัวอย่างที่เห็นได้ง่ายที่สุดเกี่ยวกับปฏิจสมุปบาท หรืออิทัปปัจจยตา ได้เช่นร่างกายและอวัยวะส่วนต่าง ๆ ของร่างกายมนุษย์เกิดขึ้น และดำเนินไปภายใต้วงจร ของปฏิจสมุปบาท คือเมื่อเราคลอดออกมาจากครรภ์มารดานั้น เรามีอวัยวะพร้อมอยู่แล้ว คอยแต่ การเจริญเติบโตเท่านั้น อวัยวะเหล่านั้นทำงานประสานกัน เมื่อส่วนสำคัญบางส่วนเช่น มือ เท้า การ หายใจ เมื่อเล็กลงน้อยไปทำให้เลี้ยงสมองไม่พอทำให้มันศรีษะอ่อนเพลียวิงเวียน ความจำเสื่อม เมื่อ ร่างกายถูกบาดแผลอย่างรุนแรง ส่วนใดส่วนหนึ่งของอวัยวะอาจส่งผลกระทบต่อร่างกายได้ เช่นถูก บาดแผลที่เท้าอาจทำให้มีอาการไข้ขึ้นสูง เตือดร้อนไปทั้งร่าง เพียงแต่ได้ยินเสียงอันจับใจถูกใจ หรือได้ พบสิ่งของหรือบุคคลอันเป็นที่ปรารถนาก็ก่อให้เกิดปิติปราโมทย์ขลุ่ยไปทั้งตัว นี่คือการอัน เป็นปฏิจสมุปบาทของร่างกาย มันเกิดขึ้น ดำรงอยู่ เป็นไป และแตกดับอย่างชนิดที่อาศัยกัน และกัน เป็นเหตุและเป็นผลของกันและกัน

ปฏิจสมุปบาทจึงเป็นหลักธรรมที่แสดงถึงความจริงของความเป็นอยู่ ไม่ว่าจะมีชีวิตหรือไม่ ก็ตาม ดังนั้น ปฏิจสมุปบาท (ธรรมที่อาศัยกันเกิดขึ้น) จึงเป็น หลักธรรมที่มีความสำคัญอย่างยิ่งและ ถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางแห่งคำสอนของพระพุทธศาสนา เพราะเป็นคำสอนที่ว่าด้วยเหตุและผล เป็นกฎ ที่ครอบคลุมเอาความเป็นไปของชีวิต มนุษย์โลก และจักรวาลไว้ทั้งหมด และถ้าเราทำการพิจารณาจะ พบว่าสิ่งต่าง ๆ ที่เราเห็น หรือสามารถรับรู้ได้ทางประสาทสัมผัสนั้น ล้วนแล้วแต่ปรากฏอยู่ใน รูปปฏิจสมุปบาทแทบทั้งสิ้น เป็นความจริง สัมพันธ์ที่เรียกว่า Relative Truth^{๒๔} สมัคร บุราวาศได้

^{๒๔} วศิน อินทสระ, พุทธปรัชญาเถรวาท, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: ชวนพิมพ์, ๒๕๔๔), หน้า ๖๖.

กล่าวถึงปฏิจสมุปบาทไว้ในลักษณะของเหตุผล ที่โยงกันเป็นลูกโซ่ (Chain of Causation) โดยท่านได้ยกเอาคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ทรงแสดงไว้ว่า^{๒๕} เพราะภพนี้เองมีอยู่ ชรามรณะจึงได้มี ชรามรณะมีเพราะชาติเป็นปัจจัย เพราะภพนี้เองมีอยู่ชาติจึงได้มี ชาติมีเพราะภพเป็นปัจจัย เพราะอุปาทานนี้เองมีอยู่ ภพจึงได้มี ภพมีเพราะอุปาทานเป็นปัจจัย เพราะตัณหาที่เองมีอยู่ อุปาทานจึงได้มี อุปาทานมีเพราะตัณหาเป็นปัจจัย ฯลฯ จากคำกล่าวนี้เราจะเห็นว่าลูกโซ่ของอาการเป็นผลอยู่ดังนี้คือ

จากโซ่แห่งเหตุผลนี้ เราจะเห็นว่ากล่าวโดยย่อ ๆ โดยไม่แสดงลูกโซ่แห่งการเป็นเหตุเป็นผล เช่น อวิชชาเป็นเหตุให้เกิดชรา มรณะ ดูจะฟังไม่ขึ้น คือไม่น่าจะเป็นไปได้ต่อเมื่อเราแสดงเหตุผลเป็นลูกโซ่ให้ดูแล้วจึงเกิดความเข้าใจ เราย่อมไม่เข้าใจ หากมีคนบอก่านิวตรอนเม็ดเดียวระเบิดบอมบ์ปรมาณูได้ทั้งลูกแต่มื่อนักนิวเคลียร์ฟิสิกส์แสดง ปฏิกริยายานิวเคลียร์แบบลูกโซ่ให้เราเห็น เราจะเกิดความเข้าใจได้

ปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายใต้หลักปฏิจจนิยามธรรม และจตุสมุฏฐานตามทัศนะของสมัคร บุรวาต ก็ถือได้ว่าเป็นปรากฏการณ์ที่ดำเนินอยู่ในลักษณะของปฏิจสมุปบาททั้งสิ้น ไม่ว่าจะ เป็นกฎความร้อนเย็น ความเปลี่ยนแปลงทางด้านสภามิศาสตร์และอตุณิยมิวิทยา เป็นต้น จะว่าไปแล้วหลักปฏิจจนิยามธรรม และจตุสมุฏฐานถือเป็นกฎเกณฑ์ที่เป็นเหตุเป็นผลต่อกันและกัน

^{๒๕} สมัคร บุรวาต, พุทธปรัชญา ๒๕ ศตวรรษ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: ศยาม, ๒๕๕๔), หน้า ๑๒๗.

ที่เชื่อมโยงกันเป็นลูกโซ่ เพราะสิ่งต่าง ๆ ทั้งหลายล้วนอาศัยกัน และกันใน ฐานะที่สิ่งหนึ่งเป็นสาเหตุ และสิ่งหนึ่งเป็นผลเสมอ

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าปฏิจจนสมุปบาท คือกฎธรรมชาติที่ว่าด้วยสรรพสิ่งทั้งปวงในจักรวาลมีความเป็นระเบียบ และมีกฎเกณฑ์ที่แน่นอน เป็นเหตุเป็นผลต่อกันที่แน่นอน เป็นเหตุเป็นผลต่อกันตามทฤษฎีแล้วเหตุปัจจัย (Theory of Causation) ว่าสรรพสิ่งทั้งหลายย่อมขึ้นมาจากเหตุ บางครั้งกฎนี้เรียกว่าอิทัปปัจจยตาก็ได้ซึ่งครอบคลุมไปถึง ไตรลักษณ์และปัญจนियามธรรมอันจะนำไปสู่การรู้แจ้งเห็นจริงในกระบวนการของชีวิต และเข้าใจในกระบวนการเกิดดับแห่งสรรพสิ่งต่าง ๆ ได้ดียิ่งขึ้น อนึ่งปฏิจจนสมุปบาททั้ง ๑๒ ข้อนี้ ไม่มีต้น ไม่มีปลาย คือไม่มีตัวเหตุเริ่มแรกที่สุด องค์ประกอบทั้งหมดต่างเกี่ยวเนื่องอาศัยกันเป็นเหตุปัจจัยแก่กันและกัน อากาโรที่สิ่งทั้งหลายสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องอาศัยเป็นเหตุปัจจัยกันเป็นรูปกระแสหรือเป็นกระบวนการ ความเป็นกระแสแสดงถึงการประกอบขึ้นด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ รูปกระแสปรากฏเพราะองค์ประกอบทั้งหลายสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องอาศัยกัน กระแสดำเนินไปแปรรูปได้เพราะองค์ประกอบต่าง ๆ ไม่คงที่อยู่แม้แต่ขณะเดียว เพราะไม่มีตัวตนที่แท้จริงมันจึงขึ้นต่อเหตุปัจจัยต่าง ๆ ความเป็นเหตุปัจจัยเกี่ยวเนื่องอาศัยกัน แสดงถึงความไม่มีต้นกำเนิดสุดของสิ่งทั้งหลาย คือหลักปฏิจจนสมุปบาทที่มีตัวการทำให้เกิดเป็นการอิงอาศัยกันและกันเกิดขึ้นดังกล่าวคือ

เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น

เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้ก็ไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับไป สิ่งนี้จึงดับ^{๒๖}

ดังนั้นสรุปได้ว่าสรรพสิ่งทั้งปวง เช่น จักรวาล ดวงอาทิตย์ ดวงดาว โลก มนุษย์ สัตว์ หรือ สสารและจิตที่เกิดขึ้น มีความเคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลง แดกสลายไป ล้วนแล้วต้องอาศัยเหตุปัจจัยให้ เป็นไปทั้งสิ้นและต้องเป็นอย่างนั้นตลอดไป เหตุปัจจัยที่ว่านี้ก็คือปฏิจจนสมุปบาทนั่นเอง

๒.๒.๒.๒ ข้อพิสูจน์ความมีอยู่ในไตรลักษณ์

พระพุทธเจ้าทรงแสดงในรูปของกฎธรรมชาติ คือ ไตรลักษณ์ ว่า สังขารทั้งปวงที่ปัจจัยปรุงแต่ง ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา^{๒๗}

อย่างไรก็ตาม หลักไตรลักษณ์จึงถือได้ว่า เป็นหลักธรรมสำคัญของพุทธปรัชญา เพราะได้กล่าวถึงความจริงตามธรรมชาติหรือลักษณะทั่วไปของสรรพสิ่งทั้งปวง ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต จากคำกล่าวข้างต้นที่กล่าวว่า สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืนไม่คงที่ ไม่มีความแน่นอน จะดำรงอยู่ได้เพียงชั่วคราวเท่านั้น จะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ตามเหตุปัจจัยของมัน เมื่อเกิดมาก็ เสื่อมโทรมแล้วแตกสลายไป เมื่อมีเกิดก็มีดับ ในชีวิตของคนเราจึงไม่มีอะไรแน่นอน สังขารทั้งปวงเป็นทุกข์ หมายความว่า เมื่อสิ่งทั้งหลายไม่เที่ยง เกิดขึ้นเปลี่ยนแปลงและสลายตัวไป สิ่งนั้นจึงเป็นที่รวมของความปรวนแปรและความขัดแย้งต่าง ๆ จึงพร้อมที่ที่จะแตกแยกและเสื่อมสลายอยู่ในตัว เช่น เมื่อเรา

^{๒๖} ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๓๗/๗๙. ส.นิ. (บาลี) ๑๖/๓๗/๖๒-๖๓.

^{๒๗} วิ.ปริ. (ไทย) ๘/๒๕๗/๓๔๒. ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๕๘/๓๙๔-๓๙๖.

นอนอยู่ในท่าเดิมนาน ๆ อาจจะมีรู้สึกปวดเมื่อยจนต้องเปลี่ยนท่าเป็นต้น ธรรมทั้งปวงมิใช่ตัวตน หมายความว่าสิ่งทั้งหลายไม่มีตัวตน ไม่ใช่ตัวตนของมันเองทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ เพราะเราจะพบว่ามันจะประกอบไปด้วยส่วนต่าง ๆ และที่แยกย่อยไปกว่านั้นคือ ไม่มีตัวตนของมันเอง ไม่เที่ยง ไม่คงที่ จากลักษณะดังกล่าวข้างต้นทำให้เห็นว่าสิ่งทั้งหลายทั้งปวงที่เกิดขึ้นนั้นล้วนมีปัจจัยปรุงแต่งทำให้มันเกิดขึ้นมาจัดเป็นสังขตธรรมซึ่งตกอยู่ภายใต้เงื่อนไข ๓ ประการ คือ

๑) อนิจจตา ความไม่เที่ยง

พุทธปรัชญาถือว่า สังขตธรรมหรือสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นไปด้วยอำนาจการปรุงแต่งของเหตุปัจจัยทั้งปวงล้วนเป็นสิ่งไม่เที่ยง การที่สังขารหรือสังขตธรรมเป็นสิ่งไม่เที่ยงก็เพราะมันเป็นสิ่งที่คงที่อยู่ไม่ได้ตลอดไป ต้องเปลี่ยนแปลงแปรไปตามกาลเวลาที่ผ่านไป ลักษณะที่แสดงให้เห็นว่าสังขารเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยงเรียกว่าอนิจจะลักษณะ คัมภีร์วิสุทธิมรรคได้แสดงอนิจลักษณะของสังขารไว้ว่า “...ความเกิดขึ้น ความเสื่อมไป และความเปลี่ยนแปลง หรือความแปรไปแห่งอาการ กล่าวคือความที่มีแล้วก็ไม่มี เป็นลักษณะของความไม่เที่ยง...”^{๒๘} จากข้อความนี้แสดงให้เห็นว่า อนิจจลักษณะประการแรกที่ปรากฏอยู่ที่สังขาร หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งแสดงให้เห็นว่ามันเป็นสิ่งไม่เที่ยงก็คือมีการเกิดขึ้นในเบื้องต้น เมื่อเกิดขึ้นแล้วมันก็จะปรากฏอยู่หรือตั้งอยู่ ขณะที่ตั้งอยู่ อนิจจลักษณะที่ปรากฏให้เห็นก็คือมีการเปลี่ยนแปลงไป ไม่สามารถดำรงอยู่ในสภาพเดิมได้ตลอดไป อนิจจลักษณะประการสุดท้ายที่ปรากฏก็คือ ความเสื่อมสลายและความแตกดับที่ปรากฏกับสิ่งนั้น เมื่อแตกดับความมีอยู่ของมันก็จะสิ้นสุดลงต่อจากนั้นมันก็จะไม่มีอยู่อีกต่อไป (ความที่มีแล้วก็ไม่มี) ลักษณะต่าง ๆ ดังกล่าวมานี้ตรงข้ามกับลักษณะของสิ่งที่เที่ยง สิ่งใดเป็นสิ่งที่เที่ยงสิ่งนั้นต้องไม่มีการเกิดขึ้นหรือไม่มีเบื้องต้น ไม่มีการเปลี่ยนแปลง ในขณะที่ดำรงอยู่ และไม่มีการเสื่อมสลายหรือแตกดับ ต้องคงที่อยู่ในภาวะอย่างเดียวตลอดกาลนิรันดร์ ลักษณะแห่งความเที่ยงดังกล่าวนี้ไม่อาจหาได้ในสิ่งทั้งปวงที่จัดเป็นสังขตธรรม

ตัวอย่างเช่น พุทธปรัชญาถือว่าคน (ชั้น ๕) เป็นสิ่งไม่เที่ยง เพราะคนมีการเกิดขึ้นในเบื้องต้น เมื่อเกิดมาแล้วก็ค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไปตามลำดับ จากเด็กทารกเปลี่ยนแปลงเป็นเด็กเล็ก เด็กใหญ่ วัยรุ่น เป็นผู้ใหญ่ เป็นวัยกลางคน เป็นคนชราแล้วก็ตายไปในที่สุด การเกิดขึ้นการเปลี่ยนแปลงและการแตกดับเป็นอนิจลักษณะซึ่งปรากฏอยู่ที่คน เพราะฉะนั้นคนจึงเป็นอนิจจัง คือไม่เที่ยง สิ่งอื่น ๆ ที่อยู่ในประเภทของอนุปาทินกสังขารหรือสังขารที่ไม่มีจิต เช่น ต้นไม้ ก้อนหิน อาคาร ภูเขา โลก ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ดวงดาวต่าง ๆ ก็อยู่ในสภาพเช่นเดียวกันกับคนเหมือนกัน คือมีการเกิดขึ้น เปลี่ยนแปลง และแตกดับไปในที่สุด จะต่างก็เพียงแต่บางสิ่งเช่น ก้อนหิน อาคาร ภูเขา โลก ดวงจันทร์ มีอายุการดำรงอยู่อย่างยั่งยืนมากกว่าคนเท่านั้น แต่ในที่สุดก็เสื่อมสลายและแตกดับไปตามสภาพของสังขาร แม้โลกที่เราอยู่อาศัยอยู่นี้ก็คงเป็นเช่นเดียวกัน การที่เราทราบมันก็มีการเกิดขึ้นในเบื้องต้น เวลานี้มันก็เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เนื่องจากมันเป็นสังขารอย่างหนึ่งสักวันหนึ่ง

^{๒๘} มหามกุฏราชวิทยาลัย, วิสุทธิมรรคแปลภาค ๓ ตอนจบ, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๑), หน้า ๑๒๖.

มันก็จะคงจะแตกดับ ที่เรารู้ว่าสิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวนี้อาจจะต้องแตกดับก็เพราะอนิจจลักษณะอย่างหนึ่ง คือ ความเปลี่ยนแปลงปรากฏอยู่ตลอดเวลา สิ่งใดที่มีการเกิดขึ้นและมีการเปลี่ยนแปลงไปเป็นธรรมดา สิ่งนั้นก็ย่อมมีความเสื่อมสลายแตกดับเป็นธรรมดา

๒) ทุกขตา ความเป็นทุกข์

พุทธปรัชญาถือว่า สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ คำว่า ทุกขตา หรือความเป็นทุกข์นั้น เป็นลักษณะอย่างหนึ่งของไตรลักษณ์ มีความหมายใกล้เคียงกับอนิจจตาค่อนข้างมาก คำว่า ทุกข์ นั้น อาจแปลได้เป็น ๒ นัย คือแปลว่า ทนได้ยาก อย่างหนึ่ง และ ทนอยู่ในสภาพอย่างเดียวตลอดไปไม่ได้ อย่างหนึ่ง^{๒๙} คือ ที่แปลว่า ทนได้ยาก นี้ เน้นความหมายของทุกข์ในอริยสัจ ส่วนที่แปลว่าทนอยู่ในสภาพอย่างเดียวตลอดไปไม่ได้ นั้น เน้นความหมายของทุกข์ในไตรลักษณ์ คำว่า ทุกข์ ในพุทธปรัชญา ปรากฏในหลักคำสอนที่สำคัญ ๒ หลัก คือ หลักคำสอนเรื่องไตรลักษณ์และหลักคำสอนเรื่องอริยสัจ ทุกข์ที่ปรากฏในหลักคำสอนที่สำคัญ ๒ หลักนี้มีความหมายกว้างแคบกว่ากัน เช่นพูดว่า “นายแดง รู้สึกเป็นทุกข์ที่บุตรของตนล้มป่วยลง” กับคำว่า “พุทธศาสนาสอนว่าต้นไม้ก็เป็นทุกข์ ภูเขาก็เป็นทุกข์ โຕะ – แก้อี้ก็เป็นทุกข์” เราจะไม่รู้สึกรู้ว่าแปลกใจอะไรกับคำว่า “นายแดงรู้สึกเป็นทุกข์ที่บุตรของตนล้มป่วยลง” เพราะเป็นเรื่องธรรมดาที่เกิดขึ้นให้เห็นอยู่ทั่วไปในหมู่มนุษย์ ใครที่มีบุตรหรือบุคคลที่รู้จักใกล้ชิด ก็อาจประสบกับความทุกข์อย่างนายแดงได้ แต่ในกรณีหลังที่ว่า “พุทธศาสนาสอนว่าต้นไม้ก็เป็นทุกข์ ภูเขาก็เป็นทุกข์ โຕะ – แก้อี้ก็เป็นทุกข์” บางทีผู้ที่ยังไม่เข้าใจความหมายของคำว่า “ทุกข์” ตามคำสอนของพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง จะรู้สึกเกิดความสงสัยได้ว่า ต้นไม้ โຕะ แก้อี้ ไม่มีชีวิตอย่างมนุษย์และไม่มีจิตใจจะเป็นทุกข์ได้อย่างไร ดังนั้นจึงขอยกเอาความหมายของทุกข์ในอริยสัจก่อนพอให้เห็นความแตกต่างกัน

ทุกข์ในอริยสัจโดยทั่วไปหมายถึงทุกข์กายทุกข์ใจของสิ่งที่มีชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งของมนุษย์ซึ่งแบ่งเป็น ๒ ชนิด คือ

๑) สภาวะทุกข์ ได้แก่ ทุกข์ตามสภาพ หรือทุกประจําสังขาร ในอัมมจักกัปปวัตตนสูตร ซึ่งเป็นปฐมเทศนาที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่ปัญจวัคคีย์ว่า “...ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ ..”^{๓๐} มีใจความว่าได้ทรงแสดงถึงทุกข์ชนิดนี้ ๓ อย่าง คือชาติ – ความเกิด ชรา – ความแก่ และ มรณะ – ความตาย ที่จัด ๓ อย่างนี้เป็น สภาวะทุกข์หรือทุกข์ประจําสังขาร ก็เพราะเป็นทุกข์ที่ติดมากับสังขารร่างกายของมนุษย์ทุกคน ไม่ว่าจะยากดีมีจนอย่างไร ผู้ที่เกิดมาแล้วย่อมไม่อาจหลีกเลี่ยงทุกข์ทั้ง ๓ อย่างนี้ได้พ้น

^{๒๙} สุนทร ฌ รังสี, พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๒๗.

^{๓๐} ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๑/๑.

๒) ปกิณกทุกข์ แปลว่าทุกข์เบ็ดเตล็ดหรือทุกข์จร ได้แก่ทุกข์ของมนุษย์ที่เกิดมีขึ้นหลังจากที่เกิดมาแล้ว ทุกข์ชนิดนี้มีมนุษย์มีไม่เหมือนกันและไม่เท่ากัน บางคนอาจมีมาก บางคนมีน้อย ทุกข์จรมีดังนี้

โสกะ	-	ความเศร้าโศก ความแค้นใจ
ปริเทวะ	-	ความรำครวญ
ทุกขะ	-	ความไม่สบายกาย
โทมนัสสะ	-	ความไม่สบายใจ
อุปายาสะ	-	ความคับแค้นใจ
ปิยวิปโยคะ	-	การพลัดพรากจากบุคคล หรือสิ่งอันเป็นที่รัก
อัปปีโยคะ	-	การประสบกับสิ่งอันไม่เป็นที่รัก หรือที่ไม่ชอบใจ
อิจฉาวิฆาตะ	-	ความผิดหวังหรือการไม่ได้สมใจปรารถนา

รวมเป็นปกิณกทุกข์หรือทุกข์จร ๘ อย่าง ถ้ารวมสภาวะทุกข์เข้าด้วยก็เป็นทุกข์ตามความหมายของทุกข์ในอริยสัจ ๑๑ อย่าง^{๓๑} ทุกข์ทั้ง ๑๑ อย่างนี้อาจย่อลงเหลือเพียง ๒ อย่าง คือทุกข์กายกับทุกข์ใจ ทั้ง ๒ อย่างนี้ ย่อให้สั้นลงอีกก็เหลือเพียงอย่างเดียว คือ ชันธ ๕ ที่บุคคลเข้าไปยึดด้วยอำนาจของปทานเป็นทุกข์

ดังนั้นคำว่า ทุกข์ ในความหมายของทุกข์ในอริยสัจนี้ จึงแปลว่าทนได้ยาก เพราะสภาพเหล่านั้นเป็นสภาพเบียดเบียน บีบคั้น ที่มนุษย์ผู้ได้ประสบไม่สามารถรักษาสภาพจิตใจให้คงที่อยู่ได้ จิตใจต้องหวั่นไหวรวนเรไปตามสภาพความเบียดเบียนบีบคั้นเช่นนั้น สภาพเหล่านั้นจึงจัดเป็นสภาพที่ทนได้ยากหรือสภาพที่เรียกว่าทุกข์

ส่วนคำว่า ทุกข์ ซึ่งเป็นลักษณะอย่างหนึ่งของไตรลักษณ์ มีความหมายกว้างกว่าทุกข์ในอริยสัจ ทุกข์ในอริยสัจหมายถึงเฉพาะทุกข์ของสิ่งที่มีชีวิตที่มีจิต แต่ทุกข์ในไตรลักษณ์หมายถึงทุกข์ทั้งของสิ่งมีชีวิตและของสิ่งไม่มีชีวิต ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า สพเพ สงขารา ทุกฺขา^{๓๒} มีความหมายถึงสภาพที่สิ่งต่าง ๆ ซึ่งเป็นสังขตธรรมไม่อาจดำรงอยู่ในสถานะอย่างเดี๋ยวดังตลอดไป ต้องเปลี่ยนแปลงไปโดยลำดับตามแรงบีบคั้นของเหตุปัจจัยที่มาทำให้เกิดสภาพเช่นนั้น ในลักษณะดังกล่าวนี้ มนุษย์ซึ่งเป็นสังขตธรรมอย่างหนึ่งก็เป็นทุกข์ ก้อนหินก็เป็นทุกข์ ต้นไม้ก็เป็นทุกข์ เครื่องจักรก็เป็นทุกข์ ฯลฯ เพราะมนุษย์ ก้อนหินต้นไม้ เครื่องจักร ต้องเปลี่ยนแปลงไปตามแรงบีบคั้นของเหตุปัจจัยอยู่ตลอดเวลาไม่อาจดำรงสถานะเดิมของตนไว้ได้

^{๓๑} ม.ม. (ไทย) ๒๕/๑๑๙-๑๓๓/๑๑๘-๑๒๑.

^{๓๒} ขุ.จ. (ไทย) ๓๐/๕๖/๒๒๕.

ตัวอย่างเช่นเมื่อพูดว่า มนุษย์เป็นทุกข์ คนส่วนใหญ่จะไม่รู้สึกละอายใจ เพราะมักคิดถึงทุกข์ตามความหมายของทุกข์ในอริยสัจ ทั้ง ๆ ที่คำว่า “มนุษย์เป็นทุกข์” มีความหมายรวมถึงทุกข์ตามความหมายของทุกข์ในไตรลักษณ์ด้วย แต่เมื่อพูดว่าก้อนหินเป็นทุกข์ ต้นไม้ก็เป็นทุกข์ เครื่องจักรก็เป็นทุกข์ ก็จะทำให้เกิดความแปลกใจว่า ก้อนหิน ต้นไม้ และเครื่องจักร เป็นสิ่งที่ไม่มีชีวิตจิตใจจะเป็นทุกข์ได้อย่างไร ตามความหมายของพุทธปรัชญาที่ว่า ก้อนหิน ต้นไม้ เครื่องจักรเป็นทุกข์นั้น หมายถึงอาการที่สังขารหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งถูกเหตุปัจจัยบีบคั้นทำให้คงสถานะเดิมไว้ไม่ได้ ค่อย ๆ เปลี่ยนแปรไปที่ละนิด อาการที่มันค่อย ๆ เปลี่ยนแปรไปที่ละนิดในทุก ๆ ขณะนั่นเอง ที่เรียกว่ามันเป็นทุกข์ตามความหมายของทุกข์ในไตรลักษณ์ ในขณะที่คนคนหนึ่งมีความรู้สึกว่าเขามีความสุขที่สุดนั้น ตามความเป็นจริงในขณะนั้นเขาเป็นทุกข์ตามความหมายของทุกข์ในไตรลักษณ์อยู่ตลอดเวลา นั่นก็คือ สังขารร่างกายของเขาถูกเหตุปัจจัยทำให้เปลี่ยนแปรอยู่ตลอดเวลา เช่น เซลล์เก่าที่ประกอบขึ้นเป็นร่างกายของเขากำลังเสื่อมโทรม หรือแตกดับไปแล้วมีเซลล์ใหม่เกิดขึ้นมาแทนที่ แม้แต่บุคคลที่โดยทั่วไปเห็นว่าเขาอยู่ในวัยที่ร่างกายกำลังเติบโต แต่ความเป็นจริงความเสื่อมโทรมแตกดับกำลังเกิดขึ้นในร่างกายของเขาอยู่ทุก ๆ ขณะ

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ทุกข์ในไตรลักษณ์มีความหมายกว้างกว่าทุกข์ในอริยสัจ เพราะว่าทุกข์ในอริยสัจโดยทั่วไปหมายถึงทุกข์กาย ทุกข์ใจของสิ่งมีชีวิตโดยเฉพาะอย่างยิ่งทุกข์ของมนุษย์ แต่ทุกข์ในไตรลักษณ์หมายถึงสภาพที่สิ่งทั้งปวงที่เป็นสังขตธรรมไม่ว่าจะทรงอยู่ในสภาวะเดิมได้ตลอดไป ต้องเปลี่ยนแปรอยู่ทุกขณะด้วยการกระทำของเหตุปัจจัย ทุกข์ในไตรลักษณ์จึงมีความหมายครอบคลุมทั้งสิ่งมีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิต

๓) อนัตตา ความไม่มีตัวตน

หลักคำสอนเรื่องอนัตตาเป็นหลักคำสอนที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งในพุทธปรัชญา เป็นคำสอนที่ปฏิบัติความคิดและความเชื่อถือดั้งเดิมของศาสนาพราหมณ์โดยสิ้นเชิง ดังที่ ทุกข์ ดังที่ พระพุทธเจ้าองค์ตรัสแก่โฆชราชาว่า “โฆชราชา เธอจงพิจารณาเห็นโลกโดยความว่างเปล่า มีสติทุกเมื่อ พึงถอนอรรถานุกูลเสีย...”^{๓๓} และดังที่พระพุทธองค์ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ไว้ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เมื่ออรรถานุกูลอยู่ ความยึดถือว่า ‘สิ่งนี้เนื่องด้วยอรรถานุกูลของเรา’ ก็จะมีใจใหม่”

ภิกษุทั้งหลายทูลตอบว่า “ใช่ พระพุทธเจ้าข้า”

“เมื่อสิ่งนี้เนื่องด้วยอรรถานุกูลอยู่ ความยึดถือว่า ‘อรรถานุกูลของเรา’ จะยังมีใจใหม่”

“ใช่ พระพุทธเจ้าข้า”

“เมื่อหาไม่พบอรรถานุกูลและสิ่งนี้เนื่องด้วยอรรถานุกูลโดยความเป็นจริงโดยความแน่แท้ ญาณที่ว่า ‘นั่นโลก นั่นอรรถานุกูล เรานั้นตายแล้วจักเป็นผู้เที่ยง ยั่งยืน คงที่ ไม่มีความแปรผันเป็นธรรมดา จักดำรงอยู่เทียบเท่าสิ่งคงที่อย่างนั้น’ นี้มิเป็นพาลธรรม(ธรรมของคนโง่) สมบูรณ์แบบละหรือ... สิ่ง

^{๓๓} ขุ.จ. (ไทย) ๓๐/๘๘/๓๐๙.

ใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะพิจารณาเห็นสิ่งนั้นว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอัตตาของเรา’^{๓๔}

อย่างไรก็ตาม ศาสนาพราหมณ์ซึ่งเป็นศาสนาที่ยังรากลึกและมั่นคงอยู่ในอินเดียก่อนพุทธสมัยมาไม่ต่ำกว่า ๑๐๐๐ ปี สอนว่า ในตัวมนุษย์มีสิ่งอันเที่ยงแท้ไม่เปลี่ยนแปลง ดำรงอยู่เป็นแกนกลางของชีวิต สิ่งดังกล่าวนี้เรียกว่าอัตราหรืออาตมัน เมื่อคนตายร่างกายเท่านั้นที่เสื่อมสลายแตกดับ ส่วนอาตมันซึ่งเป็นวิญญาณของร่างกายจะไม่แตกดับไปด้วย แต่จะออกจากร่างกายเก่าไปเกิดใหม่ในร่างกายใหม่ เหมือนคนเปลี่ยนเสื้อผ้าจากชุดเก่าไปสวมใส่เสื้อผ้าชุดใหม่ฉับไฉนนั้น

เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้วทรงประกาศสัจธรรมที่พระองค์ทรงค้นพบ คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ และอริยสัจ ๔ ด้วยการแสดงธัมมจักกัปปวัตตนสูตรอันเป็นปฐมเทศนาแก่ปัญจวัคคีย์ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวันใกล้เมืองพาราณสีทำให้ท่านอัญญาโกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรม (เป็นพระโสดาบัน) เป็นประจักษ์พยานในการตรัสรู้ของพระองค์ หลังจากที่ทรงสั่งสอนให้ปัญจวัคคีย์อีก ๔ คน ได้ดวงตาเห็นธรรมเช่นเดียวกันกับท่านอัญญาโกณฑัญญะแล้ว พระองค์ก็ทรงแสดงอนัตตลักขณสูตรโปรดพระปัญจวัคคีย์ทั้งหมดเป็นขั้นสุดท้าย ทรงชี้ให้เห็นว่าความคิดและความเข้าใจที่ว่าม้อัตราหรือตัวตนที่เที่ยงอยู่ในตัวของมนุษย์นั้นเป็นความคิดและความเชื่อที่ไม่ถูกต้อง ตามสภาพที่เป็นจริงอัตราหรือตัวตนเช่นนั้นไม่มีอยู่เลย ดังข้อความในอนัตตลักขณสูตรว่า

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งกะพระปัญจวัคคีย์ว่า ภิกษุทั้งหลาย รูปเป็นอนัตตาภิกษุทั้งหลาย ถ้ารูปนี้เป็นอัตตาแล้ว รูปนี้ไม่พึงเป็นไปเพื่ออาพาธ และบุคคลพึงได้ในรูปว่า รูปของเราจึงเป็นอย่างนี้เกิด รูปของเราอย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย ภิกษุทั้งหลาย ก็เพราะรูปเป็นอนัตตาฉะนั้น รูปจึงเป็นไปเพื่ออาพาธ และบุคคลย่อมไม่ได้ในรูปว่า รูปของเราจึงเป็นอย่างนี้เกิด รูปของเราอย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย

เวทนา...สัญญา...สังขาร...วิญญาณเป็นอนัตตา ภิกษุทั้งหลาย ถ้าวิญญาณนี้เป็นอัตตาแล้ว วิญญาณนี้ไม่พึงเป็นไปเพื่ออาพาธ และบุคคลพึงได้ในวิญญาณว่า วิญญาณของเราจึงเป็นอย่างนี้เกิด วิญญาณของเราอย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย ภิกษุทั้งหลายก็เพราะวิญญาณเป็นอนัตตา ฉะนั้น วิญญาณจึงเป็นไปเพื่ออาพาธ และบุคคลย่อมไม่ได้ในวิญญาณว่า วิญญาณของเราจึงเป็นอย่างนี้เกิดวิญญาณของเราอย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายมีความเห็นเป็นไฉนรูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง

- ไม่เที่ยงพระเจ้าข้า
- สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข
- เป็นทุกข์พระเจ้าข้า

^{๓๔} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๔๔/๒๖๐-๒๖๑.

- ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความเปลี่ยนแปลงเป็นธรรมดา ควรหรือที่เฝ้าเห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา
- ไม่ควรเห็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า
- เวทนา...สัญญา.....วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง
- ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า (การถาม - ตอบดำเนินไปเช่นเดียวกันกับในกรณีของรูป)

เพราะเหตุนี้แล รูป...เวทนา...สัญญา...สังขาร...วิญญาณ อย่างใดอย่างหนึ่งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบันภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต ไกลหรือใกล้ ทั้งหมดก็เป็น แต่สักว่าวิญญาณ เธอทั้งหลายพึงเห็นวิญญาณนั้นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา^{๓๕}

จากพุทธพจน์นี้ ถู้อได้ว่าหลักไตรลักษณ์นั้นเป็นกฎธรรมชาติซึ่งแสดงให้เราทราบว่า นอกจากชีวิตจะมีอยู่ในรูปขององค์ประกอบต่างๆ มารวมตัวอาศัยสัมพันธ์กัน และไม่มีตัวตนของชีวิตที่แท้จริงโดยอิสระแล้ว ทุกชีวิตที่เกิดขึ้นมานั้นยังมีสถานะที่แท้จริงตามธรรมชาติ หรือสถานะพื้นฐานเหมือนกัน กล่าวคือมีลักษณะที่ต้องเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุปัจจัย มีภาวะที่ไม่สมบูรณ์และไม่ใช่ตัวตน (อนิจจตา ทุกขตาและอนัตตา) ซึ่งลักษณะที่กล่าวมานี้ถือเป็นสามัญลักษณะ หรือเป็นลักษณะสากลของทุกชีวิต และแม้ว่าเราจะทำการแยกชีวิตออกมาพิจารณาแต่ละส่วนประกอบย่อยหรือแต่ละชั้นแล้ว เราก็จะพบว่าทุก ๆ ชั้นที่แยกชีวิตออกมาพิจารณาแต่ละข้อจะมีลักษณะที่ไม่เที่ยง ไม่คงที่และเมื่อใดที่มีความไม่เที่ยงและความไม่คงที่มีอยู่ ภาวะที่เป็น ทุกข์ย่อมจะเกิดขึ้นได้ง่ายและจากการที่ทุกสิ่งเกิดจากเหตุปัจจัยนี้เองทำให้ไม่สามารถดำรงอยู่ หรือบังคับตัวเองให้อยู่ในภาวะเดิมได้ด้วยอย่างเช่น คนเราเริ่มแรกออกมาจากครรภ์มารดายังคงเป็นทารก ต่อมาก็มีพัฒนาการจากวัยทารกสู่วัยเด็ก วัยหนุ่มสาว ผู้ใหญ่และวัยชราตามลำดับ ซึ่งจะว่าไปแล้วเราไม่อาจบังคับให้ตัวเองไม่แก่ไม่ได้ ทุกชีวิตที่เกิดขึ้นมาย่อมไม่สามารถบังคับให้ตัวเองไม่แก่ไม่ได้ สิ่งต่างๆ มีก้อนหินเป็นต้นที่นอกจากนี้ก็เป็นเช่นเดียวกัน ดังนั้นทุกชีวิตหรือทุกสิ่งที่ไม่ใช่ชีวิต ที่เกิดมีขึ้นแล้วก็ย่อมที่จะตั้งอยู่และเสื่อมสลายไป จนก่อให้เกิดกระบวนการเกิดดับ สืบเนื่องต่อกันเป็นวงเวียนหรือวัฏจักรในการดำรงชีวิตนั่นเอง

สมักร บुरาวาศ ก็ได้แสดงทัศนะที่เห็นด้วยกับหลักไตรลักษณ์นี้โดยเชื่อว่า สิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในลักษณะที่เป็นรูปธรรมทั้งหลายไม่ได้คงทนถาวรในลักษณะเท่าที่แสดงอยู่โดยตลอด หรือชั่วนิรันดร์เลย หากได้เปลี่ยนแปลงไป และการเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นไปตามวิถ่วงเวียนที่เรียกว่าสังสารวัฏฏ์คนเราในสัณฐานรูปธรรมนั้น จะมีการเกิดขึ้นมา มีการเติบโต และเสื่อมสลายซึ่งในที่สุดก็ จะดับสูญไป^{๓๖} ส่วนคำสอนว่าด้วยอนัตตา สมักร บुरาวาศ ได้ยกเอาคำสอนของพระพุทธศาสนาที่กล่าวว่า “เมื่อรูปของทุกสิ่งเปลี่ยนแปลงไป สิ่งที่เราใจกัน ว่าเป็นตัวตนของสิ่งนั้นก็ต้องเปลี่ยนแปลงไปด้วย

^{๓๕} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๙๐/๑๐๒.

^{๓๖} สมักร บुरาวาศ, **พุทธปรัชญา ๒๕ ศตวรรษ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: ศยาม, ๒๕๕๔), หน้า ๑๔๒.

” ซึ่งภาวะดังกล่าวนี้จะเป็นการอธิบายถึงความ ไม่มีตัวตนได้เป็นอย่างดีจากจุดนี้ทำให้เราทราบว่า สิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในโลกนี้ไม่ได้มีอยู่ด้วยตัวมันเอง จะมีอยู่ในลักษณะที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันอยู่ ดังนั้นปรากฏการณ์ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการเคลื่อนไหวและการเปลี่ยนแปลงผ่านประวัติศาสตร์ของสิ่งทั้งหลายจะไม่เป็นเอกในตัวเองเหมือนกัน หากเป็นปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกันหมด เป็นไปในลักษณะแบบองค์รวมหรือบูรณาการ จากทัศนะดังกล่าวข้างต้นนั้น เป็นการอธิบายไตรลักษณ์ภายใต้ กระบวนการปัญญาธรรม เพื่อให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่งต่าง ๆ ได้ดียิ่งขึ้น โดยในที่นี้จะขอยกตัวอย่างปรากฏการณ์ทางธรรมชาติเช่น การเคลื่อนที่ของดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ซึ่งถือว่าเป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่มีความสัมพันธ์กับเวลาและสถานที่ ทำให้เกิดพลังงานในรูปแบบต่างๆ เช่นพลังงานความร้อน พลังน้ำเป็นต้น มีผลต่ออุณหภูมิที่เปลี่ยนแปลงไป (อุตุนิยม) ทำให้มีการจัดระบบของสิ่งมีชีวิต มีวิวัฒนาการ มีการเปลี่ยนแปลงทางด้าน พันธุกรรมเกิดขึ้น (พีชคณิต) ส่งผลให้มนุษย์มีสภาพจิตใจที่แตกต่างกัน (จิตวิทยา) จากจุดนี้ทำให้ มีการสร้างอารยธรรม และวัฒนธรรมอันเนื่องมาจากการกระทำ (กรรมนิยม) และการดำรงชีวิต ของมนุษย์ตามสภาพภูมิศาสตร์ที่แตกต่างกันไป และจากสภาพความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ทำให้ เราทราบว่าทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้น (ธรรมนิยม) ล้วนดำเนินอยู่ภายใต้กฎไตรลักษณ์นั่นเอง

จากทัศนะดังกล่าวข้างต้นทำให้ทราบว่า สิ่งต่างๆ เมื่อเกิดขึ้นก็ย่อมเสื่อมสลายไปและดับไปไม่มีอะไรอยู่กับที่หรือคงที่ ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับเวลาและสถานที่ ๆ สิ่งนั้นดำรงอยู่เป็นสำคัญ โดยวิทยาศาสตร์จะอธิบายไตรลักษณ์ในลักษณะการนำเสนอปรากฏการณ์ต่าง ๆ เช่น การเกิดดับของดวงดาวทั้งหลาย เช่นกาแล็กซีต่าง ๆ ดวงอาทิตย์ดวงดาวและโลกเมื่อมีการเกิดก็ย่อมมีการดับ โลกของเรานั้นก็เช่นเดียวกับดวงอาทิตย์มีกำเนิดมาจากก๊าซกลุ่มหนึ่งในท้องฟ้า โลกมีการเปลี่ยนแปลงมาเรื่อยๆ จนมีสิ่งต่างๆ ที่เอื้ออำนวยต่อการเกิดและต่อวิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิต คือ พืช สัตว์และคนขึ้นมา เช่นมีธาตุคาร์บอน ไฮโดรเจน ออกซิเจน และไนโตรเจน รวมทั้งมี อุณหภูมิที่พอเหมาะ ฯลฯ ด้วยเหตุนี้วิทยาศาสตร์จึงมองว่าโลกมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ซึ่งจะว่าไปแล้วการเปลี่ยนแปลงนี้ก็คือการเปลี่ยนแปลงของชั้นฟ้า ซึ่งดำเนินอยู่ภายใต้กฎธรรมนิยมดำเนินไปตามไตรลักษณ์นั่นเอง

๒.๓ บทสรุป

จากที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับในบทนี้ได้กล่าวถึง ข้อพิสูจน์หรือการอ้างเหตุผลของความมีอยู่ในปรัชญาตะวันตกผ่านข้อพิสูจน์ความมีอยู่เชิงจริยธรรม คือความมีอยู่เชิงอัตวิสัย และความมีอยู่เชิงภววิสัย ดังนี้

ความมีอยู่เชิงอัตวิสัย (subjective) เป็นแนวคิดที่สะท้อนให้เห็นธรรมชาติภายในของมนุษย์ว่า มีความหลากหลายขึ้นอยู่กับมนุษย์แต่ละคน มาตรฐานอะไรก็เป็นสิ่งที่สามารถปรับเปลี่ยนไปได้ตามบริบท และสถานการณ์ ความจริงแท้หรือความเป็นหนึ่งเดียวจึงเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ เพราะความมีอยู่เชิงอัตวิสัยขึ้นไปทีลึทธิ ที่ทุกคนมีซึ่งเป็นสิทธิทางธรรมชาติที่จะปฏิบัติตามใจของตนเอง และหากมีการขัดขวางการกระทำของเขานั้นก็คือการละเมิดสิทธิของเขา ฉะนั้น การตัดสินทางคุณธรรมของใครก็ตามย่อมที่จะต้องปฏิบัติตามความเชื่อส่วนบุคคลอีกด้วย โดยใครจะตัดสินการกระทำของคนอื่นได้ต้องมองจากมุมมองของพวกเขาเท่านั้น

เพราะการกระทำของใครก็ตามล้วนต่างกันไปในเวลาหรือสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งสร้างความพอใจหรือไม่พอใจ พอใจมากหรือน้อยต่างกันไป ถ้าพอใจก็ถือว่าดี ไม่พอใจก็ถือว่าเลว การตัดสินคุณค่าว่าดีหรือชั่วจึงเป็นเพียง คำบรรยายความรู้สึกหรือแสดงความรู้สึกส่วนตนเท่านั้น ดังนั้นแล้วความเข้าใจว่าคุณค่าเชิงภววิสัยมีอยู่จริง และเป็นสิ่งตายตัวเป็นความหลงผิด คุณค่าทางจริยะเป็นอัตวิสัย (subjective) ขึ้นกับอารมณ์ของแต่ละคน เป็นสำคัญ

ความมีอยู่เชิงภววิสัยนั้นว่าด้วย ศีลธรรมจะต้องเป็นเรื่องแน่นอนตายตัวปราศจากข้อแม้ หรือเงื่อนไขใดๆ ทั้งสิ้น ถ้าสิ่งๆ หนึ่งดี ความดีย่อมเป็นลักษณะที่ติดตัวสิ่งนั้นเสมอ เช่น การพูดความจริง ซึ่งแนวคิดภววิสัยถือว่าเป็นการกระทำที่ถูก การพูดความจริงย่อมถูก กล่าวคือ ย่อมเป็นคุณงาม ความดีเสมอไม่ว่าพูดสิ่งใด เมื่อไหร่ กับใคร ในสถานการณ์อย่างไร การพูดความจริงอาจทำให้ตนเอง เดือดร้อน อาจทำให้ประโยชน์สุขของคนทั่วไปลดน้อยลง อาจก่อให้เกิดเหตุร้าย แต่สำหรับแนวคิดภววิสัยผลที่เกิดขึ้นจากการพูดความจริงมิได้ทำให้กลับกลายเป็นสิ่งที่ผิดศีลธรรมหรือเป็นสิ่งเลว เพราะ ความจริงมีอยู่โดยไม่เกี่ยวกับเงื่อนไขใดๆ ทั้งสิ้น ไฟมันร้อน ความร้อนของไฟอาจทำลายบ้านเรือน อาจทำให้มือพอง หรืออาจช่วยให้หายหนาว แต่ไม่ว่าไฟจะให้ความสุขหรือความทุกข์แก่มนุษย์ สิ่งที่มี อยู่ประจำตัวมันคือความร้อน ในทำนองเดียวกันผลที่เกิดจากการพูดความจริงย่อมไม่กระเทือนคุณ งามความดีของการพูดความจริง ถ้าสิ่งๆ หนึ่งดีมันย่อมดีในตัวมันเอง ไม่เกี่ยวกับสิ่งอื่น

และในส่วนของความมีอยู่ในทางพุทธปรัชญา คือความมีอยู่เชิงสมมติสัจจะ และความมีอยู่เชิง ปรมัตถสัจจะ นี้

ความมีอยู่เชิงสมมติสัจจะนั้น พุทธปรัชญาถือว่าสิ่งทั้งหลายที่เกิดขึ้น รวมถึงร่างกายของ มนุษย์มีอยู่จริงโดยรับรู้ความจริงผ่านทางประสาทสัมผัส จนเกิดเป็นประสบการณ์และเกิดความคิด ปปรุงแต่งจนเป็นความจริง ที่ตนรู้จัก ความจริงที่เกิดจากการรับรู้และความคิดปรุงแต่งของตนเอง ที่ มนุษย์เชื่อว่าเป็นความจริงแท้ อย่างไรก็ตามความจริงหรือความมีอยู่ที่มนุษย์รู้จักเหล่านี้ถือว่าเป็น ความจริงที่มีอยู่ในเชิง สมมติสัจจะ กล่าวคือเป็นสิ่งที่มนุษย์บัญญัติสิ่งต่างๆ ไปตามที่ตนให้ความหมาย ไม่ว่าจะเป็นคน สัตว์ สิ่งของ ความสวยงาม ความน่าเกลียดอัปลักษณ์ ความดี ความเลว เป็นต้น มนุษย์กำหนดหมายสิ่งต่างๆ และจัดกลุ่มแบ่งประเภทสิ่งทั้งหลาย อันเป็นการตกลงร่วมกันเพื่อ ประโยชน์ในการดำเนินชีวิต การให้ค่าความหมายของมนุษย์นี้ ทำให้มนุษย์มีวิถีการดำเนินชีวิต เกิด ความรู้สึกสุข ทุกข์ ขึ้นในเชิงสมมติสัจจะนั่นเอง

ความมีอยู่เชิงปรมัตถสัจจะนั้น พุทธปรัชญาเห็นว่า สรรพสิ่งรวมทั้งชีวิตมนุษย์ที่เห็นและ เป็นอยู่โดยสถานะดังกล่าว คือสัจภาวะของสรรพสิ่ง ทั้งรูปธรรมและนามธรรม ล้วนเป็นสิ่งที่มิใช่มีอยู่และ เป็นอยู่ในฐานะที่มีส่วนประกอบต่าง ๆ มาประชุมเข้าด้วยกัน เป็นอยู่และเป็นไปตามเหตุปัจจัย ตาม หลักกัปปัจจยตา เรียกว่า มีอยู่เชิงปรมัตถสัจจะ เช่น คำว่า รถ ที่สมมติเรียกกันนั้น เมื่อมองในความ มีอยู่เชิงปรมัตถสัจจะจะเป็นเพียงส่วนประกอบต่างๆ ของเหตุปัจจัยที่เป็นไปภายใต้กฎไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา) และหลักปฏิจาสมุปบาท เท่านั้น ดังนั้นในประเด็นนี้พุทธปรัชญาเถรวาท จึง มีความมีอยู่เชิงปรมัตถสัจจะ ใน ๒ ลักษณะคือ เป็นตามหลักปฏิจาสมุปบาท คือ “เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้

จึงมี เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้ก็ไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับไป สิ่งนี้จึงดับ” และ กฎไตรลักษณ์ คือ สังขารทั้งปวง ไม่เที่ยง สังขารทั้งปวง เป็นทุกข์ และธรรมทั้งปวง มิใช่ตัวตน

บทที่ ๓

แนวคิดเรื่องบาปในพุทธปรัชญา

ในบทนี้ได้กล่าวถึง ความหมายของบาป บาปในฐานะของกิเลส บาปในฐานะของสาเหตุ บาปในฐานะของวิบาก บาปในฐานะการให้ผลของภพภูมิ บาปในฐานะของการกระทำ บาปในฐานะของความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งดีกับไม่ดี เป็นลำดับไป

๓.๑ ความหมายของบาป

คำว่า “บาป” มาจากภาษาบาลีว่า ปาป ซึ่งแปลว่า ชั่ว ลามก^๑ สิ่งที่ไม่ดี ถ้าหากว่ามีอยู่กับบุคคลใด ก็จะทำให้บุคคลนั้นได้รับทุกข์เดือดร้อน เสียเกียรติชื่อเสียงทั้งปัจจุบันและอนาคต^๒ หรือถ้าหากนำมาประกอบกับศัพท์ใด ความหมายของศัพท์นั้นก็จะเป็นไปในทางไม่ดี ไม่ประเสริฐ เช่น เมื่อบุคคลใดทำผิดมนุษยธรรม ก็จัดว่าบุคคลนั้นเป็นคนชั่ว คนลามกตรงกับภาษาบาลีว่า ปาปบุคคล หรือ ปาโป^๓

หลักคำสอนเรื่องบาปเป็นหลักคำสอนที่ปรากฏในหลักโอวาทปาฏิโมกข์ ๓ ประการ^๔ คือ

๑. การไม่ทำบาปทั้งปวง ได้แก่ การไม่ทำบาปทุกจริตทางกาย วาจา ใจ^๕
๒. การทำกุศลให้ถึงพร้อม ได้แก่ การสร้างบุญกุศล ประพฤติสุจริตทางกาย วาจา ใจ
๓. การทำใจให้ผ่องใส ได้แก่ ปราศจากกิเลส (โลภะ โทสะ โมหะ) อันเป็นเหตุให้เกิดบาป

อย่างไรก็ตาม จากนัยดังกล่าว มีนักวิชาการและผู้รู้ต่างให้ความสำคัญ และให้นิยามความหมายของคำว่า “บาป” ดังต่อไปนี้

^๑ ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๒๕/๔๑.

^๒ ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๕/๑๘.

^๓ ขุ.ธ. (ไทย) ๓๕/๑๑๙/๓๙.

^๔ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๙๐/๕๐.

^๕ พระสังฆมณฑลสังฆราช อัมมาจริยะ, ปรมัตถสังคหะ ปริจเฉทที่ ๙ สมถกรรมฐานที่ปณี, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ทิพยวิสุทธิ์), หน้า ๔๑.

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่า “บาป” ไว้ว่า “การกระทำผิดหลักคำสอนหรือข้อห้ามในศาสนาความชั่วความเศร้าหมอง”^๖

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงให้ความหมายของ “บาป” ว่า หมายถึงบรรดาความชั่วลามกชื่อว่าบาป บาปนั้นจัดเป็นกรรมที่สัตว์ทำโดยทวาร ๓ ประการคือ กายทวาร วาจาทวาร มโนทวาร^๗

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ประยุตโต) ได้ให้ความหมายของบาปไว้ว่า บาป หมายถึงความชั่ว, ความร้าย, ความชั่วร้าย, กรรมชั่ว, กรรมลามก, อกุศลกรรมที่ส่งผลถึงความเดือดร้อน, สภาพที่ทำให้ถึงคติชั่ว, สิ่งที่ทำให้จิตให้ตกสู่ที่ชั่ว คือ ทำให้เลวลงให้ เสื่อมลง^๘

จากหลักการสำคัญของพุทธปรัชญาข้างต้น ทำให้เห็นว่า บาปนั้นเป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ลด ละ เลิกในการกระทำกรรมที่จะมีผลนำมาสู่ผู้กระทำและยังเป็นสาเหตุสำคัญในการทำให้ผู้กระทำกรรมนั้นเข้าสู่อบายภูมิซึ่งเป็นผลที่ไร้ความเจริญ ได้แก่ เปรต อสุรกาย นรก สมดังพุทธพจน์ว่า^๙ “ธรรมชาติเหล่าใด ทำให้สรรพสัตว์ต้องประสบทุกข์ในอบายภูมิ ๔” เพราะตามหลักกรรมนิยามแล้วการกระทำกรรมและการให้ผลของกรรมมีความสัมพันธ์กัน ดังนั้น การกระทำกรรมที่จัดว่าเป็นบาปหรือความชั่วนั้น เป็นสิ่งที่จะนำผู้กระทำบาปนั้น ให้ไปสู่ทางแห่งความเสื่อมความเดือดร้อนในที่สุด

อย่างไรก็ตามบริบทของบาปในพุทธปรัชญานั้นอาจได้ว่า มีรากฐานความคิดที่ตรงกันข้ามกับศาสนาดั้งเดิมคือศาสนาพราหมณ์ นั่นคือการปฏิเสธกรรมหรือบาปที่ให้ละเว้นสิ่งที่ชั่ว(บาป) แล้วให้ประกอบกุศลกรรมคือสิ่งที่ดีงาม ขณะเดียวกันบาปนั้นขึ้นอยู่กับกระทำอันเป็นส่วนตนและการแก้บาปหรือผลกรรมของตนนั้นอยู่ที่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม หาใช่การแก้บาปหรือการล้างบาปโดยอาศัยแม่น้ำหรือสิ่งอื่นใดได้ ดังที่พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามชาณุสโสณิพราหมณ์ดังนี้ว่า

“พราหมณ์ เพราะเหตุไรหนอ ท่านจึงสรองน้ำดำหัวในวันอุโบสถ นุ่งห่มผ้าไหมคูใหม่ ยืนถือกำห้ำอากาศอยู่ ณ ที่สมควร วันนี้เป็นวันอะไรของตระกูลพราหมณ์”

ชาณุสโสณิพราหมณ์กราบทูลว่า “ท่านพระโคตม วันนี้เป็นวันลอยบาปของตระกูลพราหมณ์”

^๖ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖), หน้า ๖๒๖.

^๗ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, สารานุกรมพระพุทธศาสนา, รวบรวมโดยสุเชาว์น พลอยชุม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๒๕๘.

^๘ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ประยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ (ชำระเพิ่มเติมครั้งที่ ๑), (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๘๐.

^๙ อภิธมมตถวิภาวินิยาปถจิกา นาม อตถโยชนา (บาลี) เล่ม ๑ หน้า ๓๕๖.

“พราหมณ์ พิธีลอยบาปของพราหมณ์ทั้งหลาย เป็นอย่างไร”

“ท่านพระโคตม ในวันอุโบสถ พราหมณ์ทั้งหลายในโลกนี้ พวกเขาสรงน้ำดำหัวนุ่งห่มผ้าไหม คู่ใหม่ ทาแผ่นดินด้วยโคลมัยสาด ลาดด้วยหญ้าคาที่เขียวสดแล้วนอนในระหว่างกองทรายและเรือนไฟ ในราตรีนั้น พราหมณ์เหล่านั้นลุกขึ้นแล้วประคองอัญชสีนอบน้อมไฟ ๓ ครั้งด้วยกล่าวว่า ‘ข้าพเจ้าทั้งหลายขอลอยบาปต่อท่านผู้เจริญข้าพเจ้าทั้งหลายขอลอยบาปต่อท่านผู้เจริญ’ และบ่าเรือไฟให้อุ้มหน้าด้วยเนยใส น้ำมัน และเนยชั้นจำนวนมาก พอสว่างราตรีนั้นไปจึงเลี้ยงพราหมณ์ทั้งหลายให้อุ้มหน้าด้วยของเคี้ยวของบริโภคอันประณีต ท่านพระโคตม พิธีลอยบาปของพราหมณ์ทั้งหลาย เป็นอย่างนี้แล”

“พราหมณ์ พิธีลอยบาปของพราหมณ์ทั้งหลายเป็นอย่างหนึ่ง พิธีลอยบาปในอริยวินัยเป็นอีกอย่างหนึ่ง”

“ท่านพระโคตม พิธีลอยบาปในอริยวินัยเป็นอย่างไร ขอประทานวโรกาส ขอท่านพระโคตมโปรดแสดงธรรมที่เป็นพิธีลอยบาปในอริยวินัยแก่ข้าพเจ้าด้วยเถิด”

“พราหมณ์ ถ้าเช่นนั้น ท่านจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว”

ชาณุโสโสนิพราหมณ์ทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า

พราหมณ์ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้

๑. พิจารณาเห็นดังนี้ว่า ปาณาติบาต(การฆ่าสัตว์)มีผลชั่วทั้งในภพนี้และภพหน้า ครั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว จึงละปาณาติบาต ลอยปาณาติบาต

๒. พิจารณาเห็นดังนี้ว่า อทินนาทาน(การลักทรัพย์)มีผลชั่วทั้งในภพนี้และภพหน้า ครั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว จึงละอทินนาทาน ลอยอทินนาทาน

๓. พิจารณาเห็นดังนี้ว่า กามเมสุมิฉฉาจาร(การประพฤตินิดในกาม)มีผลชั่วทั้งในภพนี้และภพหน้า ครั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว จึงละกามเมสุมิฉฉาจารลอยกามเมสุมิฉฉาจาร

๔. พิจารณาเห็นดังนี้ว่า มุสาวาท(พูดเท็จ)มีผลชั่วทั้งในภพนี้และภพหน้าครั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว จึงละมุสาวาท ลอยมุสาวาท

๕. พิจารณาเห็นดังนี้ว่า ปิสฺสนาวาจา(คำส่อเสียด)มีผลชั่วทั้งในภพนี้และภพหน้า ครั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว จึงละปิสฺสนาวาจา ลอยปิสฺสนาวาจา

๖. พิจารณาเห็นดังนี้ว่า ผรุสฺสวาจา(คำหยาบ)มีผลชั่วทั้งในภพนี้และภพหน้าครั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว จึงละผรุสฺสวาจา ลอยผรุสฺสวาจา

๗. พิจารณาเห็นดังนี้ว่า สัมผัสฺปปลาปะ(คำเพ้อเจ้อ)มีผลชั่วทั้งในภพนี้และภพหน้า ครั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว จึงละสัมผัสฺปปลาปะ ลอยสัมผัสฺปปลาปะ

๘. พิจารณาเห็นดังนี้ว่า อภิขมา(ความเพ่งเล็งอยากได้ของเขา)มีผลชั่วทั้งในภพนี้และภพหน้า ครั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว จึงละอภิขมา ลอยอภิขมา

๙. พิจารณาเห็นดังนี้ว่า พยาบาท(ความคิดร้าย)มีผลชั่วทั้งในภพนี้และภพหน้า ครั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว จึงละพยาบาท ลอยพยาบาท

๑๐. พิจารณาเห็นดังนี้ว่า มิจฉาทิภฏฐิ(เห็นผิด) มีผลชั่วทั้งในภพนี้และภพหน้า ครั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว จึงละมิจฉาทิภฏฐิ ลอยมิจฉาทิภฏฐิพราหมณ์ พิธีลอยบาปในอริยวินัย เป็นอย่างนี้แล

ชาณุสโสณิพราหมณ์กราบทูลว่า “ท่านพระโคตม พิธีลอยบาปของพราหมณ์ทั้งหลายเป็นอย่างหนึ่ง พิธีลอยบาปในอริยวินัยก็เป็นอีกอย่างหนึ่ง พิธีลอยบาปของพราหมณ์ทั้งหลายย่อมไม่ถึงเสียที่ ๑๖ แห่งพิธีลอยบาปในอริยวินัยนี้ ท่านพระโคตม ภาชิตของพระองค์ชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ฯลฯ ขอท่านพระโคตมจงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต”^{๑๐}

จากบทการสนทนาระหว่างพระพุทธเจ้ากับชาณุสโสณิพราหมณ์นี้ เป็นรากฐานของการดำเนินชีวิตในโลกนี้และผลอันจะส่งผลไปในภพหน้าในของมนุษย์ทุกคนเป็นอย่างดี

จากความหมายของบาปข้างต้น สรุปความได้ว่า บาป คือความชั่วเป็นธรรมที่นำไปสู่หนทางแห่งความเสื่อมความชั่ว และภาวะที่ไม่พึงปรารถนา ยังผู้กระทำบาปนั้นให้ได้รับความเดือดร้อนและเป็นทุกข์^{๑๑} บุคคลผู้กระทำบาปนั้นก็ได้อธิบายว่าเป็นคนบาป คนชั่ว คนพาล เป็นต้น ทั้งนี้รวมความถึงสิ่งที่ไม่ดีต่าง ๆ การกระทำที่ไม่ดีทุกชนิด วิชาหรือผลในทางที่ไม่ดีหรือทางเสื่อม ตลอดถึงเหตุและผลในทางที่ไม่ดี^{๑๒} โดยมีลักษณะคือการทำอันตราย การทำให้เดือดร้อน กล่าวคือเป็นการกระทำที่ทำให้ผู้กระทำได้รับความทุกข์และความเป็นธรรมที่จะนำไปสู่ผู้กระทำความชั่วนั้นไปสู่ทางแห่งความเสื่อมเป็นเรื่องที่พระพุทธเจ้าทรงสอนให้มนุษย์ละบาปด้วยการไม่กระทำบาปเป็นสิ่งที่มนุษย์ไม่ควรทำ

๓.๒ บาปในฐานะกิเลส

กรรม (อกุศลกรรม) หรือบาปในพุทธปรัชญามีการจำแนกที่มาของกรรมไว้ชัดเจนว่า กรรมดีและกรรมไม่ดีมีมูลเหตุของการกระทำของกรรม กล่าวคือ โลภะ โทสะ โมหะ เป็นรากเหง้าของการกระทำกรรมฝ่ายชั่ว และ อโลภะ อโทสะ และอโมหะ เป็นรากเหง้าของกรรมฝ่ายดี โดยมูลราก

^{๑๐} อ.ทสก. (ไทย) ๑๖/๑๖๗/๓๐๑-๓๐๓.

^{๑๑} วคิน อินทสระ, พุทธจริยศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: ทองกวาว, ๒๕๔๑), หน้า ๒๕๘.

^{๑๒} วิ.จ. (ไทย) ๖/๖๕/๘๕.

ของกรรมทั้งสองฝ่ายนี้ต่างเป็นสาเหตุให้มนุษย์คิดปรุงแต่งการกระทำกรรมต่าง ๆ ผลักดันให้มนุษย์เกิดความต้องการความปรารถนาอันเป็นเหตุให้มนุษย์ต้องก่อกรรม ซึ่งมีทั้งกรรมดีและกรรมชั่ว^{๑๓}

เมื่อกล่าวถึงบาป ได้แก่ การทำชั่วทุกอย่าง บาปเป็นคำกล่าวกว้าง ๆ ในการกระทำในสิ่งที่ไม่ดีทั้งทางกาย วาจา และจิตใจ ดังนั้นผลที่เกิดจากการกระทำทั้ง ๓ ทางนี้จึงล้วนส่งผลทั้งตัวของผู้กระทำกรรมนั่นเอง และส่งผลต่อบุคคลอื่น ๆ และสิ่งอื่น ๆ อีกด้วย

การจำแนกคุณภาพของกรรมนั้นเป็นการจำแนกตามสาเหตุของการเกิดกรรม ในพุทธปรัชญานั้นมองว่า สาเหตุของการเกิดกรรมนั้นมีสาเหตุสำคัญโดยมีกิเลส คือ โลภ โกรธ หลง เป็นเหตุให้คนหรือสัตว์โลกต้องสร้างกรรม อาจจะเป็นกรรมดีและกรรมชั่ว^{๑๔} การจำแนกตามหลักตามนัยนี้ทำให้เห็นว่าความแตกต่างระหว่างกรรมดีและกรรมชั่วหรือบุญบาปได้อย่างชัดเจน เป็นการจำแนกตามบ่อเกิดหรือที่มาของการกระทำกรรมในพุทธปรัชญาที่เรียกว่า อกุศลกรรม หรือกรรมชั่ว (บาป) กรรมที่เป็นฝ่ายอกุศล เป็นการกระทำที่ไม่ดี โดยมีบ่อเกิดมาจากอำนาจของอกุศล เรียกว่า อกุศลมูล^{๑๕} โดยมี ๓ อย่าง คือ โลภะ หมายถึง ความอยากได้ โทสะ คือ ความคิดประทุษร้าย และโมหะ ได้แก่ ความหลง ทั้งหมดล้วนเป็นกิเลสที่กลายเป็นสาเหตุให้บุคคลกระทำกรรมที่ไม่ดี

อย่างไรก็ตามในส่วนของกรรมดำซึ่งได้ให้ความหมายไว้ว่า กรรมดำ ได้แก่ กรรมที่มีวิบากดำ เป็นกรรมที่เกิดจากการคิดปรุงแต่งของบุคคล โดยที่บุคคลทำให้เกิดกายสังขาร^{๑๖} กล่าวคือ กองเจตนาในกายทวาร วจีสังขาร กองเจตนาในกายทวารและมนสังขาร คือ กองเจตนาในกายทวาร ที่ไม่มีความเบียดเบียน ซึ่งทำให้ได้รับผลคือผัสสะที่ไม่มีความเบียดเบียน มีแต่ความทุกข์อย่างเดียวเหมือนสัตว์นรก อรรถกถาอธิบายว่ากรรมดำ ได้แก่ กรรมที่เป็นอกุศลกรรมบถ ๑๐ และมีวิบากดำเพราะทำให้บังเกิดในอบาย^{๑๗}

บาปในฐานะขกิเลส เป็นบาปหรือกรรมชั่ว กรรมหรือการกระทำที่ไม่ดี ซึ่งมีนัยความหมายที่เป็นไวพจน์ของกันและกันได้ด้วย แต่อย่างไรก็ตาม กรรมดำนั้น แม้ว่าผู้วิจัยจะแยกออกมาแล้วไว้ในส่วนของการเป็นกรรมกิเลส ยังมีชุดหมวดธรรมที่เป็นไปด้วยกัน แต่การแยกออกมานี้เพื่อให้เป็นว่าหลักธรรมนั้นมีความเชื่อมโยงถึงกันและกันอยู่ด้วย

ดังนั้น บาปในฐานะกิเลส คืออกุศลกรรม ซึ่งมีมูลเหตุของการกระทำของกรรม กล่าวคือ โลภะ โทสะ โมหะ เป็นรากเหง้าของการกระทำกรรมฝ่ายชั่ว โดยมูลรากของกรรมฝ่ายนี้เป็นสาเหตุให้

^{๑๓} อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๔๗๓/๑๗๑.

^{๑๔} อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๖๓/๕๗๗.

^{๑๕} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๕๙.

^{๑๖} อัง.ติก.อ. (ไทย) ๓๔/๔๖๒/๗๖.

^{๑๗} อัง.จตุก.อ. (ไทย) ๓๕/๒๓๒/๕๘๓.

มนุษย์คิดปรุงแต่งการกระทำกรรมต่าง ๆ ผลักดันให้มนุษย์เกิดความต้องการ ความปรารถนาอันเป็นเหตุให้มนุษย์ต้องก่ออกุศลกรรมหรือบาป ดังนั้นบาปจึงมีอยู่ในฐานะของกิเลส

๓.๓ บาปในฐานะกรรม

บาปในฐานะกรรม (การกระทำ) ในพุทธปรัชญานั้นเรียกว่า ทวาร เป็นช่องทางในการกระทำกรรมหรือการแสดงออกของการกระทำกรรมให้เป็นที่ประจักษ์ชัด ในการกระทำกรรมตามหลักพุทธปรัชญานั้น มีอยู่ ๓ ทาง คือ กายกรรม หมายถึง การกระทำกรรมที่แสดงออกทางกาย วาจา วจีกรรม หมายถึง การกระทำกรรมที่แสดงออกทางวาจา และมโนกรรม หมายถึง การกระทำกรรมที่แสดงออกผ่านใจ การจำแนกกรรมตามนัยนี้เป็นการจำแนกกรรมโดยยึดเอาทางที่ใช้กระทำกรรมหรือทางแสดงออกของกรรมเป็นหลักสำคัญในการจำแนก หากจำแนกหลักกรรมให้ครบตามหลักของกุศลและอกุศลที่กล่าวมาแล้ว ก็จะมีกรรมรวมทั้งหมด ๖ อย่าง คือ กายกรรม วาจา วจีกรรม และมโนกรรม แต่ละอย่างที่เป็นฝ่ายอกุศลกับกายกรรม วาจา วจีกรรมและมโนกรรม บ่อเกิดของกรรมที่สำคัญที่สุดในพุทธปรัชญาเถรวาทคือ มโนกรรมหรือความคิดจัดเป็นกรรม ที่มีผลสืบต่อให้กระทำกรรมทางกาย และทางวาจา ซึ่งพุทธปรัชญาจัดว่ามโนกรรมเป็นกรรมที่สำคัญที่สุด มีโทษมากที่สุด ดังพุทธพจน์ว่า

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการย่อมดำรงอยู่ในนรกเหมือนถูกนำไปฝังไว้ คือ กายกรรมฝ่ายอกุศล วาจา วจีกรรมฝ่ายอกุศล มโนกรรมฝ่ายอกุศล^{๑๘} กรรม ๓ ประเภทนี้มีมโนกรรมเป็นกรรมที่ให้คุณให้โทษมากกว่ากายกรรมและวาจา^{๑๙}

จากพุทธพจน์ข้างต้นจะเห็นได้ว่า กรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทถือว่า มโนกรรมนี้จัดเป็นกรรมที่มีโทษมากที่สุด เพราะมโนกรรมนั้นเป็นบ่อเกิดของกายกรรมและวาจา เมื่อใจสั่งจึงเกิดการกระทำทางกายและวาจา กายกรรมและวาจาจึงเป็นเพียงการแสดงออกของมโนกรรมเท่านั้นสมดังพุทธพจน์ว่าด้วยมโนกรรมเป็นบ่อเกิดของการกระทำว่า

ธรรมทั้งหลาย มีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จด้วยใจ ถ้าคนมีใจชั่ว ก็จะพูดชั่วหรือทำชั่วตามไปด้วย เพราะความชั่วนั้น ทุกข์ย่อมติดตามเขาไป เหมือนล้อหมุนตามรอยเท้าโคที่ลากเกวียนไปฉะนั้น^{๒๐}

จากพุทธพจน์ที่ยกมานี้จะเห็นได้ว่า พุทธปรัชญานั้นให้ความสำคัญกับมโนกรรม ทั้งนี้เพราะมโนกรรมเป็นปัจจัยทำให้เกิดการกระทำทางกายและทางวาจา โดยการกระทำกรรมต้องมีใจเข้าไปประกอบด้วยเสมอไป กล่าวคือต้องมีเจตนาในการกระทำทางใจนั้น ลำพังความจงใจอย่างเดียว

^{๑๘} อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๑๔๗/๓๙๕.

^{๑๙} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๕๗/๕๕.

^{๒๐} ขุ.ขุ. (ไทย) ๒๕/๓/๒๔.

ก็จัดเป็นกรรมได้^{๒๑} แต่โดยส่วนใหญ่แล้วมักจะมองข้ามเรื่องมโนกรรม โดยเห็นว่าจะเป็นความดีความชั่ว จะต้องปรากฏออกมาเป็นพฤติกรรมทางกายหรือทางวาจา แต่โดยความเป็นจริงแล้ว สิ่งที่สำคัญที่สุดคือใจ เพราะพฤติกรรมทางกาย ทางวาจา เป็นสิ่งที่ถูกกำหนดด้วยใจ เริ่มต้นที่ความคิด คือ ความดีและความชั่ว ใจมนุษย์สามารถสัมผัสได้ทุกครั้งที่มีมนุษย์กระทำความ^{๒๒} ส่วนการกระทำทางกายทางวาจาเป็นเพียงผลที่เกิดจากการรับช่วงต่อจากใจอีกทอดหนึ่งเท่านั้น นอกจากนี้แล้ว มโนกรรมยังเป็นที่มาของความเชื่อถือ ความเห็น ทฤษฎี แนวความคิด ตลอดจนค่านิยมต่าง ๆ ทางสังคม เพราะทั้งหมดที่กล่าวแล้วนั้น ต่างมีบ่อเกิดมาจากสิ่งที่เรียกกันว่า ทิณฺฐิ เป็นปัจจัยสำคัญในการกระทำความหรือกำหนดพฤติกรรมของบุคคล ความเป็นไปในชีวิตของบุคคลและคติของสังคมทั้งหมด เมื่อเชื่อเมื่อเห็น หรือนิยมอย่างไร ก็คิดก็พูดจาสั่งสอนชักชวนกันและทำการต่าง ๆ ไปตามที่เชื่อที่เห็นที่นิยมอย่างนั้น ถ้าเป็นมิจฉาทิณฺฐิ การดำริ พุดจา และทำการก็ดำเนินไปในทางผิด เป็นมิจฉาไปด้วย ถ้าเป็นสัมมาทิณฺฐิ การดำริ พุดจา และทำการต่าง ๆ ก็ดำเนินไปในทางถูกเป็นสัมมาทิณฺฐิ มโนกรรมที่ให้โทษร้ายแรงที่สุดคือ มิจฉาทิณฺฐิ และมโนกรรมที่เป็นความดีสูงสุดคือ สัมมาทิณฺฐิ

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า บาปในฐานะของกรรม คือการกระทำอกุศลกรรมหรือบาป ผ่านทาง ๓ กายกรรมฝ่ายอกุศล วจกรรมฝ่ายอกุศล มโนกรรมฝ่ายอกุศลกรรม ๓ ประเภทนี้มโนกรรมเป็นกรรมที่โทษมากกว่ากายกรรมและวจกรรม เพราะพุทธปรัชญานั้นให้ความสำคัญกับมโนกรรม ทั้งนี้เพราะมโนกรรมเป็นปัจจัยทำให้เกิดการกระทำทางกายและทางวาจา โดยการกระทำกรรมต้องมีใจเข้าไปประกอบด้วยเสมอไป กล่าวคือต้องมีเจตนาในการกระทำทางใจนั้น ถ้าฟังความจงใจอย่างเดียวก็จัดเป็นกรรมได้ トラบิเดเมื่อปุณฺชนที่ยังมี กิเลส อกุศลมูล เป็นต้นอยู่ ย่อมมีการกระทำบาป ทางกาย ทางวาจา และทางใจ ดังนั้น บาปจึงมีอยู่ในฐานะของกรรม

๓.๔ บาปในฐานะวิบาก

บาปในฐานะวิบาก ได้แก่ ผลของอกุศลกรรมที่บุคคลได้กระทำลงไป ผลของอกุศลกรรมนั้นย่อมส่งวิบาก คือ การให้ผลของกรรมแก่บุคคลผู้กระทำความ ทำให้ผู้กระทำความได้รับผลของกรรมด้วยความเท่าเทียมกัน การจำแนกตามหลักกรรม เป็นการจำแนกโดยอาศัยความสัมพันธ์ระหว่างกรรมกับผลของกรรมที่เรียกว่า วิบาก การแบ่งกรรมที่มีความสัมพันธ์กับวิบาก พระพุทธเจ้า

^{๒๑} เกียรติวรรณ อมาตยกุล, *วิถีแห่งพุทธะ : วิถีชีวิตแห่งความสุข*, (กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์, ๒๕๓๐), หน้า ๙๑.

^{๒๒} พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาส อินทปญฺโญ), *กรรมและการอยู่เหนือกรรม*, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๓๙), หน้า ๒๐.

ตรัสเกี่ยวกับวิบากของกรรม ๔ อย่าง^{๒๓} ต่างอยู่ในช่วงต่างวาระกันตามที่ปรากฏในพระสูตรต่าง ๆ เช่น สังคีตสูตร^{๒๔} กุกกุรวตติกสูตร^{๒๕} และในหมวดกรรมวรรค^{๒๖}

ในส่วนประเด็นเรื่อง บาปเป็นหลักกรรมที่สำคัญ ที่มีปรากฏในพระไตรปิฎก และอรรถกถา โดยมีการแบ่งบาปออกเป็น ๒ ประเภท คือ ๑) บาปที่มาในพระไตรปิฎก ๒) บาปที่มาในอรรถกถา เป็นต้นว่า คัมภีร์อรรถกถาเป็นวรรณกรรมสำคัญ ซึ่งจัดอยู่ในชั้นลำดับทุติยภูมิในพุทธปรัชญา รองลงมาจากพระไตรปิฎก หน้าที่สำคัญของอรรถกถาคือ การอธิบายขยายข้อความที่ปรากฏในพระไตรปิฎกที่มีเนื้อหามืดมนและไม่ชัดเจนและมีความคลุมเครือ ทำให้มีความชัดเจนและปราศจากความคลุมเครือ หลักกรรมที่ปรากฏในอรรถกถา เป็นแนวคิดหรือผลงานของพระอรรถกถาจารย์ที่ได้แบ่งกรรมไว้เป็นประเภทต่าง ๆ ตามที่ปรากฏในคัมภีร์วิสุทธิมรรคซึ่งจัดเป็นคัมภีร์คู่มือสำคัญสำหรับศึกษาหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา แต่งโดยท่านพระพุทธโฆษาจารย์ ท่านได้รวบรวมพุทธพจน์เกี่ยวกับกรรมที่ปรากฏในพระไตรปิฎกมาอธิบายความอีกทอดหนึ่ง โดยจำแนกกรรมที่ปรากฏในอรรถกถาออกเป็น ๑๒ ประเภท^{๒๗}

อย่างไรก็ตาม ในที่นี้ผู้วิจัยจักกล่าวตามนัยที่พระพุทธโฆษาจารย์ได้จำแนกประเภทของกรรมที่ให้ผลตามหน้าที่มี ๔ อย่างไว้เท่านั้น คือ

๑. ชนกกรรม คือ กรรมส่งผลให้เกิด เป็นกรรมดีหรือกรรมชั่วที่บุคคลทำไว้ ตามส่งผลทำให้ไปเกิดในภพภูมิต่าง ๆ ถ้าเป็นกรรมดีก็จะส่งวิบากด้านดีทำให้ผู้กระทำความดีไปเกิดในสุคติ แต่หากเป็นกรรมชั่ว ก็จะส่งวิบากด้านไม่ดีทำให้ผู้กระทำความชั่วนั้นไปเกิดในทุคติ^{๒๘} และผลของกรรมนั้นยังทำหน้าที่หล่อเลี้ยงชีวิตใหม่ให้ดำรงอยู่ และดำเนินกิจกรรมตามสภาพของกรรมจนครบอายุขัย^{๒๙} ขณะที่ชนกกรรมทำหน้าที่ในช่วงของการปฏิสนธิ กรรมอื่นจะไม่มีบทบาทหรือแทรกแซงชนกกรรมได้เลย ในส่วนนี้พระอรรถกถาจารย์เปรียบเทียบการกระทำหน้าที่ของชนกกรรมไว้ว่า เหมือนกับการกระทำหน้าที่ของพ่อแม่ผู้ให้กำเนิด พอให้กำเนิดกันเป็นอันสิ้นสุดลงไป ถัดจากนั้นไปก็เป็นหมดหน้าที่ของ

^{๒๓} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๒/๒๙๑.

^{๒๔} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๒/๒๙๑.

^{๒๕} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๗๘/๗๕.

^{๒๖} อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๒๓๒-๒๓๘/๓๔๓-๓๕๕.

^{๒๗} สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), **คัมภีร์วิสุทธิมรรค**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทประยูรวงศ์ พรินตติ้ง จำกัด, ๒๕๔๖). หน้า ๙๖๙-๑๗๑.

^{๒๘} สุนทร ฌ รังษี, **พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๒๒๐.

^{๒๙} บรรจบ บรรณรุจิ, **เอกสารประกอบการสอนพระไตรปิฎกวิเคราะห์ ๑**, (กรุงเทพมหานคร: บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), หน้า ๑๒๗.

ชนกรรมแล้ว^{๓๐} ชนกรรมข้อนี้มีความสำคัญ เพราะจะเป็นผู้วินิจฉัยชี้ขาดซึ่งภพและชาติของการกระทำกรรม ทั้งนี้สุดแต่ว่าผู้ใกล้จะตาย จิตจะปรารถนาละกัณจะจะเป็นชนกรรมนำไปปฏิสนธิในภพภูมินั้น^{๓๑}

จะเห็นว่า กุศลและอกุศลที่นำไปปฏิสนธิให้บังเกิดในชาติหนึ่ง มิได้ให้ผลในโอกาสหลังจากปฏิสนธิแล้ว กล่าวคือ ชนกรรมนั้น เป็นกรรมที่ช่วยเฉพาะแต่ในการปฏิสนธิเท่านั้น กรรมนี้อาจเปรียบเหมือนมารดาให้กำเนิดบุตร แต่มารดาคนนี้ทำหน้าที่ได้อย่างเดียวคือการให้กำเนิด โดยจะไม่มีหน้าที่ในการเลี้ยงดูอนุรักษาทารกได้ เมื่อนำไปเกิดตามลักษณะของตนแล้วก็เป็นอันหมดหน้าที่ของชนกรรม ต่อจากนั้น ก็เป็นหน้าที่ของอุปถัมภ์กรรมที่จะเข้าไปให้ผลสืบต่อ^{๓๒}

๒. อุปถัมภ์กรรม คือ กรรมสนับสนุนส่งเสริม เป็นกรรมที่ทำหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนเลี้ยงดู เป็นกรรมที่รับช่วงต่อจากชนกรรมซึ่งมีหน้าที่ชักนำทำให้เกิดอย่างเดียว แต่ไม่สามารถเลี้ยงดูต่อไปได้ ส่วนอุปถัมภ์กรรมนั้น ไม่อาจปฏิสนธิเองหรือไม่มีอำนาจทำให้เกิด เพียงแต่เป็นกรรมที่ทำหน้าที่ให้การสนับสนุนหรือส่งเสริมชนกรรมที่ไม่มีโอกาสให้ผลให้ได้ผล และชนกรรมที่กำลังให้ผลเต็มที่ ตลอดจนสนับสนุนส่งเสริมชีวิตที่ชนกรรมให้เกิดและหล่อเลี้ยงไว้ให้เจริญเติบโต และดำรงอยู่ได้ตลอดไป

อย่างไรก็ตาม อุปถัมภ์กรรมนั้น ไม่สามารถที่จะปฏิสนธิเองได้ต่อเมื่อชนกรรมแต่งปฏิสนธิแล้ว อุปถัมภ์กรรมจึงเข้าสนับสนุนส่งเสริม เปรียบเสมือนแม่เลี้ยงทารกคนอื่นให้ เกิด จึงเรียกว่า อุปถัมภ์กรรม เป็นกรรมที่สนับสนุนชนกรรม กรรมชนิดนี้เป็นประเภทเดียวกับชนกรรม ถ้าชนกรรมเป็นกุศลแต่งปฏิสนธิข้างดี อุปถัมภ์กรรม ย่อมเข้าสนับสนุนทารกผู้เกิดแล้ว ให้ได้สุข ได้ความเจริญรุ่งเรืองจนอวสาน ได้ในลักษณะว่า รุ่งเรืองมาแล้วมีรุ่งเรืองไปภายหน้า ถ้าชนกรรมเป็นอกุศลแต่งปฏิสนธิข้างเลว อุปถัมภ์กรรมย่อมซ้ำเติม เมื่อเกิดแล้วให้หายนะหนักลง เข้าในลักษณะว่า มีมืดมาแล้ว มีมืดไปภายหน้า เข้าใจอีกอย่างหนึ่งว่า ชนกรรมได้แก่กรรมที่เป็นเดิม อุปถัมภ์กรรม ได้แก่กรรมทำเพิ่มพูนหรือซ้ำเติมก็ไม่ผิด^{๓๓}

๓. อุปปีฬกรรม คือ กรรมเบียดเบียน เป็นกรรมที่เบียดเบียนชนกรรมที่ให้ผลอยู่นั้น อ่อนกำลังลง เบียดเบียนชนกรรมที่กำลังจะให้ผล ให้ผลไม่เต็มที่ ตลอดจนเบียดเบียนชีวิตที่ชนกรรมให้เกิดและหล่อเลี้ยงไว้ ไม่ให้เป็นไปตามสภาพของกรรมนั้น อุปปีฬกรรมจะตรงกันข้ามกับชนก

^{๓๐} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, **ธรรมวิภาค ปริเฉทที่ ๒**, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๑๒๖.

^{๓๑} พุทธมามิกา, **กรรมและผลแห่งกรรม**, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมมิก, ๒๕๔๔), หน้า ๑๓.

^{๓๒} สุนทร ฌ รังษี, **พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๒๒๐.

^{๓๓} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, **ธรรมวิภาค ปริเฉทที่ ๒**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๑๒๖.

กรรมและอุปถัมภ์ภกกรรม หากชนกรรมและอุปถัมภ์ภกกรรมเป็นฝ่ายอุกศล อุปปีฬกรรมก็จะต้องเป็นฝ่ายอุกศล ถ้าชนกรรมและอุปถัมภ์ภกกรรมเป็นฝ่ายอุกศล กรรมชนิดนี้ก็ต้องเป็นฝ่ายอุกศล หน้าที่ของอุปปีฬกรรมก็คือเปียดเปียน ปีบคั้น ทอนกำลังของชนกรรมและอุปถัมภ์ภกกรรมให้เพลาลง คอยบั่นทอนผลของกรรมทั้งสองให้สิ้นลง ถ้ามีความสุข ก็จะสุขไม่นานถ้ามีความทุกข์ก็จะทุกข์ไม่มากและไม่นาน เช่น ชนกรรมนำไปเกิดเป็นลูกคนยากจนขัดสน อุปถัมภ์ภกกรรมเข้าสนับสนุนทำให้เป็นอยู่อย่างแร้นแค้น ออดอยากลำบาก หากมีอุปปีฬกรรมเข้าให้ผล มันก็ทำให้สภาพของชีวิตเด็กนั้นดีขึ้น เช่น หลวงพ่อที่วัดอุปถัมภ์ให้เป็นเด็กวัด ได้กินข้าวกันบาตรอิมหน้าสำราญทุกวัน ทั้งหลวงพ่อยังส่งเสียให้เรียนจนจบปริญญา อนาคตของเด็กคนนี้ จึงดีกว่าเด็กคนอื่นในแหล่งชุมชน แออัดด้วยกัน ที่ไม่มีอุปปีฬกรรมฝ่ายอุกศลเข้าให้ผล^{๓๔}

๔. อุปฆาตกรรม คือ กรรมตัดรอน เป็นกรรมที่ให้ผลรุนแรงจะเข้าตัดรอนขจัด หรือทำลายกรรมอื่นที่ให้ผลอยู่ก่อนแล้วหมดอำนาจลงไปได้ แล้วกรรมตัดรอนนี้ก็จะเข้ามาแทนที่ต่อไป กรรมตัดรอนนี้มีทั้งฝ่ายดีและฝ่ายชั่ว^{๓๕} หน้าที่สำคัญของอุปฆาตกรรม คือ การทำหน้าที่ตัดรอนชีวิตที่ชนกรรมทำให้เกิดและหล่อเลี้ยงไว้มิให้ผลและสูญสิ้นไป ตลอดจนตัดรอนชนกรรมอื่น ๆ ไม่ให้มีโอกาสให้ผล อุปฆาตกรรมเป็นกรรมที่สนับสนุนอุปปีฬกรรม และตรงกันข้ามกับชนกรรมและอุปถัมภ์ภกกรรม เช่น ถ้าชนกรรมและอุปถัมภ์ภกกรรมเป็นฝ่ายอุกศล อุปปีฬกรรมจะเป็นฝ่ายอุกศล และอุปฆาตกรรมจะเป็นฝ่ายอุกศลเช่นเดียวกับอุปปีฬกรรม กรรมชนิดนี้เมื่อให้ผลจะตัดรอน^{๓๖} ชนกรรมและให้ผลแทนที่ทันที เช่น ชนกรรมฝ่ายอุกศลนำไปเกิดเป็นลูกเศรษฐี อุปถัมภ์ภกกรรมส่งเสริมให้มีความสุข สมบูรณ์ มีชีวิตที่เจริญรุ่งเรือง เมื่ออุปฆาตกรรมตามมา ทำให้เกิดอุบัติเหตุเสียชีวิต ทั้งที่อยู่ในวัยไม่สมควรตาย อุปฆาตกรรมไม่ใช่กรรมที่หักล้างหรือลบล้างกรรมอื่น เพราะกรรมแต่ละประเภทให้ผลของตนเอง ลบล้างกรรมอื่นไม่ได้ การให้ผลของกรรมมีเงื่อนไขที่ว่า กรรมที่กำลังให้ผล เกิดก่อนกำลังลง กรรมอื่นที่กำลังแรงกว่าก็จะให้ผลแทนที่

ในส่วนของกรรมให้ผลตามระยะเวลา คือ กรรมที่ได้กระทำไปแล้ว เป็นกรรมทั้งในส่วนที่ดีและไม่ดี ย่อมมีระยะเวลาในการให้ผลต่างกัน กล่าวคือกรรมบางอย่างทำในชาตินี้ ให้ผลในชาติหน้า กรรมบางอย่างทำในชาตินี้ ให้ผลในชาติต่อ ๆ ไปจากชาติหน้าให้ผลในชาตินี้มี ๔ อย่าง คือ

๑. ทัฏฐธัมมเวทนียกรรม คือ กรรมให้ผลในชาตินี้ เป็นกรรมดีหรือ กรรมชั่วที่กระทำในชาตินี้ ให้ผลในชาตินี้เลย เป็นกรรมแรงจึงให้ผลทันตาเห็น^{๓๗} กรรมดีให้ผลเป็น ลาภ ยศ สรรเสริญ

^{๓๔} สุนทร ฦ รั้งซี, พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก, หน้า ๒๒๑.

^{๓๕} พุทธมามิกา (นามแฝง), กรรมและผลแห่งกรรม, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมมิก, ๒๕๔๔), หน้า ๑๖-๑๗.

^{๓๖} สุนทร ฦ รั้งซี, พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก, หน้า ๒๒๑.

^{๓๗} สมเด็จพระมหาสมรเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, ธรรมวิภาค ปริเฉทที่ ๒, หน้า ๑๒๖.

กรรมชั่วให้ผลเป็น เสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา มี ๒ อย่าง คือ กรรมดีหรือกรรมชั่วที่ให้ผลภายใน ๗ วัน และให้ผลภายในชาตินี้ กรรมประเภทนี้จะกลายเป็นอโหสิกรรม ต่อเมื่อให้ผลแล้ว และผู้ที่ได้รับผลตายจะไม่มีกรรมข้ามชาติ ดังนั้น จึงต้องเป็นกรรมที่ทำด้วยเจตนาดีแรงกล้า กระทำกับผู้มีพระคุณพิเศษ มีบุญคุณ หรือมีความดีอย่างมาก ทิฏฐธัมมเวทนียกรรมจะให้ผลในชาตินี้ได้เลยนั้น ต้องไม่ถูกทิฏฐธัมมเวทนียกรรม ฝ่ายตรงข้ามเข้าเบียดเบียน และต้องมีปัจจัยสำคัญเกื้อหนุน ๔ ประการ คือ คติ กาล อุปธิ และปโยค ถ้าเกื้อหนุนทิฏฐธัมมเวทนียกรรมฝ่ายกุศล เรียกว่าสมบัติ ๔ และถ้าเกื้อหนุนทิฏฐธัมมเวทนียกรรมฝ่ายอกุศล เรียกว่า วิบัติ ๔ กรรมประเภทนี้ จึงเปรียบเทียบกับนายพรานเนื้อ ยิงลูกธนู ไปยังเนื้อ ถ้าถูกเนื้อ เนื้อก็ตาย ถ้าไม่ถูก เนื้อย่อมวิ่งหนีไม่กลับมาให้ยิงอีก นายพรานจึงเปรียบเทียบกับเหมือนผลกรรม เนื้อคือผู้กระทำความกรรมที่ต้องรับผลของกรรมนั้น^{๓๘}

๒. อุปัชชเวทนียกรรม หมายถึง กรรมที่ให้ผลในภพหน้า กล่าวคือการให้ผลในภพที่ ถัดไปจากภพนี้ ไม่ว่าจะเป็นกรรมดีหรือกรรมชั่วก็ตาม ที่กระทำในขณะที่แห่งขวนจิตดวงสุดท้ายใน บรรดาขวนจิตทั้ง ๗ แห่งขวนวิถีนึง ๆ เป็นขวนเจตนาที่ ๗ อันเป็นเจตนาสุดท้ายของขวนวิถีนึง เป็นตัว ให้สำเร็จความประสงค์และได้ความเสพคุ่นจากขวนเจตนาที่ ๗ มาแล้ว แต่ในเวลาเดียวกัน ก็มี กำลังจำกัด เพราะเป็นขณะจิตที่กำลังสิ้นสุดขวนวิถีนึง กรรมนี้จึงให้ผลเฉพาะในชาติที่ถัดจากชาตินี้ไป เท่านั้นถ้าไม่มีโอกาสให้ผลในชาติหน้า ก็กลายเป็นอโหสิกรรม

๓. อปราปริยเวทนียกรรม หมายถึง กรรมให้ผลในชาติต่อ ๆ ไป ถัดจากชาติหน้า กรรมดี หรือกรรมชั่ว ที่ทำในชาตินี้แล้ว จะให้ผลในชาติต่อ ๆ ไป ถัดจากชาติหน้า ชาติใดชาติหนึ่ง เมื่อสบ โอกาส เปรียบเทียบสุนัขไล่เนื้อตามเนื้อที่หันเข้าในทิศ ย่อมเข้ากัดในที่นั้น^{๓๙} กรรมประเภทนี้จึงน่ากลัว กว่ากรรมประเภทที่ ๑ และประเภทที่ ๒ ด้วยว่าผลของกรรมจะติดตามผู้กระทำไปตลอดการเวียนว่าย ตายเกิด จนกว่าจะให้ผลหมดจึงจะกลายเป็นอโหสิกรรม ดังนั้น การให้ผลของกรรม ประเภทที่ ๒ และ ประเภทที่ ๓ ทำให้เกิดความเข้าใจคาดเคลื่อนในเรื่องผลของกรรม ที่มีความซับซ้อนส่งผลข้ามภพข้าม ชาติ

๔. อโหสิกรรม หมายถึง กรรมที่ให้ผลสำเร็จแล้ว เป็นกรรมดีหรือกรรมชั่วที่ทำไว้ ให้ผล เสร็จสิ้นแล้ว เมื่อไม่มีโอกาสให้ผลในเวลาที่ได้รับผล ด้วยถูกกรรมชนิดอื่นตัดหน้าให้ผลไปก่อน จึงอ่อน กำลังลงให้ผลไม่ทัน และเลิกให้ผลในที่สุด หรือเพราะผู้กระทำความกรรมนั้นสำเร็จเป็นอรหันต์ นิพพานใน ชาตินี้แล้ว ก็ไม่เวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป จึงไม่มีตัวตนที่จะต้องมารับผลของกรรม เปรียบเหมือน พิษสิ้นยางแล้วเพาะไม่ขึ้น^{๔๐} ดังนั้น อโหสิกรรมจึงหมายถึงการกระทำความดีต่าง ๆ ของพระอรหันต์ ด้วย ย่อมไม่มีผลเป็นกรรมดี เพราะท่านทำความดีด้วยจิตที่ปราศจากความยึดมั่น ถือมั่นไม่คิดทำดี

^{๓๘} พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร), **กรรมทีปนี เล่ม ๑**, หน้า ๒๕๔.

^{๓๙} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, **ธรรมวิภาค ปริเฉทที่ ๒**, หน้า ๑๒๖.

^{๔๐} บรรจบ บรรณรุจิ, **เอกสารประกอบการสอนพระไตรปิฎกวิเคราะห์ ๑**, หน้า ๑๓๐.

เพื่อหวังผลตอบแทนชั้นนอก รวมทั้งไม่คิดทำดีเพื่อละกิเลส เพราะกิเลสได้หมดสิ้นแล้ว แต่ยังทำดีต่อไปอย่างต่อเนื่อง การทำดีของท่านจึงจัดเป็นเพียงกริยา ไม่จัดเป็นกรรม และไม่มีวิบาก^{๔๑}

บาปในฐานะของวิบากหรือการให้ผลของบาปนั้น การการแบ่งออกทั้งในส่วนของระยะเวลาและเจตนาของการกระทำย่อมให้ผลบาปที่ต่างกันออกไป บางสิ่งที่ทำลงไปอาจให้ผลทันที แต่บาปหรือกรรมบางอย่างนั้น ต้องอาศัยระยะเวลา และอาจให้ผลในทางอ้อม ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า เรื่องกรรมหรือบาปกรรมนั้น เป็นเรื่องอจินไตย อีกด้วย

บาปในฐานะการให้ผลของภพ ภูมิ ดังต่อไปนี้คือ

๑. นรก หรือ นิรยะ เพราะเป็นสถานที่ที่ไม่มีความสุขด้วยความสบาย ลักษณะของบาปในนัยนี้ เป็นลักษณะของบาปที่ให้ผลอย่างรุนแรงชนิดที่ว่าหาความสุขสักหยดเดียวก็ไม่มี

๒. เปרט ที่ชื่อว่าเปิร์ต เพราะมีฐานะอันห่างไกลจากความสุขทั้งหลาย ผู้กลายเป็น เปิร์ต จะมีลักษณะหิวตลอดเวลา ปวดแสบอยู่ตลอดเวลา ฯลฯ จึงไม่มีความสุข แต่ก็เบากว่าสัตว์นรก

๓. อสุร หรือ อสุรกาย ที่ชื่อว่า อสุร เพราะเป็นสัตว์ที่ไม่สว่างรุ่งเรือง ไม่สว่างรุ่งโรจน์ โดยอิสระ และสนุกสนานรื่นเริง ลักษณะบาปที่นำไปเป็นอสุร ก็คือบาปที่เป็นเครื่องยังสัตว์ไม่ให้สว่างรุ่งโรจน์ โดยความเป็นอิสระและสนุกสนานรื่นเริง คล้ายกับถูกจองจำ^{๔๒}

๔. สัตว์เดรัจฉาน ที่ชื่อว่าสัตว์เดรัจฉาน เพราะเป็นสัตว์ที่เป็นไปขวางมรรคผล ลักษณะของบาปชนิดนี้ก็คือ เป็นบาปธรรมขวางมรรค ผล นิพพาน เหตุผล เนื่องจากว่าผู้ที่เกิดในกำเนิดสัตว์เดรัจฉานไม่มีอุปนิสัยพอที่จะบรรลุมรรคผลได้ เพราะเป็นผู้มีโมหะมาก ไม่สามารถจะมีปัญญาถึงพอบรรลุญาณขั้นสูงได้ แม้บวชก็ได้ จะป่วยกล่าวไปถึงการที่จะบรรลุมรรคผลเหล่านี้เป็นนัยหนึ่ง

อีกนัยหนึ่งจำแนกได้อีก ๔ ประเภท คือ อบาย ทุกติ วินิบัติ นรก

๑) อบาย หรือ เดรัจฉานวิสัยภูมิ ที่ชื่อว่า อบาย เพราะเป็นฐานะที่ปราศจากกุศลธรรม อันก่อให้เกิดสมบัติ ๓ ประการ คือ ความสุขแห่งมนุษย์ ความสุขแห่งเทวดา ความสุขแห่งนิพพาน ฉะนั้น ในเนตติอัฐกถา ท่านจึงกล่าวว่า อบาย พระพุทธเจ้ามุ่งหมายเอาเป็นภูมิของสัตว์เดรัจฉานโดยตรง

๒) ทุกติ หรือ ปิตติวิสัยภูมิ ที่ชื่อว่า ทุกติ เพราะเป็นภูมิอันเป็นที่เกิดแห่งสัตว์ทั้งหลายด้วยความลำบากลักษณะของบาปในที่นี้คือ ให้เกิดความทุกข์ยากลำบาก ปวดแสบ เผ็ดร้อน ทนได้ยาก หมายเอาที่อยู่ของเปิร์ต และสัตว์นรก อสุรกายบางประเภท

๓) วินิบัติ หรือ อสุรวิสัยภูมิ ที่ชื่อว่า วินิบัติ เพราะเป็นภูมิที่อยู่ของสัตว์ที่ปราศจากความสวยงาม หมายเอาภูมิอันเป็นที่อยู่ของพวกอสุรกาย และเปิร์ต สัตว์นรก บางประเภท

^{๔๑} บรรจบ บรรณรุจิ, **ปฏิจจนุสุมปาถ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: พรบุญการพิมพ์, ๒๕๓๘), หน้า ๒๐๑.

^{๔๒} สงคท. ฎีกา. ๑๕๖-๑๕๗.

๔) นรก หรือ นิรยะ ที่ชื่อว่านรก เพราะเป็นสถานที่ปราศจากความสุข ความสบาย ลักษณะของบาปในนัยนี้ เป็นลักษณะของบาปที่ให้ผลอย่างรุนแรงชนิดที่ว่าหาความสุขสักหยดเดียวก็ไม่มี

เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้ว จะเห็นว่าบาปนั้นมี ๒ ลักษณะคือ ๑. บาปให้ผลทางจิต ๒. บาปให้ผลในเชิงส่งให้ไปเกิดในทุคติ

อย่างไรก็ตามบาปย่อมขึ้นอยู่กับระยะเวลาให้ผลของบาป ขึ้นอยู่กับว่าบาปกรรมนั้นทำในช่วงใด เช่นถ้าทำบาปก่อนใกล้ตาย บาปกรรมนั้นก็จะให้ผลก่อน เปรียบเหมือนโคที่อยู่ใกล้ประตู พอประตูคอกเปิด โคตัวนั้น ถึงแม้จะแก่มากก็ออกได้ก่อนฉันทโค บาปกรรมที่ทำให้ใกล้ตายก็จะให้ผลก่อนฉันทนั้น ต่อมาก็จะเป็นกรรมที่ทำเสมอ ๆ ให้ผล สุดท้ายก็เป็นบาปกรรมที่สักแต่จะทำให้ผล ซึ่งระยะกาลในการให้ผลนี้ ถ้าเป็นทิฏฐธัมมเวทนิยกรรม ก็จะให้ผลในชาตินี้เลย ถ้าไม่ให้ผลก็จะกลายเป็นอโหสิกรรมไป ต่อมาก็จะเป็นบาปกรรมประเภทที่ให้ผลในชาติถัดมาจากชาตินี้ ซึ่งเรียกว่าอุปัชชเวทนิยกรรม ถ้าไม่ให้ผลชาตินั้นก็จะกลายเป็นอโหสิกรรม ต่อไปก็จะเป็นกรรมประเภทที่ให้ผลเรื่อย ๆ จนกว่าจะเข้าสู่นิพพาน เรียกว่าอุปปราปรียเวทนิยกรรม และกรรมทุกประเภทถ้าผู้ทำบาปนั้นได้เข้าสู่ปรินิพพานแล้ว ก็กลายเป็นอโหสิกรรมไปเลย ไม่มีการให้ผลอีก

ดังนั้นการให้ผลของบาปนั้น มีขบวนการที่สัมพันธ์กับเรื่องกรรม ซึ่งเป็นตัวกำหนดเวลาในการให้ผล และจะให้ผลหนักผลเบาขึ้นอยู่กับกรรมที่ทำไว้ ที่เป็นกรรมหรือลหุกรรม หรือทำผิดในผู้มีคุณมากหรือไม่มีคุณมาก เมื่อถึงคราวก็เป็นไปตามเหตุปัจจัยของกรรมนั้น ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องไปถึงจิตของสัตว์ในเวลาใกล้จะตายด้วย ครั้นบาปให้ผลก็ได้รับทุกข์ ทรมาน แตกต่างกันไปตามอำนาจกรรมที่สั่งสมไว้

ผลของบาปโดยตรงและได้รับทันทีหลังทำ คือสภาพจิตที่เศร้าหมอง ไม่ดี เช่น ความเกียจคร้าน ความตระหนี่ ความโหดร้าย ซึ่งจะเป็นเหตุให้เกิดผลอื่น ๆ ตามมา ซึ่งโทษของบาปที่พอประมวลได้นั้น มี ๕ หมวด คือ

๑. บาปทำให้เดือดร้อน

“บาป” ทำสัตว์ให้เดือดร้อน ก็เนื่องจากว่า ในคัมภีร์ทางพุทธศาสนา ได้กล่าวถึงผู้ทำบาปแล้วได้รับผลคือความเดือดร้อน ดังพุทธภาษิตที่ว่า “คนพาลผู้มีปัญญาทึบ ทำตนให้เป็นดุจข้าศึก เทียวทำบาปกรรมที่ให้ผลเผ็ดร้อน”^{๔๓} บุคคลทำกรรมใดแล้ว ย่อมเดือดร้อนใจในภายหลัง ร้องไห้ น้ำตานองหน้า เสวยผลกรรมอยู่กรรมนั้นชื่อว่า เป็นกรรมไม่ดี^{๔๔} คาถาทั้งสองนี้ บ่งบอกให้ทราบว่า บาปเป็นการที่ส่งผลคือความเดือดร้อนเผ็ดร้อนให้ผู้ทำ ซึ่งยังผลให้ต้องหลั่งน้ำตา ตัวอย่างที่เราเคยเห็นผลของการทำบาปแล้วได้รับผลคือความเดือดร้อนในปัจจุบัน เช่นคนที่ฆ่าคน ปล้นแล้วฆ่าเจ้าทรัพย์

^{๔๓} พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๖๖/๔๗.

^{๔๔} พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๖๖/๔๘.

ข่มขืนแล้วฆ่า จี้ชิงทรัพย์ ฯลฯ ฆาตกร ที่ทำกรรมประเภทนี้ นอกจากจะทำตนให้ได้รับความเดือดร้อน เพราะต้องหนีการจับกุมของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ถ้าผลอวางแผนไม่ดี ถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจจับได้ ผลก็คือ ต้องเข้าคุกและถูกลงโทษหนัก มีถูกประหารชีวิต เป็นต้น ที่สำคัญยิ่งกว่านั้นก็คือ คนพวกนี้เมื่อ หลังจากตายแล้วก็ยังจะได้รับผลของบาปที่ตนทำให้สภาพที่ต้องลำบาก เดือดร้อน ในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก อีกเป็นเวลานานนับไม่ถ้วน ที่เป็นเช่นนี้เพราะเกิดจากผลของบาปที่ตนได้ทำเอาไว้นั่นเอง

๒. บาปเป็นเหตุทำให้สัตว์ไปสู่อบาย ทุกคติ วินิบาต นรก

บาปกรรมที่กล่าวถึงในที่นี้ที่สามารถจะทำให้สัตว์ไปสู่อบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ได้ก็คือ อกุศลกรรม หรืออกุศลกรรมบถ ๑๐^{๔๕} นั้นเอง เพราะว่าการกรรมต่าง ๆ ที่มีมนุษย์ก็ดี สัตว์ประเภทต่าง ๆ บรรดาที่มีอยู่ในสากลจักรวาลนี้ก็ดี เมื่อล่วงอกุศลกรรมบถข้อใดข้อหนึ่งเข้าถึงจะเป็นโทษขั้นต่ำ ก็ไม่พ้น อบายอยู่นั่นเอง แต่ถ้าล่วงเกินในผู้ที่มีคุณมาก โทษก็หนักไปตามลำดับ

อย่างไรก็ตามรวมความแล้ว ทุจจริต ๓ คือ กายทุจจริต วจีทุจจริต มโนทุจจริต ทั้ง ๓ อย่างนี้ อันมีบาปธรรมเป็นมูล เรียกว่า อกุศลมูล หรือ โลภะ โทสะ โมหะ นั้น เมื่อบุคคลทำกรรมด้วยเจตนา อันมีอกุศลเป็นมูลทั้ง ๓ ประกอบอยู่กับจิตแล้ว ย่อมส่งผลให้ไปสู่อบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ดังที่ นักปราชญ์พุทธศาสนา แสดงไว้มีใจความสอดคล้องกันว่า เหตุที่นำไปตกนรกโดยส่วนมากได้แก่ โทสะ ดังมีหลักฐานรับรองไว้ว่า

“โทเสน ทิ จณฺทชาติตตาย โทสสทิสํ นิริยํ อุปฺปชฺชนฺตติ”

แปลว่า...ขอรับรองว่าเป็นจริงอย่างนั้น เพราะโทสะเป็นเหตุ สัตว์ทั้งหลายจึงไปตกนรก ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับกับโทสะ เพราะโทสะมีชาติหยาบคาย

...เหตุที่นำไปเกิดเป็นเปรต-อสุรกาย โดยมากได้แก่ โลภะ หรือตัณหา ดังมีหลักฐานอัญญุสาลินีรับรองไว้ว่า

“เยภฺยุเยน ทิ สตฺตทา ตณฺหาหย ปิตฺติวิสยํ อุปฺปชฺชนฺตติ”

แปลว่า...จริงอยู่ โดยส่วนมาก สัตว์ทั้งหลายตายไปแล้วไปเป็นเปรตและอสุรกาย ก็เพราะ โลกตัณหา

...เหตุที่นำไปเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน โดยส่วนมาก ได้แก่ โมหะ ดังมีหลักฐานปรากฏอยู่ใน อัญญุสาลินี อัญญุทถา รับรองไว้ว่า

“โมเหณ ทิ นิจฺจํ สมฺมุพฺหํ ทิรจฺฉานโยนิ อุปฺปชฺชนฺตติ”

แปลว่า...จริงอยู่ สัตว์ทั้งหลายตายไปเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน ซึ่งมีความลุ่มหลงอยู่เป็นนิจ ก็เพราะโมหะ เป็นตัวการนำไปดังนี้

อย่างไรก็ดีถ้ามีการละเว้นการกระทำที่ไม่ดี ซึ่งเรียกในที่นี้ว่าทุจจริต ก็ชื่อว่า เป็นผู้รักษาศีลได้ เพราะการละทุจจริตทั้ง ๓ ประการนี้ ถ้าจะว่าไปแล้วก็เป็นผู้มีศีลนั่นเอง แต่ก็จัด

^{๔๕} ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๑๐๓/๗๓.

อยู่ในประเภทศีลชั้นต่ำ^{๔๖} ตามที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ในธรรมที่เรียกว่าโอวาทปาฏิโมกข์นั้น ถึงแม้ว่าจะเป็นศีลชั้นต่ำก็ยังมีดี เนื่องจากเป็นฐานเครื่องนำไปสู่ศีลชั้นสูงได้ ซึ่งอานิสงส์ของศีลที่เป็นจุดหมายของพระพุทธศาสนาหรือพุทธปรัชญาก็คือ เป็นตัวนำเข้าสู่กระแสพระนิพพานหรือความพ้นทุกข์ ซึ่งจัดเรียกว่าเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดในทัศนะของพุทธศาสนิกชนด้วย แต่เมื่อบาปบุคคลมีบาปธรรมในดวงจิตล่องละเมิดศีลเบื้องต่ำ ซึ่งเป็นฐานที่เรียกว่า อกุศลกรรมบถ ๑๐ นี้เสียแล้ว ย่อมมีโทษคือพลาดหวังจากนิพพาน แต่กลับจะต้องเข้าสู่ อบาย ทุกคติ วินิบาต นรก

ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาท่านจัดศีลไว้ ๒ ระดับคือ ศีลเบื้องต่ำ และศีลเบื้องสูง ศีลเบื้องต่ำได้แก่ ๑) เว้นจากปาณาติบาต ๒) เว้นจากอทินนาทาน ๓) เว้นจากกาเมสุมิฉฉาจาร ๔) เว้นจากมุสาวาท ๕) เว้นจากการดื่มสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ศีลเบื้องสูงได้แก่ ๑) สำรวมในปาฏิโมกข์สังวรศีล ๒) เห็นภัยในโทษน้อยโทษใหญ่สมาทานศึกษาในสិขาบท^{๔๗} เมื่อบาปบุคคล ล่วงละเมิดศีล ก็จะไปเกิดในอบายทุกคติ วินิบาต นรก ตัวอย่างผู้ที่มีอกุศลธรรมหรือบาปธรรมในดวงจิตแล้ว ทำกรรมอันลามกล่วงละเมิดศีล เป็นต้น จึงต้องเสวยผลกรรมโดยเป็นเปรต อสุรกาย สัตว์เดรัจฉาน สัตว์นรกนั้น เช่น คราวหนึ่งองค์อรหันต์พระมหาโมคคัลลานเถระผู้มีทิพยจักขุ ได้เห็นบุรุษผู้มีขนเป็นดาบลอยอยู่ในเวหาส ขนดาบของเขาได้หลุดลอยกระเด็นออกไปจากตัวแล้วก็กลับตกลงมาต้องตัวเขาตลอดเวลา เขาก็ได้แต่ร้องครวญครางอย่างโอดโอยเป็นที่น่าแปลกประหลาดยิ่งนัก สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสเล่าประวัติเปรตตนนี้ว่า ในชาติก่อน เปรตผู้มีขนเป็นดาบนี้ เกิดเป็นคนมีอาชีพเป็นคนฆ่าสุกรขาย ครั้นทำกาลกริยาไปแล้ว ก็ตกนรกหมกหม่อมอยู่เป็นเวลานานหนักหนาเมื่อหมดกรรมพ้นจากนรกแล้ว เศษกรรมยังมี จึงต้องมาเกิดเป็นเปรตมีขนดาบ และถูกขนจัญไรแห่งตนประหารร้ายเอาตลอดเวลา ได้เสวยทุกขเวทนาอันน่าทุเรศเห็นปานนั้น เรื่องของเปรตที่ได้รับผลกรรมของตนนี้มีมาก ผู้ใคร่ศึกษาพึงค้นดูได้ในพระสุตตันตปิฎกเล่มที่ ๒๖ ขุททกนิกาย เปตวัตถุ^{๔๘} ซึ่งเป็นสาเหตุที่เป็นเปรตก็เพราะทำบาปกรรมโดยมีบาปธรรมในดวงจิต ด้วยเหตุนี้จึงได้รับความเดือดร้อน แม้เมื่อมีชีวิตอยู่ ผู้ที่ทำบาปนั้นยังต้องได้รับทุกข์ที่เกิดขึ้นจากการเสียเกียรติยศชื่อเสียงด้วย สมดังพุทธภาษิตที่แสดงไว้ว่า

“...มาณพ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นสตรีก็ตาม เป็นบุรุษก็ตาม เป็นผู้ฆ่าสัตว์ เป็นคนหยาบขี้ มีมือเปื้อนเลือด ฝักใฝ่ในการ ประหัตประหาร ไม่มีความกรุณาในสัตว์ทั้งหลาย เพราะกรรมนั้นที่เขาให้บริบูรณ์ ยึดมั่นไว้อย่างนั้น หลังจากตายแล้ว เขาจึงไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก หลังจากตายแล้ว ถ้าไม่ไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก...”^{๔๙}

^{๔๖} สมเด็จพระสังฆราช (ปสสเทว), **สวดมนต์ฉบับหลวง**, อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระศาสนโสภณ (ชินทศโต เอื้อน สุตฉลีย์ว ป.ศ. ๗), (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๑), หน้า ๒๗๐.

^{๔๗} พระเทพมุนี (วิลาส ญาณวโร ป.ศ.๙), **ภูมิวิลาสินี**, ธรรมทานงานพระราชทานเพลิงศพพระธรรมธีรราชานุวัตร (ไสว จิตฺติมโม ป.ศ. ๗), (กรุงเทพมหานคร: มิตรสยาม, ๒๕๓๐), หน้า ๑๑๘.

^{๔๘} ขุ.เปต. (ไทย) ๒๖/๔/๑๖๗.

^{๔๙} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๙๐/๓๕๐.

๓. บาปนำสัตว์ให้ถึงทุกข์

คำว่า “ทุกข์” แปลว่าสภาวะที่ทนได้ยาก สภาวะที่บีบคั้น สภาวะที่ไม่คงทนอยู่ในสภาพเดิมไม่เรียกว่าทุกข์ ในอรรถกถาท่านให้ความหมายไว้ว่า ภัยภูฐาน เป็นสิ่งที่น่ากลัว ฉะนั้นทุกข์จึงเป็นสิ่งที่น่ากลัว เป็นสิ่งที่ไม่น่าปรารถนาของผู้ที่ต้องการความสุข^{๕๐} ด้วยเหตุนี้ ผลบาปกรรมที่บุคคลมีบาปกรรมในดวงจิตทำลงไปแล้ว ย่อมส่งผลให้ได้รับทุกข์ กล่าวคือ เมื่อยังมีบาปอยู่ก็ย่อมจะยังวนเวียนอยู่ในวัฏฏสงสาร ก็ชื่อว่าจะต้องมีเกิด เมื่อมีเกิดก็ต้องมีแก่ มีเจ็บมีตามเหล่านี้เป็นทุกข์ชนิดหนึ่ง อีกอย่างหนึ่งในเมื่อเกิดแล้วต้องประสบกับอนิฏฐารมณ์ อารมณ์ไม่น่าปรารถนา เช่น พลัดพรากจากของรักของชอบใจ ประสบพบแต่สิ่งไม่ชอบใจ ต้องทำงานเพื่อความเป็นอย่างนี้ ฯลฯ เหล่านี้

เป็นทุกข์ที่ยังจัดว่าเบา ทุกข์ที่หนักกว่านี้ ซึ่งเป็นผลของบาปโดยตรงก็คือ ทุกข์ที่ต้องทนทรมานเพราะวิบากของบาปกรรมในอบายภูมิจึงเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน อสุรกาย เปรต สัตว์นรก เหตุไรจึงจัดว่าอย่างนั้น เพราะว่าในอบายภูมินี้โดยเฉพาะสัตว์นรก ไม่มีการได้พักผ่อน มีแต่จะถูกแทงถูกเผา^{๕๑} หากมีปัญหาสงสัยว่านรกมีจริงหรือ ยมบาลมีจริงหรือ พุทธปรัชญาตอบปัญหานี้ไว้ว่าเรื่องนรกหรือเรื่องนายนิรยบาลนี้มีจริง ดังพระพุทธพจน์ที่ตรัสถึงเรื่องนรกอยู่เสมอ ๆ และก็ทรงรับรองเรื่องสัตว์ที่เกิดในนรกถูกนายนิรยบาลลงโทษด้วย ซึ่งเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้พระพุทธองค์ครั้งเป็นพระโพธิสัตว์บำเพ็ญบารมีอยู่ คือเรื่องบาปให้สัตว์ถึงทุกข์ ก็เคยประสบมาแล้ว มีใจความพุทธภาษิตที่จะยกมาเป็นตัวอย่างพิจารณา คือ

“ภิกษุทั้งหลาย คนพาลนั้นยังประพฤติกายทุจริต ประพฤติวจีทุจริต ประพฤติมนทุจริต หลังจากตายแล้ว จะไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก บุคคลเมื่อจะกล่าวให้ถูกต้อง ฟังกล่าวถึงนรกนั้นนั่นแหละว่า ‘เป็นสถานที่ไม่น่าปรารถนาไม่น่าใคร่ ไม่น่าพอใจ โดยส่วนเดียว’ ทุกข์นี้กับทุกข์ในนรกเปรียบเทียบกันไม่ได้”^{๕๒}

นอกจากคัมภีร์ขั้นต้นคือพระไตรปิฎกแล้ว ก็ยังมีคัมภีร์อื่น ๆ อีกมากมายยืนยันว่ามีจริง โดยเฉพาะคัมภีร์ไตรทศศาสตร์ทั้งหลาย เช่น คัมภีร์โลกบัญญัติ ก็ได้กล่าวถึงนรกว่ามี ๘ ชุม^{๕๓} คือ สัญชีวนรก กาฬสูตตนรก สังฆาตนรก โรรูนรก มหาโรรูนรก มหาเวจันนรก มหาตปนรก ตปนนรก นรก ๘ ชุมนี้ ยากที่บุคคลผู้มากด้วยกรรมอันร้ายกาจจะผ่านพ้นไปได้ แต่ละชุมยังมี อุสสทนรก เป็นบริวารอีก ๑๖ ชุม มี ๔ ประตูนรกที่ชื่อว่า สัญชีวะ นี้มีวิธีลงโทษ ดังนี้

^{๕๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, หน้า ๗๐/๓-๗๐/๑๗.

^{๕๑} ชุ.ชา. (ไทย) ๒๘/๑๐๖/๕๐.

^{๕๒} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๔๘/๒๙๓.

^{๕๓} พระสังฆธรรมโฆษเถระ, **โลกบัญญัติ**, (กรุงเทพมหานคร: หจก. โรงพิมพ์อักษรไทย น.ส.พ. เมืองไทย, ๒๕๒๘), หน้า ๖๙-๙๕.

...นรกสัญชีวะ มีแผ่นเหล็กร้อนอ้าว ลูกโพล่งช่วงโชติ ยาวเหยียดไปตลอดหลายโยชน์ ในนรกนั้นมียานินรีบาล คอยจับผู้มีตกรนรกเหล่านั้นเอาเท้าขึ้นข้างบนเอาหัวลงข้างล่างหัวไปพร้อมทั้งฟันด้วยมีดพราว ถากด้วยขวาน ทิ่มแทงด้วยหลาวแหลน สัตว์นรกเหล่านั้นจะเดินไปไม่มีเนื้อเหลือแค่โครงกระดูก ร้องครวญครางมีทุกขเวทนาหนัก ล้มสลบลง ลมเย็นจะพัดต้อนสัตว์นรกเหล่านั้น เนื้อและเลือดของสัตว์นรกเหล่านั้น ก็จะมีปรากฏขึ้น เล็บมือของสัตว์นรกเหล่านั้น จะปรากฏเป็นดาบหรือเล็บที่ทำด้วยเหล็ก สัตว์นรกเหล่านั้นเห็นกันมากและกันแล้ว ต่างก็คิดว่าเป็นศัตรูแล้วก็เข้าจู่โจมต่อสู้กันล้มตายลง จะผลัดเปลี่ยนอยู่อย่างนั้น จนกว่าจะสิ้นวิบากบาปกรรม เท่าที่ยกมานี้เป็นเพียงชี้ให้เห็นผู้ทำบาปกรรมไปตกรนรกแต่ขั้นแรก ๆ ก็ต้องทนทุกข์ทรมานถึงเพียงนี้แล้ว ไม่ต้องกล่าวถึงกรรมชั่วที่จะให้ตกรนรกขุมลึกต่อไปอีก ย่อมทรมาณมากกว่านี้เป็นหลายเท่า ผู้ประสงค์จะดูรายละเอียดมากกว่านี้ก็ขอให้ดูจากคัมภีร์โลกบัญญัตินี้ได้ เพราะอธิบายไว้อย่างมากมายและค่อนข้างละเอียดทั้งนรก เปรต อสุรกาย สัตว์เดรัจฉานที่จะต้องเสวยผลของบาปกรรม ซึ่งไม่สามารถนำมาลงในที่นี้ได้หมด ส่วนปัญหาที่ว่า นรกตั้งอยู่ที่พื้นดินเท่านั้นโยชน์เท่านั้น โศกปรักขยาในเรื่องนี้มีรายละเอียดที่ศึกษาได้จากพระไตรปิฎกก็มีมากแต่เป็นมาตราของชาวอินเดียสมัยโบราณหรือสมัยพุทธกาลมาก รวมความแล้วอาจารย์รุ่นอรธกถา ฎีกา อนุฎีกา ท่านก็พรรณนาไว้เพื่อให้เข้าใจง่ายว่า นรกรวมทั้งสิ้น ๔๕๗ ขุม ตั้งเรียงกันอยู่ใต้พื้นดิน ซึ่งหนา ๒๔๐,๐๐๐ โยชน์ดังนี้ ก็มี ซึ่งเป็นสิทธิที่ท่านสามารถทำได้ โดยยึดหลักพุทธพจน์เป็นหลัก การที่จะยอมรับของนักศึกษาหรือคนรุ่นปัจจุบันได้หรือไม่ก็สุดแต่จะใช้ปัญญา เพราะสิ่งเหล่านี้มองด้วยตาธรรมดาของมนุษย์ปุถุชนไม่ได้เปรียบเหมือนกับการที่คนเคยไปอเมริกาพูดลักษณะของประเทศอเมริกาว่า เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ให้คนบ้านนอกตาสีตาสา ซึ่งไม่เคยไปต่างประเทศ กรณีนี้จะทำให้คนบ้านนอกเชื่อก็ได้หรือไม่เชื่อก็ได้ เพราะเขาไม่ได้ไปด้วยกันฉันใด เรื่องนรกนี้ก็เช่นเดียวกัน เมื่อพระพุทเจ้าตรัสว่ามีจริงพระอริยสาวกพูดว่ามีจริง เพราะเคยไปมาแล้ว ก็ทำนองเดียวกันว่า ปุถุชนที่ไม่เคยไปอาจจะเชื่อก็มีไม่เชื่อก็มี เชื่อว่ามีก็สุดแต่ใครจะตัดสินใจเอง เพราะผู้ที่สามารถพิสูจน์ว่า นรกสวรรค์ได้ว่ามีจริง มีอยู่ที่ไหนนั้นก็คือ พระเสขบุคคล ๔ ดังพุทธพจน์แสดงไว้ว่า “ใครหนอจรรู้แจ้งแผ่นดินนี้พร้อมทั้งเทวโลก ยมโลก จักเลือกสรรบรรพตธรรมที่เราแสดงดีแล้ว ดุจช่างดอกไม้ฉลาดเลือกสรรดอกไม้ คำตอบคือ พระเสขะ จรรู้แจ้งแผ่นดินนี้ ยมโลกและมนุษย์โลกนี้ พร้อมทั้งเทวโลก พระเสขะจักเลือกสรรบรรพตธรรมที่ตถาคตแสดงไว้ดีแล้ว เหมือนช่างดอกไม้ผู้ชาญฉลาดเลือกเก็บดอกไม้ ฉะนั้น...”^{๕๔}

จากพุทธพจน์ดังกล่าวแสดงว่า คนธรรมดาสามัญไม่มีความสามารถพอที่จะพิสูจน์เรื่องนรกสวรรค์ได้ เพราะยังไม่บรรลุถึงขั้นภาวนามัยปัญญาอันเป็นปัญญาระดับพระอริยบุคคล

ฉะนั้น เมื่อพิจารณาจากหลักฐานในคัมภีร์พระไตรปิฎกและอรธกถาดังกล่าว ก็เป็นที่น่าเชื่อถือได้ในทางวิชาการว่านรกมีจริง ถ้าจะมองดูใกล้ตัวเราก็มีนรกแล้ว เช่นคุกตารางที่กักขังลงโทษผู้ที่ทำผิดศีลธรรม ผิดกฎหมาย หรือที่บางครั้งเราประสบกับความทุกข์เดือดร้อน สภาวะอย่างนี้

^{๕๔} พ.ธ. (ไทย) ๒๕/๔๕/๔๐.

หวานพีชเช่นใด ย่อมได้รับผลเช่นนั้น ทำกรรมดีย่อมได้รับผลดี ทำกรรมชั่ว ย่อมได้รับผลชั่ว...”^{๕๖} ไม่มีใครจะหลีกเลี่ยงผลกระทบพ้นไปได้ แม้ว่าสัตว์นั้นจะมีปีกบิน หรือสามารถเหาะเหินเดินไปในอากาศได้ก็ต้องก้มหน้ารับกรรมที่ตนเองทำลงไปอยู่นั้นแล ถึงแม้ว่าจะเป็นพระอรหันต์ขึ้นมาแล้ว แต่ถ้าหากยังไม่เข้าถึงนิพพาน ก็ยังคงต้องเสวยเศษวิบากของบาปกรรมอยู่นั่นเอง ดังเช่นเรื่องของพระมหาโมคคัลลานะที่ถูกพวกโจรฆ่า และเรื่องของพระพุทธเจ้ามีพระประสงค์จะดื่มน้ำ แต่น้ำในแม่น้ำกลับขุ่นในตอนปัจฉิมโพธิกาลนั้น เหล่านี้ก็เกิดจากผลของอกุศลบาปกรรมที่ยังเหลือเศษอยู่บ้างเป็น ปร่าปรีย เวทนิย-กรรมตามให้ผลอยู่ตราบเท่าที่ยังมีขันธห้า ต่อเมื่อเข้าสู่อนุภาติเสสปรินิพพานแล้ววิบากบาปกรรม กรรมทุกประการทุกประเภทก็สิ้นสุดการให้ผล เพราะนิพพานนั้น ไม่มีธาตุดิน ไม่มีธาตุน้ำ ไม่มีธาตุลม ไม่มีธาตุไฟแล้ว สังขารที่เป็นเครื่องปรุงแต่งก็ไม่มี จึงไม่มีช่องทางที่กรรมจะให้ผลได้

เนื่องจากพ้นจากวิภูฏสงสารไปแล้วตั้งพุทธภาษิตว่า “ผู้ที่ลอบบาปได้ เราเรียกว่า พรหมณ์”^{๕๗} คำว่าพรหมณ์ในที่นี้หมายถึง พระอรหันต์ขึ้นมาแล้วต้องมาเวียนอยู่ในวิภูฏสงสารอีกแล้ว ถึงแม้ว่ายังมีเบญจขันธเหลืออยู่แต่ก็ได้ชื่อว่าถอนรากถอนโคนแห่งตัณหา ชนกรรมไม่มีอำนาจที่สร้างภพสร้างชาติได้อีกต่อไปแล้ว บาปกรรมก็เป็นอันสิ้นสุดลงด้วย ส่วนผู้ที่ยังไม่สามารถละบุญบาปได้ ก็ต้องเวียนว่ายในวิภูฏสงสารรำไป ส่วนผู้ที่ละบุญบาปได้ ย่อมพ้นจากทุกขในวิภูฏสงสาร คำว่า “พรหมณ์” ที่พระพุทธเจ้าตรัสถึง ซึ่งหมายถึงพระอรหันต์นั้น จากพระพุทธพจน์นี้ แสดงถึงผู้ที่ละบาปนี้เป็นผลมาจากเจตสิกทั้งฝ่ายกุศลและฝ่ายอกุศลเป็นเหตุหรือที่เรียกว่ากิเลสตัณหา ตราบใดที่ยังไม่สามารถกำจัดกิเลสพวกนี้ได้ ก็ไม่สามารถพ้นไปจากสังสารวิภูฏได้ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “เมื่อเรายังไม่พบญาณได้แล่นท่องเที่ยวไปในสงสารเป็นอนnekชาติ แสงหาอยู่ซึ่งนายช่างปลุกเรื้อน คือตัณหาผู้สร้างภพ การเกิดทุกคราวเป็นทุกข์รำไป นี่แน่ะ นายช่างปลุกเรื้อน เราจักเจ้าแล้ว ซีโครงเรื้อนของเจ้า เราจะหักแล้ว เรื้อนยอดของเจ้า เรารู้แล้ว เจ้าทำเรื้อนไม่ได้อีกแล้ว จิตของเราถึงแล้วซึ่งสภาพที่อะไรปรุงแต่งไม่ได้อีกต่อไป มันได้ถึงแล้วซึ่งความสิ้นไปแห่งตัณหา (คือนิพพาน)”^{๕๘} คำว่า สงสารหรือสังสารวิภูฏในที่นี้ หมายถึง การเวียนว่ายตายเกิด ดังในพระสูตรตันตปิฎกท่านได้ให้ความหมายของสงสารนี้ไว้ว่า “สงสาร” คือการมา การไป การไปและการมา ความตาย คติ ภพน้อยภพใหญ่ จุติ อุปบัติ ความเกิดความดับ ชาติ ชรา มรณะ ^{๕๙} อาจมีผู้สงสัยว่า ถ้าหากว่าผู้ที่บำเพ็ญมานจนได้เกิดในพรหมโลกทั้งรูปพรหม อรูปพรหม จะยังเชื่อว่า มีบาปหรือไม่ และยงวนเวียนมาเกิดในนรกอกุศลกายได้หรือไม่” พุทธศาสนาทอบไว้ว่า ถึงแม้ว่าจะบำเพ็ญมานจนเกิดในพรหมโลกแล้วบาปกรรมที่เคยทำไว้ก็ยังมีอยู่เนื่องจากว่าการที่ได้ไปเกิดในพรหมโลกได้นั้น เพราะกุศลกรรม แต่มิได้หมายความว่า บาปกรรมที่

^{๕๖} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๕๖/๓๗๔.

^{๕๗} พ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๘๘/๑๕๕.

^{๕๘} มหามกุฏราชวิทยาลัย, **ธมมปทภูฏกาย ตติโย ภาค**, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๙๙), หน้า ๑๒๑.

^{๕๙} พ.จ. (ไทย) ๓๐/๖๑/๒๓๔.

เคยทำไว้จะไม่ให้ผลแล้ว เพราะกุศลกรรมชนิดนี้ยังไม่สามารถตัดวิบากกรรมบางประเภทได้ โดยเฉพาะวิบากบาปกรรม เพราะกุศลกรรมนี้มีแรงไม่เท่ากันกุศลที่เกิดจาก โลกุตตรกุศลตั้งแต่โสดาปัตติมารคขึ้นไป ฉะนั้น จึงมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอในการผลัดเปลี่ยนให้ผลกรรม เมื่อกุศลกรรมที่เกิดจากฉานหมดแล้ว อปราปริยเวณียกรรมอื่น ๆ ที่เกิดจากผลของการทำบาปก็ยังมีโอกาสจะให้ผล คือมีการรอคิวที่จะให้ผล รวมความแล้วเมื่อหมดบุญที่เกิดจากการบำเพ็ญฉาน ก็สามารถมาเกิดในนรก เปรต อสุรกาย สัตว์เดรัจฉาน ได้อีก เพราะฉานในที่นี้ ท่านหมายถึงฉานของปุถุชน คือเป็นโลกียฉานเท่านั้น ไม่ได้หมายถึงฉานของพระอรหันต์ สมดังที่ท่านกล่าวไว้ในคัมภีร์อังคุตตรนิกายว่า “...คนที่เป็นปุถุชนดำรงอยู่ในชั้นหมู่พรหมนั้นจนสิ้นอายุ ให้ระยะเวลาที่เป็นกำหนดอายุของเทวดาเหล่านั้นหมดไปแล้ว ไปสู่นรกบ้าง ไปสู่กำเนิดสัตว์ดิรัจฉานบ้าง ไปสู่แดนเปรตบ้าง...”^{๖๐} ฉะนั้นเรื่องทำให้เกิดเรื่อย ๆ ไปในสังสารวัฏฏ์ท่านว่าเป็นสิ่งที่น่ากลัว เป็นสิ่งที่เลวร้าย ซึ่งเรียกว่าเป็นมารไปเลยทีเดียว เรียกว่าอภิสังขาร^{๖๑} มารในบรรดามารทั้ง ๕ อภิสังขารในที่นี้หมายถึงบุญและบาป บุญก็เป็นมาร บาปก็เป็นมาร ที่เป็นดังนี้ เพราะทั้งสองอย่างมีมูลคือเจตสิก^{๖๒} ซึ่งจัดเป็นสังขารตัวปรุงแต่ง โดยเฉพาะฝ่ายบาปนั้นให้ทุกข์โทษน่ากลัว เพราะให้ได้รับความลำบากแล้วยังไม่พอ ยังให้พลาดจากการที่จะได้บรรลุชั้นโลกุตระอีก เนื่องจากเมื่อทำบาปกรรมเสียแล้วจำต้องไปเสวยผลกรรมในอบายภูมิ คือ นรก เปรต อสุรกาย สัตว์เดรัจฉาน นับชาติไม่ถ้วนหมดโอกาสได้ฟังธรรมเครื่องทำให้หลุดพ้นจากทุกข์ เพราะแม้การเกิดเป็นมนุษย์ก็ยากพอควรอยู่แล้ว ที่สำคัญคือ เมื่อได้เกิดเป็นมนุษย์แล้วการที่จะได้พบพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ยากยิ่งอีกหรือเมื่อได้เกิดร่วมสมัยพระพุทธรูปเจ้าก็ตาม การที่จะได้ฟังคำสั่งสอนจากพระพุทธรูปเจ้าและพระสาวกของพระพุทธรูปเจ้าก็ยิ่งจะยาก หรือได้ฟังยากกว่า^{๖๓} ฉะนั้นจึงจัดว่าบาปเป็นมารอย่างร้ายกาจ เนื่องจากเป็นตัวขวางการบรรลุคุณวิเศษของพระอริยเจ้า กล่าวคือนิพพานรวมความแล้วก็คือทำให้ไม่สามารถออกไปจากสังสารวัฏฏ์ได้ ถ้ามีปัญหาถามว่า แล้วการเกิดในสังสารวัฏฏ์นี้ยาวนานมากแค่ไหน คำตอบก็คือ อนมตคฺเค หาที่สุดเบื้องต้นมิได้ความหมายว่า ไม่สามารถที่จะนับได้ว่าเท่านั้นปี เท่านั้นปี อาจเป็นล้าน ๆ ปีก็ได้ สมดังที่ท่านแสดงไว้ว่า “...สงสารนี้มีเบื้องต้นและเบื้องปลายรู้ไม่ได้ ที่สุดเบื้องต้นที่สุดเบื้องปลายไม่ปรากฏแก่เหล่าสัตว์ผู้ถูกอวิชชาปิดขวาง ถูกตัณหาผูกไว้ วนเวียนท่องเที่ยวไป เปรียบเหมือนบุรุษตัดหญ้า ท่อนไม้ กิ่งไม้ ใบไม้ ในชมพูทวีปนี้แล้วรวมเป็นกองเดียวกัน ครั้นรวมกันแล้ว จึงมัด มัดละ ๔ นิ้ว วางไว้ สมมติว่านี้เป็นมารดาของเรา นี่เป็นมารดาของมารดาของเรา มารดาของมารดาแห่งบุรุษนั้นไม่พึงสิ้นสุดส่วนหญ้า ท่อนไม้ กิ่งไม้

^{๖๐} อจ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๒๕/๑๙๑.

^{๖๑} พระพิมพ์มณฑลธรรม (อาสาเถระ), **เบญจพิธมาร**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทประยูรวงศ์จำกัด, ๒๕๒๗), หน้า ๒๙.

^{๖๒} พุทธทาสภิกขุ, **กรรมเหนือกรรม**, อตัมมโย จัดพิมพ์, ไม่ปรากฏสถานที่

^{๖๓} มหาหมกุฎราชวิทยาลัย, **ธัมมปัทฏฐกถา แปล ภาค ๖**, (กรุงเทพมหานคร: มหาหมกุฎราชวิทยาลัย, ๒๕๒๔), หน้า ๑๕๒.

ใบไม้ ในชมพูทวีปนี้ทั้งหมดสิ้นไป...”^{๖๔} ลองพิจารณาดูเพียงแค่ว่ากับปีหนึ่ง ก็นับแทบไม่ไหวจนถึงกับ ต้องใช้วิธีอุปมา ดังที่พระพุทธเจ้า เมื่อจะอุปมาแก่ภิกษุผู้มาทูลถาม ได้ตรัสไว้ว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย กับทั้งหลายที่ผ่านไปแล้ว ล่วงไปแล้วมีมาก มีโขง่ายที่จะนับกับปีเหล่านั้นว่ายาวนานเท่าหนึ่งปี เท่านี้ปี คือนับไม่ได้ว่ากับหนึ่งนานเป็นปี ๆ เท่านี้ หรือนานเป็นพัน ๆ ปีเท่านี้หรือนานเป็นแสน ๆ ปีเท่านี้ ถ้า จะอุปมาแล้ว มีภิกษุ ๔ รูปในศาสนานี้ เป็นผู้มียายุ ๑๐๐ ปี มีชีวิต ๑๐๐ ปี ท่านเหล่านั้นจะพึงระลึก ได้ที่ไม่ถึงยังมีอยู่อีก สาก ๔ รูปของเราผู้มียายุ ๑๐๐ ปี มีชีวิต ๑๐๐ ปี พึงทำกาละโดยล่วงไปร้อยปี โดยแท้คือ แต่ละองค์แม้จะระลึกได้วันละแสนกับปีระลึกอยู่ถึง ๑๐๐ ปี ก็ยังระลึกได้ไม่หมด คือยังมี กับปีที่ระลึกไม่ถึงเหลืออยู่อีก ละท่านเหล่านั้นก็จะพึงตายไปก่อน กับที่ผ่านไปแล้ว ล่วงไปแล้ว มี จำนวนมากอย่างนี้แลมีโขง่ายที่จะนับกับปีเหล่านั้นว่า นานเท่าหนึ่งเท่านี้ปี...นี่คือความยาวนานของ สังสารวัฏฏ์ ผู้ที่ทำบาปจะวนอยู่ในสังสารวัฏฏ์อันยาวนานนี้ ทุกข์ทรมานไม่มีที่สิ้นสุด ถ้าจะอุปมา สงสารเหมือนอะไร ที่ทำให้ไม่สามารถรู้ที่สุดเบื้องต้นได้ ท่านพระนาคเสนเถระได้อุปมาสังสารให้พระ เจ้ามิลินท์ได้ว่า “ดูกรพระบพิตรพระราชาสมภาร สงสารนี้เปรียบเทียบปานประดุกบुरुษผู้หนึ่งบริโภค ซึ่งผลมะม่วงแล้วจึงเอาเมล็ดในมะม่วงปลุกกลง เมล็ดในมะม่วงหนึ่งกิ่งงอกออกไปเป็นต้นเป็นจำริญขึ้น ๆ ก็ออกเป็นช่อต่อผล ผูกคนทั้งหลายได้กินเข้าไปจึงเอาเมล็ดผลมะม่วง เพาะฝังปลุกต่อลงไปอีกผล มะม่วงนั้นก็แตกออกใบน้อยใหญ่ เป็นต้น เป็นลำจำริญกิ่งก้านสาขา ครั้นถึงหน้าฤดูก็ออกช่อชูสลอน ทุกพวงผลตกเป็นก้อน บ้างก็ดิบ ห้ามเหลือเนื่องแน่นอยู่กับต้น ผูกคนได้กินเข้าไปก็เอาเมล็ดไปฝัง เพาะปลุกลงไว้ กระทำต่อไปดังนี้ จะรู้จักที่ว่าต้นมะม่วงเดิมนั้นอยู่แห่งหนตำบลใด ประเทศใดก็มีอาจ สามารถที่จะกำหนดได้เหมือนอัมพลต้นมะม่วงเดิมนั้น อย่างนี้แหละ เรียกว่าสังสาร จงกราบพระ ญาณด้วยประการฉะนี้”^{๖๕} รวมความแล้ว ผู้ที่ทำบาปนั้น เมื่อยังมีบาปๆ ยังไม่สิ้น ยังต้องเวียนเกิดอยู่ ในวัฏฏสงสารนี้รำไปอย่างหาที่สุดมิได้ สมตามที่พระรัฐบาลเถระท่านแสดงไว้ใน ขุททกนิกายบาลีว่า “ผู้ที่ทำกรรมชั่ว ต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏฏ์รำไป คนมีปัญญาน้อย เมื่อเชื่อคนที่ทำกรรมชั่ว นั้น ก็ยอมเวียนว่ายตายเกิดรำไป”^{๖๖} ถึงแม้ว่าบางขณะจะได้เกิดในพรหมโลกได้แล้วก็ตามที แต่เมื่อ หมดบุญในพรหมโลก เมื่อถึงคราวบาปให้ผลก็ต้องลงไปสู่อบายอย่างแน่นอน ดังคำประพันธ์สุภาษิต ที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในอังคุตตรนิกายว่า “...คนที่เป็นปุถุชนดำรงอยู่ในชั้นหมู่พรหมนั้นจนสิ้นอายุ ให้ ระยะเวลาที่เป็นกำหนดอายุของเทวดาเหล่านั้นหมดไปแล้ว ไปสู่นรกบ้าง ไปสู่กำเนิดสัตว์ดิรัจฉานบ้าง ไปสู่แดนเปรตบ้าง...”^{๖๗}

๕. บาปทำให้สัตว์ห่างไกลจากมรรคผลนิพพาน

^{๖๔} ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๑๒๔/๒๑๕.

^{๖๕} กรมศิลปากร, **มิลินทปัญหา ฉบับ พิสดาร**, (กรมศิลปากร, ๒๕๑๖), หน้า ๒๐๒.

^{๖๖} ชุ.เถร. (ไทย) ๒๖/๓๘๕/๔๗๐.

^{๖๗} อจ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๒๕/๑๙๑.

สาเหตุที่บาปทำให้มนุษย์ห่างไกลจากมรรคผลนิพพานนี้ เพราะว่า ใครก็ตามที่ทำอกุศลลงไปแล้วยังผลให้ตนต้องได้รับวิบากของกรรมตามความหนักหรือเบา แม้เพียงคิดโกรธ พยาบาท โลก ก็สามารถทำให้ไปเกิดเป็นเปรต อสุรกาย สัตว์นรกกรรมตาๆ ได้ แต่ถ้าหากว่าโกรธแล้ว พยาบาท โลก มากๆ ตามืดมัวจนถึงขั้นทำอนันตริยกรรมแล้วมีหวังต้องตกเวจิมหานรกเป็นล้านๆ ปี โดยไม่ต้องสงสัยเลยทีเดียว การที่ไปเกิดในอบายภูมิเป็นเวลานานๆ นี้แหละที่จัดว่าห่างไกลจากมรรคผลนิพพาน โดยเฉพาะบางที่เกิดจากการทำอนันตริยกรรมแล้วไม่มีหวังที่จะได้ถึงนิพพานในชาตินั้นเลย เนื่องจากกรรมประเภทนี้ ห้ามบรรลุมรรคผลนิพพานเสียทีเดียว โดยเฉพาะพระที่ต้องอาบัติปาราชิกด้วยแล้ว ไม่มีสิทธิ์ที่จะได้บรรลุมรรคผลนิพพาน เว้นแต่จะถือเพศฆราวาส หรือเพศที่ต่ำกว่าพระภิกษุหรือเป็นสามเณรก็สามารถจะตั้งอยู่ในคุณธรรมของพระอรหันต์ได้^{๖๘} คุณธรรมที่เป็นของพระอรหันต์ก็ได้แก่ มรรคผลนิพพาน สำหรับมรรคผลนิพพานนั้น หมายถึงเอาโสดาปัตติมรรค สกทาคามีมรรค อนาคามีมรรค อรหัตมรรค ผล ได้แก่ โสดาปัตติผล สกทาคามีผล อนาคามีผล และอรหัตผล^{๖๙} นิพพานหมายถึงเอาอุปาทิเสสนิพพาน แปลว่าดับกิเลสยังมีเบญจขันธ์เหลือ และอนุปัตติเสสนิพพาน แปลว่าดับกิเลสไม่มีเบญจขันธ์เหลือ หมายความว่าดับกิเลสแล้วแต่ยังไม่สิ้นชีวิตและดับกิเลสได้ด้วย และสิ้นชีวิตด้วย^{๗๐} ส่วนอนันตริยกรรมที่จัดว่าทำแล้วห้าม มรรค ผล นิพพานนั้นมี ๕ ประเภทคือ ๑) ปิตุฆาต (ฆ่าบิดา) ๒) มาตุฆาต (ฆ่ามารดา) ๓) อรหันตฆาต (ฆ่าพระอรหันต์) ๔) โลหิตุปบาท (ทำร้ายพระพุทธเจ้าจนถึงพระโลหิตห่อขึ้น) ๕) สังฆเภท (ทำสงฆ์ให้แตกสามัคคีกัน)^{๗๑} ในบรรดากรรมทั้ง ๕ นี้ สังฆเภทเป็นกรรมหนักที่สุด แต่ถึงอย่างไรกรรมที่เป็นอกุศลทั้ง ๕ ประเภทนี้ ก็ส่งผลที่หนักจัดเป็นกรรมฝ่ายอกุศลกรรมอย่างเดียวกันนั้น ในบรรดากรรมที่ชั่วทั้งหลายบรรดามีในโลก ถ้าจะอุปมาที่เหมือนเม็ดทรายหรือฝุ่นที่แยกออกเป็นชิ้นเล็กๆ เปรียบเหมือนบาปทั่วไป ยกเว้นอนันตริยกรรม ส่วนอนันตริยกรรมเปรียบเหมือนกับก้อนหินที่มีขนาดใหญ่ เมื่อเอาสิ่งเหล่านี้มาทุบลงที่เท้าย่อมทำให้เกิดความเจ็บปวดต่างกันฉับใด บาปกรรมที่เบาและหนักย่อมส่งผลที่เป็นความทุกข์ร้อนที่ต่างกันฉับนั้น

ในบรรดาบาปทั้งปวงที่มีอยู่ บาปที่เกิดจากผลของอนันตริกรรมหนักที่สุด บาปนอกนั้นแม้จะไม่หนักหนา แต่ก็ทำให้ไกลจาก มรรค ผล นิพพานอยู่ดี เพราะว่าจะพ้นจากอภัตตาพของสัตว์ในอบายก็ล่วงเลยพระพุทธเจ้า ศาสนาของพระพุทธเจ้าไปแล้ว เมื่อไม่พบพระพุทธเจ้า ไม่ได้ฟังคำสั่งสอน

^{๖๘} พุทธศาสนิกฯ, ตามรอยพระอรหันต์, (กรุงเทพมหานคร: รุ่งแสงการพิมพ์, ๒๕๐๔), หน้า ๑๙-๑.

^{๖๙} พุทธศาสนิกฯ, ตามรอยพระอรหันต์, หน้า ๑๕๒-๑๖๔.

^{๗๐} ปฎิสิ.อ. ๗/๒/๔๕๒.

^{๗๑} สมพร ศรีวราทิพย์, คัมภีร์สัมโมหวิโนทนี, (กรุงเทพมหานคร: สุทธิสารการพิมพ์, ๒๕๒๑), หน้า

ไม่ได้ทำวิปัสสนากรรมฐาน^{๗๒} ก็ไม่มีหวังจะได้บรรลุมรรค ผล นิพพาน ผู้ทำบาปหรือมีบาปธรรม ไม่ใช่ภิกษุแต่ปฏิบัติญาณว่าเป็นภิกษุนั้น พระพุทธเจ้าตรัสเรียกว่าโมฆบุรุษ หมายถึงบุรุษเปล่าไม่มีศีล อีกประการหนึ่ง หมายถึงผู้พ้นจาก มรรค ผล นิพพาน โมฆบุรุษนี้ไม่มีญาณทัสนะ ที่จะรู้ได้เลยว่าพระนิพพานเป็นอย่างไร ตัวอย่างเช่นสุนัขขี้ตดลิจฉวี ได้เที่ยวประกาศว่า “ญาณทัสนะอันวิเศษอันเป็นของพระอรียะเป็นธรรมที่สูงกว่ามนุษย์ธรรมของพระสมณโคดมไม่มี พระสมณโคดมแสดงธรรมตามที่นึกเดาเอง พิจารณาเอาเองตามปฏิภาณของตน แต่ธรรมที่พระสมณโคดมแสดงนั้น ก็ทำให้ผู้ที่ทำตามพันทุกข์ได้” พระพุทธเจ้าทรงทราบความนั้นจากพระสารีบุตรแล้วจึงตรัสว่า “สุนัขขี้ตดลิจฉวีบุตรกล่าวเช่นนั้น ก็เพราะเขาเป็นโมฆบุรุษ (คือไม่ได้บรรลุมรรค ผล) จึงไม่มีญาณที่จะหยั่งรู้ว่า ตถาคตมีญาณทัสนะอันวิเศษ ซึ่งเป็นธรรมที่สูงกว่ามนุษย์ และที่เขาว่าเช่นนั้นก็เพราะความโงธ (คือสุนัขขี้ตดลิจฉวีบุตรได้ทูลขอให้พระพุทธเจ้าสอนวิธีปฏิบัติเพื่อให้ได้ทิพยโสต แต่พระพุทธเจ้าไม่สั่งสอน เขาโงธก็เพราะเรื่องนี้ จึงได้สึกออกไป) ครั้นแล้วพระพุทธเจ้าก็ตรัสว่า “ดูก่อนสารีบุตร เพราะความเป็นโมฆบุรุษ สุนัขขี้ตดลิจฉวีบุตร จึงไม่รู้ว่าตถาคตนั้น เป็นผู้บริสุทธ์ เป็นผู้ตรัสรู้เองโดยชอบ เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยวิชาและจรณะ เป็นผู้เสด็จไปดี เป็นผู้รู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกคนที่ควรฝึกไม่มีใครยิ่งกว่า เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้จำแนกธรรม^{๗๓}

จากพระพุทธพจน์ข้างต้น บรรดาสุนัขขี้ตดลิจฉวีบุตร ผู้เที่ยวกล่าวร้ายพระพุทธเจ้า ซึ่งขณะนั้นเขากำลังทำบาปกรรมทางวาจา ซึ่งเรียกว่าวจีทุจริต จัดเป็นมุสา และยังจัดเป็นผรุสวาจา สัมผัสปลาปะด้วย ขณะที่พูดก็พูดด้วยโทสะมีโทสเจตสิก มีความพยายามมุ่งร้าย จึงจัดได้ว่าเป็นบาปบุคคลประเภทหนึ่ง ผลกรรมนี้ถือว่าเป็นการดูหมิ่นพระอรียบุคคล トラบใดที่เขายังไม่ขอมา พระพุทธเจ้าหรืออรียบุคคล เขาจะไม่สิทธิ์ที่จะได้บรรลุมรรค ผล นิพพานเลย^{๗๔} ไม่ใช่สุนัขขี้ตดลิจฉวีบุตรเพียงคนเดียวเท่านั้น ที่กล่าวดูหมิ่นพระพุทธเจ้าที่ยังผลให้พลาดจากคุณความดี คือบรรลุมรรค ผล นิพพาน ยังมีนางจัญจนมานวิกา สาวกของเตียรถีย์ และแม่ผู้ที่บวชเป็นพระเองก็มี เช่นพระโกกาลิกะ^{๗๕} บรรดาผู้ที่ประพดติทุจริตทางวาจาเหล่านี้ ล้วนได้เข้าถึงอบาย วินิบาต นรก ทั้งการเข้าถึงสถานที่เหล่านี้ใช้เวลานานมากหลายกัปป์ กัปหนึ่งมีเวลายืดยาวนาน กำหนดไม่ได้ว่ากัปปีบาปกรรมที่เกิดขึ้นจากการดูหมิ่น พระอรียเจ้านั้นมีผลทุกข์ ตัวอย่างเช่น เรื่องพระโกกาลิกะ พระโกกาลิกะผู้มีบาปธรรม ได้กล่าวดูหมิ่นพระสารีบุตรและพระโมคคัลลณะพุทธอัครสาวกเบื้องขวาและเบื้องซ้ายของพระพุทธเจ้าว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระสารีบุตรและพระโมคคัลลณะเป็นผู้มีความ

^{๗๒} พระอาจารย์อาสภเถระ อัมมาจาริยะ, **แนวทางปฏิบัติวิปัสสนา**, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓), หน้า ๑๓-๑๘.

^{๗๓} พร รัตนสุวรรณ, **นรก-สวรรค์ (ภาค นรก)**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญูญาณ, ๒๕๑๗), หน้า ๔๕.

^{๗๔} อจ.ทสก. (ไทย) ๒๔/๘๘/๑๙๙.

^{๗๕} อจ.ทสก. (ไทย) ๒๔/๘๙/๒๐๐.

ปรารถนาลามกอุจาดแห่งความปรารถนาลามก ถูกพระพุทธเจ้าตรัสห้ามถึงสามครั้งก็ไม่ลดละการดูหมิ่นนั้น ครั้นพอพระโกกาลิกะลุกขึ้นจากอาสนะ ถวายบังคมลาพระพุทธเจ้าหลีกไปไม่นาน ร่างกายเกิดมีตุ่มเท่าเมล็ดพันธุ์ผักกาด เกิดขึ้นทั่วตัวแล้ว ตุ่มเหล่านั้นก็โตขึ้นตามลำดับเท่าเมล็ดถั่วเขียว ถั่วดำ เมล็ดพุทรา เมล็ดกะเบา ผลมะขามป้อม ผลมะตูมอ่อน จนถึงเท่าผลมะตูมแก่แล้วจึงแตก มีน้ำหนองน้ำเลือดหลั่งไหลออก ต้องนอนบนใบตอง เหมือนปลากินยาพิษ

คราวนั้น ตูทิปัจเจกพรหมเข้าไปหาพระโกกาลิกะ ยืนอยู่ท่ามกลางอากาศ ได้กล่าวกะท่านโกกาลิกะว่า “ดูก่อนโกกาลิกะ ท่านจงทำจิตใจให้เลื่อมใสในพระสารีบุตรและพระมหาโมคคัลลานะเถิด เพราะพระสารีบุตรและพระมหาโมคคัลลานะ เป็นผู้มั่งคิลเป็นที่รัก” ดังนี้แล้ว กลับถูกพระโกกาลิกะด่าว่า “ท่านเป็นพระอนาคามียังมาที่นี้อีกหรือ ท่านมีความผิดอะไรรู้หรือเปล่า” ตูทิปัจเจกพรหมเห็นไม่ได้การจึงกล่าวเตือนว่า “...ผุสวาจาเพียงดังจอบ ซึ่งเป็นเครื่องตัดรอนคนของคนพาล ผู้กล่าวชัวย่อมเกิดขึ้นที่ปากของบุคคลผู้เป็นบุรุษพาล ผู้ใดสรรเสริญผู้ที่ควรติเตียนหรือติเตียนผู้ที่ควรสรรเสริญ ผู้นั้นชื่อว่า สะสมโทษไว้ด้วยปาก ย่อมไม่ประสบความสุข เพราะโทษนั้น การปราศัยด้วยทรัพย์สินในการเล่นการพนันด้วยตนเองจนหมดตัวนี้ เป็นโทษมีประมาณน้อย การที่บุคคลมีใจประทุษร้ายในพระอริยเจ้าผู้ดำเนินไปดีแล้วนี้ เป็นโทษมากกว่า บุคคลตั้งใจที่จะกล่าววาจาอันเป็นบาปแล้วติเตียนพระอริยะย่อมเข้าถึงนรกสิ้นแสนนิริพพุทท์อีก ๓๖ นิริพพุทท์และอีก ๕ อัพพุทท์”

ครั้นต่อมาไม่นาน พระโกกาลิกะ ได้มรณภาพแล้วไปเกิดในปทุมนรก เพราะบาปกรรมนั้น พระพุทธเจ้าประชุมสงฆ์แจ้งความเรื่องที่ท้าวสหัมบดีพรหมมาราบูลให้ทราบเรื่องพระโกกาลิกะมรณภาพแล้วไปเกิดในปทุมนรก พระภิกษุจึงทูลถามพระพุทธเจ้าถึงอายุของสัตว์ผู้เกิดในปทุมนรกว่า นานเท่าใด

พระพุทธองค์จึงมีพระดำรัสตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ประมาณอายุในปทุมนรกนานนัก ยากที่จะกำหนดนับได้ว่า เหนือปี ร้อยปี พันปี หรือประมาณแสนปี ถ้าจะเปรียบก็พอได้ว่า เหมือนหนึ่งเกวียนบรรทุกเมล็ดงาของชนชาวโกศล มีอัตรา ๒๐ ขารี เมื่อล่องไปแสนปี บุรุษนำเอาเมล็ดงาเมล็ดหนึ่งออกจากเกวียนนั้น เมล็ดงาหนึ่งเกวียนของชาวโกศล ซึ่งมีอัตรา ๒๐ ขารีนั่น ฟุ้งถึงความสิ้นไปหมดไปโดยทำนองนี้เร็วกว่า นั้นยังไม่ถึงหนึ่งอัพพุทท์ในนรกเลย ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ๒๐ อัพพุทท์ ในนรก จึงเป็น ๑ นิริพพุทท์ ๒๐ นิริพพุทท์เป็น ๑ อพัพพะ ๒๐ อพัพพะเป็น ๑ อหหะ ๒๐ อหหะเป็น ๑ อฏฏะ ๒๐ อฏฏะเป็น ๑ กุมุทะ ๒๐ กุมุทะเป็น ๑ โสคันธิกะ ๒๐ โสคันธิกะเป็น ๑ อุปละ ๒๐ อุปละเป็น ๑ ปุณฺฑริกะ ๒๐ ปุณฺฑริกะเป็น ๑ ปกละ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย โกกาลิกะภิกษุเกิดในปทุมนรก เพราะมีจิตผูกอาฆาตในพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ”^{๗๖} ครั้นแล้ว ก็ตรัสพระคาถาเหมือนที่ตู่ทิปัจเจกพรหมกล่าวแล้วนั้นแล.

จากข้อความของเรื่องนี้แสดงว่า ผู้ทำบาปโดยการติเตียนพระอริยเจ้ายังใช้เวลานานในการทรมานในนรกียาวนานเป็นล้านปี ชนิดที่นับไม่ไหวนี้แล้ว ผู้ที่ทำอนันตริยกรรมจะมากเท่าไร ต้องคูณเป็น ๒ เท่า ๓ เท่า

^{๗๖} อจ.ทสก. (ไทย) ๒๔/๘๙/๒๐๐.

โทษของการต่ำพระภิกษุพรหมจารีหรือพระอริยเจ้า พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ ๑๐ ประการ คือ

๑. ไม่บรรลुธรรมที่ยังไม่บรรลु
๒. เสื่อมจากธรรมที่บรรลุแล้ว
๓. สัทธรรมย่อไม่ผ่องแผ้ว
๔. มีความสำคัญว่าได้บรรลุสัทธรรม
๕. ไม่นิยติประพฤติพรหมจรรย์
๖. ต้องอาบัติเศร้างามองกองใดกองหนึ่ง
๗. เป็นโรคเรื้อรัง
๘. ถึงความวิกลจริตมีจิตฟุ้งซ่าน
๙. หลงลืมสติมรณภาพ
๑๐. หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก^{๗๗}

ฉะนั้น ในส่วนของกายทุจริตและมโนทุจริต ในการที่ติเตียนดูหมิ่นล่วงเกินพระอริยเจ้าก็มีโทษหนักเช่นกัน ดังเรื่องของสุปปพุทธกุกุฐิ นันทมานพ และเรื่องโสเรยยะ แต่จะไม่ขออภิปรายในรายละเอียดเฉพาะ เพราะคำอภิปรายก็คล้ายกับวัจจุจริต แปรกแต่เปลี่ยนมาเป็นกายทุจริตและมโนทุจริตเท่านั้น แต่ส่วนที่จะเพิ่มเติมเสริมเรื่องนี้ก็ตรงที่ว่า บาปเป็นเครื่องให้ห่างไกล มรรค ผล นิพพาน

เนื่องจากต้องได้รับโทษทัณฑ์จากผลบาปเป็นเวลานาน จึงชื่อว่าห่างไกลจากมรรค ผล นิพพาน เนื่องจากเมื่อคราวที่พระพุทธเจ้าอุบัติ สัตว์นรก เปรต อสุรกาย สัตว์ดิรัจฉาน ไม่มีโอกาสทราบและไม่ได้ฟังธรรมจึงไม่มีสิทธิ์จะบรรลุ ไม่จำเป็นต้องกล่าวถึงสัตว์อบายเหล่านั้นเลย แม้แต่เมื่อได้เกิดมาเป็นมนุษย์แล้วก็ตาม การที่จะมีบุญวาสนาได้พบพระพุทธเจ้าก็ยาก การที่จะได้ฟังธรรมก็ยิ่งยาก เข้าไปอีก เนื่องจากสาเหตุหลายประการ เช่น ไม่เคยปรารถนานิพพานในชาติปางก่อน เคยเป็นมิชฉาทิภูมิมาก่อนในอดีตชาติ หรือแม้เกิดมาในชาติใหม่ถึงแม้จะรู้ว่า พระพุทธเจ้าอุบัติแล้ว แต่เพราะไปสมาคมอยู่กับคนจำพวกมิชฉาทิภูมิจนเคยชินเสียแล้ว ก็ยากที่จะได้ฟังธรรม ไม่จำเป็นต้องกล่าวถึงการบรรลุ มรรค ผล ของผู้เช่นนั้น แม้ผู้บวชเข้ามาในพระธรรมวินัยแล้ว อยู่ใกล้พระพุทธเจ้าติดตามทุกวิถี ก้าว ถ้าหากยังไม่พยายามบำเพ็ญ สมถวิปัสสนา เพื่อกำจัดกิเลสบาปธรรมเหล่านั้น ก็ไม่มีสิทธิ์ที่จะได้บรรลุ มรรค ผล นิพพานเช่นกัน

ในเรื่องนรกและอายุของสัตว์เหล่านี้ ในคัมภีร์โลกศาสตร์ได้อธิบายไว้ละเอียดมาก เช่น ไตรภูมิพระร่วง ก็ได้กล่าวพรรณนานรกไว้ ๘ ชุม ตรงตามพระไตรปิฎก คือ ๑. สัญชีวนรก ๒. กภาพสุต

^{๗๗} อัง.ทสก. (ไทย) ๒๔/๘๘/๑๙๙.

ตนรก ๓. สังฆาฏนรก โรรุวนรก ๒ คือ (๔. ซาลโรรุวนรก ๕. รุมนโรรุวนรก) ๖. ตาปนนรก ๗. ปตาปน
นรก ๘. อเวจีมหานรก ^{๗๘} ในคัมภีร์ไตรภูมิพระร่วงนี้ได้กล่าวถึงอายุของสัตว์นรกไว้ว่า^{๗๙}

สัตว์อันเกิดในนรกอันชื่อว่า สัตว์ชีวนรคนั้น อายุยืนได้ ๙๐๐ ปี ด้วยปีในนรกและ วัน ๑
คืน ๑ ในนรก ได้ ๙,๐๐๐,๐๐๐ ปี ในเมืองมนุษย์นี้ ๕๐๐ ปี ในสัตว์ชีวนรกได้ล้าน ๖ แสนล้านยี่สิบ
หมื่นล้านปีในเมืองคนนี้เท่ากับ ๑,๖๒๐,๐๐๐,๐๐๐,๐๐๐ ปี ผุ่สัตว์อันเกิดในกาลสุดตนรคนั้นยืนได้
๑,๐๐๐ ปี วัน ๑ คืน ๑ ในนรคนับได้เท่ากับ ๑๒,๙๖๐,๐๐๐,๐๐๐,๐๐๐ ปี ในมนุษย์นั้น ผุ่สัตว์อัน
เกิดในสังฆาฏนรคนั้นอายุยืนได้ ๒,๐๐๐ ปี ในสังฆาฏนรคนั้นนับเป็นปีนั้นได้ ๑๐๓,๖๘๐,๐๐๐,๐๐๐ ปี
ในมนุษย์แลฯ ผุ่สัตว์อันเกิดในโรรุวนรกยืนได้ ๔,๐๐๐ ปี ในโรรุวนรก วัน ๑ คืน ๑ ได้
๕๗๖,๐๐๐,๐๐๐ ปี ในมนุษย์นี้ ทั้ง ๔,๐๐๐ ปี ในโรรุวนรคนั้นได้ปี ๘๒๙,๔๔๐,๐๐๐,๐๐๐,๐๐๐ ปี ใน
มนุษย์เรานี้ฯ ผุ่สัตว์อันเกิดในมหาโรรุวนรคนั้นอายุยืนได้ ๘,๐๐๐ ปี วัน ๆ คืน ๆ ในนรคนั้นได้
๖๓๐,๕๐๐,๐๐๐ ปี ในมนุษย์นี้ ทั้ง ๘,๐๐๐ ปี ในนรคนั้นได้ ๖,๕๗๕,๕๒๐,๐๐๐,๐๐๐,๐๐๐ ปี ใน
มนุษย์นี้แลฯ ผุ่สัตว์อันเกิดในตาปนรคนั้นยืนได้ ๑๖,๐๐๐ ปี วัน ๑ คืน ๑ ในตาปนรคนั้นได้
๙,๒๑๖,๐๐๐,๐๐๐ ปี ในมนุษย์ทั้ง ๑๖,๐๐๐ ปี ในตาปนรคนับได้ประมาณ
๕๓,๐๘๔,๑๖๐,๐๐๐,๐๐๐,๐๐๐ ปี ในมนุษย์เรานี้แล ผุ่สัตว์อันเกิดในนรกอันชื่อว่า มหาตาปนรคนั้น
แล จะนับปีและเดือนอันเสวยทุกขีในนรคนั้นไม่ถ้วนย่อมนับด้วยกัลป์แลฯ

อายุของสัตว์นรกที่กล่าวไว้ในไตรภูมิพระร่วงนี้ เป็นอายุที่ประมาณเอา แม้แต่พระพุทธเจ้า
เองก็ตรัสว่าน่ายาก ได้แต่ทรงอุปมาไว้ อย่างไรก็ดี ถึงแม้จะไม่ตรงทีเดียวก็คงไม่ผิดพลาดมากนัก
เปรียบเทียบการนับอายุของมนุษย์นั้นแล ย่อมมีขาดบ้าง ย่อมมีเกินบ้าง ไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับอำนาจ
แห่งบาปกรรม นอกจากคัมภีร์ที่กล่าวมาแล้ว ก็ยังมีคัมภีร์อื่นอีกที่อธิบายเรื่องอายุยืนยาวนานของ
อายุสัตว์นรกที่ทำบาปไว้ ทั้งทางกาย วาจา และใจ ที่ต้องไปเสวยทุกข์ คัมภีร์โลกที่ปกสารก็ได้กล่าวไว้
ว่า นรคนั้นน่าสะพรึงกลัวนัก เป็นแดนสยดสยอง ๘ ชุม คือ สัตว์ชีวนรก กาลสุดตนรก สังฆาฏนรก โรรุ
วนรก มหาโรรุวนรก ตาปนรก มหาตาปนรก อเวจีนรก และได้กล่าวถึงอายุของสัตว์นรกต่างๆ ไว้ดังนี้

อายุของเทวดาชั้นจาตุมหาราชมีเท่าใด อายุนั้นนับเป็น ๑ วัน ๑ คืนในนรกชื่อ สัตว์ชีวะ ๓๐
วัน ๓๐ คืน เหล่านั้นเป็น ๑ เดือน ๑๒ เดือน ด้วยเดือนนั้นเป็น ๑ ปี ๑,๐๐๐ ปี ด้วยปีนั้นเป็นประมาณ
ของอายุสัตว์ในสัตว์ชีวนรก ในกาลสุดตนรก

^{๗๘} พุ.ชา. (ไทย) ๒๘/๘๓/๔๗.

^{๗๙} กรมศิลปากร, พระญาติไทย, ไตรภูมิพระร่วง, (นนทบุรี: อักษรเจริญการพิมพ์, ๒๕๑๕). หน้า ๑๕-
๑๖.

อายุของเทวดาชั้นยามา เป็น ๑ วัน ๑ คืน ในนรกชื่อสังฆาฏะ ๓๐ วัน ๓๐ คืน เป็น ๑ เดือน ๑๒ เดือน ด้วยเดือนในนรกนั้นเป็น ๑ ปี ๒,๐๐๐ ปี ในนรกสังฆาฏะนั้นเป็นอายุของผู้ที่เกิดในสังฆาฏะนรก^{๕๐}

แม้ในคัมภีร์จักรวาลทีปนี ก็กล่าวนรกไว้ ๘ ชุมเช่นกัน พร้อมนรกชุมบริวาร (อุสสทนรก) อีก ๑๖ ชุม^{๕๑} และได้เปรียบเทียบอายุเหมือนของพระพุทธเจ้าพร้อมกับอภิปรายมากมาย ขอให้ผู้ใคร่ศึกษาตรวจดูได้ ส่วนในคัมภีร์โลกุปัตตติก็ได้กล่าวถึงนรก ๘ ชุม บริวารด้านละ ๔ แต่ละด้านมีบริวารอีก ๑๖ ชุม และกล่าวถึงอายุไว้เช่นกัน ๙ โภกในมนุษย์เท่ากับ ๑ วัน ๑ คืนในสัตถุชีวนรก^{๕๒} จะเห็นว่าถึงแม้ว่า แต่ละคัมภีร์จะเอาอะไรมาเปรียบเทียบอายุของสัตว์นรกที่ยืนยาวทั้งนั้น แสดงว่าผู้ที่ทำบาปโดยมีบาปธรรมจะต้องห่างไกลจาก มรรค ผล นิพพาน

ดังนั้น บาปในฐานะวิบากนั้นได้แก่ ผลของการกระทำที่ไม่ดี กล่าวคือ การกระทำที่ประกอบด้วยกิเลส คือราคะ โทสะ และโมหะ ส่งผลให้ผู้กระทำได้รับความเดือดร้อนทางร่างกาย อันได้แก่ พิกัด เจ็บป่วย เป็นโรคร้าย ฯลฯ และทางจิตใจ คือ มีจิตใจเศร้าหมอง นอกจากนี้บาปยังส่งผลให้ผู้กระทำไปเกิดในภพภูมิที่ทำให้ตนเดือดร้อน ลำบาก ซึ่งได้แก่ อบาย ทุกคติ วินิบาต นรก จะเห็นได้ว่าตราบใดที่มนุษย์ปุถุชนที่ยังไม่มีความสิ้นกิเลส บาปในฐานะวิบากคงมีอยู่ตราบนั้น

๓.๕ บทสรุป

บาปในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้น หมายถึง ความชั่ว ลามก การกระทำที่จัดว่าเป็นบาปนั้น จะต้องเป็นการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาหรือความจงใจ หากการกระทำใดเกิดขึ้นหรือกระทำลงไปโดยปราศจากเจตนา การกระทำนั้นไม่จัดว่าเป็นบาป การสำหรับกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา นี้ จำแนกเป็น ๓ ทาง คือ ทางกาย ทางวาจา และทางใจ ประเภท อุกุศลกรรม (กรรมชั่ว) เมื่อจำแนกกรรมตามเกณฑ์การให้ผล แบ่งกรรมได้เป็น ๑๒ อย่าง โดยแบ่งการให้ผลตามกาล ตามหน้าที่ และความหนักเบา บาปชนิดเดียวกันอาจให้ผลหลายครั้ง เพราะเป็นบาปแรง บาปที่ยังไม่ให้ผล อาจทำให้ผู้ทำบาปเข้าใจว่าหมดบาปแล้ว แต่แท้จริงแล้วยังไม่หมด วิบากกรรมนั้นอาจไม่ได้แสดงให้เห็นในชาติเดียว หากมองในระยะสั้นอาจทำให้เข้าใจคลาดเคลื่อนได้ เพราะบาปบางอย่างอาจยังไม่ส่งผล ทำให้

^{๕๐} พระสังฆราชเมธีจักร, **โลกทิปการ**, หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร พิมพ์เผยแพร่, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล สหประชาพานิชย์, ๒๕๒๙), หน้า ๑๓-๑๕.

^{๕๑} พระสิริมังคลาจารย์, **จักรวาลทีปนี**, หอสมุดแห่งชาติ ตรวจชำระ เรียบเรียง, (กรุงเทพมหานคร: เซ็นทรัลเอ็กซ์เพรสศึกษาการพิมพ์, ๒๒๓๓), หน้า ๙๙-๑๑๓.

^{๕๒} หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, **โสภุปัตติ อรุณวตีสูต** ปฐมมุล ปฐมมุล ปฐมกัมและมุลตันไตร, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๓), หน้า ๖๗.

บางคนเกิดความท้อแท้ เข้าใจผิดว่า ทำดีไม่ได้ดี ทำชั่วไม่ได้ชั่ว ดังนั้นการพิจารณาเรื่องบาปต้องมอง เป็นสายยาว ตั้งแต่อดีต ปัจจุบัน ถึงอนาคต การมองเป็นเป็นสายยาวจึงเกี่ยวข้องกับสังสารวัฏ การสอนให้คนเชื่อเรื่องสังสารวัฏ เป็นการสอนให้คนเกรงกลัวต่อบาป

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาความมีอยู่ของบาป สามารถแยกเป็นประเด็นของบาปไว้ ๓ ประการ ดังนี้คือ

บาปในฐานะกิเลส คืออกุศลกรรม ซึ่งมีมูลเหตุของการกระทำของกรรม กล่าวคือ โลภะ โทสะ โมหะ เป็นรากเหง้าของการกระทำกรรมฝ่ายชั่ว โดยมูลรากของกรรมฝ่ายนี้เป็นสาเหตุให้มนุษย์ คิดปรุงแต่งการกระทำกรรมต่าง ๆ ผลักดันให้มนุษย์เกิดความต้องการ ความปรารถนาอันเป็นเหตุให้ มนุษย์ต้องก่ออกุศลกรรมหรือบาป ดังนั้นบาปจึงมีอยู่ในฐานะของกิเลส

บาปในฐานะของกรรม คือการกระทำอกุศลกรรมหรือบาป ผ่านทาง ๓ กายกรรมฝ่าย อกุศล วจีกรรมฝ่ายอกุศล มโนกรรมฝ่ายอกุศลกรรม ๓ ประเภทนี้มนกรรมเป็นกรรมที่โทษมากกว่า กายกรรมและวจีกรรม เพราะพุทธปรัชญานั้นให้ความสำคัญกับมโนกรรม ทั้งนี้เพราะมโนกรรมเป็น ปัจจัยทำให้เกิดการกระทำทางกายและทางวาจา โดยการกระทำกรรมต้องมีใจเข้าไปประกอบด้วย เสมอไป กล่าวคือต้องมีเจตนาในการกระทำทางใจนั้น ถ้าฟังความจงใจอย่างเดียวก็น่าจัดเป็นกรรมได้ เมื่อปุถุชนที่ยังมี กิเลส อกุศลมูล เป็นต้นอยู่ ย่อมมีการกระทำบาป ทางกาย ทางวาจา และทางใจ ดังนั้น บาปจึงมีอยู่ในฐานะของกรรม

บาปในฐานะวิบาก ได้แก่ ผลของการกระทำที่ไม่ดี กล่าวคือ การกระทำที่ประกอบด้วย กิเลส คือราคะ โทสะ และโมหะ ส่งผลให้ผู้กระทำได้รับความเดือดร้อนทางร่างกาย อันได้แก่ พิการ เจ็บป่วย เป็นโรคร้าย ฯลฯ และทางจิตใจ คือ มีจิตใจเศร้าหมอง นอกจากนั้นบาปยังส่งผลให้ผู้ที่ทำ ไปเกิดในภพภูมิที่ทำให้ตนเดือดร้อน ลำบาก ซึ่งได้แก่ อบาย ทูคติ วินิบาต นรก จะเห็นได้ว่าตราบไต่ที่ มนุษย์ปุถุชนที่ยังไม่มีความสิ้นกิเลส บาปในฐานะวิบากคงมีอยู่ตราบนั่น

บทที่ ๔

วิเคราะห์ความมีอยู่ของบาปในพุทธปรัชญาเถรวาท

บทนี้ผู้วิจัยใช้กรณีตัวอย่างในคัมภีร์พุทธปรัชญาเถรวาทได้แสดงให้เห็นได้ว่า ความมีอยู่ของบาปโดยใช้ปรัชญาตะวันตกใน ๒ ลักษณะคือ เชิงอัตตวิสัยและภววิสัย และในพุทธปรัชญาเถรวาทในเชิงสมมติสัจจะและปรมาตมะสัจจะ ดังต่อไปนี้คือ

๔.๑ วิเคราะห์ความมีอยู่ของบาปในปรัชญาตะวันตก

๔.๑.๑ การวิเคราะห์ความมีอยู่ของบาปเชิงอัตตวิสัย

ความมีอยู่ของบาปแบบอัตตวิสัยสรุปได้ว่า แนวคิดนี้ชี้ไปที่ "ตัวบุคคล" ที่ทุกคนมีซึ่งเป็นสิทธิทางธรรมชาติที่จะปฏิบัติตามใจของตนเอง โดยใครจะตัดสินการกระทำของคนอื่นได้ต้องมองจากมุมมองของพวกเขาเท่านั้น เพราะการกระทำของใครก็ตามล้วนต่างกันไปในเวลาหรือสถานการณ์ต่างๆ ฉะนั้น ความมีอยู่แบบอัตตวิสัยมีอยู่จริง ขึ้นกับอารมณ์ของแต่ละคนเป็นสำคัญ

อย่างไรก็ตาม อัตตวิสัย หรือ จิตวิสัย (อังกฤษ: subjectivity) หมายถึงมุมมองหรือความคิดเห็นของบุคคล โดยเฉพาะสิ่งที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึก ความเชื่อ หรือความต้องการ อาจหมายถึงแนวความคิดส่วนบุคคลที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ ซึ่งตรงข้ามกับความรู้และความเชื่อที่มีพื้นฐานอยู่บนข้อเท็จจริง ในทางปรัชญา คำนี้มักมีความหมายตรงข้ามกับปรวิสัย

อัตตวิสัยเป็นทัศนคติที่มีความเชื่อว่า การมีอยู่ หรือ ความจริงของสิ่งหนึ่งอยู่กับตัวเราเองเป็นคนตัดสิน เช่น คุณได้กลิ่นน้ำหอมยี่ห้อนี้แล้วหอม แต่ในคนอื่นเมื่อได้กลิ่นแล้วเหม็นก็ได้ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่า จากการศึกษาความมีอยู่ของบาปเชิงอัตตวิสัย การพิสูจน์ความมีอยู่ของบาปผ่านกรณีของพระองค์สิมาลถูกยืนยันเรื่องกรรม ซึ่งถูกอธิบายกับอัตตวิสัยในแง่เรื่องของการกระทำที่ท่านได้ทำไว้ก่อนบวชและหลังจากการบวชแล้วและส่งผลต่อตัวท่านเพราะเหตุแห่งการกระทำนั้น ๆ

กรณีที่ ๑ กรณีของสิมาลโจร^๑

กรณีของสิมาลโจรนั้น มีนัยที่น่าสนใจว่า องค์สิมาลนั้นได้ตระหนักด้วยตนเองว่า ความมีอยู่ของบาปที่ตนทำนั้นมีอยู่จริงและตนเองเท่านั้นที่จะสามารถปล่อยละไปได้ เพื่อเข้าสู่ความจริง ซึ่งสามารถวิเคราะห์ได้จากบริบทเนื้อหา ดังนี้คือ

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงนั่งเฉยเสด็จต่อไป โจรองค์สิมาลได้เห็นพระผู้มีพระภาคเสด็จมาแต่ไกล ได้คิดว่า "น่าอัศจรรย์จริง ไม่เคยปรากฏ คนที่เดินมาทางนี้จะต้องรวมพวกกันให้ได้ ๑๐ คน

^๑ ม.ม. (ไทย). ๑๓/๓๔๘-๓๔๙/๔๒๒-๔๒๔

บ้าง ๒๐ คนบ้าง ๓๐ คนบ้าง ๔๐ คนบ้าง ๕๐ คนบ้าง แม้กระนั้นก็ยังตกอยู่ในเงื้อมมือของเรา แต่ทำไม สมณะนี้เพียงรูปเดียว

ลำดับนั้น โจรงคฺคิมลลถือดาบและโล่ผูกสอดแล่งธนูไว้พร้อม ติดตามพระผู้มีพระภาคไปทางเบื้องพระปฤษฎางค์ พระผู้มีพระภาคทรงบันดาลอิทธาภิสังขาร โดยวิธีที่โจรงคฺคิมลลวิ้งจนสุดกำลัง ก็ไม่สามารถจะตามทันพระผู้มีพระภาคผู้เสด็จไปตามปกติได้ ครั้งนั้น โจรงคฺคิมลลได้มีความคิดว่า

“น่าอัศจรรย์จริง ไม่เคยปรากฏ เมื่อก่อนแม้ข้างที่กำลังวิ้ง ม้าที่กำลังวิ่งรถที่กำลังแล่น เนื้อที่กำลังวิ่ง เราก้ยังวิ่งตามทันจับได้ แต่เราวิ้งจนสุดกำลังยังไม่ทันสมณะรูปนี้ซึ่งเดินตามปกติได้” จึงหยุดยืนกล่าวกับพระผู้มีพระภาคว่า “หยุดก่อนสมณะ หยุดก่อนสมณะ”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “เราหยุดแล้ว องคฺคิมลล ท่านต่างหากจงหยุด” จากนั้น โจรงคฺคิมลลคิดว่า “สมณะเหล่านี้เป็นศากยบุตรมักเป็นคนพูดจริงมีปฏิญญาจริง แต่สมณะรูปนี้เดินไปอยู่แท้ ๆ กลับพูดว่า ‘เราหยุดแล้ว องคฺคิมลลท่านต่างหากจงหยุด’ ทางที่ดี เราควรจะถามสมณะรูปนี้ดู”

ลำดับนั้น โจรงคฺคิมลลได้ถามพระผู้มีพระภาค ด้วยคาถาว่า “สมณะ ท่านกำลังเดินไป ยังกล่าวว่า ‘เราหยุดแล้ว ท่านต่างหากยังไม่หยุด’ กลับกล่าวหาข้าพเจ้าผู้หยุดแล้วว่ายังไม่หยุด สมณะ ข้าพเจ้าขอถามเนื้อความนี้กับท่าน ท่านหยุดอย่างไร ข้าพเจ้าไม่หยุดอย่างไร”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า องคฺคิมลล เราวางอาชญาในสรรพสัตว์ได้แล้ว จึงชื่อว่าหยุด แล้วตลอดกาล ส่วนท่านไม่สำรวมในสัตว์ทั้งหลาย เพราะฉะนั้น เราจึงชื่อว่าหยุดแล้วส่วนท่านสิชื่อว่ายังไม่หยุด”

โจรงคฺคิมลลกล่าวว่า “สมณะ นานจริงหนอ ท่านผู้ที่เทวดา และมนุษย์บูชาแล้วผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ เสด็จมาถึงป่าใหญ่เพื่ออนุเคราะห์ข้าพระองค์ ข้าพระองค์นั้นจักละการทำบาป เพราะฟังคาถาอันประกอบด้วยธรรมของพระองค์”

โจรงคฺคิมลลได้กล่าวอย่างนี้แล้ว ทั้งดาบและอาวุธลงในเหวลึกมีหน้าผาชัน โจรงคฺคิมลลได้ถวายนิเวศนาพระบาททั้งสองของพระสุคต แล้วทูลขอบรรพชา กับพระสุคต ณ ที่นั่นเอง

พระพุทธเจ้าทรงประกอบด้วยพระกรุณาคุณ ทรงแสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ เป็นศาสดาของโลกพร้อมทั้งเทวโลก ได้ตรัสกับโจรงคฺคิมลลในเวลานั้นว่า “เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด” นี้แลเป็นภิกษุภาวะของโจรงคฺคิมลลนั้นจากบริบทโดยสังเขปดังกล่าวขององคฺคิมลล ผู้วิจัยเห็นว่าสามารถจำแนกออกเป็น ๒ ลักษณะคือ ๑. ลักษณะบุคคลที่สัมบูรณ์ และไม่สัมบูรณ์ ๒. การกระทำบาปที่สัมบูรณ์และไม่สัมบูรณ์

๑. ลักษณะบุคคลที่สัมบูรณ์ และไม่สัมบูรณ์

ประเด็นที่ ๑ การได้รับชื่อว่า “อหิงสกะ” เริ่มแรกเดิมที่นั้นองคุลิมาลนั้นได้รับการทำนายแล้วว่า เกิดมาเพื่อเป็นศรัตรูต่อราชบัลลังก์ ซึ่งประเด็นนี้สะท้อนให้เห็นความมีอยู่ของความจริงเชิงอัตวิสัยคือ เป็นสิ่งที่ผู้กระทำเท่านั้นที่จะได้รับผลแห่งการกระทำนั้น ไม่มีใครจะได้รับผลอื่นโดยไม่ใช่ตัวของเขา กล่าวคือทำอย่างไรย่อมได้รับผลเช่นนั้น บางครั้งผลแห่งการกระทำไม่ได้ส่งผลในขณะนั้นแต่บางอย่างส่งผลข้ามภพข้ามชาติด้วย กรณีขององคุลิมาลนั้นผู้เป็นพ่อเห็นแล้วว่าลูกที่จะเกิดมาจะเป็นอย่างไร ดังนั้นการตั้งชื่อให้ว่า “อหิงสกะ” ซึ่งแปลได้ว่า ผู้ไม่เบียดเบียนนั้นก็อาจเป็นการแก้ให้ แต่สิ่งที่เป็นตัวตนจริงของ “อหิงสกะ” นั้นไม่เปลี่ยนแปลง แม้แต่จะเจริญเติบโตมาได้อย่างไร ซึ่งประเด็นนี้อาจเกี่ยวกับความจริงเชิงภววิสัยด้วยว่า เรื่องกรรม นั้นเป็นเรื่องจินตไทย แต่ในประเด็นเรื่องชื่อ ในมุมมองความมีอยู่ของบาปเชิงอัตวิสัยในปรัชญาตะวันตกนั้นเป็นเรื่องส่วนตัวที่ทุกคนสามารถที่จะกระทำและตัดสินใจอะไรได้ด้วยตัวเองและรับผลนั้นด้วย

แม้ว่าผู้เป็นพ่อจะพยายามอย่างไรสุดท้ายแล้ว “อหิงสกะ” ก็ยังคงเบียดเบียนและทำร้ายผู้อื่นอยู่ด้วย ประเด็นนี้อาจจะเพิ่มอีกได้ว่า ทุกคนที่เกี่ยวข้องกับ “อหิงสกะ” อาจเคยกระทำความผิดด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายของพ่อที่มีลูกอย่าง “อหิงสกะ” หรือ ฝ่ายของอาจารย์ หรือเพื่อนร่วมเรียนกับ “อหิงสกะ” ที่กระทำการให้ “อหิงสกะ” ได้เป็นโจรองคุลิมาล และสุดท้ายก็ได้พบเจอกับพระพุทธเจ้าต่อไป จวบจนกระทั่ง “อหิงสกะ” หรือ “องคุลิมาล” ได้ขอบวชแล้วบรรลุพระอรหันต์

ประเด็นนี้ของ “อหิงสกะ” หรือ “องคุลิมาล” นั้นกล่าวได้ว่าเป็นลักษณะบุคคลที่ยังไม่สัมบูรณ์ เพราะยังเป็นผู้ที่ยังเกี่ยวข้องกับโลกหรือ ความโลภ ความโกรธ ความหลง อยู่ยังไม่ออกจากการเป็นปุถุชน แต่เมื่อที่เป็นบุคคลที่มีลักษณะที่สัมบูรณ์แล้วก็ยังมีผลบาปกรรมที่ตัวของ “องคุลิมาล” นั้นยังคงต้องรับผลกรรมอยู่ในเชิงกายภาพ แต่ในจิตใจของ “องคุลิมาล” แล้วท่านไม่มีความโลภ ความโกรธ ความหลง บาปจึงไม่มีอยู่

ในประเด็นนี้ ลักษณะบุคคลที่สัมบูรณ์ และไม่สัมบูรณ์นี้ขององคุลิมาล ทำให้เห็นได้ว่ายังมีอีกสภาวะหนึ่งที่เรียกว่า “Being” คือมีภาวะความเป็นมนุษย์มาตั้งแต่เริ่มแรกว่าถูกกำหนดว่าเป็นอย่างไร ดังนั้นในแง่นี้อาจมองได้ว่า พฤติกรรมใด ๆ ก็มาจากสิ่งที่เป็นอยู่ก่อนแล้ว ดังนั้น องคุลิมาลอาจไม่มีเจตจำนงเสรี (Free will) ที่ตนเองจะมีอิสระที่แท้จริง เพราะเป็นภาวะที่องคุลิมาลเป็นอยู่แล้ว แต่ในอีกนิยามหนึ่งของ “Being” คือ มีลักษณะที่ภาวะความเป็นมนุษย์นั้นยังคงสามารถเปลี่ยนแปลงได้อีก คือ แมว่าองคุลิมาลจะเกิดมาหรือถูกกำหนดมาให้เป็นอย่างนั้น แต่องคุลิมาล ก็สามารถเปลี่ยนแปลงตนได้ ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า “Being” ขององคุลิมาลนั้นเบื้องต้นเป็นไปตามที่ถูกกำหนดไว้ และอีกภาวะหนึ่งก็ถูกทำให้เปลี่ยนไป ส่วนหนึ่งอาจกล่าวได้ว่า กรรมบางอย่างที่ให้ผลทั้งที่ดีและไม่ดีนั้นด้วย ซึ่งส่วนหนึ่งกรรมปัจจุบัน (Doing) สำคัญไม่น้อยไปกว่ากัน แต่ก็ต้องอาศัยบริบทในการอุดหนุน ซึ่งเรียกว่าต้องมีปรโตโฆสะ คือ บุคคลที่เป็นกัลยาณมิตร คอยให้คำแนะนำ ในที่นี้เบื้องต้นองคุลิมาล มีเพื่อนไม่ดี และอาจารย์ที่มีความอิจฉา ส่งผลให้ องคุลิมาล หลงไปกับคำแนะนำเหล่านั้น ต่อมาเพื่อได้รับการกระตุ้นเตือนจากพระพุทธเจ้า ทำให้องคุลิมาล ตระหนักชัดด้วยตนอีกครั้งหนึ่งจึงตื่นขึ้นมาปรับเปลี่ยนตน ประเด็นนี้เรียกได้ว่าองคุลิมาลมี โยนสีโสมนสิการ ในการพิจารณาด้วยตนเอง

จึงทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนไปในทิศทางที่ถูกต้อง ดีงาม ประสบกับชีวิตที่ประเสริฐสุดคือ เป็นพระอรหันต์ และได้สร้างประโยชน์ไว้แก่ชนเป็นอันมากต่อไปอีกด้วย

ดังนั้น ความมีอยู่ของบาปเชิงอัตตวิสัยในปรัชญาตะวันตกนั้นก็เห็นได้ว่า บาปกรรมนั้นยังมีอยู่ในลักษณะบุคคลที่ไม่สมบูรณ์ไม่มีในบุคคลที่สมบูรณ์

๒. การกระทำบาปที่สมบูรณ์และไม่สมบูรณ์

ในประเด็นการกระทำบาปที่สมบูรณ์และไม่สมบูรณ์ นั้นกล่าวได้ว่าอยู่ที่เจตนาของผู้กระทำ ดังนั้นเจตนาของเจตนาเป็นสิ่งสำคัญ “อหิงสกะ” หรือ “องคุลีมาล” มีทั้งแรงของกรรมที่ส่งผลให้เป็นแรกเริ่มตั้งแต่การเกิดแล้ว แต่“อหิงสกะ” หรือ “องคุลีมาล” นั้นยังมีเจตจำนงเสรี หรือสามารถใคร่ครวญหรือไตร่ตรองบางอย่างด้วยตนเอง ดังกรณีนี้ กล่าวคือ

พระองคุลีมาลโปรดหญิงมีครรภ์^๒อีกส่วนหนึ่งคือ ท่านพระองคุลีมาลครองอันตรวาสก ถือบาตรและจีวรเข้าไปบิณฑบาตยังกรุงสาวัตถี กำลังเที่ยวบิณฑบาตไปตามลำดับตรอกอยู่ในกรุงสาวัตถีได้เห็นสตรีคนหนึ่งมีครรภ์แก่ใกล้คลอด จึงคิดว่า “สัตว์ทั้งหลายย่อมเศร้าหมองหนอ สัตว์ทั้งหลายย่อมเศร้าหมองหนอ” จากนั้น ท่านพระองคุลีมาลก็เที่ยวบิณฑบาตในกรุงสาวัตถี กลับจากบิณฑบาตภายหลังฉันภัตตาหารเสร็จแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส เข้าวันนี้ ข้าพระองค์ครองอันตรวาสกถือบาตรและจีวรเข้าไปบิณฑบาตยังกรุงสาวัตถี กำลังเที่ยวบิณฑบาตไปตามลำดับตรอกอยู่ในกรุงสาวัตถี ได้เห็นสตรีมีครรภ์แก่ใกล้คลอดคนหนึ่ง จึงคิดว่า ‘สัตว์ทั้งหลายย่อมเศร้าหมองหนอ สัตว์ทั้งหลายย่อมเศร้าหมองหนอ’ พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า“องคุลีมาล ถ้าเช่นนั้น เธอจงเข้าไปหาสตรีนั้นถึงที่อยู่แล้วกล่าวอย่างนี้ว่า ‘น้องหญิง ตั้งแต่อาตมภาพเกิดมา ไม่เคยรู้ว่าจิตใจปลงชีวิตสัตว์เลย ด้วยสังขจาวานี้ ขอความสวัสดิ์จึงมีแก่เธอ ขอความสวัสดิ์จึงมีแก่ทารกในครรภ์ของเธอเกิด’”

ท่านพระองคุลีมาลกราบทูลว่า “ก็การพูดเช่นนั้นจักเป็นอันว่าข้าพระองค์กล่าวเท็จทั้งที่รู้เป็นแน่ เพราะข้าพระองค์เคยจิตใจปลงชีวิตสัตว์เสียมากต่อมากพระผู้มีพระภาคตรัสว่า “องคุลีมาล ถ้าเช่นนั้น เธอจงเข้าไปหาสตรีนั้นถึงที่อยู่แล้วกล่าวอย่างนี้ว่า ‘น้องหญิง ตั้งแต่อาตมภาพเกิดมาโดยอริยชาติ ไม่เคยรู้ว่าจิตใจปลงชีวิตสัตว์เลย ด้วยสังขจาวานี้ ขอความสวัสดิ์จึงมีแก่เธอ ขอความสวัสดิ์จึงมีแก่ทารกในครรภ์ของเธอเกิด’”

ท่านพระองคุลีมาลทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว เข้าไปหาหญิงนั้นถึงที่อยู่แล้วได้กล่าวว่า “น้องหญิง ตั้งแต่อาตมภาพเกิดมาโดยอริยชาติ ไม่เคยรู้ว่าจิตใจปลงชีวิตสัตว์เลย ด้วยสังขจาวานี้

^๒ ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๕๑/๔๒๘-๔๒๙.

ขอความสวัสดีจงมีแก่เธอ ขอความสวัสดีจงมีแก่ทารกในครรภ์ของเธอเถิด” ทันใดนั้น ความสวัสดีได้มีแก่สตรีนั้น ความสวัสดีได้มีแก่ทารกในครรภ์ของสตรีนั้นแล้ว

จากที่ยกเนื้อหามากล่าว ประเด็นสำคัญนี้คือพระองค์คูลีมาลไม่มีเจตนาอย่างสมบูรณ์ในเรื่องของจิตใจคือ ‘น้องหญิง ตั้งแต่อาตมภาพเกิดมาโดยอริยชาติ ไม่เคยรู้ว่าจิตใจปลงชีวิตสัตว์เลย ด้วยสังขจาวานี้ ขอความสวัสดีจงมีแก่เธอ ขอความสวัสดีจงมีแก่ทารกในครรภ์ของเธอเถิด”

ดังนั้นการกระทำนี้จึงกล่าวได้ว่า พระองค์คูลีมาลไม่มีเจตนา อย่่างไรก็ตามจากข้อความนี้เห็นได้ว่า สถานะก่อนบวชและหลังบวชนั้นต่างกัน คือ ความดีของท่านนั้นสัมพันธ์กับตัวท่านก่อนบวชเป็นโจรฆ่าคน ผลของการฆ่าทำให้พระราชอาประกาศจับท่าน คือตั้งแต่ท่านเกิดในอริยชาติ ท่านไม่เคยคิดหรือแก้งที่จะปลงสัตว์จากชีวิตเลย หมายความว่าตั้งแต่ท่านบวชมาท่านไม่เคยมีเจตนาแก้งสัตว์ให้ตายเลย โดยพิจารณาจากการแยกระหว่างความเป็นฆราวาสกับความเป็นอริยชาติของท่าน แสดงว่าบาปของท่านมีอยู่ในสถานะที่เป็นฆราวาสไม่ใช่มีอยู่ในสถานะที่เป็นอริยชาติ เพราะเงื่อนไขมีอยู่ว่าคุณจะกระทำบาปได้ก็ต่อเมื่อเป็นปุถุชน เพราะคำว่าอริยชาตินั้นบ่งบอกถึงความหมายที่ว่าไม่มีการกระทำบาปอยู่แล้ว ฉะนั้นการออกบวชแล้วบรรลุพระอรหันต์ทำให้ท่านเป็นอริยชาติไม่มีบาป แสดงว่าบาปไม่ได้มีเงื่อนไขของปรีวิสัย มันมีอยู่ด้วยเงื่อนไขของความเป็นปุถุชน จึงเป็นอรรถวิสัยซึ่งแย้งกับความจริงที่เป็นปรีวิสัย มันไม่มีอยู่เลยเพราะ พิจารณาจากจิตกับเจตสิกว่าสถานะของจิตกับเจตสิกจะมีอยู่ก็ต่อเมื่อมีภาวะของความเป็นปุถุชน คือมีเจตนา เจตนาจะประกอบกับสิ่งที่เรียกว่าจิตเท่านั้น เจตนาจะไม่มีอยู่ถ้าบุคคลเหล่านี้ไม่มีจิต พระอริยชาติไม่มีจิตแสดงว่าอยู่เหนือเจตนา จิตในที่นี้ก็คืออตต

จากการพิจารณาปัญหาความมีอยู่เชิงอรรถวิสัยสามารถแสดงตาราง ดังนี้

ความมีอยู่ของบาปในเชิงอรรถวิสัย			
	บาปในฐานะกิเลส	บาปในฐานะกรรม	บาปในฐานะวิบาก
พระกรณีองค์คูลีมาล	✓	✓	

กรณีที่ ๒ พระโมคคัลลานะ

กรณีพระโมคคัลลานะผู้วิจัยเห็นว่าสามารถวิเคราะห์ได้ใน ๒ ลักษณะที่สำคัญคือ ๑. ลักษณะบุคคลที่สัมบูรณ์ และที่ไม่สัมบูรณ์ ๒. การกระทำบาปที่สัมบูรณ์และไม่สัมบูรณ์

อย่างไรก็ตาม กรณีพระโมคคัลลานะได้สะท้อนให้เห็นบาปในเชิงบาปเชิงอรรถวิสัยคือ ท่านพิจารณาด้วยตนแล้วว่า เพราะกรรมที่ท่านทำไว้และถึงเวลาที่ต้องรับผลกรรมนั้น ไม่มีใครจะช่วยหรือว่ารับแทนท่านได้ คือ

“พระโมคคัลลานะ สามารถหลบหนีพวกโจรได้ในช่วงสองเดือนแรก พอถึงเดือนที่สาม พระเถระระลึกได้ว่า ท่านเคยประกอบกรรมทำชั่วมาในชาติหนึ่ง ท่านจึงไม่ยอมใช้ฤทธิ์ทำการหลบหนีอีกต่อไป ท่านจึงถูกโจรจับและถูกทุบตีจนกระทั่งกระดูกแตกละเอียด หลังจากนั้นพวกโจรได้นำร่างของท่านไปทิ้งไว้ที่พุ่มไม้เพราะเข้าใจว่าท่านเสียชีวิตแล้ว แต่ท่านยังไม่เสียชีวิต และคิดว่า จะไปเฝ้าพระศาสดาเสียก่อนแล้วจักปรีนิพพาน จึงได้ใช้กำลังแห่งฌานประสานกระดูกให้กลับแข็งแรง แล้วไปหาเหล่าผู้สำนักของพระศาสดา ถวายบังคมแล้วกราบพูลอ้อลา พระศาสดาได้ตรัสบอกให้เถระแสดงธรรมให้พระองค์สดับเสียก่อน พระเถระก็ได้กระทำตามพุทธานุญาต จากนั้นได้ถวายบังคมลา เหาะไปที่ตงกาฬสิลา และได้ปรีนิพพาน ณ ที่นั้น”^๓

ดังนั้น ประเด็นสำคัญของกรณีพระโมคคัลลานะแสดงว่ามีอยู่ของบาป แม้ว่ากรณีนี้จะมีความสัมพันธ์ระหว่างกรรมที่เป็นเชิงภววิสัยด้วยก็ตามหรือจินตย ๔ อย่างคือ^๔ ๑. พุทธวิสัยของพระพุทธรูปทั้งหลาย ๒. ฌานวิสัยของผู้ได้ฌาน ๓. วิบากแห่งกรรม ๔. ความคิดเรื่องโลก

อย่างไรก็ตามแต่การสำนึกของพระโมคคัลลานะทำให้เห็นได้ว่ายอมรับความจริงนั้นด้วยตนเองจึงกล่าวได้ด้วยว่ายอมรับความมีอยู่จริงของบาปเชิงอัตตวิสัยได้เช่นกัน

ในกรณีพระโมคคัลลานะผู้วิจัยเห็นว่าสามารถวิเคราะห์ได้ใน ๒ ลักษณะที่สำคัญคือ ๑. ลักษณะบุคคลที่สัมบูรณ์ และลักษณะบุคคลที่ไม่สัมบูรณ์ ๒. การกระทำบาปที่สัมบูรณ์และไม่สัมบูรณ์ ดังต่อไปนี้คือ

๑. ลักษณะบุคคลที่สัมบูรณ์ และลักษณะบุคคลที่ไม่สัมบูรณ์

ความมีอยู่ของบาปเชิงอัตตวิสัยในปรัชญาตะวันตก หากพิจารณาเงื่อนไข ใน ๒ ลักษณะคือ ๑. ลักษณะบุคคลที่สัมบูรณ์ และลักษณะบุคคลที่ไม่สัมบูรณ์ว่า บาปกรรมจะให้ผลลักษณะบุคคลใดมากกว่ากัน ในที่นี้ก็จะกล่าวได้ว่า แม้จะเป็นพระอรหันต์ที่มีฤทธิ์มากก็ไม่สามารถละผลแห่งบาปกรรมได้ แม้ว่าบาปกรรมที่ทำไว้ในอดีตชาติที่เป็นบุคคลไม่สัมบูรณ์คือ เป็นปุถุชน ที่กระทำต่อมารดาของตนก็ตาม แต่บาปกรรมนั้นยังให้ผลตราบเท่าที่ยังมีชีวิตอยู่หรือชั้น ๕ อยู่

๒. การกระทำบาปที่สัมบูรณ์และไม่สัมบูรณ์

ความมีอยู่ของบาปเชิงอัตตวิสัยในปรัชญาตะวันตก เงื่อนไขสำคัญในการวิเคราะห์ในกรณีพระโมคคัลลานะ คือ เจตนาหรือเจตจำนงในการกระทำ เงื่อนไขสำคัญของอัตตวิสัยคืออยู่ที่ผู้กระทำนั้น ๆ เป็นเรื่องของแต่ละบุคคลที่กระทำ ดีหรือบาปกรรมจึงกล่าวได้ว่าเป็นอัตตวิสัย

^๓ ชุ.อป.อ. (ไทย) ๑/๕๐๘/๓๓๙.

^๔ อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๗๗/๑๒๒

ประเด็นที่ ๑ ผลของการกระทำ ในกรณีพระโมคคัลลานะการกระทำบาปที่สมบูรณ์และไม่สมบูรณ์นั้นจึงเป็นอัตตวิสัย หากแต่ผลอันที่จะตามมาก็ย่อมเป็นสิ่งที่สะท้อนมาจากผู้กระทำเช่นกัน คือ ทำอย่างไรก็ได้รับสิ่งนั้น ดังนั้นการที่พระโมคคัลลานะได้รับผลจากการกระทำของตนคือการถูกทุบก็กล่าวได้ว่าได้รับผลอันตนได้กระทำไว้แล้วในอดีต

ประเด็นที่ ๒ กรรมร่วมกัน ในส่วนของพวกกลุ่มโจรที่กระทำหรือถูกใช้ให้กระทำก็ย่อมกล่าวได้ว่ามีสิ่งที่เคยกระทำร่วมกันมาเมื่อก่อน และก็ย่อมรับผลแห่งบาปกรรมอันนั้นด้วยต่อไป

ประเด็นที่ ๓ ในลักษณะภาพรวมของพุทธปรัชญา กล่าวได้ว่า สอนเรื่องกรรม (กรรมวาท) ด้วย เป็นการเน้นให้เห็นถึงการกระทำว่าเจตนาในการกระทำเรื่องจิตใจนั้นสำคัญ จิตเป็นเบื้องต้นต่อกายกรรม วจีกรรมด้วย ซึ่งแสดงให้เห็นว่า อะไรดีหรือไม่ดีหรือว่าบาป, ชั่วนั้น ย่อมมีผลไม่ว่าจะเป็นทางตรงคือให้ผลในชาตินี้และทางอ้อมคือการให้ผลในชาติหน้า

จากการพิจารณาปัญหาความมีอยู่เชิงอัตตวิสัยสามารถแสดงตาราง ดังนี้

ความมีอยู่ของบาปในเชิงอัตตวิสัย			
กรณีพระโมคคัลลานะ	บาปในฐานะกิเลส	บาปในฐานะกรรม	บาปในฐานะวิบาก
		✓	✓

๔.๑.๒ วิเคราะห์ความมีอยู่ของบาปเชิงภววิสัย

จากการศึกษาผู้วิจัยจักได้วิเคราะห์โดยใช้กรณีตัวอย่างต่าง ๆ ที่ได้นำมาดังต่อไปนี้คือ

กรณีตัวอย่างของพระอุบลวรรณาเถรี

กรณีตัวอย่างของพระอุบลวรรณาเถรี ที่แสดงให้เห็นถึงความมีอยู่ของความบาปในเชิงภววิสัย ที่บาปนั้นจะต้องให้ผล เพราะหากบาปที่ทำไว้นั้นไม่กระทำต่อบุคคลที่สมบูรณ์และการกระทำที่สมบูรณ์ในตัวเองด้วย จากกรณีนี้โดยสังเขปคือ

นั้นทมาณพทราบว่ พระอุบลวรรณาเถรี จำพรรษาอยู่ในป่า ในกระท่อมเล็ก ด้วยจิตอันฝังแน่นด้วยราคะตัณหา^๕ นั้นทมาณพได้แฝงตัว แอบรถอยู่จนถึงเช้า พระอุบลวรรณาเถรีออกบิณฑบาตแล้ว นั้นทมาณพได้หลบเข้าไปแอบซ่อนอยู่ใต้เตียงนอนในกระท่อม เมื่อพระอุบลวรรณาเถรีกลับจากบิณฑบาตยังไม่ได้ฉันท่านั่งพักสงบอยู่บนเตียง นั้นทมาณพได้ออกมา

^๕ วิมทา (ไทย) ๓/๖๕๘/๖ - ๗.

จากที่ซ่อนเข้าปลุกปล้ำ พระอุบลวรรณเถรี แม้นจะร้องหาคนช่วยก็ไม่เป็นผล เพราะไม่มีใครอยู่ใกล้ จึงกล่าวให้สติแก่นันทมานพว่า จงอย่าทำเช่นนี้ ความหายณะจะสู่ท่าน นันทมานพไม่ได้ฟัง กลับปลุกปล้ำพระอุบลวรรณเถรี จนสำเร็จความใคร่ตั้งใจปรารถนา พอก้าวลงจากแคร่ก็ถูกแผ่นดินสวบตกลงสู่รอกเวจีด้วยกรรมลามกนั้นหนักมาก^๖

จากกรณีตัวอย่างของพระอุบลวรรณเถรี ผู้วิจัยเห็นว่าสามารถจำแนกออกเป็น ๒ ลักษณะคือ ๑. ลักษณะบุคคลที่สัมบูรณ์ และไม่สัมบูรณ์ ๒. การกระทำบาปที่สัมบูรณ์และไม่สัมบูรณ์

๑. ลักษณะบุคคลที่สัมบูรณ์ และไม่สัมบูรณ์

จากบริบทในเรื่องกรณีตัวอย่างของพระอุบลวรรณเถรี นี้

ประเด็นที่ ๑ พระอุบลวรรณเถรีเป็นพระอรหันต์กล่าวได้ว่าเป็นบุคคลที่สัมบูรณ์แล้ว ดังนั้นสิ่งที่พระอุบลวรรณเถรี จะกระทำสิ่งใดต่อใครในสิ่งที่ไม่ดีทั้งทางกาย วาจา หรือจิตใจนั้นย่อมไม่มี การให้ผลก็ย่อมไม่มี หากแต่สิ่งที่พระอุบลวรรณเถรีได้รับนั้นชี้ได้ว่าเพราะการกระทำบาปในอดีตที่ส่งผล ณ ปัจจุบัน

ลักษณะบุคคลที่สัมบูรณ์ และไม่สัมบูรณ์นั้นวิเคราะห์ได้จากการกระทำในอดีตที่ส่งผลในปัจจุบันก็ได้จากกรณีนี้ของพระอุบลวรรณเถรีที่สำเร็จเป็นพระอรหันต์

อย่างไรก็ตาม เงื่อนไขที่สำคัญที่เป็นเหตุให้พระอุบลวรรณเถรีเป็นพระอรหันต์ คือการได้เป็นบุคคลที่สัมบูรณ์ คือการเข้าถึงความจริง ในคัมภีร์ได้กล่าวไว้ว่า

เมื่อนางบวชใหม่ ๆ ถึงเวร [วาระ] ในโรงอุโบสถ นางตามประทีปกวาดโรงอุโบสถ ถือเอา นิमितที่เปลวประทีป ตรวจดูบ่อย ๆ ก็ทำถามมีเตโชกสิณเป็นอารมณ์ ให้ถามบังเกิด แล้วทำถามนั้น ให้เป็นบาท ก็บรรลुพระอรหัต พร้อมด้วยพระอรหัตผลนั้นแล ก็เป็นผู้ชำระขำนาญ ในการแสดงฤทธิ์ต่าง ๆ ต่อมา ในวันที่พระศาสดาทรงทำยมกปาฏิหาริย์ ท่านก็บันลือสีหนาทว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ จักทำปาฏิหาริย์ถวาย พระศาสดาทรงทำเหตุอันนี้ให้เป็นอัตถุปัตติ เหตุเกิดเรื่องประทีปนั้น ณ พระเชตะวันมหาวิหาร เมื่อทรงสถาปนาภิกษุณีทั้งหลาย ในตำแหน่งต่าง ๆ ตามลำดับ จึงทรงสถาปนาพระเถรีนี้ไว้ ในตำแหน่งเอตทัคคะเป็นเลิศกว่าภิกษุณีสาวิกา ผู้มีฤทธิ์แล^๗

ดังนั้น การที่พระอุบลวรรณเถรีเป็นพระอรหันต์กล่าวได้ว่าเป็นบุคคลที่สัมบูรณ์แล้ว การกระทำทางกาย วาจา และใจที่เกี่ยวข้องกับบาปกรรมทั้งสิ้นจึงไม่มี เพราะการกระทำเป็นเพียงกริยาอย่างหนึ่งเท่านั้น แต่บุคคลที่กระทำต่อบุคคลที่สัมบูรณ์อย่างพระอุบลวรรณเถรีย่อมได้รับผลแห่งบาปกรรมนั้น เพราะเกี่ยวข้องกับผู้ถูกระทำ

^๖ ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๒/๒๑๒ - ๒๑๔.

^๗ ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๒/๑๒/๗๘.

ประเด็นที่ ๒ ในส่วนของนันทมาณนั้นเป็นปุถุชนเป็นบุคคลที่ไม่ดีหรือไม่สมบูรณ์ คือมีบาปกรรมคือ มีโรคคุดันหา ซึ่งกล่าวได้ว่าแตกต่างกับพระอุบลวรรณาเถรีผู้ถูกระทำที่ไม่ยินดี คือ “เจ้าคนพาล เจ้าอย่าพินาศฉิบหายเลย เจ้าคนพาล เจ้าอย่าพินาศฉิบหายเลย” นันทมาณพ ก็ไม่ยอมเชื่อฟัง ได้ทำการข่มขืนพระเถรีสมปรารถนาแล้วก็หลีกหนีไป พอเขาหลบหนีไปได้ไม่ไกล แผ่นดินใหญ่ก็มีอาการประหนึ่งว่าไม่สามารถจะรองรับน้ำหนักของเขาเอาไว้ได้ จึงอ่อนตัวยุบลงแล้วนันทมาณพก็จมดิ่งลงในแผ่นดิน ไปเกิดในอเวจีมหานรก”

ดังนั้นกล่าวได้ว่าไม่ว่าบุคคลจะมีความไม่สมบูรณ์คือเป็นปุถุชนยอมได้รับผลจากสิ่งที่ตนเป็นหรือมีได้ด้วย

ฉะนั้น หากเพียงแต่บุคคลที่ไม่สมบูรณ์นั้นบางครั้งอาจไม่ได้รับผลนั้นโดยตรงก็อาจจะทางอ้อมคือในโลกกายภาคหน้า

อย่างไรก็ตาม ประเด็นลักษณะบุคคลที่สมบูรณ์ และไม่สมบูรณ์ มีความสัมพันธ์บางอย่างด้วย คือบางครั้งสาเหตุของกายภาพของตนอาจทำให้ตนได้รับผลนั้นด้วย อย่างเช่นพระอุบลวรรณาเถรีที่มีลักษณะทางกายภาพ(สวย)ตั้งแต่อดีตที่ส่งผลมา และจนกระทั่งได้รับผลสืบเนื่องจากนันทมาณพได้กระทำการข่มขืน กล่าวคือ

“เมื่อนางเจริญวัยเข้าสู่วัยสาว นอกจากจะมีผิวงามแล้วรูปร่างลักษณะยังคงงามสุดเท่าที่จะหาหญิงอื่นทัดเทียมได้ จึงเป็นที่หมายปองต้องการของพระราชาและมหาเศรษฐีทั่วทั้งชมพูทวีป ซึ่งต่างก็ส่งเครื่องบรรณาการอันมีค่าไปมอบให้พร้อมกับสวามิภักดิ์เพื่ออภิเษกสมรสด้วย ฝ่ายเศรษฐีผู้บิดาของนางรู้สึกลำบากใจด้วยคิดว่า “เราไม่สามารถที่จะรักษาน้ำใจของคนทั้งหมดเหล่านี้ได้ เราควรจะหาอุบายทางออกสักอย่างหนึ่ง” แล้วจึงเรียกลูกสาวมาถามว่า “แม่อุบลวรรณา เจ้าจะสามารถบวชได้ไหม?”^๘

กล่าวได้ว่า ความเป็นพระอรหันต์นั้นยังรับผลกรรมนั้นเป็นได้ในแง่ของกายภาพ แต่ในส่วนจิตใจของ พระอุบลวรรณาเถรีนั้นสิ้นกิเลสแล้วยอมไม่มีโรค คุดันหา โทสะ หรือโมหะ ใดใดทั้งสิ้นดังที่พระพุทธรเจ้าตรัสไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีอุบลวรรณานั้นไม่ยินดี ไม่ต้องอาบัติ”^๙ บาปกรรมที่พระอุบลวรรณาเถรีเป็นผู้ถูกระทำจึงไม่มี

ดังนั้น บาปกรรมไม่อาจส่งผล แต่บาปกรรมบางอย่างก็ยอมส่งผลได้อยู่ ตราบจนกระทั่งเข้าสู่นิพพาน (สิ้นขันธ ๕) ส่วนปุถุชนอย่างนันทมาณพก็ยังจะต้องรับผลบาปกรรมที่ตนได้กระทำไว้ทั้งปัจจุบันและอนาคต เพราะกล่าวได้ว่าบาปเป็นสิ่งที่มิได้อยู่แล้ว ใครทำก็รับผลของกรรมนั้น

^๘ พระอุบลวรรณาเถรี เอตทัคคะในฝ่ายผู้มีฤทธิ์

^๙ วิ.มหา. (ไทย) ๑/๖๘/๕๘.

๒. การกระทำบาปที่สัมบูรณ์และไม่สัมบูรณ์ไม่มีเจตนาไม่มีบาป

ประเด็นที่ ๑ ความเป็นบุคคลของพระอุบลวรรณาเถรีนั้นเป็นพระอรหันต์ การกระทำบาปที่สัมบูรณ์ในแง่ของจิตใจนั้นย่อมไม่มีสิ่งที่เป็นบาปเพราะเจตนาไม่มี แต่ส่วนของนันทมาณพ กล่าวได้ว่ามีครบทั้ง ๓ คือ กายกรรม วาจกรรมและมโนกรรม ประกอบพร้อมกับมือกุศลมูลคือ ราคะ เป็นต้นประกอบเข้าด้วย ทำให้มีแรงผลักดันส่งผลต่อไปในกายภาคหน้าอีกมาก

ประเด็นที่ ๒ การกระทำที่มีเจตนาที่ครบถ้วนคือ ก่อน ระหว่างและหลัง ย่อมทำให้ได้รับผลบาปกรรมที่ทำไว้ ดูได้จากกรณีที่นันทมาณพต้องตกนรกซึ่งเป็นผลจากการกระทำของตน

ประเด็นที่ ๓ การมีแรงผลักดันอย่างเช่น อกุศลมูลคือ ราคะของนันทมาณพ เป็นต้นเหตุหรือรากเหง้าของปัญหาที่สำคัญของการแสดงให้เห็นถึงความมีอยู่เชิงภววิสัยของบาปว่าเป็นสิ่งที่มีอยู่จริงให้ผลตามไปดังที่พระพุทธองค์ได้ตรัสว่า “คนพาล ย่อมร่ำเรงยินดีในบาปกรรมลามกที่ตนกระทำ ประจวบว่าดื่มน้ำผึ้งที่มรสหวาน จนกว่าบาปกรรมนั้นจะให้ผล จึงจะได้ประสบกับความทุกข์ เพราะกรรมนั้น” อันนำไปสู่การกระทำทั้ง ๓ ทาง คือ กาย วาจา และจิตใจหากไม่ได้ขัดเกลาหรืองด หรือการละเว้น

ประเด็นที่ ๔ การยอมรับผลของกรรม พระอุบลวรรณาเถรี ได้รับเอตทัคคะในฝ่ายผู้มีฤทธิ์ แต่กรณีนี้ระหว่างนันทมาณพนั้นแสดงให้เห็นได้ว่า เหมือนกับพระอุบลวรรณาเถรีพิจารณาแล้วว่าด้วยผลของวิบากกรรมบางอย่างของตนก็เป็นไปได้ที่จะต้องมีส่วนในกรณีนี้ จึงเป็นเหตุผลบางอย่างที่ได้เกิดขึ้นทำให้พระอุบลวรรณาเถรีไม่ได้ใช้ความสามารถทางด้านนี้ของตนในการจัดการกับนันทมาณพ

ดังนั้น จากกรณีตัวอย่างนี้จะเห็นว่า ในเบื้องต้นก่อนจะลงมือกระทำการย่อมมีกรรมในเชิงมโนกรรม วาจกรรมและกายกรรมต่อพระอุบลวรรณาเถรีนั้นของนันทมาณพมีเจตนาที่ไม่ดี จนนำไปสู่การสร้างบาปกรรมซึ่งสะท้อนให้เห็นผลที่จะตามไปคือการตกนรกถูกแผ่นดินสูบตกลงสู่นรกอเวจี ซึ่งความมีอยู่จริงในเชิงภววิสัยเช่นนี้ได้

ในประเด็นที่ ๒ ความมีอยู่ของบาปเชิงภววิสัยในปรัชญาตะวันตกนั้น ไม่ให้ความสำคัญเมื่อสิ้นชีวิตไปแล้วอย่างในมุมมองของคานท์ (Kant) เพราะบาปนั้นให้ผลในปัจจุบันทำแล้วก็ถือว่ารับผลเมื่อทำในขณะนั้นโดยมองให้แง่ของการกระทำ ในส่วนของพระอุบลวรรณาเถรีนั้นก็กล่าวได้ว่าเมื่อวิเคราะห์ความมีอยู่ของบาปเชิงภววิสัย ทั้ง ๒ ข้อนี้ก็ย่อมเห็นได้ว่าเป็นเพราะการกระทำของตนเองคือนันทมาณพ ซึ่งไม่ใช่เพราะอำนาจอะไรที่จะให้เป็นผล แต่เป็นการกระทำคือกริยาของตนที่ตกลงไปสำเร็จแล้วก็กล่าวได้ว่าเป็นการกระทำที่สัมบูรณ์

ดังนั้น ในประเด็นนี้ความมีอยู่ของบาปเชิงภววิสัย มีอยู่ในกรณีของจริยธรรมที่ไม่สมบูรณ์ เช่น ของคานท์เห็นว่าความดีสัมบูรณ์ (complete good) มีสิ่งเหนือธรรมชาติที่มีความรู้ อำนาจและความดีงาม ซึ่งเป็นผู้ทรงคอยช่วยรับประกัน ดังนั้นในลักษณะนี้จากกรณีตัวอย่างของพระอุบลวรรณาเถรีกับนันทมาณพ ทำให้เห็นว่า บาปไม่มีอยู่ในลักษณะบุคคลที่สัมบูรณ์ แต่บาปมีอยู่ในลักษณะบุคคลที่ไม่สัมบูรณ์ เท่านั้น

จากการพิจารณาปัญหาความมีอยู่เชิงภววิสัยสามารถแสดงตาราง ดังนี้

ความมีอยู่ของบาปในเชิงภววิสัย			
กรณีของพระอุบลวรรณาเถรี	บาปในฐานะกิเลส	บาปในฐานะกรรม	บาปในฐานะวิบาก
		✓	✓

๔.๒ วิเคราะห์ความมีอยู่ของบาปในพุทธปรัชญาเถรวาท

จากการศึกษา พุทธปรัชญาเถรวาทยอมรับความจริงหรือสัจจะ ๒ อย่าง คือ สมมติสัจจะ และปรมาตมะสัจจะ ดังที่ท่านสรุปไว้ใน ปรมัตถทีปนี^๑ว่า “ในบรรดาผู้สอนศาสนาทั้งหลาย พระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ ตรัสสอนสัจจะ ๒ ประการคือ สมมติสัจจะและปรมาตมะสัจจะ ไม่พบสัจจะธรรมที่สาม (ในคำสอน) สัจจะทั้งหลายสองประการมีคำอธิบายโดยย่อ ดังนี้

๑. สมมติสัจจะ ความจริงโดยสมมติ คือสิ่งที่เป็จริงเพราะบัญญัติของชาวโลกเพื่อการรับรู้ร่วมกัน สิ่งนั้นไม่มีความเป็นจริงในตัวเอง เช่น คน พ่อ แม่ แมว สุนัข ต้นไม้ ภูเขา สิ่งเหล่านี้เกิดจากการรวมตัวของชั้น ๕ จึงไม่มีความเป็นจริงโดยสภาวะของตนเอง จัดเป็นความจริงโดยสมมติของชาวโลก

๒. ปรมาตมะสัจจะ ความจริงโดยปรมาตมะคือความจริงแท้สูงสุดตามสภาวะที่เป็นเอง โดยไม่อาศัยการสมมติบัญญัติของชาวโลก ดังคำอธิบายว่า “ธรรมทั้งหลายมีรูปเป็นต้น แม้ปราศจากสมมติก็ยังชื่อว่ามียู่เพราะมีสภาวะให้รู้ได้ด้วยสามารถแห่งลักษณะเฉพาะตนและสามัญลักษณะ” คัมภีร์ฝ่ายอภิธรรมจำแนกประเภทของปรมาตมะสัจจะออกเป็น จิต เจตสิก รูป นิพพาน ซึ่งตรงกับชั้น ๕ และนิพพานในคัมภีร์ฝ่ายพระสูตร^๒

ดังนั้นการวิเคราะห์ความมีอยู่ของบาปในพุทธปรัชญาเถรวาท ในประเด็นนี้เพื่อแสดงให้เห็นว่าพุทธปรัชญาได้กล่าวถึงทั้ง ๒ ประเด็นนี้อย่างไรบ้างโดยใช้กรณีตัวอย่างประกอบ ดังนี้

๔.๒.๑ วิเคราะห์ความมีอยู่ของบาปเชิงสมมติสัจจะ

ความมีอยู่ของบาปพุทธปรัชญาเถรวาทในเชิงสมมติสัจจะ สรุปได้ว่า สิ่งทั้งหลายเกิดจากส่วนต่าง ๆ มาประกอบเข้าหรือมีอยู่ในรูปของการรวมตัวกัน เข้าด้วยกันของส่วนประกอบต่าง ๆ เช่น รถ เมื่อนำส่วนต่าง ๆ มาประกอบเข้าด้วยกันตามแบบที่กำหนดก็เรียกว่า รถ แต่ถ้าแยกส่วนประกอบ

^๑ พระเมธีธรรมมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต), พุทธศาสนากับปรัชญา, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๓), หน้า ๙๘.

ทั้งหมดออกจากกัน ก็จะหาตัวตนของรถไม่ได้ ดังนั้น สิ่งทั้งหลายมีอยู่จริงมีอยู่ในฐานะ มีส่วนประกอบต่าง ๆ มาประกอบเข้าด้วยกัน

อย่างเช่นในกรณีขั้น ๕ ที่กล่าวถึง รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณประกอบเข้าด้วยกันจึงเป็นชีวิตตั้งในอินทกสูตร^{๑๑} กล่าวว่า “รูปนี้เป็นกลละก่อน จากกลละเกิดเป็นอัพพุทะ จากอัพพุทะเกิดเป็นเปสิ (ชิ้นเนื้อเล็ก) จากเปสิเกิดเป็นขณะ (เป็นก้อน) จากขณะเกิดเป็นปุม ๕ ปุมต่อจากนั้น ผม ขนและเล็บ จึงเกิดขึ้น” ซึ่งโดยนัยยะนี้สามารถเป็นไปได้ทั้งสมมติสัจจะและปรมาตมะสัจจะได้ด้วย

อย่างไรก็ตามความมีอยู่ของบาปพุทธปรัชญาเถรวาทในเชิงสมมติสัจจะในบริบทการศึกษาวิเคราะห์จากกรณีตัวอย่างนี้นั้นสามารถขยายขอบเขตได้ถึงสมมติที่ขึ้นอยู่กับผู้คนในชุมชน สังคม วัฒนธรรม ประเพณี ต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดการตกลงหรือความเห็นร่วมกันว่าอะไรดีไม่ดี เลวชั่ว หรือบาปกรรม เป็นต้น

ดังนั้นกรณีต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยยกตัวอย่างเนื้อหาโดยสังเขป และชี้ประเด็นให้เห็นในเบื้องต้นว่า ความมีอยู่ของบาปพุทธปรัชญาเถรวาทในเชิงสมมติสัจจะ เป็นอย่างไรได้บ้าง จากกรณีตัวอย่างดังนี้

กรณีที่ ๑ นายพรานกุกกุมิตร

ในกรณี นายพรานกุกกุมิตร ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นความมีอยู่ของบาปเชิงอัตตวิสัยโดยธิดาเศรษฐีได้เพียงทำหน้าที่ของตนผลแห่งการกระทำโดยปราศจากจิตที่เป็นความชั่วไม่มีจึงไม่ได้รับผลของกรรม กล่าวคือ

พวกภิกษุสนทนากันว่า "ได้ยินว่า ภริยาของนายพรานกุกกุมิตร บรรลุโสดาปัตติผลในกาลที่ยังเป็นเด็กหญิงนั้นแล แล้วไปสู่เรือนของนายพรานนั้น ได้บุตร ๗ คน, นางอันสามีส่งตลอดกาลเท่านั้นว่า 'หล่อนจงนำธนูมา นำลูกศรมา นำหอกมา นำหลาวมา นำข่ามา' ได้ให้สิ่งเหล่านั้นแล้ว นายพรานนั้นถือเครื่องประหารที่นางให้ไปทำปาณาติบาต แม้พระโสดาบันทั้งหลายยังทำปาณาติบาตอยู่หรือหนอ?"

พระศาสดาเสด็จมาแล้ว ตรัสถามว่า "ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ พวกเขอนั่งประชุมสนทนากันด้วยเรื่องอะไร?" เมื่อภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า "ด้วยเรื่องชื่อนี้"

ตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย พระโสดาบันย่อมไม่ทำปาณาติบาต แต่นางได้ทำอย่างนั้น ด้วยคิดว่า 'เราจักทำตามคำสามี' จิตของนางไม่มีเลย ว่า สามีนั้นจงถือเอาเครื่องประหารนี้ไปทำปาณาติบาต

^{๑๑} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๓๕/๓๓๗.

จริงอยู่ เมื่อแผลในฝ่ามือไม่มี ยาพิษนั้นก็ไม้อาจจะให้โทษแก่ผู้ถือยาพิษได้ฉันใด ชื่อว่าบาปย่อมไม่มีแก่ผู้ไม่ทำบาป แม้นำเครื่องประหารทั้งหลาย มีธนูเป็นต้นออกให้ เพราะไม่มีอกุศลเจตนาฉันนั้นเหมือนกัน" ดังนี้แล้ว

เมื่อจะทรงสืบอนุสนธิแสดงธรรม จึงตรัสพระคาถานี้ว่า

ปาณิมหิ เจ วโณ นาสส   หเรยฺย ปาณินา วิสั

นาพพณั วิสมเนวติ   นตฺถิ ปาปํ อุกุพฺพโต.

ถ้าแผลไม่พองมีในฝ่ามือไซ้, บุคคลพึงนำยาพิษไปด้วยฝ่ามือได้,

เพราะยาพิษย่อมไม่ซึมเข้าสู่ฝ่ามือที่ไม่มีแผล ฉันใด,

บาปย่อมไม่มีแก่ผู้ไม่ทำอยู่ ฉะนั้น

จากกรณี นายพรานกุกกุมิตรความมีอยู่ของบาปเชิงสมมติสัจจะของสังคมที่เป็นผู้ตัดสินเมื่อพิจารณาเพียงปรากฏการณ์ด้วยอายตนะทั้ง ๕ ของตนก็ย่อมไม่เข้าใจในสิ่งที่เป็นปรมาตนะสัจจะได้ในแง่นี้ธิดาเศรษฐีนั้นได้เพราะนางบรรลุหรือเข้าถึงความจริงในระดับปรมาตนะสัจจะแล้วสิ่งที่เป็นสมมติย่อมไม่มีผลต่อธิดาเศรษฐีนั้น

ประเด็นที่ ๑ พิจารณาเพียงปรากฏการณ์ด้วยอายตนะทั้ง ๕

กรณีนายพรานกุกกุมิตร คือ การตัดสินโดยพิจารณาเพียงปรากฏการณ์ด้วยอายตนะทั้ง ๕ ว่าอะไรดีหรือเลว หรือว่าชั่ว

โดยปกติของการรับรู้ นั้น ส่วนใหญ่จะใช้อายตนะทั้งห้า คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ในการตัดสิน หรือการรับรู้ว่าจะไร้อะไรดีหรือเลว หรือว่าชั่ว กรณีนายพรานกุกกุมิตรและธิดาเศรษฐีนั้น หากพิจารณาจากด้วยตาก็เห็นได้ว่าให้ความร่วมมือ หรือช่วยกันทำก็กล่าวได้ว่าย่อมมีจิตใจประกอบด้วย คือ คบคนเช่นไรก็เป็นคนเช่นนั้นหรือ สามีกับภรรยา ก็ไม่ได้แตกต่างกัน ซึ่งประเด็นนี้เป็นการพิจารณาจากบริบทที่แวดล้อม หรือว่าติดในกรอบของสมมติสัจจะ คือ คนส่วนใหญ่ว่าอย่างไรก็ว่าตาม ๆ กัน ทั้งกลุ่มของภิกษุที่เป็นปุถุชน ก็ไม่แตกต่างกัน ในการพิจารณาเงื่อนไขจากอายตนะ คือ การได้ฟัง ได้ยินตาม ๆ กันมา แล้วประกอบกับการคิดวิเคราะห์เอาเอง ดังนั้นประเด็นนี้การรับรู้ทางอายตนะทั้งห้ายังไม่ให้ความจริงที่สุด เป็นไปในลักษณะของการยอมรับเบื้องต้น กล่าวได้ว่า การรับรู้ด้วยอายตนะทั้งห้ายังเป็นสมมติสัจจะอยู่

ประเด็นที่ ๒ คุณธรรมของผู้กระทำ

หากผู้กระทำมีคุณธรรมที่ด้อยหรือเป็นปุถุชน ก็ย่อมกล่าวได้ว่ายังมีสิ่งที่มีอยู่คือ กิเลส หรือ อกุศลจิตประกอบในการกระทำ ทั้งทางกาย วาจา เป็นต้นที่แสดงออกมา แต่ในแง่ของธิดาเศรษฐีนั้นเป็นเพียงการทำตามหน้าที่ของภรรยา หรือ เป็นเพียงกริยาเท่านั้น ดังนั้นประเด็นนี้ของธิดาเศรษฐีจึงเป็นประเด็นที่รองรับความจริงด้วยพระพุทธเจ้าว่าธิดาเศรษฐีนั้นกระทำได้ด้วยการไม่มีอกุศลเจตนา บาปกรรมย่อมไม่มี

แต่ในส่วนของสามีของธิดาเศรษฐี หรือนายพรานกุกกุกุมิตรนั้นประกอบด้วยยอกุศลเจตนา เพราะจิตประกอบด้วยยอกุศล ดังนั้นผลบาปกรรม หรือความชั่วย่อมติดตาม และให้ผลกรรม ซึ่งต่างฝ่าย ก็รับกรรมของตน

จากการพิจารณาปัญหาความมีอยู่เชิงสมมติสัจจะจะสามารถแสดงตารางดังนี้

ความมีอยู่ของบาปในเชิงสมมติสัจจะ			
	บาปในฐานะกิเลส	บาปในฐานะกรรม	บาปในฐานะวิบาก
กรณีนายพรานกุกกุกุมิตร	√	√	√

กรณีที่ ๒ พระองค์ลีมาล

กรณีพระองค์ลีมาลนี้สามารถวิเคราะห์ความมีอยู่ของบาปได้ทั้งในแง่ของสมมติสัจจะและปรมาตตะสัจจะด้วย แต่ประเด็นนี้ผู้วิจัยจักได้วิเคราะห์ความมีอยู่ของบาปได้ทั้งในแง่ของสมมติสัจจะ ในบริบทของเนื้อหาให้เห็นว่าเป็นอย่างไร

ประเด็นที่ ๑ ความเชื่อในเรื่องฤกษ์

กรณีพระองค์ลีมาล การพิสูจน์ความมีอยู่ของบาปผ่านกรณีของพระองค์ลีมาลถูกยืนยันด้วยแนวคิดความเชื่อในเรื่องฤกษ์ ซึ่งถูกอธิบายโยงกับสมมติสัจจะในแง่ของชื่อซึ่งให้ความหมายในทางที่ดีโดยขัดแย้งกับหลักกรรมและการให้ผลของกรรมที่เป็นปรมาตตะ ดังหลักกรรมนิยามที่ว่า หว่านพืชเช่นใด ย่อมได้ผลเช่นนั้น

บริบทความเชื่อในเรื่องฤกษ์ ตามข้อความที่ปรากฏในว่า^{๑๖}

ในวันที่ท่านเกิด อาวุธนานาชนิดทั่วทั้งพระนครลุกลิง และพระแสงมงคลของพระราชา ซึ่งวางอยู่บนตั่งที่บรรทมก็ลุกลิงด้วย พระราชาทรงเห็นดังนั้นทรงกลัวหวาดเสียว บรรทมไม่หลับ

ในเวลานั้น บุโรหิตตรวจดูดาวนักษัตร จึงได้กระทำการตกลงว่า มีทารกเกิดแล้วในโจโรฤกษ์ ฤกษ์โจร เมื่อราตรีสว่าง ท่านบุโรหิตเข้าไปเฝ้าพระราชา ทูลถามถึงความบรรทมสบาย

พระราชาทริสว่า จะนอนสบายมาแต่ไหน อาจารย์ ตอนกลางคืน พระแสงมงคลของฉันทลูก โพล่ง ช้อนันจักมีผลเป็นอย่างไรหนอ

^{๑๖} ดูรายละเอียดใน ขุ.ธ. (ไทย) ๒๖/๘๖๘/๔๘๓.

ปุโรหิตกราบทูลว่า อย่าทรงกลัวเลย พระเจ้าข้า ทารกเกิดในเรือนของข้าพระองค์ ด้วย
 อานุภาพของทารกนั้น แม้อาวุธนานาชนิด ทั้งทั้งพระนครก็ถูกโพลง พระราชาตรัสถามว่า จักเป็น
 อย่างไรละ อาจารย์. ปุโรหิตทูลว่า ทารกจักเป็นโจร พระเจ้าข้า พระราชาตรัสถามว่า จักเป็นโจรเที่ยว
 ไปคนเดียว หรือว่าเป็นหัวหน้าคณะ ปุโรหิตทูลว่า เป็นโจรเที่ยวไปผู้เดียว พระเจ้าข้า, จักให้พวกข้า
 พระองค์ฆ่าเขาไหมพระเจ้าข้า

พระราชาตรัสว่า ถ้าเป็นโจรเที่ยวไปคนเดียวไซ้ พวกท่านจงเลี้ยงเขาไว้ก่อน

เมื่อจะตั้งชื่อเขา เพราะเหตุที่เขาเมื่อจะเกิด ได้เกิดมาเบียดเบียนพระหฤทัยของพระราชา
 เพราะฉะนั้น จึงตั้งชื่อว่าหิงสกะ ภายหลังจึงเรียกชื่อว่าอหิงสกะ เหมือนที่พูดกันว่า เห็นแล้วก็พูดเสีย
 ว่าไม่เห็นฉะนั้น

อหิงสกะนั้นเติบโตแล้ว ทรงกำลังเท่าช้างสาร ๗ เชือก เพราะกำลังแห่งบุรพกรรม

ดังนั้นจากบริบทของการเกิดของอหิงสกะ หรือ องคุลิมาล ทำให้เห็นได้ว่า ความเชื่อใน
 เรื่องฤกษ์ นั้นยังมีส่วนกำหนดการอธิบายเรื่องของอกุศลกรรมหรือบาป หรือกล่าวได้ว่า ความเชื่อใน
 เรื่องฤกษ์ เป็นเรื่องสมมติที่ปรากฏชัดกว่าการอธิบายเรื่องอกุศลกรรม ซึ่งไม่สามารถพิสูจน์ให้เห็นได้
 โดยตรง ดังนั้นการอธิบายด้วยความเชื่อในเรื่องฤกษ์ ที่ปรากฏด้วยปรากฏการณ์ต่าง ๆ กรณีที่มีไฟ
 ศาสดราวุธลุกด้วยไฟ เป็นต้น เป็นคำอธิบายที่รองรับความความมีอยู่ของบาปในเชิงสมมติ เหตุ
 เพราะอหิงสกะยังเด็กทารกอยู่ ซึ่งยังไม่ได้กระทำความบาปแต่อย่างไร

ประเด็นที่ ๒ ความจริงสูงสุดเรื่องกรรม

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ความเชื่อในเรื่องฤกษ์กับเรื่องกรรมนั้นมีความสัมพันธ์กัน ในกรณีนี้
 อาจเชื่อมโยงไปที่บริบทของสถาบันกษัตริย์ที่มีความเชื่อในเรื่องพวกนี้ร่วมด้วย ในการที่มีที่ปรึกษาคือ
 พวกปุโรหิตในการพิจารณาปัญหาต่าง ๆ ดังนั้นตำแหน่งปุโรหิต กล่าวได้ว่าเป็นเรื่องบริบทแวดล้อมที่
 ถูกกำหนดขึ้นหรือเรียกว่าสมมติด้วยก็ได้ เพราะปัจจุบันตำแหน่งหรือชื่อเหล่านี้ก็ถูกปรับเปลี่ยนไปแล้ว
 เช่น อาจเรียกว่าที่ปรึกษาอาวุโส เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม การเรียกชื่อว่า อหิงสกะ หรือ องคุลิมาล กล่าวได้ว่าเป็นการเรียกใน
 ลักษณะของสมมติสัจจะ เช่น การที่องคุลิมาลได้ทำอกุศลกรรม คือ ฆ่าคน แล้วเอานิ้วมาห้อยไว้
 แล้วเรียกว่าชื่อว่า “องคุลิมาล” ที่แปลความได้ว่า ผู้มีนิ้วเป็นมัลลยคล้องคอ กล่าวได้ว่าเป็นลักษณะ
 ของการกระทำ (กรรม) แล้วได้รับการขนานนามโดยสมมติสัจจะ เพราะท่านได้ทำกรรมไว้แล้วต้องมี
 ผล แต่โดยปรมัตถ์สัจจะนั้นเป็นผลกรรมมาจากอดีตที่ทำให้ท่านต้องกระทำเช่นนี้

จากการพิจารณาปัญหาความมีอยู่เชิงสมมติสัจจะสามารถแสดงตารางดังนี้

ความมีอยู่ของบาปในเชิงสมมติสัจจะ			
กรณีพระองค์ลีมาล	บาปในฐานะกิเลส	บาปในฐานะกรรม	บาปในฐานะวิบาก
	√	√	√

๔.๒.๒ วิเคราะห์ความมีอยู่ของบาปเชิงปรมัตตสัจจะ

ความมีอยู่ของพุทธปรัชญาเถรวาทในเชิงปรมัตตสัจจะ สรุปได้ว่า เป็นภาวะ ที่อยู่เหนือประสบการณ์ เหนือประสาทสัมผัสก้าวพ้นเหตุปัจจัยปรุงแต่ง (unconditioned) เหนือพรหมแดนแห่งวัฒนธรรม เช่น “รถ” ตามสภาวะก็เป็นเพียงส่วนประกอบของเหตุปัจจัยเป็นไปภายใต้กฎไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา) และหลักปฏิจสมุปปาท

ความมีอยู่ของพุทธปรัชญาเถรวาทในเชิงปรมัตตสัจจะนี้ มีนัยของหลักการสำคัญคือ กฎของปฏิจสมุปปาท ดังนี้คือ

เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น (สายเกิด : สมุทยวาร)

เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้จึงไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้จึงดับ (สายดับ: นิโรธวาร)^{๑๓}

ในลักษณะของข้อความนี้ทั้งสองสายคือ สายเกิดและสายดับ ทำให้เห็นได้ว่ากฎของปฏิจสมุปปาทนี้ ส่วนแรกเป็นการกล่าวยืนยันยอมรับ และส่วนที่สองเป็นการปฏิเสธ ซึ่งทั้งสองลักษณะของกฎของปฏิจสมุปปาท ก็ล้วนแสดงให้เห็นถึงความมีอยู่สิ่งทั้งหลายที่ต้องอาศัยกันและกันเป็นการยืนยันความมีอยู่ในเชิงปรมัตตสัจจะ สรุปได้ว่า

๑. ความมีอยู่แบบยืนยัน : เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี

เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น (สายเกิด : สมุทยวาร)

๒. ความมีอยู่แบบปฏิเสธ : เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้จึงไม่มี

เพราะสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้จึงดับ (สายดับ: นิโรธวาร)

ดังนั้น บาปในพุทธปรัชญาเถรวาท สรุปได้ว่า บาปคือ ความชั่ว ลามก การกระทำที่จัดว่าเป็นบาปนั้น จะต้องเป็นการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาหรือความจงใจ หากการกระทำใดเกิดขึ้น

^{๑๓} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๑๒๖/๑๖๔. ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๐๔-๔๐๖/๔๓๘-๔๔๑.

หรือกระทำลงไปโดยปราศจากเจตนา การกระทำนั้นไม่จัดว่าเป็นบาป สำหรับการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา นี้ จำแนกเป็น ๓ ทาง คือ ทางกาย ทางวาจา และทางใจ อย่างไรก็ตามกรรมมีการส่งผลอย่างแน่นอนไม่เว้นแม้แต่พระอริยเจ้า ซึ่งปุถุชนก็หนีไม่พ้นอยู่แล้วส่วนจะให้ผลเร็วหรือช้าก็ขึ้นอยู่กับว่าเป็นกรรมชนิดใด

กรณีที่ ๑ พระโมคคัลลานะ

ประเด็นที่ ๑ ความมีอยู่จริงของการให้ผลของกรรม

กรณีพระโมคคัลลานะ ได้สะท้อนให้เห็นบาปในเชิงปรมาตมะสังจะคือ พระโมคคัลลานะพิจารณาด้วยตนแล้วว่าเพราะกรรมที่ตนทำไว้และถึงเวลาที่ต้องรับผลกรรมนั้น คือ “สามารถหลบหนีพวกโจรได้ในช่วงสองเดือนแรก พอถึงเดือนที่สามพระเถระระลึกได้ว่า ท่านเคยประกอบกรรมทำชั่วมาในชาติหนึ่ง ท่านจึงไม่ยอมใช้ฤทธิ์ทำการหลบหนีอีกต่อไป ท่านจึงถูกโจรจับและถูกทุบตีจนกระทั่งกระดูกแตกละเอียด หลังจากนั้นพวกโจรได้นำร่างของท่านไปทิ้งไว้ที่พุ่มไม้เพราะเข้าใจว่าท่านเสียชีวิตแล้ว แต่ท่านยังไม่เสียชีวิต และคิดว่า จะไปเฝ้าพระศาสดาเสียก่อนแล้วจักปรีณิพพาน จึงได้ใช้กำลังแห่งฌานประสานกระดูกให้กลับแข็งแรง แล้วไปเหาะสู่สำนักของพระศาสดา ถวายบังคมแล้วกราบทูลอ้อลา พระศาสดาได้ตรัสบอกให้เถระแสดงธรรมให้พระองค์สดับเสียก่อน พระเถระก็ได้กระทำตามพุทธฎีกา จากนั้นได้ถวายบังคมลา เหาะไปที่ตุงกาฬสิลา และได้ปรีณิพพาน ณ ที่นั้น”^{๑๔}

อย่างไรก็ตามกรณีนี้แสดงเรื่องกรรมอย่างชัดเจน และกรรมก็ย่อมส่งผล คือ บุคคลหว่านพืชเช่นใด ย่อมได้ผลเช่นนั้น คนทำดีย่อมได้ดี ทำชั่วย่อมได้ชั่ว^{๑๕}

ประเด็นที่ ๒ การมีอยู่จริงของภพภูมิ การเวียนว่ายตายเกิด

อย่างไรก็ตามกล่าวได้ว่า สิ่งที่ทำย่อมมีผลไม่ทางตรงคือให้ผลทันทีในชาตินี้ หรือชาติหน้า ซึ่งบางอย่างเป็นเรื่องอจินไตยด้วย หรือปุถุชนนั้นยากที่จะพิจารณาหรือตรวจสอบได้ แต่ก็สามารถพิจารณาได้จากความสัมพันธ์ระหว่างกรรมกับปัจจุสมุปปาทด้วยว่าสิ่งที่ทำย่อมส่งผลเสมอไม่เว้นแม้แต่พระอริยเจ้า เป็นต้น เพราะว่าการได้รับผลอันเกิดจากการกระทำของตน ที่เรียกว่า “กรรม” เพราะการกระทำย่อมส่งผลต่อการได้รับสิ่งที่ได้กระทำไว้ คือ

กรรมอำนาจผลให้ในกามธาตุ กามภพจึงปรากฏมีขึ้น กรรมจึงเป็นไร่นา วิญญานเป็นพืช ต้นหาเป็นยางเหนียว วิญญานดำรงมั่นอยู่ได้เพราะธาตุอย่างหยาบ ธาตุอย่างหยาบ (กามธาตุ) ของสัตว์มีวิชชาเป็นเครื่องปิดกั้น มีต้นหาเป็นเครื่องผูกใจ การเกิดในภพใหม่จึงมีต่อไป กรรมอำนาจผลให้ในรูปธาตุ รูปภพจึงปรากฏมีขึ้น กรรมจึงเป็นไร่นา วิญญานเป็นพืช ต้นหาเป็นยางเหนียว วิญญานดำรงมั่นอยู่ได้เพราะธาตุอย่างกลาง ธาตุอย่างกลาง(รูปธาตุ)ของสัตว์มีวิชชาเป็นเครื่องปิดกั้น มี

^{๑๔} ดูรายละเอียดใน ขุ.อป. (ไทย) ๓๒/๓๗๕/๕๙.

^{๑๕} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๕๖/๓๗๔

ค้นหาเป็นเครื่องผูกใจ การเกิดในภพใหม่จึงมีต่อไป กรรมอำนาจผลให้ในรูปธาตุ อรูปภพจึงปรากฏมีขึ้น กรรมจึงเป็นไร่นา วิญญาณเป็นพืช ค้นหาเป็นยางเหนียว วิญญาณดำรงมั่นอยู่ได้เพราะธาตุอย่างประณีต ธาตุอย่างประณีต (อรูปธาตุ) ของสัตว์มีวิเศษ เป็นเครื่องปิดกั้น มีค้นหาเป็นเครื่องผูกใจ การเกิดในภพใหม่จึงมีต่อไป^{๑๖}

อย่างไรก็ตามประเด็นนี้เรื่องกรรมมีความสัมพันธ์กับปฏิจลสมุปบาทที่มีการส่งผลย้อนกลับด้วย คือ เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้ก็ไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับไป สิ่งนี้จึงดับ^{๑๗}

ดังนั้นแล้วกรณีพระโมคคัลลานะที่โดนทุบจึงสะท้อนการมีอยู่จริงของภพภูมิ ในการเวียนว่ายตายเกิดเพื่อรับผล (วิบาก) ที่ตนได้กระทำไว้ แม้ว่าพระโมคคัลลานะจะเป็นพระอรหันต์แล้วก็ตาม วิบากกรรมไม่ว่าจะดีหรือไม่ดีก็ย่อมส่งผลข้ามภพข้ามชาติให้เห็นได้ว่ามีอยู่จริง

จากการพิจารณาปัญหาความมีอยู่เชิงสมมติสัจจะสามารถแสดงตารางดังนี้

ความมีอยู่ของบาปในเชิงปรมาตัสัจจะ			
กรณีพระโมคคัลลานะ	บาปในฐานะกิเลส	บาปในฐานะกรรม	บาปในฐานะวิบาก
			√

กรณีที่ ๒ เรื่องบุรพกรรมของพระพุทธเจ้า

ประเด็นของกรณีนี้ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นการแสดงเรื่องผลของกรรมที่ชัดเจนว่า กรรมที่แปลว่าการกระทำไม่ว่าจะดีหรือไม่อย่างไร ย่อมส่งผล ต่อทุกคนหรือมนุษย์ทั้งหมด ไม่เว้นแม้แต่พระพุทธเจ้า จากบริบทของเนื้อหาโดยสังเขปกรณี เรื่องบุรพกรรมของพระองค์ คือ การตักน้ำของพระอานนท์

ก่อนที่พระพุทธองค์จะเสด็จปรินิพพานพระองค์ได้เดินทางไปยังเมืองกุสินารา ระหว่างเดินทางไปนั้นพระองค์ทรงพักและให้พระอานนท์ไปตักน้ำมาถวาย พระเถระได้ไปที่แม่น้ำถึง ๒ ครั้งก็ไม่ได้น้ำกลับมา เนื่องจากว่าฝูงโคเดินข้ามแม่น้ำจึงทำให้น้ำขุ่นทวนจึงไม่ได้ตักน้ำมาถวายพระองค์และกราบเรียนถวายพระองค์ พระองค์จึงทราบด้วยจิตว่าเป็นบุพพกรรมที่เคยทำมา จึงให้พระเถระไปตักน้ำถึงแม่น้ำว่าจะขุ่นก็ตาม

^{๑๖} อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๗๗/๒๑๗.

^{๑๗} ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๓๗/๗๙.

ดังนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า เป็นการแสดงให้เห็นว่าผลกรรมที่ได้รับนี้มาจากผลที่เป็นบุพพกรรมของพระพุทธเจ้า ดังนั้นกรณีนี้หากบาปไม่มีอยู่จริงย่อมไม่ส่งผลให้พระพุทธเจ้าต้องให้พระอานนท์ไปตักน้ำถึง ๓ ครั้ง ย่อมเป็นการแสดงให้เห็นว่าบาป (วิบาก) เป็นสิ่งที่มีอยู่จริง

จากการพิจารณาปัญหาความมีอยู่เชิงสมมติสัจจะจะสามารถแสดงตารางดังนี้

ความมีอยู่ของบาปในเชิงปรมาตสัจจะ			
เรื่องบุพพกรรมของ พระพุทธเจ้า	บาปในฐานะกิเลส	บาปในฐานะกรรม	บาปในฐานะวิบาก

๔.๓ สรุปทวิเคราะห์

การใช้กรณีตัวอย่างในคัมภีร์พุทธปรัชญาเถรวาทได้แสดงให้เห็นได้ว่า ความมีอยู่ของบาปโดยใช้ปรัชญาตะวันตกใน ๒ ลักษณะคือ เชิงภววิสัย คือ ๑. การอ้างเหตุที่มาของจริยธรรมอันสัมบูรณ์ (absolute) การอ้างเหตุผลเชิงจริยธรรมเป็นข้อถกเถียงแบบหลังประสบการณ์อีกรูปแบบหนึ่ง พระเจ้าทรงเป็นที่มาของจริยธรรมอันสัมบูรณ์ (absolute) ๒. ในกรณีของจริยธรรมที่ไม่สัมบูรณ์ เช่น คำนท์เห็นว่าความดีสมบูรณ์ (complete good) มีสิ่งเหนือธรรมชาติที่มีความรู้ อำนาจและความดีงาม ซึ่งเป็นผู้ทรงคอยช่วยรับประกัน

อัตตวิสัย คือ ความมีอยู่ของบาปแบบอัตตวิสัยสรุปได้ว่า แนวคิดนี้ชี้ไปที่ "ตัวบุคคล" ที่ทุกคนมีซึ่งเป็นสิทธิทางธรรมชาติที่จะปฏิบัติตามใจของตนเอง โดยใครจะตัดสินการกระทำของคนอื่นได้ต้องมองจากมุมมองของพวกเขาเท่านั้น เพราะการกระทำของใครก็ตามล้วนต่างกันไปในเวลาหรือสถานการณ์ต่าง ๆ ฉะนั้น ความมีอยู่แบบอัตตวิสัยมีอยู่จริง ขึ้นกับอารมณ์ของแต่ละคนเป็นสำคัญ

ในส่วนของพุทธปรัชญาเถรวาทในเชิงสมมติสัจจะและปรมาตสัจจะ เน้นทั้งที่ตัวบุคคลที่มีเจตนาหรือไม่มีเจตนา หรือจิตใจ การกระทำ ทั้ง ๓ ทางคือ กาย วาจาและจิตใจ แต่ในพุทธปรัชญาเถรวาทมีจุดมุ่งหมายสูงสุดที่การละตัวตนหรืออัตตา ให้เข้าใจชีวิตและโลกทั้งในเชิงสมมติสัจจะและปรมาตสัจจะ (วิถีโลกและวิถีอริยะ)

อย่างไรก็ตาม ความมีอยู่ของบาปตามที่ผู้วิจัยได้กล่าวมานั้น เมื่อวิเคราะห์ว่า กรณีใดที่เด่นชัดหรือมีความเข้มข้นมากที่สุด แม้ว่าผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์ไปแล้วก็ตาม แต่การสรุปเป็นตารางนี้ก็ทำให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น แม้ว่า ทั้งสองประเด็นคือ ๑.ภววิสัย คือ คือสิ่งที่มีพื้นฐานอยู่บนข้อเท็จจริง เงื่อนไขที่เป็นความจริง โดยไม่ขึ้นอยู่กับจิตใจ ไม่ขึ้นอยู่กับความคิดเห็นและความรู้สึกของผู้ใดเป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับตนเอง และ ๒. อัตตวิสัย คือ การมีอยู่ หรือ ความจริงของสิ่งหนึ่งอยู่กับแต่ละบุคคลเป็นผู้ตัดสิน แม้ว่าจะเกี่ยวข้องหรือมีความสัมพันธ์กันบ้างก็ตามต่อประเด็นปัญหานั้น ๆ

ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นตารางได้ดังต่อไปนี้คือ

ตารางที่ ๑ ความมีอยู่ของบาปในปรัชญาตะวันตก

ความมีอยู่ของบาปในเชิงอัตวิสัย			
กรณีพระกรณีย์องคฺุลิมาล	บาปในฐานะกิเลส	บาปในฐานะกรรม	บาปในฐานะวิบาก
	✓	✓	
ความมีอยู่ของบาปในเชิงอัตวิสัย			
กรณีพระโมคคัลลานะ	บาปในฐานะกิเลส	บาปในฐานะกรรม	บาปในฐานะวิบาก
		✓	✓
ความมีอยู่ของบาปในเชิงภาววิสัย			
กรณีของพระอุบลวรรณาเถรี	บาปในฐานะกิเลส	บาปในฐานะกรรม	บาปในฐานะวิบาก
		✓	✓

ความมีอยู่ของบาปในพุทธปรัชญาสรุปได้เป็น ๒ ลักษณะคือ เจริญสมมติสัจจะ และเจริญ
ปรมัตถสัจจะ ได้เป็นตาราง ดังนี้คือ

ตารางที่ ๒ ความมีอยู่ของบาปในพุทธปรัชญา

ความมีอยู่ของบาปในเชิงสมมติสัจจะ			
กรณีนายพรานกุกกุมิตร	บาปในฐานะกิเลส	บาปในฐานะกรรม	บาปในฐานะวิบาก
	✓	✓	✓
ความมีอยู่ของบาปในเชิงสมมติสัจจะ			
กรณีกรณีพระองค์สิมาล	บาปในฐานะกิเลส	บาปในฐานะกรรม	บาปในฐานะวิบาก
	✓	✓	✓
ความมีอยู่ของบาปในเชิงปรมัตถสัจจะ			
กรณีพระโมคคัลลานะ	บาปในฐานะกิเลส	บาปในฐานะกรรม	บาปในฐานะวิบาก
			✓
ความมีอยู่ของบาปในปรัชญาตะวันตกในอัตตวิสัย			
กรณีบุรพกรรมขอพระพุทธเจ้า	บาปในฐานะกิเลส	บาปในฐานะกรรม	บาปในฐานะวิบาก
			✓

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ ๓ อย่าง คือ (๑) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องความมีอยู่ (๒) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องบาปในพุทธปรัชญาเถรวาท (๓) เพื่อวิเคราะห์การมีอยู่ของบาปในพุทธปรัชญาเถรวาท จากการศึกษาวิจัยพบว่า

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ แนวคิดเรื่องความมีอยู่ พบว่า แนวคิดเรื่องความมีอยู่ ในปรัชญาตะวันตก ภาววิทยา (Ontology) เป็นสาขาหนึ่งของอภิปรัชญา (Metaphysics) ที่ศึกษาว่าอะไรคือ สิ่งเป็นจริงในฐานะที่เป็นสากลที่สุดมุ่งศึกษาความจริงสากลของ ภาวะ (being) และพลวัตหรืออนิจจภาวะ (becoming) ในฐานะความจริงสูงสุดของสรรพสิ่ง

ในแง่ของความมีอยู่แบบภววิสัย ในที่นี้มีประเด็นปัญหา ๒ ประการ คือ ๑. การอ้างเหตุที่มาของจริยธรรมอันสัมบูรณ์ (absolute) การอ้างเหตุผลเชิงจริยธรรมเป็นข้อถกเถียงแบบหลังประสบการณ์ เป็นข้อถกเถียงที่อาศัยประสบการณ์ทางจริยธรรมของมนุษย์ หลายคนเชื่อว่าการตัดสินทางจริยธรรมของมนุษย์ไม่สามารถที่จะยืนยันได้ หากมิได้ยึดถือไว้ก่อนว่ามีความเป็นจริงสูงสุดอย่างเช่นพระเจ้า การอ้างเหตุผลเชิงจริยธรรมอาจมองได้ในหลายรูปแบบ เช่น กฎจริยธรรมย่อมต้องมีผู้ให้กฎ (Lawgiver) ซึ่งผู้ให้กฎย่อมต้องเป็นพระเจ้า หรือการเข้าใจกฎจริยธรรมในฐานะคำสั่ง ย่อมหมายความว่าต้องมีผู้ออกคำสั่งคือพระเจ้า ทั้งหลายนี้ชี้ว่าพระเจ้าทรงเป็นที่มาของจริยธรรมอันสัมบูรณ์ (absolute) คือเป็นสากล และเป็นภววิสัย (objective)

๒. ในกรณีของจริยธรรมที่ไม่สมบูรณ์ ค้านท์ (Kant) เห็นว่าความดีสมบูรณ์ (complete good) ประกอบด้วยคุณธรรมสมบูรณ์ (perfect virtue) พร้อมด้วยความสุขสมบูรณ์ (perfect happiness) โดยค้านท์ (Kant) เห็นว่าคุณธรรมควรนำมาซึ่งความสุข มิฉะนั้นจริยธรรมก็จะไม่มีจุดหมาย อย่างไรก็ตาม ในธรรมชาติเราไม่อาจแน่ใจได้ว่าคนดีมีคุณธรรมจะประสบกับความสุขเสมอไป ในทางตรงข้าม เราพบได้เสมอว่าผู้ที่มีคุณธรรมประสบความทุกข์ยาก ดังนั้น เพื่อให้จริยธรรมมีความหมาย เหตุผลปฏิบัติจึงคิดสมมติฐานหนึ่งขึ้นมา นั่นคือ มีสิ่งเหนือธรรมชาติที่มีความรู้ อำนาจและความดีงาม ซึ่งเป็นผู้ทรงคอยช่วยรับประกันว่า ผู้ที่เป็นคนดีมีคุณธรรมจะได้รับความสุขเป็นรางวัล สังเกตได้ว่าการอ้างเหตุผลนี้มิได้มุ่งเสนอว่าพระเจ้าทรงดำรงอยู่จริง หากแต่มุ่งเสนอว่าเป็นเรื่องสมเหตุสมผลที่จะคิดว่าพระเจ้าทรงดำรงอยู่

ความมีอยู่เชิงอัตวิสัย (subjective) ชี้ไปที่ "บุคคล" ที่ทุกคนมีซึ่งเป็นสิทธิทางธรรมชาติที่จะปฏิบัติตามใจของตนเอง และหากมีการขัดขวางการกระทำของเขานั้นก็คือการละเมิดสิทธิของเขา ฉะนั้น การตัดสินทางคุณธรรมของใครก็ตามจะกระโดดข้ามจากการรับรู้ทางจริยธรรมของบุคคลนั้นไปไม่ได้ โดยใครจะตัดสินการกระทำของคนอื่นได้ต้องมองจากมุมมองของพวกเขาเท่านั้น เพราะ

การกระทำของใครก็ตามล้วนต่างกันไปในเวลาหรือสถานการณ์ต่างๆ ซึ่งสร้างความพอใจหรือไม่พอใจ พอใจมากหรือน้อยต่างกันไป

แนวคิดเรื่องความมีอยู่พุทธปรัชญาเถรวาท

๑. ความมีอยู่เชิงสมมติสัจจะ

สิ่งทั้งหลายเกิดจากส่วนต่าง ๆ มาประชุมกันเข้าหรือมีอยู่ในรูปของการรวมตัวกัน เข้าด้วยกันของส่วนประกอบต่าง ๆ เช่น “รถ” เมื่อนำส่วนต่าง ๆ มาประกอบเข้าด้วยกันตามแบบที่กำหนดก็เรียกว่า “รถ” แต่ถ้าแยกส่วนประกอบทั้งหมดออกจากกัน ก็จะหาตัวตนของรถไม่ได้ แต่มีส่วนประกอบทั้งหลายซึ่งมีชื่อเรียกต่าง ๆ กันเฉพาะแต่ละอย่างอยู่แล้วคือ ตัวตนของรถมิได้อยู่ต่างหากจากส่วนประกอบเหล่านั้น โดยทั่วไปสมมติเรียกและเข้าใจกันได้เป็นข้อเท็จจริงในระดับวัฒนธรรม เรียกว่า สมมติสัจจะ (conventional truth)

๒. ความมีอยู่เชิงปรมัตถสัจจะ

สรรพสิ่งรวมทั้งชีวิตมนุษย์ที่เห็นและเป็นอยู่โดยสภาวะ คือสัจภาวะของสรรพสิ่ง ทั้งรูปธรรมและนามธรรม ทั้งที่สังเกตได้และสังเกตไม่ได้ด้วยตาเปล่า ทั้งหยابและละเอียด ทั้งเล็กที่สุดคือ ปริมาณ (atom) และใหญ่ที่สุดคือสากลจักรวาล (universe) ทั้งที่เป็นสังขตธรรมและอสังขตธรรม ล้วนแต่มีอยู่ และเป็นอยู่ ในฐานะที่มีส่วนประกอบต่าง ๆ มาประชุมเข้าด้วยกัน เป็นอยู่และเป็นไปตามเหตุปัจจัย ตามหลักอิทัปปัจจยตา บุคคลรับรู้ได้ด้วยทางประสาทสัมผัส (senses) บ้าง ทางใจหรือเหตุผล (intellect) เรียกว่า ปรมัตถสัจจะ (metaphysical truth)

๒.๑ ข้อพิสูจน์ความมีอยู่แบบปฏิจจสมุปบาท

ปฏิจจสมุปบาท เป็นหลักธรรมที่แสดงให้เห็นถึงกระบวนการเกิด การดำเนินไป และการดับไปของชีวิต รวมถึงการเกิด การดับแห่งทุกข์ด้วย ในกระบวนการนี้สิ่งทั้งหลายจะเกิดขึ้น เป็นอยู่ และดับลงไปในลักษณะแห่งความสัมพันธ์กันเป็นห่วงโซ่ เป็นเหตุเป็นปัจจัยแก่กันและกันในรูปของวงจร หัวข้อ ๑๒ ประการ ดังนี้คือ

๑. อวิชชาปัจจัย สงขาร เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย สงขารจึงมี
๒. สงขารปัจจัย วิญญาณ เพราะสงขารเป็นปัจจัย วิญญาณจึงมี
๓. วิญญาณปัจจัย นามรูป เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย นามรูปจึงมี
๔. นามรูปปัจจัย สฬายตน์ เพราะนามรูปเป็นปัจจัย สฬายตนะจึงมี
๕. สฬายตน์ปัจจัย ผัสโส เพราะสฬายตนะเป็นปัจจัย ผัสสะจึงมี
๖. ผัสสะปัจจัย เวทนา เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงมี
๗. เวทนาปัจจัย ตณหา เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตณหาจึงมี
๘. ตณหาปัจจัย อุปาทาน เพราะตณหาเป็นปัจจัย อุปาทานจึงมี

๙. อุปาทานปลงยา ภโว เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ภพจึงมี
 ๑๐. ภวปลงยา ชาติ เพราะภพเป็นปัจจัย ชาติจึงมี
 ๑๑. ชาติปลงยา ขรามรณํ เพราะชาติเป็นปัจจัย ขราม รณะจึงมี
 ๑๒. โสภปริเทวทุกขโทมนสสุปายาสา สมภวนติโสกะ ปริเทวะ ทุกข์โทมนัส อุปายาสจึงมี

พร้อม

ความเป็นเหตุปัจจัยเกี่ยวเนื่องอาศัยกัน แสดงถึงความไม่มีต้นกำเนิดสุดของสิ่งทั้งหลาย คือหลักปฏิจจนุปบาทที่มีตัวการทำให้เกิดเป็นการอิงอาศัยกันและกันเกิดขึ้นดังกล่าวคือ “เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้ก็ไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับไป สิ่งนี้จึงดับ”

๒.๒ ข้อพิสูจน์ความมีอยู่ไตรลักษณ์

ไตรลักษณ์คือ ความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ความมีใจตัวตน คือ ๑. สัพเพ สงขารอนิจจา สังขารทั้งปวง ไม่เที่ยง ๒. สัพเพ สงขารา ทุกขา สังขารทั้งปวง เป็นทุกข์ ๓. สัพเพ ธมมาอนตตา ธรรมทั้งปวง มีใจตัวตน หลักไตรลักษณ์จึงถือได้ว่า เป็นหลักธรรมสำคัญของพุทธปรัชญา เพราะได้กล่าวถึงความจริงตามธรรมชาติหรือลักษณะทั่วไปของสรรพสิ่งทั้งปวง ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ แนวคิดเรื่องบาปในพุทธปรัชญา พบว่า คำว่า “บาป” มาจากภาษาบาลีว่า ปาป ซึ่งแปลว่า ชั่ว ลามก สิ่งที่ไม่ดี ถ้าหากว่ามีอยู่อยู่กับบุคคลใด ก็จะทำให้บุคคลนั้นได้รับทุกข์เดือดร้อน เสียเกียรติชื่อเสียงทั้งปัจจุบันและอนาคต ความหมายของศัพท์นั้นก็บ่งบอกไปในทางไม่ดี ไม่ประเสริฐ เช่น เมื่อบุคคลใดทำผิดมนุษยธรรม ก็จัดว่าบุคคลนั้นเป็นคนชั่ว คนลามกตรงกับภาษาบาลีว่า ปาปบุคฺคโล หรือ ปาโป

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาความมีอยู่ของบาป สามารถแยกเป็นประเด็นของบาปไว้ ๓ ประเด็น ดังนี้คือ

บาปในฐานะกิเลส คืออกุศลกรรม ซึ่งมีมูลเหตุของการกระทำของกรรม คือ โลภะ โทสะ โมหะ เป็นรากเหง้าของการกระทำกรรมฝ่ายชั่ว โดยมูลรากของกรรมฝ่ายนี้เป็นสาเหตุให้มนุษย์คิดปรุงแต่งการกระทำกรรมต่าง ๆ ผลักดันให้มนุษย์เกิดความต้องการ ความปรารถนาอันเป็นเหตุให้มนุษย์ต้องก่ออกุศลกรรมหรือบาป ดังนั้นบาปจึงมีอยู่ในฐานะของกิเลส

บาปในฐานะของกรรม คือการกระทำอกุศลกรรมหรือบาป ผ่านทาง ๓ กายกรรมฝ่ายอกุศล วจีกรรมฝ่ายอกุศล มโนกรรมฝ่ายอกุศลกรรม ๓ ประเภทนี้มโนกรรมเป็นกรรมที่โทษมากกว่ากายกรรมและวจีกรรม เพราะพุทธปรัชญานั้นให้ความสำคัญกับมโนกรรม ทั้งนี้เพราะมโนกรรมเป็นปัจจัยทำให้เกิดการกระทำทางกายและทางวาจา โดยการกระทำกรรมต้องมีใจเข้าไปประกอบด้วยเสมอไป กล่าวคือต้องมีเจตนาในการกระทำทางใจนั้น ถ้าฟังความจงใจอย่างเดียวก็จัดเป็นกรรมได้

เมื่อปุณฺณที่ยังมี กิเลส อุกุศลมูล เป็นต้นอยู่ ย่อมมีการกระทำบาป ทางกาย ทางวาจา และทางใจ ดังนั้น บาปจึงมีอยู่ในฐานะของกรรม

บาปในฐานะวิบาก ได้แก่ ผลของการกระทำที่ไม่ดี กล่าวคือ การกระทำที่ประกอบด้วย กิเลส คือราคะ โทสะ และโมหะ ส่งผลให้ผู้กระทำได้รับความเดือดร้อนทางร่างกาย อันได้แก่ พิการ เจ็บป่วย เป็นโรคร้าย ฯลฯ และทางจิตใจ คือ มีจิตใจเศร้าหมอง นอกจากนั้นบาปยังส่งผลให้ผู้ทำไปเกิดในภพภูมิที่ทำให้ตนเดือดร้อน ลำบาก ซึ่งได้แก่ อบาย ทุคติ วินิบาต นรก จะเห็นได้ว่าตราบไต่ที่ มนุษย์ปุณฺณที่ยังไม่มีความสิ้นกิเลส บาปในฐานะวิบากคงมีอยู่ตราบนั้น

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๓ วิเคราะห์การมีอยู่ของบาปในพุทธปรัชญาเถรวาท ผู้วิจัยมีประเด็นในการวิเคราะห์ ๒ ประเด็นคือ ๑.ความมีอยู่ของบาปในปรัชญาตะวันตก และ ๒.ความมีอยู่ของบาปในพุทธปรัชญา ดังนี้คือ

๑. วิเคราะห์ความมีอยู่ของบาปในปรัชญาตะวันตก โดยมีประเด็น ๒ ประเด็นคือ วิเคราะห์ความมีอยู่ของบาปเชิงอัตตวิสัย และวิเคราะห์ความมีอยู่ของบาปเชิงภววิสัย จากการศึกษาพบว่า

๑.๑ การวิเคราะห์ความมีอยู่ของบาปเชิงอัตตวิสัย

กรณีที่ ๑ กรณีของคุลิมาลโจร

กรณีของคุลิมาลโจรรู้ว่า มีนัยยะที่น่าสนใจว่า องคุลิมาลนั้นได้ตระหนักด้วยตนเองว่าความมีอยู่ของบาปที่ตนทำนั้นมีอยู่จริงและตนเองเท่านั้นที่สามารถปล่อยละไปได้ เพื่อเข้าสู่ความจริง โดยผู้วิจัยจำแนกออกเป็น ๒ ลักษณะคือ

๑. ลักษณะบุคคลที่สัมบูรณ์ และไม่สัมบูรณ์

ประเด็นที่ ๑ การได้รับชื่อว่า “อหิงสกะ” เริ่มแรกเดิมที่นั้นองคุลิมาลนั้นได้นั้นรับการทํานายแล้วว่เกิดมาเพื่อเป็นศรัตรูต่อราชบัลลังก์ ซึ่งประเด็นนี้สะท้อนให้เห็นความมีอยู่ของความจริงเชิงอัตตวิสัยคือ เป็นสิ่งที่ผู้กระทำเท่านั้นที่จะได้รับผลแห่งการกระทำนั้น ไม่มีใครจะได้รับการผลอื่นโดยไม่ใช่ตัวของเขา คือทำอย่างไรย่อมได้รับผลเช่นนั้น บางครั้งผลแห่งการกระทำไม่ได้ส่งผลในขณะนั้น แต่บางอย่างส่งผลข้ามภพข้ามชาติด้วย กรณีขององคุลิมาลนั้นผู้เป็นพ่อเห็นแล้วว่าลูกที่จะเกิดมาจะเป็นอย่างไร ดังนั้นการตั้งชื่อให้ว่า “อหิงสกะ” ซึ่งแปลได้ว่า ผู้ไม่เบียดเบียนนั้นก็อาจเป็นการแก้ไขแต่สิ่งที่เป็นตัวตนจริงของ“อหิงสกะ” นั้นไม่เปลี่ยนแปลง แม้แต่จะเจริญเติบโตมาได้อย่างไร ซึ่งประเด็นนี้อาจเกี่ยวกับความจริงเชิงภววิสัยด้วยว่า เรื่องกรรม นั้นเป็นเรื่องอนิจจัง แต่ในประเด็นเรื่องชื่อ ในมุมมองความมีอยู่ของบาปเชิงอัตตวิสัยในปรัชญาตะวันตกนั้นเป็นเรื่องส่วนตัวที่ทุกคนสามารถที่จะกระทำและตัดสินใจอะไรได้ด้วยตัวเองและรับผลนั้นด้วย

ประเด็นนี้ของ“อหิงสกะ” หรือ “องคุลิมาล” นั้นกล่าวได้ว่าเป็นลักษณะบุคคลที่ยังไม่สัมบูรณ์ เพราะยังเป็นผู้ที่ยังเกี่ยวข้องกับโลกหรือ ความโลภ ความโกรธ ความหลง อยู่ยังไม่ออกจาก

การเป็นปุถุชน แต่เมื่อที่เป็นบุคคลที่มีลักษณะบุคคลที่สมบูรณ์แล้วก็ยังมีผลบาปกรรมที่ตัวของ“องคุลีมาล” นั้นยังคงต้องรับผลกรรมอยู่ในเชิงกายภาพ แต่ในจิตใจของ“องคุลีมาล” แล้วท่านไม่มีความโลภ ความโกรธ ความหลง

ในประเด็นนี้ ลักษณะบุคคลที่สมบูรณ์ และไม่สมบูรณ์นี้ขององคุลีมาล ทำให้เห็นได้ว่ายังมีอีกสภาวะหนึ่งที่เราเรียกว่า “Being” คือมีภาวะความเป็นมนุษย์มาตั้งแต่เริ่มแรกว่าถูกกำหนดว่าเป็นอย่างไร ดังนั้นในแง่นี้อาจมองได้ว่า พฤติกรรมใด ๆ ก็มาจากสิ่งที่เป็นอยู่ก่อนแล้ว ดังนั้น องคุลีมาล อาจไม่มีเจตจำนงเสรี(Free will) ที่ตนเองจะมีอิสระที่แท้จริงไม่ได้เลย เพราะเป็นภาวะที่องคุลีมาล เป็นอยู่แล้ว แต่ในอีกนิยามหนึ่งของ “Being” คือ มีลักษณะที่ภาวะความเป็นมนุษย์นั้นยังคงสามารถเปลี่ยนแปลงได้อีก คือ แมว่าองคุลีมาลจะเกิดมาหรือถูกกำหนดมาให้เป็นอย่างใด อย่างไรนั้น แต่องคุลีมาล ก็สามารถเปลี่ยนแปลงตนได้ ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า “Being” ขององคุลีมาลนั้นเบื้องต้นเป็นไปตามที่ถูกกำหนดไว้ และอีกภาวะหนึ่งก็ถูกทำให้เปลี่ยนไป ส่วนนี้อาจกล่าวได้ว่า กรรมบางอย่างที่ให้ผลทั้งที่ดีและไม่ดีนั้นด้วย ซึ่งส่วนหนึ่งกรรมปัจจุบัน(Doing) สำคัญไม่น้อยไปกว่ากัน แต่ก็ต้องอาศัยบริบทในการอุดหนุน ซึ่งเรียกว่าต้องมีโปรโตไซส คือ บุคคลที่เป็นกัลยาณมิตร คอยให้คำแนะนำ ในที่นี้เบื้องต้น องคุลีมาล มีเพื่อนไม่ดี และอาจารย์ที่มีความอิจฉา ส่งผลให้ องคุลีมาล หลงไปกับคำแนะนำเหล่านั้น ต่อมาเพื่อได้รับการกระตุ้นเตือนจากพระพุทธเจ้า ทำให้องคุลีมาล ตระหนักชัดด้วยตนอีกครั้งหนึ่งจึงตื่นขึ้นมาปรับเปลี่ยนตน ประเด็นนี้เรียกได้ว่าองคุลีมาลมี โยนสีโสมนสิการ ในการพิจารณาด้วยตนเอง จึงทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนไปในทิศทางที่ถูกต้อง ดึงมา ประสพกับชีวิตที่ประเสริฐสุดคือ เป็นพระอรหันต์ และได้สร้างประโยชน์ไว้แก่ชนเป็นอันมากต่อไปอีกด้วย

ดังนั้น ความมีอยู่ของบาปเชิงอัตวิสัยในปรัชญาตะวันตกนั้นก็เห็นได้ว่า บาปกรรมนั้นยังมีอยู่ในลักษณะบุคคลที่ไม่สมบูรณ์มากกว่าสมบูรณ์

๒. การกระทำบาปที่สมบูรณ์และไม่สมบูรณ์

ในประเด็นการกระทำบาปที่สมบูรณ์และไม่สมบูรณ์ นั้นกล่าวได้ว่าอยู่ที่เจตนาของผู้กระทำ ดังนั้นเจตนาของเจตนาเป็นสิ่งสำคัญ “อหิงสกะ” หรือ “องคุลีมาล” มีทั้งแรงของกรรมที่ส่งผลให้เป็นแรกเริ่มตั้งแต่การเกิดแล้ว แต่“อหิงสกะ” หรือ “องคุลีมาล” นั้นยังมีเจตจำนงเสรี หรือสามารถใคร่ครวญหรือไตร่ตรองบางอย่างด้วยตนเอง

ดังนั้นการกระทำนี้จึงกล่าวได้ว่า พระองคุลีมาลไม่มีเจตนา อย่างไรก็ตามจากข้อความนี้เห็นได้ว่า สถานะก่อนบวชและหลังบวชนั้นต่างกัน คือ ความดีของท่านนั้นสัมพันธ์กับตัวท่านก่อนบวชเป็นโจรฆ่าคน ผลของการฆ่าทำให้พระราชสาส์นจับท่าน คือตั้งแต่ท่านเกิดในอริยชาติ ท่านไม่เคยคิดหรือแก้มั่งที่จะปลงสัตว์จากชีวิตเลย หมายความว่าตั้งแต่ท่านบวชมาท่านไม่เคยมีเจตนาแก้มั่งสัตว์ให้ตายเลย โดยพิจารณาจากการแยกระหว่างความเป็นฆราวาสกับความเป็นอริยชาติของท่าน แสดงว่าบาปของท่านมีอยู่ในสถานะที่เป็นฆราวาสไม่ใช่มีอยู่ในสถานะที่เป็นอริยชาติ เพราะเงื่อนไขมีอยู่ว่าบุคคลจะกระทำบาปได้ก็ต่อเมื่อเป็นปุถุชน เพราะคำว่าอริยชาตินั้นบ่งบอกถึงความหมายที่ว่าไม่มีการกระทำบาปอยู่แล้ว ฉะนั้นการออกบวชแล้วบรรลุพระอรหันต์ทำให้ท่านเป็นอริยชาติไม่มีบาป แสดงว่าบาปไม่ได้มีเงื่อนไขของปรวิสัย มันมีอยู่ด้วยเงื่อนไขของความเป็นปุถุชน จึงเป็นอัตวิสัยซึ่ง

แย้งกับความจริงที่เป็นปรีวิสัย มันไม่มีอยู่เลยเพราะ พิจารณาจากจิตกับเจตสิตว่าสถานะของจิตกับเจตสิกจะมีอยู่ที่ต่อเมื่อมีภาวะของความเป็นปุถุชน คือมีเจตนา เจตนาจะประกอบกับสิ่งที่เรียกว่าจิตเท่านั้น เจตนาจะไม่มีอยู่ถ้าบุคคลเหล่านี้ไม่มีจิต พระอริยะชาติไม่มีจิตแสดงว่าอยู่เหนือเจตนา จิตในที่นี้ก็คืออตตะ

กรณีที่ ๒ พระโมคคัลลานะ

กรณีพระโมคคัลลานะผู้วิจัยเห็นว่าสามารถวิเคราะห์ได้ใน ๒ ลักษณะที่สำคัญคือ ๑. ลักษณะบุคคลที่สัมบูรณ์ และที่ไม่สัมบูรณ์ ๒. การกระทำบาปที่สัมบูรณ์และไม่สัมบูรณ์

๑. ลักษณะบุคคลที่สัมบูรณ์ และลักษณะบุคคลที่ไม่สัมบูรณ์

ความมีอยู่ของบาปเชิงอัตตวิสัยในปรัชญาตะวันตก หากพิจารณาเงื่อนไข ใน ๒ ลักษณะคือ ๑. ลักษณะบุคคลที่สัมบูรณ์ และลักษณะบุคคลที่ไม่สัมบูรณ์ว่า บาปกรรมจะให้ผลลักษณะบุคคลใดมากกว่ากัน ในที่นี้ก็จะกล่าวได้ว่า แม้จะเป็นพระอรหันต์ที่มีฤทธิ์มากก็ไม่สามารถละผลแห่งบาปกรรมได้ แม้ว่าบาปกรรมที่ทำไว้ในอดีตชาติที่เป็นบุคคลไม่สมบูรณ์คือ เป็นปุถุชน ที่กระทำต่อมารดาของตนก็ตาม แต่บาปกรรมนั้นยังให้ผลตราบเท่าที่ยังมีชีวิตอยู่หรือชั้น ๕ อยู่

๒. การกระทำบาปที่สัมบูรณ์และไม่สัมบูรณ์

ความมีอยู่ของบาปเชิงอัตตวิสัยในปรัชญาตะวันตก เงื่อนไขสำคัญในการวิเคราะห์ในกรณีพระโมคคัลลานะ คือ เจตนาหรือเจตจำนงในการกระทำ เงื่อนไขสำคัญของอัตตวิสัยคืออยู่ที่ผู้กระทำนั้น ๆ เป็นเรื่องของแต่ละบุคคลที่กระทำ ดีหรือบาปกรรมจึงกล่าวได้ว่าเป็นอัตตวิสัย

ประเด็นที่ ๑ ผลของการกระทำ ในกรณีพระโมคคัลลานะการกระทำบาปที่สัมบูรณ์และไม่สัมบูรณ์นั้นจึงเป็นอัตตวิสัย หากแต่ผลอันที่จะตามมาก็ย่อมเป็นสิ่งที่สะท้อนมาจากผู้กระทำเช่นกัน คือ ทำอย่างไรก็ได้รับสิ่งนั้น ดังนั้นการที่พระโมคคัลลานะได้รับผลจากการกระทำของตนคือการถูกทุบก็กล่าวได้ว่าได้รับผลอันตนได้กระทำไว้แล้วในอดีต

ประเด็นที่ ๒ กรรมร่วมกัน ในส่วนของพวกกลุ่มโจรที่กระทำหรือถูกใช้ให้กระทำก็ย่อมกล่าวได้ว่ามีสิ่งที่เคยกระทำร่วมกันมาเมื่อก่อน และก็ย่อมรับผลแห่งบาปกรรมอันนั้นด้วยต่อไป

ประเด็นที่ ๓ ในลักษณะภาพรวมของพุทธปรัชญา กล่าวได้ว่า สอนเรื่องกรรม(กรรมวาท) ด้วย เป็นการเน้นให้เห็นถึงการกระทำว่าเจตนาในการกระทำเรื่องจิตเจตเจตนั้นสำคัญ จิตเป็นเบื้องต้นต่อกายกรรม วชิกรรมด้วย ซึ่งแสดงให้เห็นว่า อะไรดีหรือไม่ดีหรือว่าบาป, ช่วงนั้น ย่อมมีผลไม่ว่าจะเป็นทางตรงคือให้ผลในชาตินี้และทางอ้อมคือการให้ผลในชาติหน้า

๑.๒ วิเคราะห์ความมีอยู่ของบาปเชิงภววิสัย

จากกรณีตัวอย่างของพระอุบลวรรณาเถรี ผู้วิจัยจำแนกออกเป็น ๒ ลักษณะคือ

๑. ลักษณะบุคคลที่สัมบูรณ์ และไม่สัมบูรณ์

ประเด็นที่ ๑ พระอุบลวรรณาเถรีเป็นพระอรหันต์กล่าวได้ว่าเป็นบุคคลที่สมบูรณ์แล้ว ดังนั้นสิ่งที่พระอุบลวรรณาเถรี จะกระทำสิ่งใดต่อใครในสิ่งที่ไม่ดีทั้งทางกาย วาจา หรือจิตใจนั้นย่อมไม่มี การให้ผลก็ย่อมไม่มี หากแต่สิ่งที่พระอุบลวรรณาเถรีได้รับนั้นชี้ได้ว่าเพราะการกระทำบาปในอดีตที่ส่งผล ณ ปัจจุบัน

ดังนั้น การที่พระอุบลวรรณาเถรีเป็นพระอรหันต์กล่าวได้ว่าเป็นบุคคลที่สมบูรณ์แล้ว การกระทำทางกาย วาจา และใจที่เกี่ยวข้องกับบาปกรรมทั้งสิ้นจึงไม่มี เพราะการกระทำเป็นเพียงกริยาอย่างหนึ่งเท่านั้น แต่บุคคลที่กระทำต่อบุคคลที่สมบูรณ์อย่างพระอุบลวรรณาเถรีย่อมได้รับผลแห่งบาปกรรมนั้น เพราะเกี่ยวข้องกับผู้ถูกระทำ

ประเด็นที่ ๒ ในส่วนของนันทมาณพนั้นเป็นปุถุชนเป็นบุคคลที่ไม่ดีหรือไม่สมบูรณ์ คือมีบาปกรรมคือ มีราคะตัณหา ซึ่งกล่าวได้ว่าแตกต่างกับพระอุบลวรรณาเถรีผู้ถูกระทำที่ไม่ยินดี คือ “เจ้าคนพาล เจ้าอย่าพินาศฉิบหายเลย เจ้าคนพาล เจ้าอย่าพินาศฉิบหายเลย” นันทมาณพ ก็ไม่ยอมเชื่อฟัง ได้ทำการข่มขืนพระเถรีสมปราวณาแล้วก็หลีกหนีไป พอเขาหลบหนีไปได้ไม่ไกล แผ่นดินใหญ่ก็มีการประหนึ่งว่าไม่สามารถจะรองรับน้ำหนักของเขาเอาไว้ได้ จึงอ่อนตัวยุบลงแล้วนันทมาณพก็จมดิ่งลงในแผ่นดิน ไปเกิดในเวจีมหานรก”

ดังนั้นกล่าวได้ว่าไม่ว่าบุคคลจะมีความไม่สมบูรณ์คือเป็นปุถุชนย่อมได้รับผลจากสิ่งที่ตนเป็นหรือมีได้ด้วย ฉะนั้น หากเพียงแต่บุคคลที่ไม่สมบูรณ์นั้นบางครั้งอาจไม่ได้รับผลนั้นโดยตรงก็อาจจะทางอ้อมคือในโลกกายภาพหน้า

๒. การกระทำบาปที่สมบูรณ์และไม่สมบูรณ์ไม่มีเจตนาไม่มีบาป

ประเด็นที่ ๑ ความเป็นบุคคลของพระอุบลวรรณาเถรีนั้นเป็นพระอรหันต์ การกระทำบาปที่สมบูรณ์ในแง่ของจิตใจนั้นย่อมไม่มีสิ่งที่เป็นบาปเพราะเจตนาไม่มี แต่ส่วนของนันทมาณพกล่าวได้ว่ามีครบทั้ง ๓ คือ กายกรรม วชิกรรมและมโนกรรม ประกอบประกบมีอกุศลมูลคือ ราคะ เป็นต้น ประกอบเข้าด้วย ทำให้มีแรงผลักดันส่งผลต่อไปในกายภาพหน้าอีกมาก

ประเด็นที่ ๒ การกระทำที่มีเจตนาที่ครบถ้วนคือ ก่อน ระหว่างและหลัง ย่อมทำให้ได้รับผลบาปกรรมที่ทำไว้ ดูได้จากการที่นันทมาณพต้องตกนรกซึ่งเป็นผลจากการกระทำของตน

ประเด็นที่ ๓ การมีแรงผลักดันอย่างเช่น อกุศลมูลคือ ราคะของนันทมาณพ เป็นต้นเหตุหรือรากเหง้าของปัญหาที่สำคัญของการแสดงให้เห็นถึงความมีอยู่เชิงภวิสัยของบาปว่าเป็นสิ่งที่มีอยู่จริงให้ผลตามไปดังที่พระพุทธองค์ได้ตรัสว่า “คนพาล ย่อมร่าเริงยินดีในบาปกรรมลามกที่ตนกระทำ ประดุจว่าดื่มน้ำผึ้งที่มีรสหวาน จนกว่าบาปกรรมนั้นจะให้ผล จึงจะได้ประสบกับความทุกข์ เพราะกรรมนั้น” อันนำไปสู่การกระทำทั้ง ๓ ทาง คือ กาย วาจา และจิตใจหากไม่ได้ขัดเกลาหรืองด หรือการละเว้น

ประเด็นที่ ๔ การยอมรับผลของกรรม พระอุบลวรรณาเถรี ได้รับเอตทัคคะในฝ่ายผู้มีฤทธิ์ แต่กรณีนี้ระหว่างนันทมาณพนั้นแสดงให้เห็นได้ว่า เหมือนกับพระอุบลวรรณาเถรีพิจารณาแล้วว่าด้วย

ผลของวิบากกรรมบางอย่างของตนก็เป็นไปได้ที่จะต้องมีส่วนในกรณีนี้ จึงเป็นเหตุผลบางอย่างที่ได้เกิดขึ้นทำให้พระอุบลวรรณาเถรีไม่ได้ใช้ความสามารถทางด้านนี้ของตนในการจัดการกับนันทมาณพ

ดังนั้น ในประเด็นนี้ความมีอยู่ของบาปเชิงภววิสัย มีอยู่ในกรณีของจริยธรรมที่ไม่สมบูรณ์ เช่น ของค้ำที่เห็นว่าความดีสมบูรณ์ (complete good) มีสิ่งเหนือธรรมชาติที่มีความรู้ อำนาจและความดีงาม ซึ่งเป็นผู้ทรงคอยช่วยรับประกัน ดังนั้นในลักษณะนี้จากกรณีตัวอย่างของพระอุบลวรรณาเถรีกับนันทมาณพ ประเด็นสาระสำคัญทั้ง ๒ ประเด็นคือ ๑. ลักษณะบุคคลที่สมบูรณ์ และไม่สมบูรณ์ และการกระทำบาปที่สมบูรณ์และไม่สมบูรณ์ไม่มีเจตนาไม่มีบาป นั้นไม่สามารถแยกออกกันได้อย่างชัดเจน

๒. วิเคราะห์ความมีอยู่ของบาปในพุทธปรัชญาเถรวาท โดยมีประเด็น ๒ ประเด็นคือ วิเคราะห์ความมีอยู่ของบาปเชิงสมมติสัจจะ และวิเคราะห์ความมีอยู่ของบาปเชิงปรมาตสัจจะ จากการศึกษาพบว่า

๒.๑ วิเคราะห์ความมีอยู่ของบาปเชิงสมมติสัจจะ

กรณีที่ ๑ นายพรานกุกกุมิตร

ในกรณี นายพรานกุกกุมิตร ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นความมีอยู่ของบาปเชิงอัตตวิสัยโดยธิดาเศรษฐีได้เพียงทำหน้าที่ของตนผลแห่งการกระทำโดยปราศจากจิตที่เป็นความชั่วไม่มีจึงไม่ได้รับผลของกรรม จากกรณี นายพรานกุกกุมิตรความมีอยู่ของบาปเชิงสมมติสัจจะของสังคัมที่เป็นผู้ตัดสินเมื่อพิจารณาเพียงปรากฏการณ์ด้วยอายตนะทั้ง ๕ ของตนก็ย่อมไม่เข้าใจในสิ่งที่ปรมัตถะสัจจะได้ในแง่ธิดาเศรษฐีนั้นได้เพราะนางบรรลุหรือเข้าถึงความจริงในระดับปรมัตถะสัจจะแล้วสิ่งที่ปรมัตถะสัจจะย่อมไม่มีผลต่อธิดาเศรษฐีนั้น

กรณีที่ ๒ พระองค์สิมาล

กรณีพระองค์สิมาล การพิสูจน์ความมีอยู่ของบาปผ่านกรณีของพระองค์สิมาลถูกยืนยันด้วยแนวคิดความเชื่อในเรื่องฤกษ์ ซึ่งถูกอธิบายโยงกับสมมติสัจจะในแง่ของชื่อซึ่งให้ความหมายในทางที่ดีโดยขัดแย้งกับหลักกรรมและการให้ผลของกรรมที่เป็นปรมาตสัจจะ ดังหลักกรรมนิยามที่ว่า หว่านพืชเช่นใด ย่อมได้ผลเช่นนั้น

ดังนั้นจากบริบทของการเกิดของอหิงสกะ หรือ องค์สิมาล ทำให้เห็นได้ว่า ความเชื่อในเรื่องฤกษ์ นั้นยังมีส่วนกำหนดการอธิบายเรื่องกรรม หรือกล่าวได้ว่า ความเชื่อในเรื่องฤกษ์ เป็นเรื่องสมมติ ที่ปรากฏชัดกว่าการอธิบายเรื่องกรรม ซึ่งไม่สามารถพิสูจน์ให้เห็นได้โดยตรง ดังนั้นการอธิบายด้วยความเชื่อในเรื่องฤกษ์ ที่ปรากฏด้วยปรากฏการณ์ต่าง ๆ กรณีที่มีไฟ ศาสตราวุธลุกด้วยไฟ เป็นต้น เป็นคำอธิบายที่รองรับความจริงระดับปรมัตถะสัจจะคือ ความจริงสูงสุดเรื่องกรรม

๒.๒ วิเคราะห์ความมีอยู่ของบาปเชิงปรมาตสัจจะ

กรณีที่ ๑ พระโมคคัลลานะ

ประเด็นที่ ๑ ความมีอยู่จริงของการให้ผลของกรรม

กรณีพระโมคคัลลานะ ได้สะท้อนให้เห็นบาปในเชิงบาปเชิงปมัตถะสัจจะคือ พระโมคคัลลานะพิจารณาด้วยตนแล้วว่าเพราะกรรมที่ตนทำไว้และถึงเวลาที่ต้องรับผลกรรมนั้น คือ “สามารถหลบหนีพวกโจรได้ในช่วงสองเดือนแรก พอถึงเดือนที่สามพระเถระระลึกได้ว่า ท่านเคยประกอบกรรมทำชั่วมาในชาติหนึ่ง ท่านจึงไม่ยอมใช้ฤทธิ์ทำการหลบหนีอีกต่อไป ท่านจึงถูกโจรจับและถูกทุบตีจนกระทั่งกระดูกแตกละเอียด หลังจากนั้นพวกโจรได้นำร่างของท่านไปทิ้งไว้ที่พุ่มไม้เพราะเข้าใจว่าท่านเสียชีวิตแล้ว แต่ท่านยังไม่เสียชีวิต และคิดว่า จะไปเฝ้าพระศาสดาเสียก่อนแล้วจักปรินิพพาน จึงได้ใช้กำลังแห่งฌานประสานกระดูกให้กลับแข็งแรง แล้วไปหาเสนาบดีของพระศาสดา ถวายบังคมแล้วกราบทูลอาลา พระศาสดาได้ตรัสบอกให้เถระแสดงธรรมให้พระองค์สดับเสียก่อน พระเถระก็ได้กระทำตามพุทธฎีกา จากนั้นได้ถวายบังคมลา เหาะไปที่ตงกาฬสิลา และได้ปรินิพพาน ณ ที่นั้น”

อย่างไรก็ตามกรณีนี้แสดงเรื่องกรรมอย่างชัดเจน และกรรมก็ย่อมส่งผล คือ บุคคลหว่านพืชเช่นใด ย่อมได้ผลเช่นนั้น คนทำดีย่อมได้ดี ทำชั่วย่อมได้ชั่ว

ประเด็นที่ ๒ การมีอยู่จริงของภพภูมิ การเวียนว่ายตายเกิด

อย่างไรก็ตามกล่าวได้ว่า สิ่งที่ทำย่อมมีผลไม่ทางตรงคือให้ผลทันทีในชาตินี้ หรือชาติหน้า ซึ่งบางอย่างเป็นเรื่องอจินไตยด้วย หรือปุถุชนนั้นยากที่จะพิจารณาหรือตรวจสอบได้ แต่ก็สามารถพิจารณาได้จากความสัมพันธ์ระหว่างกรรมกับปฏิจลสมุปบาทด้วยว่าสิ่งที่ทำย่อมส่งผลเสมอไม่เว้นแม้แต่พระอรหันต์ เป็นต้น เพราะว่าการได้รับผลอันเกิดจากการกระทำของตน ที่เรียกว่า “กรรม” เพราะการกระทำย่อมส่งผลต่อการได้รับสิ่งที่ได้กระทำ ดังนั้นแล้วกรณีพระโมคคัลลานะที่โดนทุบตีสะท้อนการมีอยู่จริงของภพภูมิ ในการเวียนว่ายตายเกิดเพื่อรับผล(วิบาก)ที่ตนได้กระทำไว้ แม้ว่าพระโมคคัลลานะจะเป็นพระอรหันต์แล้วก็ตาม วิบากกรรมไม่ว่าจะดีหรือไม่ดีก็ย่อมส่งผลข้ามภพข้ามชาติให้เห็นได้ว่ามีอยู่จริง

กรณีที่ ๒ เรื่องบุรพกรรมของพระพุทธเจ้า

ประเด็นของกรณีนี้ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นการแสดงเรื่องผลของกรรมที่ชัดเจนว่า กรรมที่แปลว่าการกระทำไม่ว่าจะดีหรือไม่อย่างไร ย่อมส่งผล ต่อทุกคนหรือมนุษย์ทั้งหมด ไม่เว้นแม้แต่พระพุทธเจ้าจากบริบทของเนื้อหาโดยสังเขปกรณี เรื่องบุรพกรรมของพระองค์ คือ การตักน้ำของพระอานนท์ ดังนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า เป็นการแสดงให้เห็นว่าผลกรรมที่ได้รับนี้มาจากผลที่เป็นบุพพกรรมของพระพุทธเจ้า ดังนั้นกรณีนี้หากบาปไม่มีอยู่จริงย่อมไม่ส่งผลให้พระพุทธเจ้าต้องให้พระอานนท์ไปตักน้ำถึง ๓ ครั้ง ย่อมเป็นการแสดงให้เห็นว่าบาป(วิบาก)เป็นสิ่งที่อยู่จริง

ดังนั้นจากการศึกษาที่ผู้วิจัยได้ใช้กรณีตัวอย่างในคัมภีร์พุทธปรัชญาเถรวาทได้แสดงให้เห็นได้ว่า ความมีอยู่ของบาปโดยใช้ปรัชญาตะวันตกใน ๒ ลักษณะคือ ๑. ความมีอยู่ของบาปในเชิงภววิสัย คือ ๑.๑ การอ้างเหตุที่มาของจริยธรรมอันสัมบูรณ์ (absolute) ๑.๒ ในกรณีของจริยธรรมที่ไม่สัมบูรณ์ ๒. ความมีอยู่ของบาปในเชิงอัตวิสัย สรุปได้ว่า แนวคิดนี้ชี้ไปที่ "ตัวบุคคล" ที่ทุกคนมีซึ่งเป็นสิทธิทางธรรมชาติที่จะปฏิบัติตามใจของตนเอง โดยใครจะตัดสินการกระทำของคนอื่นได้ต้องมองจากมุมมองของพวกเขาเท่านั้น

ในส่วนของพุทธปรัชญาเถรวาทในเชิงสมมติสัจจะและปรมาตถสัจจะ เน้นทั้งที่ตัวบุคคลที่มีเจตนาหรือไม่มีเจตนา หรือจิตใจ การกระทำ ทั้ง ๓ ทางคือ กาย วาจาและจิตใจ แต่ในพุทธปรัชญาเถรวาทมีจุดมุ่งหมายสูงสุดที่การละตัวตนหรืออัตตา ให้เข้าใจชีวิตและโลกทั้งในเชิงสมมติสัจจะและปรมาตถสัจจะ (วิถีโลกและวิถีอริยะ)

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ความมีอยู่ของบาปในพุทธปรัชญาเถรวาท” พบว่า ยังมีประเด็นที่สามารถศึกษาเพิ่มเติมซึ่งไม่ใช่ประเด็นหลักในการวิจัยนี้ได้อีก ผู้วิจัยจึงขอเสนอหัวข้อในการศึกษาที่เกี่ยวกับความมีอยู่ของบาปในพุทธปรัชญาเถรวาทในครั้งต่อไปดังนี้

๑. ควรศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบความมีอยู่ของกรรมในเชิงอัตตวิสัยหรือภาววิสัย หรือ เชิงสมมติสัจจะหรือปรมาตถสัจจะ

๒. ควรศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบความมีอยู่ของความดีกับความชั่วในเชิงอัตตวิสัยหรือภาววิสัย หรือ เชิงสมมติสัจจะหรือปรมาตถสัจจะ เป็นต้น

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก ๒๕๐๐**. กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

กรมศิลปากร. พระญาติไทย. **ไตรภูมิพระร่วง**. นนทบุรี: อักษรเจริญการพิมพ์, ๒๕๑๕.

กীরติ บุญเจือ. **ปรัชญาสำหรับผู้เริ่มเรียน**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๙.

เกียรติวรรณ อมาตยกุล. **วิถีแห่งพุทธะ : วิถีชีวิตแห่งความสุข**. กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์, ๒๕๓๐.

ซัชชัย คุ่มทวีพร. **จริยศาสตร์ : ทฤษฎีและการวิเคราะห์ปัญหาจริยธรรม**. กรุงเทพมหานคร:

มหาวิทยาลัยรังสิต (ม.ป.ป.).

เนื่องน้อย บุญเนตร. **จริยศาสตร์ตะวันตก : ค้านท์ มิลล์ ฮอบส์ รอลส์ ชาร์ท**. กรุงเทพมหานคร :

สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

บรรจบ บรรณรุจิ. **ปฏิจจสมุปบาท**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: พรบุญการพิมพ์, ๒๕๓๘.

_____. **เอกสารประกอบการสอนพระไตรปิฎกวิเคราะห์ ๑**. กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

บุญมี แทนแก้ว. **ปรัชญาตะวันตก(สมัยใหม่)**. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรีนติ้ง.เฮ้าส์, ๒๕๔๕.

ปานทิพย์ ศุภนคร. **ปรัชญาเอกซิสเตนเชียลลิสต์**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง,

๒๕๔๖.

พร รัตนสุวรรณ. **นรก-สวรรค์ (ภาค นรก)**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๑๗.

พระกวีวรรณญาณ (จ้านงค์ ทองประเสริฐ) . **คำบรรยายพรหมชาลสูตร**. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๖.

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาส อินทปญฺโญ), กรรมและการอยู่เหนือกรรม, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๓๙),

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) . **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ). **กฎแห่งกรรม**. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **ตามรอยธรรมครบ ๕๐ ปี**. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

พระเทพโสภณ และคณะ (แปล). **วิมุตติมรรค**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๔๘.

พระเทพมุนี (วิลาส ญาณวโร ป.ธ.๙). **ภูมิวิลาสินี**. ธรรมทานงานพระราชทานเพลิงศพ พระธรรมธีรราชานุวัตร (ไสว ฐิติธมฺโม ป.ธ. ๗). กรุงเทพมหานคร: มิตรสยาม, ๒๕๓๐.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ (ชำระเพิ่มเติม ช่วงที่ ๑)**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

_____ . **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ ๓๕. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์. ๒๕๔๘.

พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร) . **กรรมที่ปณี เล่ม ๑**. กรุงเทพมหานคร: ดอกหญ้า, ๒๕๔๕.

พระพิมลธรรม (อาสภเถระ). **เบญจพิธมาร**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทประยูรวงศ์จำกัด, ๒๕๒๗.

พระมหาพรชัย สิริวโร. **พุทธจริยศาสตร์ เป็นจริยศาสตร์ประเภทอันตวิทยาหรือกรณีธรรม**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๒.

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) . **กรรมและการเวียนว่ายตายเกิด**. กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์กรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๓.

_____ . **พุทธศาสนากับปรัชญา**. กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์ พรินตติ้ง กรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๓.

พระสังฆราชเมธีจักร. **โลกที่ปกสาร**. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. กรุงเทพมหานคร:

ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล สหประชาพาณิชย์, ๒๕๒๙.

พระสัทธรรมโฆษเถระ. **โลกบัญญัติ**. กรุงเทพมหานคร: หจก, โรงพิมพ์อักษรไทย น.ส.พ. เมืองไทย,

๒๕๒๘.

พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ. **ปรมัตตโชติกะ ปริจเฉทที่ ๙ สมถกรรมฐานที่ปณี**. พิมพ์ครั้งที่ ๔.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ทิพย์วิสุทธิ.

พระสิริมงคลอาจารย์, **จักรวาลที่ปณี**, หอสมุดแห่งชาติ ตรวจชำระ เรียบเรียง, (กรุงเทพมหานคร:

เซ็นทรัลเอน์กซ์เพรสศึกษาการพิมพ์, ๒๒๓๓.

พระอาจารย์อาสาเถระ ธัมมาจริยะ. **แนวทางปฏิบัติวิปัสสนา**. กรุงเทพมหานคร:

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓.

พุทธทาสภิกขุ. **ตถตา - เซ่นั่นเอง**. กรุงเทพมหานคร: เพชรประกาย, ๒๕๔๙.

_____ . **คู่มือศึกษาระยะฉบับสมบูรณ์**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๓๘.

_____ . **ตามรอยพระอรหันต์**. กรุงเทพมหานคร: รุ่งแสงการพิมพ์, ๒๕๐๔.

_____ . **อิทัปปัจจตา**. กรุงเทพมหานคร: การพิมพ์พระนคร, ๒๕๑๖.

_____ . **กรรมเหนือกรรม**. อตัมมโย จัดพิมพ์, ไม่ปรากฏสถานที่.

พุทธมามิกา. **กรรมและผลแห่งกรรม**. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมมิก, ๒๕๔๔.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. **วิสุทธิมรรคแปลภาค ๓ ตอนจบ**. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย,

๒๕๒๑.

_____ . **ธมมปฏฐกถาย ตติโย ภาค**. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๔๙๙.

_____ . **ธมมปฏฐกถา แปล ภาค ๖**. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๔.

_____ . **อภิธัมมัตถสังคหบาลีและอภิธัมมัตถวิภาวินีฎีกา**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร:

มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**.

กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๐.

_____ . พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖.

วศิน อินทสระ. พุทธปรัชญาเถรวาท. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: ชวนพิมพ์, ๒๕๔๔.

วิทย์ วิชาแพทย์. จริยศาสตร์เบื้องต้น : มนุษย์กับปัญหาจริยธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๒.

_____ . ปรัชญาทั่วไป : มนุษย์ โลก และความหมายของชีวิต. พิมพ์ครั้งที่ ๑๗. กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๔๗.

วิธาน สุชีวกุปต์. อภิปรัชญา (Metaphysics). พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: รามคำแหง, ๒๕๔๓.

_____ . พุทธจริยศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: ทองกวาว, ๒๕๔๑.

สมเด็จพระญาณสังวร (สุวฑฺฒโน). ลักษณะพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. สารานุกรมพระพุทธศาสนา. รวบรวมโดย สุขเขาวน พลอยชุม. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

_____ . ธรรมวิภาค ปริเฉทที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) . คัมภีร์วิสุทธิมรรค. กรุงเทพมหานคร: บริษัทประยูรวงศ์ พรินติ้ง จำกัด, ๒๕๔๖.

สมเด็จพระสังฆราช (ปสฺสเทว). สวดมนต์ฉบับหลวง. อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระศา

สนโสภณ (ชินทตฺโต เอื้อน สุตฉลียว ป.ธ. ๗). กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย

สมพร ศรีวราทิพย์. คัมภีร์สัมโมหวิโนทนี. กรุงเทพมหานคร: สุทธิสารการพิมพ์, ๒๕๒๑.

สมภาร พรหมทา. พุทธศาสนิกายเซน การศึกษาเชิงวิเคราะห์. กรุงเทพมหานคร:

สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

สมัคร บุราวาศ. พุทธปรัชญา ๒๕ ศตวรรษ. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: ศยาม, ๒๕๕๔.

สุนทร ณ รัชชี. พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก. กรุงเทพมหานคร:

สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. โสภูปัตติ อรุณวตีสุตระ ปฐมมุล ปฐมมุล ปฐมกัมและมูลตันไตร,

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๓.

(๒) ดุษฎีนิพนธ์/วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์:

พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี (เหมประไพ). สารนิพนธ์เรื่อง การศึกษาเชิงวิพากย์ความสัมพันธ์

ระหว่างปฏิจจนสมบัติกับคุณค่าทางจริยธรรม. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

พระมหาปิยะ ปิยธมโม (แดนวงตรง) . “ความมีอยู่ของอบายภูมิจ ๔ ในพุทธปรัชญาเถรวาท” .

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

พระมหาไพฑูรย์ สุทธิวิโร (น้อยวัน). “การวิเคราะห์เชิงปรัชญาเรื่องบาปพระพุทธศาสนาเถรวาท”,
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๓๖.

พระมหาเรืองสันต์ สนมมโน (สีสิงขรณ์) “การศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างบาปและทุกข์
ในพุทธปรัชญาเถรวาท” . วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

สมเกียรติ ตั้งนโม. ศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดสุนทรียศาสตร์ในพุทธศาสนากับปรัชญาของเพลโต.

วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๔,

สิวลี ศิริไล. “ ปัญหาเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้า”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต.
บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๗.

สยาม ราชวัตร. “วิธีอ้างเหตุผลเพื่อยืนยันความมีอยู่ของโลกหน้าในพระพุทธศาสนาเถรวาท” .

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎี. บัณฑิตบัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

๒. ภาษาอังกฤษ

James, George Alfred. **Atheism**. In Mircea Eliade (ed.). **The Encyclopedia of Religion**.

New York: Macmillan, Vol. 1 (1987) : 479-490.

Kant, I. **Critique of Pure Reason**. Translated by N. Kemp Smith. (Second edition, 1933).

London: Macmillan, ๑๗๘๗.

Gale, R. **On the Nature and Existence of God**. Cambridge: Cambridge University Press,

1991.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ ฉายา/นามสกุล : พระมหาสาม อคฺคธมฺโม (แสงวงศ์)

วัน เดือน ปีเกิด : ๖ สิงหาคม ๒๕๓๒

ภูมิลำเนาที่เกิด : เชียงราย

การศึกษา : นักรธรรมชั้นเอก

เปรียญธรรม ๖ ประโยค

มัธยมศึกษาตอนปลาย

ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อ.แม่สาย
จ.เชียงราย

ปริญญาตรี

รัฐศาสตรบัณฑิต กลุ่มวิชาเอกรัฐศาสตร์ การบริหารรัฐกิจ
มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ปีที่เข้าศึกษา : ๒๕๕๘

ปีที่สำเร็จการศึกษา : ๒๕๖๑

ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดประยุรวงศาวาส วรวิหาร เลขที่ ๒๔ ถนนประชาธิปไตย แขวงวัด
กัลป์ยาณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ๑๐๖๐๐.